1937 metų pilnai
№ 37-40

TEISĖ

TEISĖS MOKSLŲ IR PRAKTIKOS LAIKRAŠTIS

LEIDŽIA LIETUVOS TEISININKŲ DRAUGIJA

Nr. 37 | Sausis – Kovas | 1937 m.

Mykolas Römer'is.

„Teisės" žurnalo penkiolikos metų sukaktis.

„Teisės“ žurnalo penkiolika metų — mūsų sąlygomis tai jau labai žymus laikotarpis, apėmęs beveik visą Lietuvos valstybės gyvenimo laiką. Tuo pačiu šis laikotarpis apima beveik visą Lietuvos teisininkų profesinę veiklą, Lietuvos įstatymų leidimą ir iš viso teisinį tvarkymąsį, pagaliau teisės mokslo kūrybą Lietuvoje. Prieš penkioliką metų, pačioje valstybinio gyvenimo pradžioje, mūsų pajėgumas teisės srity buvo labai menkas. Tiesa — turėjome valstybę, buvome laimėję jos nepriklausomybę, nors, kaip ir iki šių dienų, ši valstybė buvo sužadinta tuo, kad ji — faktiškai nerealizavo visai savo teritorijos, o tatai mums žymiai kliudė ir kliudo ramiai tvarkytis ir visą savo socialinį pajėgumą kūrybiškai išplėsti (tuo būdu mes ne tiktai Lietuvos Rytų, arba Vilniaus krašto, bet ir Klaipėdos krašto nebuvome atvadavę, tad ir nebuvome priėję jūros, neturėjome uosto, buvome lyg maiše uždaryti, beveik netekę kvapo, iš pietų ir rytų griežtai izoliuoti Lenkijos, su Pabaltiju nesusitvarkę, nuo plačios sovietinės Eurazijos ir geografiškai Lenkų okupacinės juostos atskirti ir, jei galim taip išsitarti, socio-psichologiškai atskirti pačios komunistinės revoliucijos faktu, su demokratiniu gi vakarų pasauliu susiję tiktai per Vokietiją ir visiškame nuo jos ūkiškame pareinamume). Ir tiesa — turėjome jau pergyventą visą Valstybės Tarybos laikotarpį, su jos laikinosiomis konstitucijomis ir, be abejo, rimtu ir įdomiu valstybinės

kūrybos ir pirmojo, kad ir elementarinio įstatyminio teisės aptvarkymo darbu, turėjome bent rudimentinį teismo organų tinkalą, turėjome Steigiamąjį Seimą, ruošiantį nuolatinę konstituciją, ir turėjome žymios socialinės reikšmės Žemės Reformą, kad dar ir neįvykdytą, bet jau teisiškai suplanuotą ir sudarančią, be abejo, (vistiek — ar mes visiems jos elementams pritartume be jokio rezervo, ar ją tam tikrais atžvilgiais kritikuotume ir su vienais ar kitais didesniais ar mažesniais rezervais vertintume) — labai ryškų sociališkai-teisinį šalies evoliucijos reiškinį.

Tačiau jei šį tą ir turėjome ir jei tatai, ką turėjome ir ką jau tada teisės srity buvome laimėję, buvo jau gana žymu palyginus su ta tuštuma, kuri pas mus šioje srity viešpatavo prieš karą, tai vis dėlto gal dar daugiau būtų galima nurodyti, ko mes tada, prieš penkioliką metų, dar neturėjome, nors buvome reikalingi savo valstybėje turėti, o ir tame, ką turėjome, trūkumų buvo labai daug ir labai ryškių.

Dauguma veikiančių įstatymų — buvo vieni Rusų Imperijos įstatymai, pritaikinti valstybinei ir socialinei struktūrai iš viso labai atsilikusiai ir griežtai skirtingai nuo tų principų, kuriuos buvome padėję savo tvarkymosi pamatan. Reikėjo jie pakeisti, reikėjo bent jų tarpe atranką padaryti, pagaliau bent teisininkų ir teismų darbu tam tikros jų interpretacijos ir kritiškos stilizacijos priemonėmis suderinti jie su naujais teisiniais valstybinės santvarkos, jos konstitucijos ir jos įstatymų principais. Tatai, žinoma, negalėjo būti lengvas ir greitas darbas, nors reikalas iš viso buvo svarbus ir skubus. Visa pakeisti iš karto naujais įstatymais buvo neįmanoma. O interpretacijomis derinti, stilizuoti, asimiliuoti naujiems principams — tai buvo darbas, reikalingas gabių ir prityrusių teisininkų, reikalingas ir teisės mokslo pagalbos, pagaliau reikalingas ne tiktai formalinio teismo organų tinklo įsteigimo, bet ir ypač to, kad teismas turėtų autoritetą visuomenėje ir savo darbo tradiciją, kad jis naudotųsi nepriklausoma padėtimi valdžios konstrukcijoje. Viso to arba visiškai nebuvo arba buvo tiktai užuomazgoje. Turėjome kiek teisininkų, bet neperdaug. Kai valstybinis aparatas, kuris teisininkų ne tiktai teismo funkcijos srity yra reikalingas, juos į įvairius savo mechanizmo elementus sunaudojo, jų skaičius, palyginus su pareikalavimu, pasirodė visiškai neužtenkamas. Be to, šie teisininkai daugumoje buvo su-

važiavę iš įvairių plačiosios Rusijos sričių, kur jie savo profesinį darbą dirbo įvairiose vietose ir įvariomis sąlygomis. Prityrusių ir turinčių profesinį darbo stažą jų tarpe buvo nelabai daug, net proporcingai jų bendram neužtenkamam skaičiui, o ir tie kiek žymesni jų tarpe buvo labai vienašališkai savo profesijos krypty darbui pasiruošę. Tai buvo buvę teisėjai, prokurorai ir advokatai. Viešosios teisės žinovų ir profesinių veikėjų — administracinės ir finansinės, komunalinės, konstitucinės teisės — iš viso kaip ir nebuvo. Tai buvo civilistų, procesualistų ir baudžiamosios teisės praktikos veikėjų saujelė. Toks tebuvo tik pats jų elitas, o anos gadynės teisininkų Lietuvoje dauguma — tai buvo jauni žmonės, be profesinio stažo, vos prieš patį karą arba karo metu baigę teisių mokslą arba tiktai jį paragavę, tiktai studentavę karo ir revoliucijos metu Rusijoje. Teisininkais tikra prasme jie tegalėjo tapti tik ateity; sunaudoti teismui, paskirti teisėjais — jie teisme, bylas spręsdami, mokinosi; jiems tai buvo sui generis seminarinės pratybos, tačiau bylininkams jųjų pratybos buvo teismo sprendimu. Tačiau nesant kitokiems, jie turėjo būti skiriami teisėjais. Ir jie patekdavo ne tiktai į taikos teismus, bet ir į apygardos teismą.

Už ribų teismo (teisėjai, advokatai, prokuratūra) ir tokių teisininkų maža telikdavo kitokioms valstybinės tarnybos funkcijoms, reikalingoms teisininkų darbo. Viešoji teisė teisininkų specialistų visiškai neturėjo. Ji buvo valstybėje terra incognita. O įstatymai buvo netikę, nepritaikyti, nesuderinti su naujais socialinės ir valstybinės tvarkos reikalavimais bei principais, atsilikę, kazuistiniai, perrašyti svetima kalba... Teisinės mokslo literatūros lietuvių kalba — jokios, išskyrus populiarines brošiūras. Aukštoji teisės mokykla — improvizuota Aukštuosiuose Kursuose, nuo 1922 m. įkurtas Universitetas, ir jame Teisių Fakultetas, bet tai buvo dar pati pradžia. Reikėjo kiek laiko, kad Teisių Fakultetas, kuris dar pats susitvarkyti turėjo, pajėgtų teisininkus paruošti ir mokslo literatūrą kurti.

Ir pats teismo tinklas buvo užuomazgoje. Ne tiktai teisėjų personalas buvo gana atsitiktinis ir neperaukšto profesinio lygmens, bent kiek tatai liečia žemesniuosius teismus, ir ne tiktai trūko teismui darbo technikos bei vieningos tradicijos, o teisėjų autoritetinga autonominė padėtis nebuvo teisiškai sutvarkyta, bet ir pati teismo organizacija buvo visiškai rudimentinė. Or-

ganizuotas buvo tiktai civilinis ir baudžiamasis teismas; apygardos teismų iš karto buvo tiktai du (1920 m. trumpą laiką buvo dar trečias — Vilniaus Apygardos Teismas, kuriam, deja, neteko veikti), kiek vėliau atsirado trečias (Šiaulių), pagaliau ketvirtas (Panevėžio). Iš karto nebuvo net jokio kasacinio teismo; o nuo 1921 iki 1933 m. kasacinis teismas Vyriausiajame Tribunole buvo tiktai fragmentinis, taikomas tiktai taikos teismų kompetencijos byloms ir sujungtas viename teismo organe su apeliaciniu baudžiamuoju ir civiliniu teismu kitos kategorijos byloms (pamatinės apygardos teismo kompetencijos byloms), personalas gi tame teisme (Vyriausiajame Tribunole) buvo tiek neskaitlingas, kad tie patys teisėjai buvo ir apeliaciniais civilistais bei baudžiamaisiais teisėjais ir kasatoriais.

Tačiau ir toje teismo funkcijos kategorijoje, kurioje teismas buvo organizuotas ir kurioje anos gadynės mūsų teisininkų personalas buvo reliatyviškai pajėgesnis, ypatingai civilinio teismo srity, veikiančiųjų įstatymų trūkumai lyg tyčia kliudė teismo funkcijos vykdymą; nedidelėje mūsų Respublikos teritorijoje veikė trys arba bent du skirtingi civiliniai kodeksai (trečiojo, Pabaltijo kodekso, sudarančio recepuotą romėnų teisę, veikimo plotas yra tiek nežymus, kad jis bendroje valstybinės civilinės teisės ekonomikoje didelės reikšmės neturi — Napoleono Kodeksas, su t. vad. Lenkų Karalystės 1825 m. kodeksu ir buv. Rusų „Svod'o Zakonov" X tomo I dalis (įjungus Klaipėdos kraštą Respublikoje atsirado dar ketvirtasis civilinis kodeksas — vokiečių B. G. B.). Civilinių kodeksų gausingumas, jų skirtingumas, iš to kylančių tarpsritinės civilinės teisės problemos, kurioms spręsti nebuvo tvirtų metodų ir prityrusių žinovų, savaime veikė civilinės teisės painiavą, kai iš kitos pusės stambi Žemės Reforma, paveikusi plačiausią agrarinių civilinių santykių sritį ir pasireiškusi ryškiais naujais teisės principais, nesutampančiais su tradiciniais kodeksų principais, dar labiau komplikavo teisininkų ir teismų veiklą ir buvo reikalinga kūrybinės teisininkų minties, lankstumo ir metodų keitimo jos problemoms spręsti ir ją šioje painiavoje aptarnauti. Be to, didžiausiajame Respublikos plote visiškai nebuvo ipotekos, be kurio civilinė agrarinių ir iš viso nekilnojamojo turto santykių sritis negalėjo būt tvarkingai teisiškai organizuojama.

Pagaliau, šioje painiavoje ne menką teisinės dezorganizacijos vaidmenį vaidino ir toji aplinkybė, kad vienas veikiančiųjų

civilinių kodeksų, kaip tik tasai, kurio veikimas apėmė didžiausiąjį Respublikos teritorijos plotį, — buvęs Rusų t. vad. „X tomas“ — pats savaime sudaro tikrą teisės karikatūrą; šis „kodeksas“ — tai įvairių pasenusių kazuistinių nuostatų ir novelių rinkinys, sui generis rusų teisės istorinis archyvas, kuriame beveik jokių teisės principų, sistemos, vieningos logikos nėra, o už tai daug kalbama apie tokius atgyventus socialinius ir turtų santykius bei kategorijas, kurių moderniniame socialiniame bendravime ir, būtent, Lietuvoje, kaip šio „kodekso“ veikimo ploto, iš viso nėra ir kurios neatitinka jokios ūkiškos ir socialinės tikrenybės (pvz., „apgyventi“ ir „neapgyventi“ dvarai ar žemės turtai ir daug kito). Šis muziejinio ar archyvinio pobūdžio „kodeksas“, kuris civilinei teisinei apyvartai iš viso netinka, daugelio gyvų teisinių klausimų ir net principų atžvilgiu sudaro tikrą tuštumą, iš kurios iš viso jokių teisinių išvadų padaryti nėra galima ir nėra įmanoma („ex nihilo nihil“). Jeigu jisai pajėgia „veikti“, kas savaime sudaro paradoksą, tai ne savo nuostatais, bet buv. Rusų Senato „aiškinimais“, kurie iš tikrųjų sukūrė naują pretorinio pobūdžio teisę, veikiančią šio „kodekso“ vardu ir nustatančią jo nesamąjį turinį. Be abejo, galima labai aukštai vertinti ši buv. Rusų Senato teisinė kūryba ir pripažinti, kad tai buvo nepaprastas ir Rusų Imperijos teisinėmis sąlygomis labai įdomus ir net vertingas darbas, kuris sudarė šios įstaigos garbę. Tačiau tatai yra labiau istorinis, negu šios dienos praktikos reikalavimams taikomas, įvertinimas. Nes pirma — Rusų Senato teisinė kūryba vis dėlto turėjo galvoje ne šios dienos Lietuvos socialinį bendravimą ir jo formas, kategorijas bei reikalus. Ji galėjo būti ir graži, ir vertinga, ir pažangi, bet tatai nereiškia, kad ji galėtų būti amžina ir tinkanti visiems laikams ir visokiai socialinių ūkiškų santykių konstitucijai, kurios kategorijos keičiasi. Antra — juo toliau, juo mažiau ja ir naudotis galima, nes ji yra pasireiškusi svetimoje kalboje, kurios žinojimas pas mus savaime smunka ne tiktai civilinių santykių dalyvių (plačios visuomenės), bet ir pačių teisininkų tarpe, o išversti visa buv. Rusų Senato sprendimų masė — tai darbas tiesiog neįmanomas ir pagaliau nepateisinamas. Pagaliau paminėtina ir tai, kad šis „kodeksas“, ne tiek savo nuostatais, kiek buv. Rusų Senato aiškinimais, sudaro teismų sistemą ne tiktai pasenusią, bet ir visiškai svetimą didžiausiai daliai gyventojų to Lietuvos teritorijos ploto, kuria-

me šis „kodeksas“ yra formališkai taikomas; nes Rusų viešpatavimo metu, veikiant pas mus luominei socialinei santvarkai, civiliniai santykiai valstiečių luomo ir t. vad. „skirtinis“ („nadielnoj“) valstiečių žemės santykių teisinis tvarkymas nebuvo šiam „kodeksui“ (Senato teisei) subordinuoti; tačiau šis buvęs luomas apima kaip tik didžiausią Lietuvos žmonių dalį ir valstiečių žemės santykiai sudaro gal painiausią civiliškai-teisinio tvarkymo problemą. Vadinasi, šio „kodekso“ teisė neturi mums net tradicijos titulo ir yra nauja teisė. Kuriems galams, recepuojant naują teisę, buvo pas mus pasirinkta ši kaip tik netobuliausio kodekso teisė, — tai man bent yra mįslė. Gal tiktai todėl, kad Lietuvos valstybės pradžios laikotarpio teisininkams buv. Rusų Senato praktika buvo geriausiai žinoma. Napoleono kodeksas bent šių ydų neturi.

Tačiau, jei tokioje liūdnoje padėty buvo ir iš dalies tebėra civilinė teisė (baudžiamoji taip pat turi žymių ydų, tačiau jau visa ir sutalpinti šiame straipsny būtų buvę sunku), tai vis dėlto bent buvo įkurti civiliniai teismai. Viešosios teisės srity ir to nebuvo. Administracinio teismo visiškai nebuvo įkurta, nors 1922 m. konstitucija jį buvo kategoringai numačiusi. Šioje srity mes nė teismo, nė teisininkų neturėjome. Tabula rasa. Tai buvo siela valdiniams ir pačiai valstybei, kuri taip pat yra reikalinga ne tiktai gabios politikos, bet ir teisinio viešųjų funkcijų tvarkymo.

Daug būtų dar galima prirašyti apie tai, ko mes prieš penkioliką metų, *„Teisės“* žurnalui 1922 m. įsikūrus, neturėjome ir kas buvo negero tame, ką turėjome. Šitokiomis sąlygomis jaunoji Lietuvos Teisininkų Draugija sumanė ir pradėjo leisti pirmąjį ir vienintelį Lietuvoje teisės žurnalą. *„Teisė“* pradėjo eiti ir po penkiolikos metų tebeina. Tokiomis aplinkybėmis vienintelio teisės žurnalo veikla, be abejo, turėjo būti labai svarbi ir atsakinga. Reikėjo liesti ir teisės mokslo ir teisės praktikos klausimai tiek *de lege lata*, tiek *de lege ferenda*. Problemų, gyvų, svarbių, buvo ir tebėra be galo daug. Tenka tiktai gailėtis, kad vieną tik teturime Lietuvoje periodinį teisės organą, nes jei yra keli, tai visuomet galima tikėtis klausymo pagyvėjimo polemikoje ar įvairių jų aspektų svarstyme. Tačiau ir šios dienos sąlygomis dviejų lygiagrečių rimtų teisės žurnalų leidimas vargu bau pas mus jau būtų galimas.

Šiandien po penkiolikos metų daug kas teisės srity pas mus jau pagerėjo. Vis dėlto ir šiandien dar daug elementarinių problemų lieka neišspręstų ir dar negalima pasakyti, kad pirmas kūrybinis teisinio tvarkymosi laikotarpis jau mūsų valstybėje būtų baigtas. Tad aš manau, kad dar būtų per anksti daryti „*Teisės*" žurnalo veiklos balansas. Gal tiksliau būtų bent keliais bendrais bruožais nurodyti, kas yra darytina ir kurios problemos yra ypatingai svarbios ir subrendusios, tad reikalingos energingo teisininkų minties reguliavimo. Ypač dviem atžvilgiais mes žymiai pažengėme pirmyn: *a.* teismas, bent civilinis ir baudžiamasis, o ypatingai kasacinis, yra labiau nusistojęs, ir *b.* teisės mokslas bei mokymas yra įsikūręs ir pažengęs.

Be abejo, trūkumų teisme dar gali būti; bet teisėjų personalas jau yra mažiau atsitiktinis, teismo pajėgos yra labiau susikonsolidavusios, sudariusios savo veikimo tradiciją bei vagą, pasiekusios didesnio organizuotumo ir profesinio pastovumo. Kasacinio teismo įkūrimas, ilgesnį laiką tęsiama profesinė teisėjų atranka, tikslesnis teisėjų statuto (jų nepakeičiamumo ir profesinės funkcionalinės autonomijos) sutvarkymas — be abejo, yra reiškiniai teigiami. 1933 m. teismo santvarkos įstatymas, be abejo, turi daug vertingų nuostatų, tvarkančių šią svarbią teisinės valstybės pamatų sritį. Tačiau šiame pamatiniame įstatyme turi būti ir spragų bei ydų. Jam prikišama netikslus advokatūros sutvarkymas, tam tikros profesinio stažo sąlygų ydos, kurios esą kliudančios jauniesiems iš viršaus neproteguojantiems teisininkų elementams pasireikšti ir savo profesiniu pajėgumu, be išorinės politinės globos, besivaduojančios kuriais kad ir nuoširdžiais, bet vis dėlto aprioriniais sumetimais, prasimušti ir laimėti atrankos procesą. Prikišama ir kas kita. Ketvirti šio įstatymo veikimo metai leidžia jau ne tiktai racionališkai ginčytis dėl šio įstatymo šių ar kitų nuostatų bei jam daromų priekaištų, bet ir stebėti šių nuostatų padarinius ir juos kritiškai vertinti. Kritiškas į įstatymą ir jo padarinius reagavimas turėtų būti, rodos, labai sveikintinas vieninteliame teisės žurnale. Politinėms jėgoms, nuo kurių pareina įstatymų iniciatyva, tatai taip pat būtų naudinga.

Vytauto Didžiojo Universiteto Teisių Fakultetas jau yra paruošęs ir teberuošia naujus jaunųjų teisininkų kadrus, kurių mes buvome ir, mano nusimanymu, dar tebesame labai reika-

lingi. Atrodo, kad šie kadrai nėra blogiausi ir kad šis svarbus mokslinio teisininkų paruošimo darbas iš viso yra gana vykęs. Čia, be abejo, yra nuopelnas ne tiktai paties Fakulteto ir jo mokomojo personalo pajėgumo, bet taip pat tos intelektualinės medžiagos, kurią sudaro patys teisės mokslo aspirantai — studentai. Šiuo atžvilgiu skųstis netenka. Mūsų studijuojančio akademinio jaunimo intelektualinis pajėgumas, mano pastebėjimu, yra visiškai patenkinamas ir Fakulteto profesūra daug pasiekti gali. Kartais pas mus sakoma esą jau esame pasiekę teisininkų perteklį Lietuvoje ir esą tolimesnis jų ruošimas reikėtų kiek sulaikyti. Aš nesu tos nuomonės ir tatai laikau nesusipratimu. Teisininkų, kaip jau buvau sakęs, yra reikalingas ne tiktai teismas visose tose jo funkcijos kategorijose, kurios pas mus jau yra organizuotos (civilinis baudžiamasis ir kasacinis teismas), ir visose pagelbinėse jo funkcijose, kaip ypač prokuratūra ir advokatūra, ir ne tiktai tos teismo kategorijos, kurių mes ikišiol neturime, kaip ypač administracinis teismas, bet ir daugely kitų valstybės ir net savivaldybės funkcijų, kaip ypač administracija, finansai, valstybės kontrolė ir kitos, kur ypatingai reikalingas viešosios teisės žinojimas. Ten dar spragų yra laba daug ir teisininkų pertekliaus tikrai nėra. Šie reikalai ir klausimai, kaip ir paties teisininkų ruošimo ir specializavimo klausimai, taip pat turėtų rasti vietos teisės organe.

Universitetas ir jo Teisių Fakultetas ne tiktai ruošia teisininkus, bet ir veikia teisės mokslą, kuria mokslo literatūrą. Mūsų originalinė ir verstinė teisės mokslo literatūra, be abejo, per šiuos 15 metų žymiai išaugo ir kai kuriose srityse turi tikrai vertingus rašinius. Nors yra joje labai žymių ir ne Teisių Fak-to profesūros darbų(pvz., p. Robinzono *„Klaipėdos Krašto Konvencijos Komentaras“),* bet vis dėlto stambiausias yra Teisių Fakulteto indėlis. Būtų labai gera, kad su šiais mokslo turtais įeitų į artimesnį kontaktą ne tiktai atskiri studentai, bet ir teisės žurnalo publicistika, o per ją ir platesnė profesinė teisininkų visuomenė.

Iš svarbesnių valstybinių teisės problemų, kurios yra reikalingos nuolatinio teisininkų minties reagavimo ir todėl turėtų *„Teisės“* žurnale rasti daugiau vietos, aš paminėsiu tiktai kelius. Konstitucinės santvarkos ir valdymo režimo klausimai. Konstitucinės stabilizacijos tikra prasme mes dar nesame pasiekę. Pati veikianti konstitucija tesudaro tik konstitucinį pro-

vizoriumą, ji yra suformuluota, kaip faktinės laikinosios poperversminės valdžios pasiūlymas, padarytas tautai, bet dar jos nesankcionuotą, o tuo tarpu jau keliami nauji šio pasiūlymo bei provizoriumo keitimo sumanymai. Iš viso dar nesame išėję iš konstitucinio blaškymosi laikotarpio.

Valstybės Tarybos, administracinio teismo, vieningos civilinės teisės, baudžiamojo statuto klausimai yra be galo svarbūs ir gyvi. Valdininkų statutas, bažnyčių ir tikybinių organizacijų statutas valstybėje, firmų ir įmonių registracija, civilinės padėties aktų registracija ir su ja susiję klausimai, jūros teisė, Klaipėdos statuto ir iš viso Klaipėdos teisės, taip pat tarpsritinės teisės problemos — tai tiktai palaidų pavyzdžių grupė, o tokių pavyzdžių būtų galima dar daug kitų nurodyti. Visa tai rodo, kiek dar yra teisės dirvonų, į kuriuos reikės teisinė kultūra išplėsti. Teisininkams ir teisinei minčiai darbo yra be galo daug ir teisės žurnalas, ypač vienintelis, turi didžiausią veikimo sritį. Jis yra labai reikalingas ir reikėtų palinkėti, kad savo darbą į jį nukreiptų jaunos teisininkų pajėgos, nes pasitenkinti vien tiktai senesnėmis ir žymesnėmis nėra galima, nes jos yra tiek įvilktos į savo tiesioginės atsakingos veiklos darbą, kad į teisės žurnalą tegali skirti tiktai atsitiktinio savo darbo nuotrupas.

„Teisę“, mums visiems teisininkams brangią, mes širdingai jos jubiliejaus dieną sveikiname ir, vertindami ne tiktai jos nuveiktą darbą, bet ir tą, kurį ji nuveikti dar turi, jai ir jos Redakcijai reiškiame linkėjimus. Jos darbas yra mūsų darbas, jos reikalai yra mūsų reikalai, o ką mes jai prikišti galime, tą prikišime sau, ir ką jai į pareigą statome, tą ir savo pareiga laikome.

——/——

P. Leonas.

Konstitucijos 23-is § ir jo santykis su įvairiomis mūsų įstatimdavystės novelomis.

„Teisėje“ 23 Nr. man teko išsitarti klausimu, kaip mūsų teismų sprendimais yra siekiama realizuoti teisingumas. Šiame rašte aš kalbėsiu, kaip pats įstatymdavys yra gyvenimo aplinkybių verčiamas įstatymais siekti tikro teisingumo. Tūlas gali pastebėti man, kad visa teisė, visi įstatymai siekia tikro teisingumo. Pastaba būtų klaidinga. Toli gražu ne visi įstatymai siekia realizuoti teisingumą. Juk ir vergija buvo paremta teise; ir baudžiavos buvo įstatymų tvarkomos; jos rusų kalboje turėjo net teisės vardą — *kriepostnoje pravo*. O mūsų teisingumo sąžine įvertinant, ar galima kalbėti, kad tos socialinės santvarkos buvo teisingumo dėsniais pagrįstos. Ir dėl kai kurių vėlesnio laiko, nei vergijos, ar baudžiavų laikai, įstatymų ar gali būti šiandien ginčo, kad jie siekė ne teisingumo, bet viešpataujančio negausaus luomo privilegijų, kaip, pvz., žemiečių viršininkų instituto įvedimas, arba bajorų, žemės banko įsteigimas carinėje Rusijoje.

Mūsų konstitucijos 23 § skelbia: „Nuosavybės teisė saugojama. Piliečių turtas galima nusavinti įstatymo keliu tik viešajam reikalui esant“. Kalbėdamas apie nuosavybės teisę įstatymas turi omenyje viešpataujančią asmens nuosavybės teisę. Kai visuomenės gyvenimo pagrinde glūdi, kaip vienas iš tvirčiausių šulų, asmens nuosavybės teisė, tuomet greta to šulo glūdi kitas teisės šulas: laisva valia daromos sutartys. Be laisvos valios sutartims daryti aptikrinimo neįmanomas nuosavybės teisės saugojimas ir jos sveikas gyvavimas.

Tačiau, socialinio gyvenimo analizė, daugelio mokslininkų ypač Karolio Markso veikalais padarytoji, yra įrodžiusi, kad visuomenės gyvenime, veikiant aukščiau nurodytiems dviem teisės dėsniams, vyksta daug labai skaudžių skriaudų, išnaudojimų, neteisingumų. Pastaruosius išaiškinus, socialinio gyvenimo tvarkymas jau nelieka vien individualizmo vedamas, bet mėgina eiti socialumo keliais.

Prieš imdamasis nagrinėti tą klausimą, kuris išrašytas kaip šio rašinio tema, turiu pateikti skaitytojui kelias pri-

rengiamas mintis. Tad mano šis rašinys savaime skyla į tris dalis:

1) Socialinio gyvenimo pagrindas yra ekonomika.
2) Socialinė teisė (droit social, Socialrecht).
3) Ekonomikai ir socialumo pradui veikiant, imperatyviai vyksta teisės reformos socialumo linkme. Tokių reformų pasireiškimai Lietuvos įstatymdavystėje.

I.

Dar Giovanni Vico savo veikale, išleistame 1725 metais, vardu „Naujo mokslo apie tautų bendrą prigimtį pagrindai" buvo pabrėžęs ekonomikos reikšmę žmonių idėjoms. Jisai svarstė klausimą, iš kur žmonių gauti dievai. Paėmęs dar Varrono surinktus 3.000 dievų vardų, jisai įrodė, kad žmonės sukūrė sau dievus, savo reikalų ir naudų spiriami. Religija ir laukų dirbimas, kalbėjo Vico, eina iš vienos priežasties; todėl išartieji laukai yra pirmieji dievų aukurai[1]).

Garsusis Montescieu taip pat didelę reikšmę socialiniam žmonių gyvenimui teikė medžiaginėms to gyvenimo sąlygoms[2]). Imm. Kantas veikale „Bendra gamtos istorija ir dangaus teorija", išleistame 1755 metais, taip pat yra kalbėjęs: „Nežiūrint begalinio skirtingumo, kuris yra tarp gabumo galvoti ir medžiaginio kūno, vis dėlto yra tikra, kad žmogus, gaunąs visas sąvokas ir vaizdus iš įspūdžių, kuriuos sukelia jo sieloje visata, jo kūnui tarpininkaujant, visiškai priklauso nuo savumų tos medžiagos, su kuria surišo jį Kūrėjas. Tai liečia tiek jo įspūdžių aiškumą, tiek jo gabumą juos jungti ir lyginti, kuris gabumas yra vadinamas galvojimo gabumu". Nuo savęs pastebėsiu, kad socialinis gyvenimas ir jo reiškinys — teisė — yra proto kūriniai; tad, jeigu, Imm. Kanto manymu, medžiaginės aplinkybės turi aukščiau nurodytą reikšmę žmogaus galvojimui, jos turi tą reikšmę ir socialiniam gyvenimui.

Iš visų žmogaus interesų visumos ypatingai viena dalis, sako sociologas V. Pareto, yra svarbi socialiniam gyvenimui, — tai ekonominiai interesai.

---

[1]) Žiūr. L. Voltmano „Istoričeskij materializm" 9 pusl.

[2]) Žiūr. jo „L'ésprit des lois", arba mano „Teisės filosofijos istorija" 190 ir sek. pusl.

Ypatingai socialistai (komunistai) su Karoliu Marksu priešakyje yra įrodę ir teigia ekonomikos lemiamą reikšmę žmonių socialiniam ir, apskritai, psichiniam gyvenimui.

Jų pasaulėžiūrai pavaizduoti aš čia įdedu tik vieną visai naujojo laiko formulavimą. Būtent, „Priekalo“ 1936 metų 1 nr. K. Klioris, kritikuodamas prof. V. Čepinskio „Kultūroje“ išspausdintą raštą: „Kapitalizmo krizė ir socializmo perspektyvos“, taip formuluoja mano čia kalbamą mintį: „Ekonominė visuomenės struktūra yra pamatas, o visuomenės ideologija—antstatas, ir jos išsivystymas ir pasikeitimas priklauso nuo ekonominės struktūros“.

Kas čia anksčiau pasakyta apie ekonomikos santykį su žmonių sociališkai psichiniu gyvenimu, tai tenka taikyti ir teisei, nes ji yra sociališkai psichinis reiškinys. Reikia tik pastebėti, kad kai kas per daug nukrypsta į vieną šalį, užmiršdamas, kad pati ekonomika yra žmogaus proto kūrinys; tačiau, iš antros pusės, tiesa yra, kad proto jėgų išsivystymas vyko, daugiausia, medžiaginių žmogaus reikalų spiriamas, veikiamas.

Žmogaus psichikos kūryba yra nelengvas darbas. Ypač sunkus yra įstatymų kūrimo darbas. Todėl įstatymai lieka ilgai veikti net visai pasikeitus socialinio gyvenimo sąlygoms, kurioms esant įstatymai buvo sukurti.

Todėl kultūringos žmonijos prieita toji tiesa, kad būtinas yra dalykas duoti teisėjo sąžinei laisvės taikant įstatymus gyvam gyvenimui. Kaip vanduo graužia akmenį, taip gyvenimas — įstatymus. Teisėjas, turėdamas teisę taikyti įstatymus iš sąžinės, kad būtų vykdomas teisingumas, taiko juos naujoms gyvenimo sąlygoms. Iš to per ilgą laiką yra gaunami tokie rezultatai, kokie taip buvo nupiešti teisininko Larnaude, Prancūzijai 1904 metais minint Napoleono Kodekso šimto metų sukaktuves: Mes daugiau neturime civilinio kodekso... Prancūzija dabar iš tikrųjų gyvena beveik papročio valdoma[1]). Grazo universiteto profesorius Svoboda, iš kurio straipsnio aš paėmiau šias citatas, nuo savęs priduria, kad dėl kodekso nuostatų nepakankamumo teisėjo laisvė, tapusi didelė, atvedė teisės tarimą iki to, kad savarankiškas kūrimas praplėtė rašytą teisę.

---

[1]) Žiūr. „Archiv für Rechts- u. Wirtschafsphilosophie“, 1932 met., 4 kn. 461 pusl. ir 466 pusl., Svobodos str. „Das Privatrecht der Zukunft“.

Reikia dar pastebėti, kad ne tik vienoje kurioje visuomenėje kinta socialinio gyvenimo sąlygos, ypač medžiaginės, bet ir visoje žmonijoje. Žmoniją vis labiau ir labiau jungia į glaudesnius ir glaudesnius santykius įvairios kultūrinės priemonės: grynai medžiaginės: geležinkeliai, orlaiviai, garlaiviai; medžiagiškai-dvasinės: spauda, telegrafas, telefonas, radio. Susidaro būtinas reikalas ieškoti bendrų teisės priemonių. Šitą reikalą tas pats prof. Svoboda tame pat straipsnyje taip išreiškė: „Niekuomet nėra buvęs toks iš ūkio pagrindo aukštai išaugęs interesų solidarumas tarp tautų ir valstybių toli siekiančiai civilinės teisės pagrindų valstybei susidaryti, koks yra dabartyje. Teisės suartinimas yra reikalingas ne tik privatinės teisės srityje, bet ir viešosios, kurioje valstybių priešingi interesai griežtai veikia vieni kitus, — pridursiu, dažniausiai, medžiaginiai interesai.

II

Visa teisė yra socialinis reiškinys. Atrodytų, lyg nesąmonė kalbėti apie kokią ypatingą socialinę teisę. Bet yra teisės rūšių. Be to, ir kiekvieno žmogaus, arba žmonių grupės reikalai yra socialiniai reikalai, o jų keliamieji klausimai yra socialiniai klausimai. O vis dėlto yra specifinis klausimas, kuris ir moksle ir gyvenime yra įgijęs pilietybės teises, tai *socialinis klausimas*, plačių beturčių darbininkijos masių padėties klausimas. Tad yra ir socialinės teisės problema. Įstatymai, kurie siekė beturčio darbininko interesus ginti, pradžioje buvo vadinami „Fabrikų įstatymdavystė“, bet toliau šie įstatymai gavo „Socialinės įstatymdavystės“ vardą.

Zaragozos universiteto profesorius Lacambra straipsnyje „La théorie pure du droit et l'idée du droit social“ yra plačiai svarstęs socialinės teisės prigimtį[1]). Anot jo, mūsų dienomis plačiausiai ir giliausiai šios teisės prigimtį yra aptaręs G. Gurvičius veikaluose: L'idée du droit social, Notion et système du droit social ir Le temps présent et l' idée du droit social. Gurvičiaus esąs toks požiūris: teisės mokslą dabar yra absoliučiai individualizmo pažiūra užviešpatavusi: jis nežino kitokių tei-

---

1) Žiūr. žurnalo „Révue internationale de la théorie du droit“, 1935 m. I sąs. Brno.

sės realizavimo formų, kaip tik subordinacija ir koordinacija, ir visai užmirštąs, kad yra dar bendrumo, arba integracijos, teisė, kad greta individualinės teisės dar yra socialinė teisė. Socialumas — tasai teisės židinys — turi dvi formas: a) santykį vieno atskiro asmens su kitu asmenimi; čia socialumas pasireiškia atskirų asmenų savitarpio santykiais: jų lyginimusi ir susitarimu; ir b) bendrumą, kur socialumas pasireiškia bendravimu ir integracija. Šitos dvi formos yra du pirminiai normatyviniai faktai, iš kurių kiekviena teisės norma ima sau priverčiamąją jėgą. Tais normatyviniais faktais yra laikomi tie junginiai, kurie gimdo jų (normatyvinių faktų) socialinę esmę, gimdydami teisę, tarnaujančią jiems pagrindu, — junginiai, kurių sutvarkymas ir teisės gimimai sutampa tarp savęs. Tuo būdu pagrindinė teisės definicija yra ši: teisė yra pozityvi tvarka, kuri yra mėginimas realizuoti teisingumą tam tikroje aplinkoje; arba, kitaip tariant, ji yra prirengiamasis antasmeninių ir asmeninių vertybių sutaikymas, esant pagrinde moraliniam idealui, kuriam sutaikymas tarnauja būtina ir a priori duota priemone; arba, dar kitaip, teisė yra visuma imperatyviai atributyvinio pobūdžio daugiašalių taisyklių, kurios nustato tiksliai nusakytą savitarpio priklausomumą tarp prievolių ir atitinkančių jas reikalavimų (teisių), ima savo priverčiamąją jėgą iš normatyvinių faktų ir tam tikrais atvejais leidžia būti vykdomai prievartai, neišvengiamai nereikalaudamos jos. Iš šitos teisės definicijos, sako Lacambra, esą aišku, kad Gurvičius yra priešingas buvusio Vienos profesoriaus H. Kelseno teisės definicijai, nes pastarasis esąs absoliutaus valstybės suverenumo gynėjas. Straipsnio autorius, prof. Lacambra, imasi derinti Kelseno ir Gurvičiaus teisės nusakymus, rasdamas juose daug bendrumo. Aš čia nesvarstysiu, tik pastebėsiu, kad G. Gurvičiaus griežtas Kelseno, kaip jo antipodo, apibūdinimas neatitinka H. Kelseno pažiūrų. Šį kartą mane domina G. Gurvičiaus pabrėžtoji teisės socialinė prigimtis. Jisai, anot Lacambros, nurodo šiuos septynis charakteringus teisės pažymius:

1. Pagrindinė socialinė teisės funkcija: ji yra objektyvi visumos integracija, narių bendrą gyvenimą derinant.

2. Teisės priverčiamosios jėgos pagrindas: tos pat visumos, kurią teisė integruoja, tiesioginis šitos teisės gimdymas.

3. Teisės objektas: visumos vidaus gyvenimo reglamentacija.

4. Vidujinė tam tikro juridinio santykiavimo struktūra: tiesioginis visumos dalyvavimas teisėje, neskirstant jos narių.

5. Išorinis pasireiškimas: teisė turi socialinę galią, normaliais atvejais nesusijusią su besąlygine prievarta.

6. Teisės realizavimas organizacijose: neorganizuota teisė anksčiau pasireiškia nei organizuota, negaudama kitokių išreiškimų, kaip tik bendradarbiavimo organizacijose teisės išreiškimus, turinčius lygybės tendenciją.

7. Teisės subjektas, kuriam socialinė organizuota teisė yra adresuojama: jis yra kolektyvinis sudėtinis asmuo[1]).

Aš nesustosiu ties G. Gurvičiaus teisės nusakymo kritika; savaime aišku, kad jis, laikydamas neorganizuotą teisę teise, prieštarauja sau, nes teisę jis nusako kaip „ordre des règles". Jo neorganizuotą teisę tenka suprasti tokią teisę, kaip pvz., papročių teisė.

Aš atpasakojau čia G. Gurvičiaus teisės nusakymą jos socialinei prigimčiai pabrėžti. Reikia pastebėti, kad ir H. Kelseno teisės teorijai nėra svetima šita teisės prigimtis. Prof. M. Roemeris taip atpasakoja pagrindines H. Kelseno mintis: „Normatyvinė tvarka" („imperatyvinio normavimo tvarka", „Sollen") — tai esanti tvarka socialinė. Šiuo atžvilgiu valstybė nesiskirianti nuo kitų socialinio bendravimo padarinių, nuo kitų socialinių junginių. Tad, tęsiant Kelseno mintį, reikia pripažinti, kad kiekvienas socialinis junginys tai — esanti SUI GENERIS NORMATYVINĖ TVARKA, sui generis skirtinga „Sollen", kurios skirtingumas pareina nuo tvarkos pagrindan dedamų skirtingų imperatyvinių normų"[2]).

Integracija, pagal Gurvičių, reiškia dar nesutvarkytą bendrumą, įvadą į tvarką, kurios aktyvaus būdo dalį sudaro tam tikras vienetas ir kuri uždeda jam prievolę, bet dar nestatydama jo priklausomybėn, nes atskiri jo (vieneto) nariai yra gana atskirti nuo kitas kito; nariai dar tik integruoti visumoje, dalyvauja jos vieningame gyvenime ir turi tokius bendrus santy-

---

[1]) Op. cit. 3 pusl., Lacambra yra paėmęs iš G. Gurvičiaus „Le temps présent etc." 162, 164/165 pusl.

[2]) M. Römeris, „Valstybė", I t. 279 pusl.

kius, kuriuose sakoma ne „aš, tu, jis“, bet „mes“; tai ir yra integracija, bet ne koordinacija.

Dėl mano nuomonės, kas yra teisė, aš kreipiu skaitytoją į savo „Teisės enciklopediją“. Manau, kad mano definicija atitinka Lacambros teigimą, kad valstybė suteikia socialinei teisei jos prigimtį ir galią, kad *stricto sensu* valstybė suteikia teisei juridinę galią.

Pateiksiu, socialinei teisei giliau apibrėžti, dar Ernsto Herco minčių iš jo straipsnio „Individualrecht und Socialrecht“, išspausdinto tame pat žurnale[1]).

Individualinė teisė ir socialinė teisė, individualizmas ir socializmas, anot Herco, šiandien esą visų lūpose. Ypatingai kalbama dėl individualizmo pasaulio santykio su individualine teise ir dėl socializmo pasaulio santykio su socialine teise. Abi šios teisės turi įvairias reikšmes. Kadangi abi tos sąvokos yra teisės mintys, tai skirtumas tarp jų dažnai esąs neigiamas, nes jis yra ne teisėje, bet faktiškose aplinkybėse. Tačiau, yra aiškus reikalas skirti jas.

Individualinė teisė veikia ten, kur yra dvi, ar daugiau šalys su savo reikalavimais, arba, kitaip sakant, su savo reikalavimais ir prievolėmis; tą santykį taip pavaizduosiu:

A (asmens, ar asmenų) reikalavimas — B (asm. — nų) prievolė,

A (asmens, ar asmenų) prievolė — B (asm. — nų) reikalavimas.

Tai definicijai neprieštarauja juridinio asmens faktas, dėl to kad jame individų junginys veikia kaip vienas asmuo.

Nustatant individualinę teisę, einama indukcijos metodu. Analizuojama sudėtingi žmonių santykiai į atskirus veiksmus ir tų veiksmų teisiniai veikimai remiami tam tikromis prezumpcijomis, kurios išskirsto juos į atskirus, arba į neaprėžtą atskirų eilę. Faktiškas veiksmas virsta reikalavimu, noras virsta teisės valia, žmogus virsta asmenim.

Kitaip yra su socialine teise.

Teisiniai žmonių santykiai galima suprasti ir jų junginio požiūriu. Šitie santykiai vyksta žmonių junginiuose, kurie ne jausmais yra apčiuopiami, bet mintimi yra suvokiami; jiems

---

[1]) Révue intern. 1935 m. 3 sąs.

ištirti ir pažinti pirminė sąlyga yra idėja, kuri dėl esamųjų junginių yra jų tikslas, o dėl besidarančių junginių yra autoritetas. Autoritetas yra dvasios jėga, kuri gyvena junginį sudarančios visuomenės sąmonėje. Grynasis smurtas nėra autoritetas, tačiau autoritetas vis dėlto yra jėga, — kiek ji priverčia individą, tampa socialinės teisės šaltiniu. Todėl faktas esti normatyvus ne kaip faktas, bet dėl to kad faktiškas veiksmas yra įkūnijęs savyj autoritetą. Kai jis kaip dvasinė jėga priverčia visą sąmonę, jis tampa norma. Čia teisė yra priemonė idėjai realizuotis. Ji realizuojama žmogaus veiksmais. Idėja, kaip ir visa-kas, yra reliatyvus dalykas. Kad jos realizavimas būtų galimas, reikia susiprasti dėl jo turinio. Tasai susipratimas pasireiškia junginio kuriamame akte: valstybei jis turi vardą *konstitucija,* draugijoms jis vadinamas *įstatais,* savivaldybėms jis yra valstybės *įstatymas* ir k.

Socialinei teisei tirti ir pažinti metodas yra labiau deduktyvinis, dėl to kad junginio tikslas yra iš anksto nustatomas.

Tiriant individualinės teisės santykį, tenka spręsti, kas turi teisę, o tiriant socialinės teisės santykį, siekiama nustatyti, kas turėjo įvykti.

Prof. Ernstas Svoboda nurodo, kad nusisekęs esąs teisės, kaip civilinės taip ir, bendrai, teisės objekto nusakymas, prof. Sauerio duotas, būtent: teisė yra socialinis gyvenimas su jo medžiaginiais ir idealiniais reikalais.

Socialinei teisei giliau suprasti pravartu dar pateikti Fr. Darmštaedterio minčių iš jo straipsnio „Socialinė vienybė“[1]).

Pastebėjęs, kad žmogaus būtybė nėra pastovi, bet, kaip sudėta iš norų (geismų) ir siekimų juos patenkinti, nuolat juda ir kinta, kad jos norai ir reikalai yra ne tik kūno, bet ir dvasios norai ir reikalai, ir kad žmogaus būtybės turinys yra kūno ir dvasios reikalų nuolatinis kėlimas ir tenkinimas, kurį vykdydamas žmogus stovi prieš kitus žmones, čia priešingas jiems, čia solidarizuodamas su jais, Darmštaedteris stato klausimus: ką gi reiškia socialumas šitame žmogaus būtybės esmės ir pareigos priešingume ir solidarume? Kas stumia žmogų į socialumą? Ar pareigos vykdymas? Kūno, ar dvasios reikalai veikia jį socialumo linkme?

---

[1]) Žiūr. „Archiv. etc.“ 1929 m. I sąs.

Į tuos klausimus Darmštaedteris taip atsako: Kadangi žmogaus gyvenimas pasireiškia judėjimu ir kitimu, tai dvasios pradas turi reikšmės nurodytu atžvilgiu. Tačiau, jis turi reikšmės ne tuomet, kai žmogus yra vienas sau, bet tuomet kai jis gyvena kartu su kitais žmonėmis, — kai yra daug žmonių. Bendrumas yra tai, kuo vienas žmogus teigiamai veikia kitą, arba ko žmogus laukia darant iš kitų pusės. Pvz., aš iš bado atimu draugui duonos kąsnį. Aš sukeliu kitame tėvynės meilę, taip kad jis lygiai su manim aukoja savo jėgas tėvynės labui. Iš kur kyla ši įvairi žmogaus rolė? Iš kūno, ar dvasios reikalų tenkinimo?

Savitarpio pagelba ir veikimas, tenkinant kūno reikalus, yra visai aiškūs ir nuolat vyksta, bet to veikimo priežastis nelieka vien kūniškų pergyvenimų ribose, o pakyla į pareigos jausmo aukštumas, į pareigos supratimą ir į dvasios pergyvenimo sritį. Šitoji pareiga ir yra tasai socialumo pradas, kuris jungia žmones į kolektyvinius vienetus.

Apskritai kalbant, sako Darmstaedteris, duoti prieš gaunant, gauti nedavus yra tai, ką reiškia bendraujančių vienybės pareiga. Teisingumas yra duoti greta su gauti ir gauti su sąlyga duoti. Šitame glūdi pareiga, ir čia vyksta bendraujančių vienybė.

III.

Aukščiau buvo pasiaiškinta, kad socialinio gyvenimo pagrindą sudaro ekonomika. Iš to, kaip ir kieno sugebėta daugiau turtų pagrobti, juos valdyti ir jais naudotis, susidarė žmonių įvairūs klodai, luomai, klasės.

Nuo pat civilizacijos pradžios gamyba pastatyta ant profesijų, luomų, klasių priešingumų, pagaliau ant sukaupto darbo (kapitalo) ir dirbamojo darbo antagonizmo. Be priešingumų nebūtų progreso — štai dėsnis, kuriuo iki šiol ėjo civilizacija, sako L. Voltmanas[1]). Kaip buvo prisiminta, socialiniai santykiai yra glaudžiai susiję su gamybos jėgomis. Įgydami naujas gamybines priemones, viešpataujančios klasės keičia ir gamybos būdą, o pakeitus gamybos būdą pragyvenimo priemonėms įsigyti, kinta ir visi socialiniai santykiai: rankinis malū-

---

[1]) L. Voltman. „Istor. materializm“ 1914 m., 125 pusl.

nas (girnos) sudaro feodalinių dvarininkų visuomenę, o garinis malūnas sudaro pramonės kapitalistų visuomenę. Tie patys žmonės, kurie pakeičia socialinius santykius pagal savo medžiaginį gamybos būdą, pakeičia taip pat principus, idėjas ir nuostatus. Tad visa tai yra laikina. Susidarius visuomenės klasėms, tie kitimai vyksta klasių kovos būdu. „Visa visuomenės istorija, sako L. Voltmanas, iki mūsų dienų buvo ir yra klasių kovos istorija". Viešpataujančios idėjos esti tos, kurios priklauso viešpataujančiai klasei.

Kaip praeityje, taip ir dabar beveik visuose kraštuose, išskyrus SSSR, viešpataujančioji klasė yra turinčiųjų klasė. Taip yra ir Lietuvoje. Turintieji, savaime suprantama, yra nuosavybės saugojimo šalininkai, tad ir laisva valia daromų sutarčių šalininkai. Tačiau gamybos darbininkai, laikui einant, vis labiau ir labiau susipranta, organizuojasi ir tuo būdu sudaro rimtą medžiaginę pajėgą beturčių interesams ginti. Be to, ir turinčių interesų gynimo ir rūpinimo būdai kinta, aukščiau mano nurodytiems pasaulinio masto veiksniams veikiant.

Darbininkijai besiorganizuojant ir stiprėjant ir gamybos būdams kintant, mums tenka gyventi ir teisės įdomaus kitimo procesą.

Aš negaliu čia liesti, dėl laiko ir vietos stokos, teisės kitimų kalbamu atžvilgiu kituose kraštuose ir apsiriboju tik Lietuva. Ir Lietuvos teisės kitimą liesdamas, aš nesigilinsiu į įstatymų turinį, o pasinaudosiu juo tik tiek, kad būtų matoma, kad tasai įstatymas yra mano kalbamosios minties vaizdavimas. Be to, iš anksto pasisakau, kad neturiu galvoje išsemti visus tam tikrą klausimą liečiančius mūsų įstatymus, o pasinaudosiu tik kai kuriais, mano manymu, svarbesniais.

1. Socialinė įstatymdavystė, kuri savo pradžioje buvo vadinama „fabrikų įstatymdavyste" ir kuri turi tikslą kapitalistiniuose kraštuose švelninti taip vadinamojo *socialumo klausimo* šiurkštumus, gana seniai gavo pradžią tose valstybėse, kurios eina kapitalistinės fabrikų gamybos priešakyje. Taip, pvz., Anglijos pirmieji šios rūšies įstatymai, draudžiantieji naudotis mažų vaikų darbu naktimis kai kuriuose fabrikuose, aprėžiantieji darbo laiko ilgumą ir k., buvo išleisti 1802 metais.

Šios rūšies įstatymų buvo išleista ir carinėje Rusijoje. Iki buvo išleisti savo įstatymai vien jie veikė Lietuvoj.

Esant dabartiniam režimui Lietuvoje, buvo išleista eilė šios srities įstatymų, kuriuos aš suskirstysiu į dvi dalis:

1) įstatymai darbui, ypač jo sąlygoms, tvarkyti ir 2) įstatymai darbininkams organizuoti ir jų padėčiai gerinti.

1) Čia pirmoje eilėje tenka nurodyti Pramonės darbininkų samdos įstatymas, išleistas 1933.XI.11 d. (Vyr. Ž. 429 nr.). Jo 3 § vidaus reikalų ministeris nustatė darbininkų-mokinių samdos taisykles (Vyr. Ž. 483 nr.). Šiuo įstatymu labai aprėžiama laisva valia samdos sutarčiai daryti: 17 § draudžiama samdyti nesuėję 14 metų amžiaus vaikai; 18 § nepilnamečiai nuo 14 ligi 18 metų amž. ir moters negali būti imami į darbą nuo dešimtos valandos vakaro ligi penktos val. ryto; įmonės vedėjas yra baudžiamas bauda ligi 300 lit., jei moka samdininkui uždarbį vietoj sutartų pinigų, duona, prekėmis ar kitais daiktais.

Toliau tenka nurodyti Dvarų darbininkų samdymo ir atstatymo įstatymo nustatytai pašalpai gauti taisyklės (Vyr. Ž. 278 nr.), išleistos 1928.VI.13 d., kuriomis valstybė nustatė savo pareigos išparceliuotų dvarų darbininkų atžvilgiu realizavimą, ir Žemės ūkio darbininkų samdos įstatymas, išleistas 1929. VIII.12 d. (Vyr. Ž. 306 nr.), kurio kai kurie §§ buvo pakeisti 1932.II.23 d. (Vyr. Ž. 377 nr.). Šio įstatymo 10 § davė vidaus reikalų ministeriui, susitarus su žemės ūkio ministeriu, nustatyti įstatymų apybrėžose normalines samdos sutarčių sąlygas, kuriose gali būti nustatytos samdininkui atlyginti ir atsiskaityti normos. Primintinas dar Nakties darbo kepyklose įstatymas.

2) Darbininkams organizuoti ir jų padėčiai gerinti dabartinio režimo yra išleista gana daug įstatymų. Būtent: I. Darbo Rūmų Įstatymas (Vyr. Ž. 505 nr.), išleistas 1935.X.24 d. Jų tikslas 2 § taip nusakytas: Rūmų tikslas yra rūpinti kultūrinius, ekonominius ir socialinius pramonės, prekybos, statybos, transporto ir kitų sričių samdomųjų darbininkų ir tarnautojų

reikalus. Tad reikalai Rūmų rūpinami tik vienos visuomenės gyventojų klasės, o lėšas sudaro ne tik darbininkų ir tarnautojų mokesčiai, bet ir darbdavių mokesčiai ir valstybės iždo duodamos sumos (29 §). II. Ligonių Kasų įstatymas. Šis įstatymas buvo išleistas dar prieš 1926 metų 16/17 gruodžio perversmą, 1926.V.27 d. (Vyr. Ž. 227 nr.), bet po to perversmo jis buvo praplėstas 1931.IV.2 d. (Vyr. Ž. 353 nr.) ir įgyvendytas, o 1934.I.23 d. naujai išleistas (Vyr. Ž. 434 nr.). Ligonių kasų įstatymas turi reikšmės ir darbininkų organizavimui ir jų padėčiai gerinti, — labiau šio antro tikslo siekia. III. Socialinio draudimo valdybos įstatymas, išleistas 1933.IV.29 d. (Vyr. Ž. 412 nr.). Pirmą kartą šis įstatymas buvo išleistas 1926.V.18 d. (Vyr. Ž. 225 nr.), bet jisai nebuvo vykdomas. Naujo įstatymo 3 § valdybos nariai ir tarnautojai gauna atlyginimą iš vidaus reik. ministerijos. IV. Vien darbininkų padėčiai gerinti galima nurodyti, be veikiančių dar ir prieškarinių laikų įstatymų, naujai išleistieji šie: Bedarbių registracijos taisyklės, vidaus reikalų ministerio išleistos 1927.II.22 d.; dar prieš perversmą vid. r. min. Požėlos pasirašytos, bet po jo, 1926.XII.31 d. išleistos (Vyr. Ž. 242 nr.) ir 1927.II.22 d. pakeistos Viešųjų darbų lėšų gavimo ir naudojimo taisyklės, kuriomis prievolė tuos darbus organizuoti uždėta savivaldybėms, reiškia, jos privalo duoti bedarbiams darbo ir jį apmokėti. Pažymėtinas dar viešųjų darbų fondo įstatymas (Vyr. Ž. 431 nr.). Pagaliau, Draudimo nuo nelaimingų atsitikimų įstatymas (Vyr. Ž. 531 nr.). Šiuo įstatymu sudaroma draudimo kasa, kurios lėšos susidaro iš įvairių šaltinių, bet svarbiausi yra draudimo mokesčiai, kuriuos turi mokėti samdytojai, o apdraudžiami yra darbininkai, tarnautojai ir mokiniai (§§ 7 ir 69)[1]).

2. Civilinės teisės įstatymai, aprėžiantieji nuosavybės teisę.

Čia, pirmiausia, tenka pažymėti įstatymai: Namų savininkų skolų mokėjimui palengvinti įstatymas, išleistas 1934.X.19 d. (Vyr. Ž. 444 nr.), o ypač jo papildymas, išleistas 1936.V.7 d. (Vyr. Ž. 532 nr.), ir Ūkininkų skolų mokėjimui palengvinti įstatymas, išleistas 1934.II.1 d. (Vyr. Ž. 435) ir jų abiejų pakeitimai ir papildymai, išleistieji 1935.X.31 (Vyr. Ž. 507 nr.), ir dar

---

[1]) Reikia pastebėti, kad aukščiau nurodytieji įstatymai yra valstybės pasižadėjimo, išreikšto Konst. 98 §-e, vykdymas.

abiems tiems įstatymams papildyti išleisti įstatymai 1936.VIII. 25 d. (Vyr. Ž. 546 nr.). Čia nurodytais įstatymais labai paneigta sutarčių laisva valia ir nuosavybės teisė; pvz., abiejuose 1936 metų rugp. mėn. 25 d. papildymuose yra tokie griežti nuostatai: sutartyse, iš kurių tos skolos yra kilusios, pažymėjimai teisės pasirinkti valiutą arba valiutos kursą, laikomi neįrašyti.

Šiam skyriuje tenka nurodyti ir Žemės ūkiams prižiūrėti įstatymas, išleistas 1933.VII.21 d. (Vyr. Ž. 420 nr.). Šiuo įstatymu ūkininkai už nurodymų žemės kultūrai tobulinti nepildymą gali būti agronomų—inspektorių net baudžiami.

Dirbtinių trąšų kontrolės įstatymas, išleistas 1929.XI.12 d. (Vyr. Ž. 312 nr.), kuriuo net baudžiami tie (9 §), kurie nusikalsta gaminę, įvežę iš užsienio, arba pardavę dirbtines trąšas, nesilaikydami šio įstatymo nustatytos kontrolės.

Arklių kergimui tvarkyti įstatymas, kuriuo įvesta leidimai eržilų savininkams kergti juos su svetimomis kumelėmis, o kai kergiama nesilaikant įstatymo, tai ir eržilo savininkas ir kumelės savininkas baudžiami viršaičio arba burmistro nutarimu pinigine bauda.

Iš visų tų įstatymų turinio yra aiškus nuosavybės teisės aprėžimas.

3. Kitų teisės šakų įstatymai, aprėžiantieji nuosavybės teisę.

Besikuriant Lietuvos valstybei, kai Europos kraštai buvo didžiojo karo nuniokoti ir kai mūsų kraštui buvo didelis pavojus netekti ir to nedidelio gėrybių ištekliaus, koks krašte buvo likęs, nes svetimi turtuoliai galėjo visa tai nupirkti ir išvežti, laikinoji vyriausybė 1920.III.10 d. (Vyr. Ž. 21 nr.) išleido įstatymą, pavadintą: „Laikinieji dėsniai prekėms išvežti iš Lietuvos“. Jo 1 § sako, kad išvežti prekes iš Lietuvos leidžiama, tiktai gavus tam tikrą finansų, prekybos ir pramonės ministerijos (dabar finansų min-jos) leidimą. Nors įstatymas pavadintas laikinais dėsniais, bet jisai ligi šiol nėra panaikintas. Valstybė, rasdama reikalo tvarkyti kai kurių prekių gamybą, imasi tvarkyti jų išvežimą, o kad prekė tiktų jos reikalavimams, statomiems prekių išvežimui, ji tvarko prekių gamybą. Kooperatyvų, kuriuose valstybė pati dalyvauja savo kapitalu, labai žymia dalimi, ji gali betarpiškai veikti kooperatyvo gamybą; pvz., Maisto ir k., arba net akcinės b-vės, kaip kad „Spindulys“. O

dėl tų prekių, kurių gamyba jos yra laikoma didelės reikšmės kraštui ir kurių gamyboje ji pati nedalyvauja, ji leidžia atitinkamus įstatymus, tuo aprėždama laisvą naudojimąsi nuosavybės teise. Ir taip mes turime: „Sėklų prekybos kontrolės įstatymą“, išleistą 1934.II.27 d. (Vyr. Ž. 438 nr.), „Obuoliams išvežti kontrolės taisykles“, išleistas 1932.VIII.20 d. (Vyr. Ž. 394 nr.), „Kiaušinių eksporto taisykles“, išleistas 1929.VI.7 d. (Vyr. Ž. 302 nr.), ir k. Šitie įstatymai ir taisyklės aprėžia laisvą prekybą, o jų tikslas yra socialinis: siekiama prekės tobulinti, kad vidaus gamyba būtų naudingesnė (sėklų prekybos kontrolė), arba kad prekių išvežimas labiau plėstųsi, statant užsieniams geresnės rūšies prekes.

Vienas iš griežčiausiai neigiančių nuosavybės teisės dėsnį įstatymų, palyginti neseniai išleistas, yra 1935 metų kovo mėn. 5 d. (V. Ž. 471 nr.), „Kainų priežiūros įstatymas“. Kainų tvarkytojas turi teisę nustatyti prekių kainas ir patarnavimų atlyginimus ir t. t. (2 §). Iš jo vadybos nėra išimta nei viena prekių rūšis. Tad kainų tvarkytojas turi teisę nustatyti ne tik pirmojo reikalingumo daiktams kainas, bet ir kiekvieno parduodamojo daikto kainą, žinoma, ne atskiro kokio daikto, bet visos rūšies.

Įsigilinus į aukščiau nurodytų įstatymų ir kitų tos pat linkmės mūsų įstatymų turinį, tenka prieiti išvadą, kad Konst. 23 str. paskelbtasis dėsnis „Nuosavybės teisė saugojama“ yra dar gerai lesinama pereklė višta, bet perėti jai padedami ir ne vištų kiaušiniai, ir ji išperi kitokių paukščių, kartais visuomenei naudingesnės, pagerintos veislės.

——/——

A. Tamošaitis.

Humaniškumo principų įsigalėjimas romėnų šeimos teisėje.

(Tęsinys*).

c) Senąja romėnų teise, prievolė grąžinti žmonos įnešimą, santuokai išnykus, menkai buvo reglamentuota. Tokią padėtį, mano nuomone, galima paaiškinti dviem priežastimis: viena, ne tik romėnų, bet ir visos senosios teisės, gal dėl teisės kūrimo technikos menkumo, buvo netobulos ir menkos, antra, nebuvo nė gyvo reikalo kiek labiau reglamentuoti vyro prievolę grąžinti žmonos įnešimą. Jei santuoka išnykdavo dėl vyro mirties, tai žmona savo įnešimą kartu su kitu vyro turtu paveldėdavo su savo vaikais, nes, esant santuokai *cum manu*, ji būdavo dukters teisinėje padėtyje. Vadinasi, šiuo atveju, kad ir netiesioginiu būdu ir konkuruodama su savo vaikais, žmona gaudavo savo įnešimą. Kitokia našlės padėtis būdavo tais atvejais, kada išnykdavo santuoka *sine manu* dėl vyro mirties. Kadangi santuoka *sine manu* teisiškai nesurišdavo vyro su žmona valdžios pagrindu, kuris senąja romėnų teise buvo vienintelis giminystės pagrindas, tuo būdu ir įstatyminio paveldėjimo pagrindas, tai, vyrui mirus, našlė neturėdavo jokių teisių veldėti iš savo velionies vyro ir gauti savo įnešimą. Kad našlė labiau būtų aprūpinta, kiek yra žinoma, vyrai paprastai užrašydavo legatu pačios našlės įnešimą. Įnešimo grąžinimo prievolė kur kas ryškiau ir jautriau iškildavo tais atvejais, kada santuoka išnykdavo dėl persiskyrimo, kurio romėnų teisė niekada neuždraudė.

Humaniškumo principų įsigalėjimą žmonos įnešimo grąžinimo srityje lengviau galima pastebėti, susipažįstant su chronologiškai viena po kitos ėjusiomis įnešimo grąžinimo sistemomis.

Pirmąja įnešimo grąžinimo sistema paprastai romanistų yra vadinama ta sistema, kuri galiojo iki Augusto gadynės. Šios sistemos charakteringą bruožą sudaro vyro nuožiūra. Vyras, pamesdamas savo žmoną, pats savo nuožiūra grąžindavo arba negrąžindovo jos įnešimą ar tik jo dalį. Čia visai nesvar-

*) Pradžia „Teisės“ 36 numery.

bu, ar vyras savo žmoną pamesdavo dėl jos kaltės arba dėl kitų priežasčių. Vyras galėdavo žmonai visai nieko negrąžinti, nes žmona neturėdavo jokios teisinės priemonės priversti vyrui grąžinti jos įnešimą. Čia nurodytosios sistemos bendroji charakteristika prikišamai rodo jos nehumaniškumą. Tačiau nereikia manyti, kad ištisus septynis su viršum amžius galiojusi sistema išliko nepasikeitusi. Reikia atsiminti, kad naujoji humaniškesnė sistema išaugo iš šios sistemos.

Jau Romos cenzoriai (atsirado 443 m. pr. Kr.), kurių funkcijos ilgainiui apėmė ne tik piliečių surašinėjimą į klases pagal turto cenzus, bet ir piliečių padoraus elgesio priežiūrą, pasiremdami savo čia nurodyta galia, ėmė smerkti vyrus, pametusius žmonas be jokios pastarųjų kaltės ir ypač dar nuskriaudusius jas tuo, kad pasilaikė jų įnešimą ir atėmė jų egzistencijai reikalingą turtą. Cenzorių pasmerkimas vyrams galėdavo būti labai skaudus, nes jie galėdavo įtraukti tokius vyrus į negarbingųjų piliečių sąrašus ir tuo būdu aprėžti jų teises, ypač politines teises. Deja, cenzorių vartojamos priemonės būdavo tik netiesioginės, ir, be to, patys cenzoriai, išrinkti penkeriems metams, savo pareigas eidavo tik 18 mėnesių. Vadinasi, užsispyrusių vyrų cenzoriai negalėdavo priversti grąžinti pamestoms žmonoms jų įnešimą ir jiems kartais sunku būdavo nustatyti santuokos panaikinimo priežastį.

Dar respublikos periodo pirmoje pusėje persiskyrusių turto reikalams tvarkyti, ypač patikrinti pamestosios žmonos pragyvenimui, ėmė įsigalėti paprotys, kuriuo persiskyrusieji paprastai kreipdavosi į jų pačių pasirinktą arbitrą, kad šis pasakytų savo nuomonę, kaip persiskyrusieji turėtų turto atžvilgiu teisingai atsiskaityti. Arbitras pasakydavo savo nuomonę, tik gerai apsvarstęs visas persiskyrimo aplinkybes. Deja, arbitro nuomonė šalims nebūdavo privaloma, jos galia būdavo tik moralinė. Vyrai, kurie brangindavo savo moralinį autoritetą, paisydavo ir arbitro nuomonės. Ilgainiui romėnai, nebesitenkindami arbitrų nuomonėmis-patarimais, ėmė ieškoti teisinių priemonių, kuriomis arbitro nuomones galima būtų paversti turinčiais teisinę galią sprendimais. Šiam tikslui pasiekti buvo surastos dvi priemonės, būtent: 1) paskiriant *dos* pareikalauti, kad vyras pasižadėtų grąžinti arbitro nustatytą atlyginimą, jei jis be žmonos kaltės atsimes nuo santuokos; savo pasižadėjimą vyras turėdavo garantuoti tam tikra garantija, pavadinta *cautio*

rei uxoriae, ir 2) persiskyrusieji, pasirinkdami arbitrą, galėdavo paprašyti pretorių, kad jis tam arbitrui suteiktų teisėjo galią. Vis tiek, kurią priemonę žmona turėdavo, ji galėdavo išreikalauti iš savo buvusio vyro, kad jis grąžintų jai arbitro nustatytą atlyginimą.

Aukščiau nurodytoji padėtis buvo nepatenkinanti žmonos atžvilgiu. Kadangi žmona galėdavo gauti arbitro atlyginimą, tik vyrui atsimetus nuo santuokos ir tik vyrui pasižadėjus tą atlyginimą mokėti arba paprašius, kad pretorius arbitrui suteiktų teisėjo galią, tai visais tais atvejais, kada santuoka išnykdavo ne dėl vyro *repudium* (atsimetimo nuo santuokos), taip pat ir tais atvejais, kada vyras nebūdavo davęs *cautio rei uxoriae* arba paprašęs pretorių suteikti arbitrui teisėjo galią, žmona nieko negalėdavo gauti. Vadinasi, tik palyginti nedaugelis atsargių ir toli numatančių moterų galėdavo pasinaudoti čia nurodytomis priemonėmis, o visos tos našlės, kurios našlėmis virsdavo ne dėl vyrų *repudium,* bet dėl, sakysime, pastarųjų mirties, savo įnešimų arba bent teisingų ekvivalentų negalėdavo gauti. Tą padėtį reikėjo pagerinti, bet tai buvo padaryta principato periode.

Pirmasis princepsas Augustas, besirūpindamas romėnų prieauglium, savo įstatymais ėmė reformuoti ir žmonos teisę reikalauti grąžinti jai *dos.* Augusto tikslas buvo našles moteris aprūpinti tam tikru turtu, kad jos lengviau galėtų vėl susituokti. Savo tikslui pasiekti Augustas, be kitko, *arbitrium rei uxoriae,* kuris anksčiau tik esant vienai iš dviejų aukščiau nurodytų sąlygų buvo teisiškai efektyvus, pavertė tikru civiliniu skundu, pavadintu *actio rei uxoriae.*

Actio rei uxoriae, kad ir būdamas paprastas civilinis skundas, turėjo tam tikrų ypatybių, dėl kurių jį galima teisingai pavadinti humanišku skundu. Štai tos ypatybės: 1) *Actio rei uxoriae* negalima būdavo kelti tais atvejais, kada santuoka išnykdavo dėl žmonos mirties, nes šiais atvejais nebūdavo reikalingas *dos* dėl to, kad ji nebegalėdavo vėl susituokti. 2) Jei santuoka išnykdavo dėl vyro mirties ir jei vyras testamentu užrašydavo legatą, tai našlė galėdavo iš vyro įpėdinių reikalauti arba užrašytąjį legatą, arba grąžinti jos įnešimą. 3) Šio skundo formulėje, be kitko, būdavo vartojami žodžiai *quod melius aequiusque est,* kuriais pretorius įsakydavo teisėjui atsižvelgti į teisingumą net daugiau, negu kituose geros sąžinės

skunduose. 4) Kadangi *actio rei uxoriae* buvo *in bonum et aequum concepta actio*, t. y. faktiniu teisingumu pagrįstas skundas, tai atsakomybė neišnykdavo net dėl *capitis deminutio* (dėl civilinės mirties). 5) Vyras arba jo įpėdiniai turėdavo grąžinti įnešimo daiktus drauge su jų priklausiniais ir vaisiais. 6) Žmonos teisė gauti savo įnešimą būdavo garantuota ta prasme, kad ji turėdavo pirmenybę prieš visus asmeninius vyro kreditorius (*privilegium inter personales actiones*), kad vyro turtų konfiskacija negalėdavo paliesti įnešimo daiktų ir kad, vyrui mirus, žmona savo įnešimui apsaugoti (*dotis servandae causa*) galėdavo reikalauti pretorių perduoti vyro palikimą valdyti.

Romėnai, suteikdami žmonai *actionem rei uxoriae*, nenuėjo į kraštutinumą; jie pasirūpino, kad ir vyras nebūtų per daug nuskriaustas: 1) Vyrui buvo suteikta vadinamoji išsigalėjimo privilegija, nes jis žmonos įnešimo grąžinimo atžvilgiu atsakydavo tik *in id quod potest*. 2) Vyras turėdavo tuojau pat grąžinti tik in specie traktuojamus įneštinius daiktus, o in genere traktuojamus daiktus vyras galėdavo grąžinti per trejus metus lygiomis dalimis, išskiriant tuos atvejus, kada santuoka išnykdavo dėl vyro kaltės. Pastaraisiais atvejais vyras turėdavo grąžinti visokius įneštinius daiktus tuojau pat. Jei įneštiniai daiktai būdavo žuvę, tai vyras turėdavo atlyginti žmonai tų daiktų vertę. Jei tie daiktai žūdavo ne dėl vyro kaltės, tai jam nereikėdavo atlyginti jų vertės. 3) Vyras turėdavo atiduoti žmonai įneštinių daiktų vaisius, atsiradusius per paskutinius vienerius metus. Šie vaisiai būdavo dalinami į dvi dalis proporcingai laikui, išgyventam per paskutinius vienerius metus santuokoje ir santuokai išnykus. Pirmąją dalį vyras galėdavo pasilaikyti sau, o antrąją turėdavo grąžinti buvusiajai savo žmonai. 4) Pagaliau vyras turėdavo teisę padaryti tam tikrus iš žmonos įnešimo atskaitymus. Šiems atskaitymams padaryti būdavo reikalingi tam tikri pagrindai, kurių buvo penketas. a) *Propter mores* — atskaitymas, pagrįstas žmonos neištikimybe ir kitokia kalte; šiuo pagrindu vyras turėdavo teisę atskaityti iš žmonos įnešimo $^1/_6$ arba $^1/_8$. b) *Propter liberos* — atskaitymas, pagrįstas tuo, kad vyras turėdavo išlaikyti vaikus ir kad žmonos įnešimo tikslas būdavo padėti išlaikyti šeimą. Šiuo pagrindu vyras galėdavo atskaityti po $^1/_6$ kiekvienam vaikui, bet nedaugiau kaip $^3/_6$ išviso. 3) *Propter impensas* — atskaitymas, padarytas savo išlaidoms apmokėti. Čia būdavo atskaitoma iš

įnešimo visos vyro padarytos būtinos išlaidos, kurių nepadarius būtų sumažėjusi paties įnešimo vertė. Įnešimui naudingas vyro padarytas išlaidas, o taip pat ir išlaidas, kurios pagerino įnešimą, vyras galėdavo atskaityti iš įnešimo, tik jei tos išlaidos būdavo padarytos žmonai pritariant. 4) *Propter res donatas* — atskaitymas iš įnešimo vertės tų dovanų, kurias vyras buvo davęs savo žmonai. Šiuo atveju vyras galėdavo pasinaudoti romėnų teisės dėsniu, kuris draudė sutuoktinių tarpusavio dovanas. 5) *Propter res amotas* — atskaitymas, pagrįstas žmonos išeikvojimais. Jei žmona, numatydama santuokos panaikinimą, išeikvodavo vyro turtą, tai vyras galėdavo išeikvoto turto vertę atskaityti iš žmonos įnešimo.

Išskiriant atskaitymus, daromus atlyginti būtinosioms išlaidoms, kurios savaime sumažindavo grąžintinąjį įnešimą[1]), vyras galėdavo juos padaryti, tik įterpdamas į *actionis rei uxoriae* formulę atitinkamą išimtį[2]). Vietoj atskaitymų *propter mores* ir *propter res amotas,* vyras galėdavo žmonai kelti tam tikras baudžiamąsias bylas, būtent, *actio de moribus* ir *actio rerum amotarum.* Bet jis šiomis bylomis negalėdavo nieko daugiau gauti, ką jis galėdavo gauti, darydamas atitinkamus išskaitymus. Žinoma, baudžiamieji skundai būdavo skaudesni moterims.

Čia nurodytąją principato periodo santvarką, sulyginę ją su anksčiau buvusiąja santvarka, galime pavadinti humaniška santvarka, nes čia bent pačios žmonos įnešimo grąžinimo srityje buvo pripažintos jai gana didelės teisės. Čia pat atsimintina, kad įstatymais nustatytoji įnešimo grąžinimo sistema buvo tik pagelbinė, taikoma tik tais atvejais, kada sutuoktiniai tam tikromis sutartimis to reikalo nesutvarkydavo kitaip. Jei būdavo sudaryta sutartis, tai visas klausimas būdavo sprendžiamas pagal tą sutartį, kurią sankcionuodavo *actio ex stipulatu.*

Principato periodo sukurtoji žmonos įnešimo grąžinimo sistema dar nebaigė visos raidos. Vėlesnioji romėnų teisė, kurią sukodifikavo Justinionas, dar čia kai ką patobulino. Patobulinimai apėmė šiuos tris dalykus: a) *actionis ex stipulatu* išplėtimą, b) naujų žmonai garantijų suteikimą ir c) išskaitymų panaikinimą.

---

[1]) *Impensae necessariae ipso jure minuunt dotem.*

[2]) Pvz., išimtį *propter liberos, propter res donatas* ir kt.

a) *Actio rei uxoriae* turėjo tam tikrų trūkumų, varžančių pačios žmonos ir jos įpėdinių teises. Šiuo skundu žmona galėdavo pasinaudoti tik tuo atveju, kada ji pergyvendavo savo vyrą, žmonos įpėdiniai šios skundo teisės nepaveldėdavo; šį skundą galėdavo paraližuoti našlei legato užrašymas. Norint žmonos įnešimo klausimą sutvarkyti kitaip, palankiau jai pačiai ir jos įpėdiniams, reikėdavo padaryti tam tikrą stipuliaciją, kurią toli gražu nevisos ištekančios moterys padarydavo. Justinionas, norėdamas apsaugoti visų susituokiančių moterų ir jų įpėdinių interesus, nustatė teisinį dėsnį, kuriuo žmonos įnešimo grąžinimo stipuliacija buvo savaime tariama. Tad Justiniono teise žmona, nepaisant santuokos panaikinimo priežasties, visada galėdavo kelti *actio ex stipulatu* ir reikalauti grąžinti jos įnešimą. Kadangi šis skundas buvo pagrįstas sutartimi, kad ir tik tariama sutartimi, tai jį, kaip ir visus kitus sutartimis pagrįstus skundus, paveldėdavo žmonos įpėdiniai. Be to, šio skundo objekto negalėdavo sumažinti vyro daromieji atskaitymai. Tačiau čia pat reikia pažymėti, kad naujoji *actio ex stipulatu* labai skyrėsi nuo senosios: senoji buvo griežtosios teisės skundas, o naujoji — geros sąžinės skundas; naujuoju skundu vyras turėjo įsigalėjimo privilegiją, ko senasis skundas nedavė; naująjį skundą galėdavo kelti tik žmona arba jos įpėdiniai, o jos *paterfamilias* jį galėdavo kelti tik dukteriai pritariant.

b) Be to, kad buvo žymiai pagerinta žmonos padėtis jos įnešimo grąžinimo atžvilgiu, Justinionas dar žymiai sustiprino to grąžinimo garantijas, kurias nustatė 529, 530 ir 531 metų Justiniono konstitucijos. 529 m. konstitucija žmonai suteikė privilegijuotą hipoteką, duodančią jai pirmenybę prieš visus vyro kreditorius, kreipiančius išieškojimą į žmonos įnešimą. 530 metų konstitucija suteikė žmonai legalinę hipoteką ir vyro turto atžvilgiu; šios hipotekos data buvo laikoma santuokos sudarymo data, nors žmona *dotem* būtų davusi ir vėliau. Pagaliau 531 metų konstitucija žmonos *dotis* kreditui suteikė pirmenybę net prieš tuos hipotekinius kreditorius, kurių hipotekos buvo sudarytos dar prieš santuoką.

c) Kadangi vyro daromi iš žmonos atskaitymai teisiškai negalėjo būti suderinti su *actio ex stipulatu,* tai naujoji romėnų teisė nebeleido vyrui tų atskaitymų daryti. Bet ta teisė neatėmė iš vyro visų priemonių, reikalingų vyro pretensijoms apsaugoti. Jei santuoka išnykdavo dėl žmonos kaltės, ypač jos neištikimy-

bės, tai vyras galėdavo kelti *actio rerum amotarum* ir reikalauti nubausti žmoną turto bausme. Šiuo atveju ir duotąsias žmonai dovanas galėdavo atsiimti. Taip pat ir padarytas įnešimui administruoti ir saugoti išlaidas galėdavo pareikalauti grąžinti, pasirėmęs *actio mandati arba actio negotiorum gestorum.*

Turėdami galvoje visa tai, kas čia buvo pasakyta apie turtinius vyro ir žmonos santykius, galime konstatuoti nuolat progresavusį humaniškumo principo įsigalėjimą šioje srityje. Nekalbėdami apie tą žmonos turtą, kuris, esant santuokai *sine manu,* pasilikdavo pačios žmonos išimtinė nuosavybė, ir turėdami galvoje tik įnešimą *(dos),* kuris senąja romėnų teise buvo absoliutinė vyro nuosavybė, kuris vėliau virto aprėžta nuosavybe ir kuris Justiniono teisėje vargu begali būti laikomas vyro nuosavybe, turime pripažinti humaniškumo triumfą, nes kadaise buvusi visai beteisė žmona pasidarė savo daiktų *domina.*

Baigdamas kalbėti apie sutuoktinių turtinius santykius, noriu visai trumpai paminėti *donatio ante nuptias,* kuri Justiniono buvo pavadinta *donatio propter nuptias. Donatio ante nuptias* Romoje buvo vienintelis turtas, kurį būsimoji žmona gaudavo iš savo būsimojo vyro. Tai buvo sužieduotinio dovanos sužieduotinei. Bet šias dovanas sužieduotinis tik pažadėdavo duoti savo sužieduotinei, kuri faktiškai šias dovanas paimti galėdavo tik tuo atveju, kada santuoka išnykdavo dėl vyro mirties arba dėl jo kaltės. Vadinasi, kol santuoka būdavo, tol žmona negalėdavo pareikalauti duoti jai pažadėtąsias dovanas; taip pat žmona negalėdavo pareikalauti dovanų ir tuo atveju, kada santuoka išnykdavo dėl jos kaltės. Ši institucija, kovodama su nepagrįstu vyro atsisakymu nuo santuokos, be abejojimo, gali būti pavadinta humaniška institucija dėl to, kad kadaise visai beteisė žmona dabar gaudavo ne tik tai, ką ji pati būdavo davusi, bet ir vyro turtų dalį. Žmonos įnešimas drauge su vyro *donatio ante nuptias* tekdavo aukščiau nurodytomis sąlygomis žmonai, o jai mirus — jos įpėdiniams.

Nei senoji, nei klasiškoji romėnų teisė *donatio ante nuptias* visai nežinojo. Pasak Justiniono, ši institucija atsiradusi tik jo pirmtakų laikais. Tiesa, šią instituciją reikia skirti nuo paprastų ir smulkių dovanų davimo, kuris buvo žinomas ir pačiai senajai romėnų teisei ir kuris paprastai būdavo daromas be

jokių sąlygų ir tuojau pat įvykdomas, tuo tarpu *donatio ante nuptias* visada priklausydavo nuo sąlygos, jei įvyks santuoka, ir įvykus santuokai *donatio* ne tuojau pat būdavo vykdoma, o tik santuokai išnykus dėl vyro mirties arba jo kaltės. *Donatio ante nuptias* Romoje buvo simetrinė su *dos*. Kaip *dos* buvo žmonos įnešimas bendriems šeimos reikalams, taip *donatio ante nuptias* buvo vyro įnešimas tiems patiems reikalams.

Justinionas, palaikydamas *donationis ente nuptias* instituciją, leido net nesilaikyti iš seno galiojusio romėnų teisės principo, kuris draudė sutuoktinių tarpusavio dovanojimus. Jei vyras, prieš sudarant santuoką *(ante nuptias)*, nebuvo pasižadėjęs duoti žmonai *donationem*, tai Justinionas leido tai padaryti jau susituokus. Taip pat Justinionas leido *ente nuptias* pažadėtąją *donationem* padidinti jau susituokus, jei žmona padidindavo savo *dotem*. Kadangi Justiniono teise *donationem* duoti galima būdavo ne tik *ante nuptias*, bet ir *post nuptias*, tai nebebuvo reikalo šią *donationem* bevadinti *donatio ante nuptias*. Todėl Justinionas visai logiškai pakeitė šių dovanų vardą, pavadindamas jas *donationes propter nuptias*, t. y. dovanos duodamos santuokos proga.

4. Vyro ir žmonos teisės atsisakyti nuo santuokos. Čia nekalbėsiu apie santuokos panaikinimą, kuris įvykdavo be sutuoktinių valios, būtent, dėl fizinės arba teisinės sutuoktinių mirties, bet kalbėsiu apie persiskyrimą.

Romėnų teisė niekada neuždraudė persiskyrimų. Bet persiskyrimai nevisada vienodai buvo atliekami ir nevisada abudu sutuoktiniai lygias teises turėdavo. Senąja romėnų teise, kurią sukūrė labai seni papročiai, didele dalimi patekę į XII lentelių įstatymus, vėliau interpretacijos būdu tobulinamus, vyro valdžia žmonai nebūdavo skiriama nuo viešpaties valdžios valdiniui. Kadangi ta valdžia buvo visai absoliuti, tai niekas jos negalėjo aprėžti, ypač tai negalėjo padaryti pasyvus valdinys, kuriuo, be kitų, buvo ir žmona. Iš čia labai lengva suprasti, kodėl senąja romėnų teise žmona negalėdavo jokiu būdu panaikinti santuokos, atsisakydama nuo jos. Atvirkščiai, vyras, būdamas absoliutus valdovas, kiekvienu momentu galėdavo atsisakyti nuo savo valdžios žmonai ir tuo būdu panaikinti santuoką, pagrįstą išimtinai vyro valdžia. Atsisakydamas nuo santuokos, vyras turėdavo atlikti tokius pat formalumus, kokius

reikėdavo atlikti santuoką sudarant. Beje, tais atvejais, kada būdavo sudaryta religinė santuoka *confarreatione*, religinė valdžia reikalaudavo, kad vyras įrodytų žmonos kaltę. Jei vyras ir negalėdavo įrodyti žmonos kaltės, tai vis dėlto jis santuoką galėdavo panaikinti, bet pastaruoju atveju turėdavo paskirti dalį savo turto deivei Cererai, globojusiai santuoką. Vadinasi, išskiriant čia vos tik nurodytą netiesioginę priemonę, varžančią vyrą panaikinti santuoką, jokių teisinių priemonių žmona neturėdavo vyro nuožiūrai pasipriešinti. Nors vyrai laisvai galėdavo atsisakyti nuo santuokos, tačiau, kiek mes turime žinių, labai retai šia savo teise senojoje Romoje naudodavosi: tokių atsisakymų nuo santuokos buvo labai mažai. Sunku pasakyti dėl ko vyrai šia savo teise retai tesinaudodavo. Gali būti, kad mums nežinomos moralinės sankcijos būdavo vartojamos.

Bet, kaip mes jau žinome, dar XII lentelių įstatymai leido santuoką *sine manu*, pagrįstą faktiniu sutuoktinių gyvenimu. Kadangi šios santuokos atveju žmona nepatekdavo į vyro valdžią, tai ir ji galėdavo nutraukti santuoką, pasitraukdama iš vyro namų. Santuokai *sine manu* pamažu virstant normalia santuoka, pamažu romėnai ėmė pripažinti žmonai teisę atsisakyti nuo santuokos. Respublikos periodo pabaigoje galutinai buvo sulygintos žmonos ir vyro teisės laisvai atsisakyti nuo santuokos. Jokių pabaudų ir jokių aprėžimų atsisakymų nuo santuokos srityje nebuvo. Net buvo uždrausta sutuoktiniam daryti sutartis, kuriomis pasižadėdavo neatsisakyti nuo santuokos arba apsiimdavo mokėti antrajai šaliai piniginę pabaudą. Pats santuokos aktas pasidarė menkesnės vertės aktu už bet kokią paprastą sutartį, kurios nesilaikymas šalių susitarimu galėdavo būti baudžiamas pačių šalių nustatyta pinigine bauda. Dėl čia nurodytos priežasties respublikos periodo pabaigoje atsirado visai rimtas pavojus pačiai šeimai išnykti ir išsigimti romėnų tautai.

Imperatorius Augustas, nepanaikindamas pačios persiskyrimo teisės, ėmė šiek tiek varžyti persiskyrimus. Jis pareikalavo, kad atsisakąs nuo santuokos sutuoktinis atliktų bent tam tikrus formalumus, būtent, atsisakymą nuo santuokos pareikšti antram sutuoktinių prie 7 liudytojų asmeniškai arba per išvaduotą vergą; neatlikus čia nurodytų formalumų, santuoka pasilieka galioti. Klasiškoje gadynėje buvo atimta iš žmonos (jei

ji buvo *alieni juris persona) paterfamilias* teisė panaikinti dukters santuoką.

Čia tik ką nurodytos priemonės, matyti, nedaug tepadėjo. Tai įrodo vėlesnios teisės nuostatai, kurie atsisakymus nuo santuokos ėmė kur kas griežčiau varžyti. 449 m. po Kr. imperatorių Teodoziaus II-jo ir Valentiniono III-jo konstitucija nustatė visą eilę priežasčių, pvz., antrojo sutuoktinio neištikimybė, pasikėsinimas prieš savo sutuoktinio gyvybę, šventvagystė ir k., dėl kurių leido atsisakyti nuo santuokos. Jei nuo santuokos be įstatyme nurodytos priežasties atsisakydavo moteris, tai ji prarasdavo teisę gauti savo įnešimą ir vyro *donationes ante nuptias;* be to, moteris, norėdama ištekėti už kito vyro, turėdavo palaukti, mažiausia, penkerius metus. Jei nuo santuokos atsisakydavo vyras, tai jis turėdavo tuojau pat žmonai grąžinti jos įnešimą ir atiduoti *donationes ante nuptias.* Be to, kaltasis sutuoktinis, jei nebūdavo nei įnešimo nei *donationes ante nuptias,* turėdavo antrajam sutuoktiniui atiduoti vieną ketvirtadalį savo turto.

Čia nurodytosios bausmės gerokai aprėžė nepamatuotus atsiskyrimus nuo santuokos. Tiesa, ir naujoji romėnų teisė neuždraudė santuokos panaikinimo abiejų sutuoktinių susitarimu *(divortium bona gratia).*

Mano nuomone, šie suvaržymai buvo humaniški dėl to, kad jie, pirma, saugojo tautos, populi prasme, reikalą, nes pirmaeilis tautos ramstis yra šeima, pagrįsta ne tik sutuoktinių teisėmis, bet ypač jų pareigomis, o perdaug didelė laisvė atsisakyti nuo pareigų naikina šeimą — tautos ramstį; antra, ypač saugojo iš santuokos gimusių vaikų interesus. Lengvas nuo santuokos atsisakymas ir sudarymas naujos santuokos pasunkina įrodymus, kas yra vaiko tėvas, o tai imperijos laikų Romai buvo svarbu, nes tuo metu jau buvo tėvams uždėtos prievolės išlaikyti savo vaikus, duoti jiems alimentus. Kad ir abiejų sutuoktinių susitarimu panaikindavo romėnai santuoką, žmona negalėdavo tuojau pat ištekėti už vyro, ji turėdavo bent vienerius metus palaukti, kad nesumaišytų vaiko kilmės. Be pagrindo atsisakiusi žmona, kaip jau aukščiau buvo nurodyta, turėdavo palaukti bent penkerius metus ne tik dėl to, kad nesumaišytų vaiko kilmės, bet ir dėl to, kad tai buvo sui generis bausmė. Deja, vyrui šios bausmės romėnai netaikydavo ir tai sudaro tam tikrą nelygybę.

5. T ė v ų t e i s i n i a i s a n t y k i a i s u v a i k a i s. Kadangi, kaip jau matėme, Romoje, ypač senesniaisiais laikais, tėvo, *paterfamilias* vadinamo, teisinė padėtis buvo visai kitokia, negu jo žmonos, vaikų motinos, tai čia teks atskirai kalbėti apie tėvo santykius su vaikais ir apie motinos santykius su vaikais.

Senąja romėnų teise, iš teisėtos santuokos gimusieji vaikai, patekdavo į absoliutinę savo tėvo, o jei ir tėvas būdavo kito asmens valdžioje, tai į pastarojo valdžią. Tėvo absoliutinė valdžia apėmė net teisę vaikų gyvybei ir mirčiai — *potestas vitae necisque.* Jokia teisė nereguliavo namų vidaus reikalų; juos reguliavo tik *paterfamilias* paprasta nuožiūra. *Paterfamilias* spręsdavo, ar jo teisėtas vaikas paliktinas šeimoje, ar jis išmestinas iš jo namų. Tėvo teisės vaikų atžvilgiu buvo visai panašios į nuosavybės teises, nes tėvas galėdavo savo vaikus parduoti, parsamdyti darbams, įkeisti skolai garantuoti ir kitus civilinius aktus daryti taip, kaip jis galėdavo padaryti su vergais ir gyvuliais. Ši teisė buvo labai sena, senesnė net už pačią Romą. XII lentelių įstatymuose jau randame pirmuosius tėvo valdžios aprėžimus. Šie įstatymai uždraudė tėvui užmušti savo naujagimius vaikus ir teisti suaugusius vaikus tais atvejais, kada jie padarydavo *furtum manifestum.* Taip pat pardavimas šių įstatymų buvo šiek tiek aprėžtas, nes tėvas, tris kartus pardavęs savo sūnų, prarasdavo jo atžvilgiu savo tėviškąją galią. XII lentelių įstatymų interpretatoriai išaiškino, kad dukteris ir kitus jo valdžioje esančius asmenis užtekdavo parduoti vieną kartą, ir jau tėviškoji valdžia jų atžvilgiu galutinai išnykdavo. Dar prieš XII lentelių įstatymus galiojusiais papročiais, tėvas turėdavo ir tam tikrų prievolių savo vaikų atžvilgiu, nes turėdavo duoti jiems maistą, pastogę, drabužius ir juos globoti. Deja, šių tėvo prievolių sankcija buvo tik moralinė.

Respublikos gadynėje, atsiradus cenzorių institucijai, į kurios funkcijas ilgainiui įėjo ir *regimen morum,* tėvo valdžia vaikams buvo dar labiau aprėžta. Viešoji valdžia per cenzorius ėmė kontroliuoti tėvo elgesį su vaikais ir, jei tas elgesys būdavo blogas ir nepadorus, taikydavo sankcijas — jis būdavo išbraukiamas iš garbingųjų piliečių sąrašų; o išbraukimas iš čia nurodytų sąrašų buvo ne kas kita, kaip atėmimas politinių teisių, nes tik esantieji sąrašuose piliečiai rinkdavo magistratus, bal-

suodavo įstatymų projektus ir kitas politines teises vykdydavo. Tačiau ši viešosios valdžios kontrolė buvo netobula dėl to, kad cenzoriai tik kas penkeri metai darydavo piliečių sąrašus, o per tą laiką galėdavo daug kas pasikeisti ir būti užmiršta.

Ši kontrolė visai pakeitė romėnų pažiūras į tėvo patriarchiškai absoliutinę valdžią: seniau viešoji valdžia neišdrįsdavo namų suvereno teisių paliesti, o cenzorių nuolatinė kontrolė, pasmerkdama blogus ir nepadorius tėvo elgesius, ilgainiui sudarė tokią padėtį, kad tėvas ėmė labai paisyti cenzorių nurodymų, kaip reikia elgtis su savo vaikais. Įstatymų leidėjui reikėjo tik užfiksuoti cenzorių per šimtmečius sudarytąją padėtį ir nustatyti blogam tėvui sankcijas. Tuo būdu respublikos periodo pabaigoje romėnų šeimos teisiniai santykiai jau reiškėsi šeimos narių tarpusavio teisėmis ir prievolėmis, o ne taip, kaip buvo seniau, kada tėvas turėdavo tik teisių, o kiti nariai — tik prievolių. Kitais žodžiais tariant, humaniškumo idėja jau įleido savo šaknis į tėvo santykius su vaikais.

Principato gadynėje, pirmiausia, buvo atimta tėvo teisė savo nuožiūra išvaryti iš namų savo vaiką, o taip pat jam buvo atimta teisė nepriimti į savo namus vaiko, gimusio iš teisėtos santuokos. Net emancipuoti savo vaiką tėvas galėdavo, tik pačiam vaikui sutinkant. Taip pat tėvas negalėdavo priversti savo vaiko eiti į tokią santuoką, kuri vaikui nepatikdavo, arba nutraukti vaiko santuoką, kurios pats vaikas nenorėdavo nutraukti. Klasiškojoje gadynėje jau tėvas nebegalėdavo bausti vaikų visais tais atvejais, kada viešoji valdžia keldavo bylas ir jas spręsdavo. Nors iki pat pradžios trečiojo amžiaus po Kr. dar tėvas turėdavo galią savo vaikus bausti mirties bausme, bet tai jis galėdavo padaryti tik tais atvejais, kada įstatymas už vaikų padarytus nusikaltimus leisdavo tokia bausme bausti. Jei tėvas savo galią piktam naudodavo, tai, pačiam vaikui pasiskundus, magistratas bausdavo tėvą arba ir visai atimdavo iš jo tėviškąją galią. Tėviškąją galią magistratas atimdavo, priversdamas tėvą emancipuoti savo vaiką. Nepraleista neaprėžus ir tėvo teisių savo vaikus parduoti, įkeisti ir daryti kitus aktus, kuriais vaikai būdavo traktuojami tėvo turto teisių objektais.

Naujesnėji romėnų teisė, aprėždama tėvo teises, neužmiršo taip pat uždėti jam ir tam tikrų prievolių vaikų atžvilgiu. Dar respublikos periodo pabaigoje Romoje labai įsigalėjo celibatas,

ir sumažėjo gimimų skaičius. Valstybės vairininkai, pastebėję šį reiškinį ir nujausdami to reiškinio padarinius, ėmė griebtis įstatyminių priemonių nepageidaujamam reiškiniui pašalinti. *Lex Julia de maritandis ordinibus,* kuris vertė romėnus tuoktis ir turėti vaikų, leido, pvz., išvaduotiesiems tuoktis be jų patronų sutikimo, ko senesnėji teisė neleido. Tas pats įstatymas leido priversti tėvą ne tik duoti sutikimą savo vaikams, norintiems susituokti, bet ir skirti savo dukterims *dotes,* kad jos lengviau galėtų ištekėti. *Dotis* davimo prievolė, nesant tėvo, kartais būdavo uždedama net motinai.

Jau aukščiau nurodytos alimentinės prievolės, kurios senaisiais laikais būdavo tik moralinės prievolės ir tai tik tėvui uždedamos jo valdžioje esančių asmenų atžvilgiu, respublikos gadynės pabaigoje ir principato gadynėje visai pasikeitė. Asmuo, turėdamas teisę gauti alimentus, galėdavo kelti bylą, gauti teismo sprendimą ir jį vykdyti, ko anksčiau negalima būdavo padaryti. Tačiau humaniškumas šioje srityje pasireiškė ne tik tuo, kad alimentų moralinės prievolės buvo paverstos tikromis civilinėmis prievolėmis, bet ypač tuo, kad alimentų prievolės rišo visai kitus asmenis. Anksčiau alimentų prievolės buvo rišamos su tėvo valdžia: tėvas išlaikydavo tik jo valdžioje esančius asmenis. Bet jis labai lengvai tų prievolių galėdavo išvengti, paleisdamas iš savo valdžios asmenį, kuriam jis nenorėdavo duoti išlaikymo. Naujesniąja teise jau visiškai kas kita: čia paisomas ypač natūralinis ryšys, kuris tarp tėvo ir vaiko nenutrūksta, net paleidus vaiką iš tėviškosios valdžios arba, kaip romėnai sakydavo, emancipavus. Be to, kadangi naujesniąja romėnų teise vaikai galėdavo turėti turto net daugiau už tėvą, tai teisingumas reikalavo, kad ir vaikai duotų alimentus savo neturtingam tėvui, kas romėnų ir buvo pripažinta bei sankcionuota. Naujesniosios romėnų teisės nuostatai, reguliuojantieji alimentų teises ir prievoles, buvo pagrįsti teisingumu, kuris leido teismui konkrečiais atvejais nustatyti tų alimentų kiekį. Alimentų kiekį nustatydami, teismai turėdavo atsižiūrėti į ieškovo ir atsakovo turtą, nes alimentus turėdavo mokėti tie, kurie juos mokėti turėdavo iš ko, ir mokėti juos reikėdavo tiems, kuriems alimentai būdavo būtinai reikalingi.

Absoliutinės monarchijos gadynėje galutinai buvo panaikinta kadaise labai didelė tėvo galia *vitae necisque* ir vaikų užmušimą ėmė laikyti paprasta žmogžudyste, o Konstantinas

už vaikų užmušimą ėmė bausti dar griežčiau, nes šį užmušimą jis laikė kvalifikuota žmogžudyste. Tačiau vėlesniaisiais laikais, kada atsirado daug proletarų, negalinčių išmaitinti gimusių vaikų ir dėl tos priežasties pasitaikantieji naujagimių užmušimai 374 m. po Kr. Valentiono konstitucija buvo laikomi specialiu nusikaltimu, už kurį kiek švelniau bausdavo. Dėl neturto negalintiems išlaikyti savo vaikų Konstantinas savo 315 m. po Kr. konstitucija leido duoti pašalpas, reikalingas vaikų maistui ir drabužiams. Čia nurodytąsias pašalpas, kurios Konstantino konstitucija būdavo duodamos tik Italijos gyventojams, po septynerių metų (322 m.) to paties imperatoriaus kita konstitucija leido duoti ir Afrikos gyventojams. Tuo būdu naujausioji romėnų teisė ne tik tėvams uždėjo visokių prievolių jų vaikų atžvilgiu, bet ir pati valstybė ėmė globoti vaikus, duodama jiems išlaikyti pašalpų.

Lygiagrečiai su tėvo teisių aprėžimu ir prievolių uždėjimu Romoje ėjo vaikų teisių pripažinimo procesas ypač turto teisių srityje.

Nors seniausioji romėnų vadinamoji individualinė nuosavybė buvo gerokai kolektyvinio pobūdžio, nes ji buvo šeimos nuosavyvė, bet taip buvo tik teoretiškai, o praktiškai *paterfamilias* vienas buvo savininkas, kuris turėjo efektyvines teises. Visi kiti šeimos nariai, jų tarpe ir vaikai, tėvui esant gyvam, negalėdavo savo teisių pareikšti. Kol tėvas būdavo gyvas, visa tai, ką įgydavo vaikai, automatiškai būdavo įgyjama tėvui. Tai buvo labai nehumaniška teisinė santvarka, kurią dar gilioje senovėje ėmė koriguoti iš pradžios pats gyvenimas, o paskui ir įstatymų leidėjas.

Nuo labai senų laikų Romoje įsigalėjo paprotys, kuriuo *paterfamilias* dalį savo turtų pavesdavo administruoti savo vaikui arba vergui. Pavestasis turtas būdavo vadinamas *peculium*, kuris rodo į labai seną jo papročio kilmę, nes *peculium (pecus)* primena tą gadynę, kada romėnų pagrindinį turtą sudarydavo gyvuliai, o ne žemė. Vėliau *peculium* sudarydavo visoks turtas, ypač atskiras žemės ūkis su žeme, trobesiais ir gyvuoju bei negyvuoju inventorium. *Peculium* galėjo atsirasti dėl įvairių priežasčių, pvz., dėl to, kad pačiam *paterfamilias* sunku būdavo pačiam betarpiškai administruoti savo turtą, dėl to, kad suaugusiam sūnui būtų duotas bent šioks toks faktiškas savarankiškumas; dėl to, kad didelei gyvulių kaimenei vienoje vietoje

nebūdavo užtektinai ganyklų ir reikėdavo kaimenę perskirti į dvi ar daugiau dalių, arba ir dar dėl kitokių priežasčių. Bet skyrimas *peculium* priklausė tik nuo *paterfamilias* nuožiūros[1]).

Iš pradžios *peculium* administratorius buvo tik faktiškas jo laikytojas, bet jokių teisių neturėjo. Savo aktais administratorius-vaikas galėdavo tėvo padėtį pagerinti, įgyti jam teisių, bet negalėdavo jo padėties pabloginti, uždėti prievolių. Tėvas kiekvienu momentu galėdavo atsiimti *peculium,* bet *peculium* atsiėmimai, kiek yra žinoma, retai tepasitaikydavo, gal būt, dėl to, kad romėnai tokius atsiėmimus laikydavo nepadoriu dalyku. Kadangi *peculium* administratoriui savininkas jokios algos nemokėdavo, tai jis gyvendavo iš jo administruojamo *peculium.* O kad galėtų administratorius gyventi iš *peculium,* jam reikėdavo daryti tam tikrus aktus, kuriais jis turėdavo pirkti, parduoti, mainyti ir k. Šioje srityje ir pasireiškė vaiko ekonominė nepriklausomybė ir jo teisinės asmenybės teisių subjekto kvalifikacijų pripažinimas. Iš čia romėnų teisininkai išvedė tokią prezumpciją: jei tėvas emancipuoja savo vaiką, kuris buvo *peculium* administratorius, tai tariama, kad *peculium* nuosavybė jam savaime perleidžiama, nebent tėvas būtų prieš emancipuojant vaiką *peculium* atsiėmęs.

Principato gadynėje atsirado naujas *peculium,* kuris buvo pavadintas *peculium castrense.* Šis *peculium* buvo taikomas vaikams, kariams, kurie įgydavo turtą, atlikdami karo tarnybą. Nors šio *peculium* pritaikymo sritis subjektų ir objekto atžvilgiais siauresnė, vis dėlto, jis suvaidino labai didelį vaikų teisinės asmenybės pripažinimo vaidmenį. Iš pradžios (princepso Augusto laikais) *peculium castrense* turėtojui buvo suteikta tik viena teisė karo tarnyboje jo įgytam turtui, būtent, teisė šį turtą palikti savo nuožiūra testamentu. Antrajame amžiuje po Kr. *peculium castrense* pritaikymo sritis buvo praplėsta. Iš vienos pusės, *peculium castrense* galėjo turėti ne tik karo tarnyboje esantieji kariai, bet ir atsarginiai bei karo veteranai; iš antros pusės, šio *peculium* turėtojas įgijo naujų teisių, būtent,

---

[1]) Čia pabrėžiu *paterfamilias* nuožiūrą dėl to, kad anksčiau mano pavartotas posakis „įsigalėjo paprotys“ nebūtų skaitytojų suprastas ta prasme, kad tas „paprotys“ kūrė teisinę normą, turinčią sankciją. Posakiu „įsigalėjo paprotys“ noriu tik pasakyti, kad paprastai romėnai tai darydavo, bet tik savo valia ir nuožiūra, o ne nuostato spiriami.

jis galėjo išvaduoti jo *peculium* priklausančius vergus, net gyvas būdamas, ką anksčiau jis galėjo padaryti tik testamentu. Dar kiek vėliau *peculium castrense* turėtojui buvo pripažintos patronato teisės jo išvaduotiems vergams; taip pat jau buvo pripažintos teisės testamentu užrašyti gautąjį savo žmonos palikimą, jei jis buvo paliktas taip pat testamentu. Teisininkai, kurie labai daug įtakos padarė praktikai, iš čia nurodytų nuostatų padarė sūnaus naudai plačias išvadas, būtent: 1) sūnus savo *peculium castrense* valdo, juo naudojasi ir tėvas negali sutrukdyti ne tik šių sūnaus teisių, bet ir nusavinti sūnaus *peculium castrense;* 2) tėvo kreditoriai negali kreipti savo pretensijų į sūnaus *peculium castrense,* ir 3) šio *peculium* turėtojo broliai ir seserys, paveldėdami tėvo palikimą, negali reikalauti, kad jų brolis *(pec. castr.* turėtojas) padarytų šiam *peculium* priklausančių daiktų *collatio.* Tačiau nė praktika, kuri sūnaus naudai aiškindavo *peculium castrense* nuostatus, principato gadynėje nepanaikino tėvo nuosavybės teises sūnaus *peculium castrense.* Jei sūnus pats nenaudodavo savo *peculium* arba numirdavo testamentu nepalikęs kam kitam savo *peculium castrense,* tai tas *peculium* savaime tekdavo tėvui.

Tėvo turtinių santykių su vaikais humaninimas absoliutinės monarchijos laikais ėjo dar toliau. Justinionas nustatė, kad *peculium castrensc* turėtojui mirus, nepadarius testamento, turi *ab intestato* tekti jo vaikams, šių nesant — broliams ir seserims ir tik pastarųjų nesant — tėvui. Šiuo nuostatu Justinionas galutinai pripažino vaikų-karių nuosavybę jų įgytiems daiktams. Šioje gadynėje, pasinaudojus *peculium castrense* pavyzdžiu, buvo pripažintas naujas *peculium,* pavadintas *peculium quasi castrense.* Pastarasis vaikams suteikė tokias pat teises, kokias suteikė *peculium castrense.* Jis buvo svarbus dėl to, kad jo pritaikymo sritis subjektų atžvilgiu buvo daug platesnė. III-me amžiuje šį *peculium suteikė* imperatoriaus dvaro tarnautojams, pirmojoje pusėje II-jo amžiaus — advokatams, antrojoje to paties amžiaus pusėje — visiems valstybės tarnautojams ir VI-jo amž. pirmojoje pusėje — dvasininkams. Pagaliau absoliutinės monarchijos gadynėje visų vaikų turtinės teisės buvo praplėstos, atsiradus naujam institutui, pavadintam *bona adventicia.* Šį institutą sukūrė Konstantinas savo 319 metų konstitucija. Iš pradžios *bona adventicia* sudarydavo tik iš motinos paveldėtieji turtai, vėliau prie šių turtų buvo priskaityti iš

motinos arba jos ascendentų gautos dovanos, dar vėliau — dovanos, gautos iš sutuoktinio sužieduotinio, o Justiniono laikais visi vaikų gautieji turtai, kurie buvo gauti ne iš tėvo ir kurie nesudarė *peculium castrense* arba *quasi castrense*. *Bona adventicia* sudarydavo vaikų nuosavybę, kuri tačiau buvo tik *nudum jus*, nes šiuos turtus valdydavo ir jais naudodavosi tėvas iki savo gyvos galvos. Bet šiuos turtus perleisti tėvas galėdavo, tik jei reikėdavo pinigų vaiko skoloms sumokėti arba jei nusavinti leisdavo vaikas. Emancipavus vaiką, arba tėvui mirus, vaiko teisės jo *bona adventicia* atžvilgiu pasireikšdavo visa pilnuma, nes niekas tų teisių daugiau nebevaržydavo. Atvirkščiai, jei mirdavo vaikas, kuris turėdavo *bona adventicia*, tai šis turtas *jure peculii* tekdavo tėvui. Tik Justinionas panaikino šią tėvo privilegiją prieš *bona adventicia* turėtojo įpėdinius. Justiniono teise, vaiko *bona adventicia* tėvui galėdavo tekti tik paveldėjimo pagrindu, t. y., kada nebūdavo *bona adventicia* turėtojo vaikų ir brolių bei seserų arba kada šie įpėdiniai atsisakydavo palikimą priimti.

b) Motinos teisiniai santykiai su vaikais senojoje romėnų teisėje priklausydavo nuo santuokos buvimo ar nebuvimo. Motina valdžios negalėdavo turėti, nes ji pati būdavo savo tėvo, vyro arba globėjo valdžioje. Jei vaikas gimdavo ne iš santuokos, tai to vaiko nerišdavo jokie civilinės giminystės ryšiai nei su tėvu, nei su motina. Vaikas būdavo *sui juris* asmuo ir paprastai motina jį prižiūrėdavo ir augindavo, bet negalėdavo atlikti už savo vaiką teisinių aktų, kuriems atlikti būdavo reikalingas globėjas. Vaiką su motina rišdavo tik kraujo giminystė, kurios, deja, senoji teisė nepaisė, bet kuri vėliau buvo pripažinta ir kuria buvo pagrįsta ypač paveldėjimo teisė. Tikrą vaiką, paveldint jam savo motinos palikimą, galėdavo nukonkuruoti net patys tolimiausi motinos agnatiniai giminės. Moterys negalėdavo daryti testamentų. Ši teisė joms buvo suteikta tik daug vėliau.

Jei vaikas gimdavo iš santuokos, tai jo santykiai su motina priklausydavo nuo to, kokia būdavo motinos santuoka, *cum manu* ar *sine manu*. Jei motinos santuoka būdavo *cum manu*, tai jos sūnūs būdavo jos broliai, o dukterys — seserys, nes motina savo vaikų atžvilgiu būdavo *loco sororis*. Motina su savo vaikais lygiomis dalimis veldėdavo iš savo vyro, o vaikai — iš tėvo. Motina iš savo vaikų, ir vaikai iš savo motinos veldėdavo

taip, kad broliai ir seserys veldėdavo iš savo sesers ir kaip sesuo iš savo brolių ir seserų. Vaikus su motina rišdavo bendra *paterfamilias* valdžia. Išnykus tai valdžiai, motina ir jos vaikai virsdavo teisiškai savarankiais asmenimis (*personae sui juris*). Bet, kadangi moterys, nepaisant jų amžiaus ir padėties, būdavo globojamos jų agnatų, tai motina patekdavo į savo vyriausiojo sūnaus globą.

Visai kitokie motinos su vaikais teisiniai santykiai būdavo tais atvejais, kada motina būdavo susituokusi *sine manu*. Kadangi pastaroji santuoka nesuteikdavo vyrui *manum* žmonai, kadangi dėl to žmona arba pasilikdavo *sui juris*, arba priklausydavo visai kitai šeimai, būtent, savo tėvo šeimai, o jos vaikai priklausydavo jos vyro šeimai, tai jokie teisiniai ryšiai motinos su jos vaikais nerišdavo. Tiesa, kognatinė giminystė tarp motinos ir vaikų buvo, bet ji dar jokių teisinių padarinių senąja *jus civile* nesukurdavo. Vadinasi, senąja romėnų teise brangiausi kraujo ryšiai nesukurdavo jokių teisinių padarinių, o tėviškosios valdžios motina negalėdavo turėti. Jei santuokos *cum manu* atvejais ir rišdavo motiną su vaikais agnatiniai, valdžia pagrįsti giminystės ryšiai, tai jokio motinai prideramojo respekto jie nesuteikdavo.

Respublikos periodo antrosios pusės pretorinės teisės esminę vertę sudarė kraujo giminystės pripažinimas. Tiesa, kraujo giminystė buvo pripažinta tik paveldėjimo teisės srityje, ir tai tik tada kraujo giminės galėdavo paveldėti, kada nebūdavo civilinių giminių arba pastarieji nepriimdavo palikimo. *Bonorum possessio nude cognati* pretorine teise eidavo trečioje eilėje.

Naujasis principas ilgainiui paveikė visą paveldėjimo teisę ir suhumanino motinos teisinius santykius su vaikais. Principato gadynėje buvo išleisti du senato nutarimai[1]), kurie tais laikais turėjo įstatymų galią ir kurie pripažino motinos ir vaikų tarpusavio paveldėjimo teises. Naujausioji romėnų teisė ne tik palaikė ir sustiprino motinos ir vaikų tarpusavio paveldėjimo teises, bet ir galutinai pripažino kraujo giminystę, kuri 543 m. po Kr. visai išstūmė agnatinę giminystę. Naujausiąja romėnų teise, motina galėdavo reikalauti savo vaikams alimentų,

---

[1]) *Senatus consultum Tertullianum*, išleistas 117—138 m. po Kr. ir *Senatus consultum Orfitianum*, išleistas 178 m. po Kr.

prižiūrėti globėjus, globojančius jos vaikus, pati būti jų globėja ir net ginti interesus savo vaikų, esančių jos vyro valdžioje. Taip pat motinai buvo uždėta prievolė duoti savo dukterims *dos* ir vaikams alimentus.

Iš čia pateiktos trumpos kai kurių romėnų šeimos teisės institutų išsirutuliojimo apžvalgos aiškiai matome, kad visose čia apžvelgtose srityse humaniškumo principai pamažu, bet tvirtai įsigalėjo. Tų principų įsigalėjimas romėnų teisėje yra labai didelis žmonių kultūros veiksnys, kuris nugalėjo ir suhumanino barbarus, užkariavusius Romą, ir kuris šių laikų bei ateities tautoms yra gyvas pavyzdys ir įrodymas, kad tik humaniškai teisei yra lemtas amžinas gyvenimas.

——/——

J. Brazinskas.

Kaltinamųjų aktų turinys ir forma.

Laikinasis Lietuvos teismų ir jo darbo sutvarkymas, nustatydamas teismų organizaciją ir kompetenciją, nurodė, kad teisiant, tardant ir sprendžiant tiek baudžiamąsias, tiek civilines bylas turi galios tie įstatymai, kurie yra buvę rusų valdžiai esant.

Paveldėję rusų įstatymus, Lietuvos teismai paveldėjo daug papročių ir be išimties visus protokolų, sprendimų, nutarimų, kaltinamųjų aktų ir kitų raštų pavyzdžius, bent jų formos atžvilgiu.

Kiek tai liečia kaltinamuosius aktus, rusų mokyklos teisininkų nuolat buvo nurodoma, kad esminė kaltinamojo akto dalis yra rezoliutyvinė dalis, arba kaltinamasis punktas. Tikslus kaltinamojo punkto formulavimas, suderintas su faktiškais nusikalstamojo darbo niuansais, atitinkąs visus įstatymo apibrėžtus elementus, išdėstytus ne aprašomąja, bet suglausta, stilinga forma ir gražia kalba, buvo laikomas tam tikru menu.

Tenka pripažinti, kad šios pastangos nepaliko tuščios: jau užmirštami tie laikai, kai kaltinamajame punkte buvo nurašoma įstatymo tam tikras straipsnis, kai teismai nuolat turėdavo perredaguoti kaltinimo klausimus, išrašytus iš kaltinamojo ak-

to, ir kai advokatų gynimo bazę dažniausiai sudarydavo netikslus kaltinimo suformulavimas. Šiandien, gyvendami Nepriklausomos Lietuvos teismų devynioliktuosius metus, galima pasigirti, kad tiek prokurorai, tiek tardytojai, sugeba tinkamai suformuluoti kaltinimus.

Taip rūpestingai per ilgus metus tobulinama nebe teigiamų pasėkų kaltinamąjį aktą iš jo stilingų rūbų išvilko 1936 metų balandžio mėn. 16 d. Vyriausiojo Tribunolo nutarimo motyvai, aiškinant teisės klausimą: ar, spręsdamas bylos nepriklausomybės klausimą, teismas turi atsižiūrėti tik į tai, kaip suformuluotas nusikalstamas darbas kaltinamojo akto rezoliutyvinėje dalyje, ar turi žiūrėti ir į nusikalstamojo įvykio aprašymą istorinėje kaltinamojo akto dalyje.

Motyvuose Vyriausiasis Tribunolas sako... „kaltinamojo akto paskirtis nėra ypatingai reikšminga, nes atžvilgiu atidavimo teisman jis yra tik projektas dėl kaltinimo organo, o atžvilgiu teismo procedūros — tik prokuroro programa. Kaip projektas dėl kaltinimo organo jis gali būti patvirtintas arba atmestas. Čia jis sudaro tik pirmąją pradžią teisminio persekiojimo iš prokuroro pusės ir kaip toks neturi didesnės reikšmės. Kaip kaltintojo — prokuroro programa dėl teismo procedūros kaltinamasis aktas nustato manomąją, projektuojamąją, o ne tikrąją kaltinamojo kaltę. Tad turimos kaltinamajam akte tilpti medžiagos centre, esmėje, stovi nusikalstamasis įvykis su nurodymu kam tas darbas inkriminuojamas ir kuriais daviniais. O šie visi daviniai apima B. T. Į. 520 str. 1—4 p. p. ir turi tilpti taip vadinamoje istorinėje kaltinimo akto dalyje. B. T. Į. 520 str. 5 p. reikalauja tik apibrėžti pagal įstatymus, kokiam būtent nusikalstamam darbui atitinka sprendžiamojo darbo žymės. Šiuose nuostatuose yra išreikštas tas reikalavimas individualizuoti kaltinamajame akte aprašytąjį įvykį, atrenkant iš to įvykio konkrečius faktus ir, sugretinus juos su numatyto įstatymu nusikalstamojo darbo žymėmis, pasakyti, kuriam įstatymui tie faktai atitinka. B. T. Į. 520 str. 5 p. visiškai nestato reikalavimo subalansuoti taip vadinamoje kaltinamojo akto istorinėje dalyje nurodytus davinius ir iš jų padaryti vieną viską apimančią išvadą. Jei rusų ir mūsų teismų praktika šį punktą išplėsdavo, kartojant jame jau anksčiau nurodyto nusikalstamojo įvykio laiką, vietą ir kitas smulkmenas, tai tas buvo daroma patogumo, bet ne įstatymo reikalavimo sumetimais“.

Vyriausiojo Tribunolo pasisakymas, kad kaltinamasis aktas, kaip projektas dėl kaltinimo organo, gali būti patvirtintas arba atmestas atrodo labai neaiškus: kas, kada ir kuriomis sąlygomis esant kaltinamąjį aktą tvirtina arba atmeta? Jei čia turėta galvoje B. T. Įst. 523 ir 529—542 str. nuostatai, pagal kuriuos tam tikrais atvejais kaltinamieji aktai arba išvados turėjo būti pristatyti Apeliaciniams Rūmams, o šie galėjo patvirtinti, pakeisti arba panaikinti kalt. aktą arba išvadą, tai tenka pasakyti, kad šie nuostatai pakeisti Laik. Lietuvos teismų ir jų darbo santvarkos 35 str. įstatymo, kuris suteiktų bet kuriam teismui ar teismo organui teisę tvirtinti arba atmesti kaltinamuosius aktus — nėra.

Iš kitų Vyriausiojo Tribunolo nutarimo motyvų galima padaryti dvi išvadas: a) kaltinamojo akto paskirtis nėra ypatingai reikšminga; b) rezoliutyvinėje kaltinimo akto dalyje užtenka apibrėžti pagal įstatymus, kokį, būtent, nusikalstamą darbą atitinka sprendžiamojo darbo žymės; kartojimas rezoliutyvinėje dalyje nusikalstamojo įvykio laiko, vietos ir kitų smulkmenų sudaro tik patogumą, bet ne įstatymo reikalavimą.

Vyriausiasis Tribunolas savo motyvuose remiasi prof. Foinickio nuomone. Bet šis autoritetas, apibrėždamas kaltinimo sąvoką, pažymi, kad civilinėje teisenoje ieško sąvoką atitinka kaltinimo sąvoka baudžiamoje teisenoje, t. y. priklausanti valstybei teisė reikalauti teisminio nubaudimo konkrečiu atsitikimu. Prokuroro kaltinimas, kaipo reikalavimas teisminio pripažinimo, savo turiniu atitinka teismo sprendimą: jis yra kaltintojo siūlomasis teismo sprendimo projektas. Kaltinamąjį aktą prof. Foinickis vadina labai didelės reikšmės dokumentu baudžiamoje teisenoje, kadangi tai yra galūtinai prokuratūros suformuluotas kaltinimas, išvada, padaryta iš tardymo medžiagos ir pareikšta kaltintojo nuomonė. Sprendžiančiam bylą teismui kaltinamasis aktas turi didelę reikšmę. Jis nurodo ribas, kuriose turi eiti teismo tardymas ir kurių negalima peržengti. Jei, įteikus kaltinamąjį aktą teismui, pasikeistų kaltinimo esmė, tai kaltinamąjį aktą pakeisti kompetentingas tik tas organas, kuris jį surašė. Didelę svarbą kaltinamasis aktas turi ir kaltinamajam, kadangi jame nurodoma ne tik kaltinimo esmė, bet ir tie įrodymai, kuriais kaltinimas pagrįstas. Dėl kaltinamojo akto rezoliutyvinės dalies, prof. Foinickis trumpai pasisa-

ko, kad joje nurodomas įstatymas, kurį atitinka nurodyti istorinėje dalyje faktai.

Kiek kitaip apie kaltinamojo akto turinį pasisako prof. Rozinas, būtent: kaltinamajame akte prokuroras galūtinai formuluoja faktinę ir juridinę kaltinimo esmę.

Ar galima Vyriausiojo Tribunolo motyvus priimti be jokių rezervų? Neigiamas atsakymas savaime prašosi: 1) kaltinamasis aktas yra įstatymų įgalioto tam darbui valdžios organo aktas, turįs tam tikras teisines pasėkas; 2) kaltinamasis aktas teismui yra privalomas pagrindas pradėti baudžiamajai bylai (B. T. Į. 543 str); 3) dėl teismo procedūros kaltinamasis aktas yra programa teismo tardymui, kadangi teismas tikrins tik tuos duomenis ir dokumentus, kuriais pagrindžiamas kaltinimas; 4) kaltinamajam kaltinamasis aktas yra valdžios įgalioto organo skundas, pagrįstas nurodytais jame įrodymais, dėl kurių jam leidžiama gintis ir pristatinėti savo įrodymus.

Jei prie šių argumentų pridėsime dar anksčiau paminėtą prof. Foinickio nuomonę, turėsime pripažinti, kad kaltinamojo akto paskirtis yra iš tikro labai svarbi ir reikšminga savo pasėkomis tiek teismui, kuris turi tam tikromis apeigomis tikrinti bylos aplinkybes ir daryti sprendimą, tiek kaltinamajam, kuriam reikia rūpintis gynimusi, sėdėti kaltinamųjų suole, o dažnai paties teismo laukti laikomam sargyboje.

Tiek dėl kaltinamojo akto paskirties ir reikšmės.

Dėl kaltinamojo akto rezoliutivinės dalies tenka pasakyti, kad Teisingumo Ministerio 1922 m. išleistoje Apygardos Teismų Valstybės Gynėjams ir jų Padėjėjams instrukcijoje, kuri prokuratūrai privaloma, nenurodyta, kad rezoliutyvinėje, kalt. akto dalyje turi būti smulkiai pažymėta kaltinamojo vardas, pavardė, amžius, nusikaltimo vieta ir laikas, nusikaltimo aplinkybės, faktiniai ir teisiniai nusikaltimo pažymiai taip, kad jų išdėstymas galėtų eiti pagrindu surašyti sprendžiamiesiems teismo klausimams.

Rusijos Teisingumo Ministerio aplinkraščiu įsakoma daug dėmesio kreipti į taisyklingą kaltinimo suformulavimą. Visuomet galimas šio veiksmo tikrinimas, skundžiant sprendimą kasacijos tvarka. Tas verčia kaltinamąją valdžią atidžiai įvertinti inkriminuojamuosius faktus ir derinti juos su įstatymais ir jų aiškinimais.

Kiek dėmesio buvo kreipiama į taisyklingą kaltinamųjų punktų formulavimą, matome ir iš to, kad Rusijoje buvo išleista speciali knyga (Barabanovo), pavyzdžiai kaltinamųjų punktų beveik visiems Bausmių Statuto straipsniams ir jų dalims.

Išžiūrėsime dar, kurią reikšmę turi tikslus ir pilnas kaltinamojo punkto suformalavimas, statant sprendžiamuosius klausimus: Baudž. Teis. Įst. 751 str. sako: „turinį tiems klausimams, kurie liečia bylos esmę, duoda ne tik kaltinamojo akto išvados, bet ir teismo tardymas bei šalių kalbos, kiek tat išplečia, papildo arba pakeičia tas išvadas“. Jau iš šio straipsnio teksto matyti, kad pagrindą statomiems spręsti klausimams pirmoje eilėje sudaro kaltinamojo akto išvada. Senato praktika, visoje eilėje sprendimų šį klausimą smulkiai išžiūrėjus, duoda šiuos vadovaujančius nurodymus: 1) jei kaltintojas (prokuratūra) reikalauja statyti klausimą taip, kaip jis suformuluotas kaltinamajam akte, tai teismas turi tatai padaryti (69/576); 2) teismas, tenkindamas arba atmesdamas šalių prašymus pastatyti papildomus klausimus, savo nutarimą gali pagrįsti tik tuo, ar pasikeitė ar nepasikeitė kaltinamojo akto išvados dėl teismo tardymo ir šalių kalbų, bet ne kitais pagrindais (76/283 ir kt.); 3) jei kaltinamoji valdžia palaiko kaltinimą kaltinamojo akto ribose, teismas turi pastatyti vyriausiąjį klausimą pagal kaltinimo reikalavimą, palikdamas sau teisę pastatyti dar papildomus klausimus, jei ras, kad teismo tardymu nustatyti tokie duomenys, kurie kuo nors pakeičia kaltinamojo akto išvadas (68/254)); 4) atmetimas prokuroro prašymo pastatyti klausimą pagal kaltinamojo akto išvadas, sudaro esminį įstatymo peržengimą (71/1061); 5) teismas neturi teisės išplėsti kaltinimo tokiems kaltinamojo veiksmams, dėl kurių, nors jie ir pažymėti kaltinamajame akte, bet jis neatiduodamas teisti, jei dokumentai, kuriais naujasis kaltinimas pagrįstas, jau pakankamai išžiūrėti ir apsvarstyti surašant kaltinamąjį aktą (95/18).

Kokio turinio turi būti statomi klausimai? Į tai Senatas atsako: klausime apie teisiamojo kaltę turi būti nurodytos visos faktiškosios aplinkybės, kurios sudaro nusikaltimo pažymius ir iš kurių visumos susidaro nusikaltimo teisinė sąvoka (69/577). Jei kaltinamajame akte faktiniai pažymiai išdėstyti teisingai, bet įstatymo straipsnis nurodytas klaidingai, ir jam neatitinka, tai teismas gali kelti klausimą tokio kaltinimo, kuris atitinka

galutinėje kaltinamojo akto išvadoje nurodytus faktinus duomenis (74/261).

Vyriausiasis Tribunolas, rodos, tik viename nutarime (1921.VII.23) yra pasisakęs dėl kaltinamųjų aktų reikšmės ir išaiškino, kad teismas negali kelti ginčo dėl kaltinamojo akto išvados.

Iš nurodytų Senato aiškinimų matyti, kad Senato praktika išplėtė Baudž. Teis. Įst. 520 str. 5 p. nuostatą, o, jei pasižiūrėsime į kasdieninį praktiškąjį darbą, įsitikinsime, kad, pasitenkinus kaltinamojo akto rezoliutyvinėje dalyje nurodžius vien įstatymo straipsnį, kurį atitinka suminėti akto istorinėje dalyje faktai, sudarytų daug nepatogumų teismui, o kaltinamajam būtų be galo sunku gintis, nes iš daugelio nurodytų istorinėje dalyje faktų jam būtų nelengva susivokti, kurie jam inkriminuojami, kurie ne. Pavyzdžiui, N skundžiamas pasisavinęs 10.000 lit. sumą, susidedančią iš įvairių pozicijų, suklastojęs eilę dokumentų ir padaręs netikrus atžymėjimus piniginėse knygose arba kitokiuose dokumentuose. Nukentėjęs palaiko savo skundą; revizorius, patikrinęs atskaitomybę, randa jau mažesnę pasisavintą sumą, o ekspertai vėl randa skirtingą sumą ir vienus dokumentus pripažįsta suklastotus, o kitus tikrus. Jei kaltinamojo akto istorinėje dalyje ir labai tiksliai bus atpasakoti visi šie faktai, bet rezoliutyvinėje dalyje bus tik nurodyti atitinkami Baudž. St. straipsniai, tai tiek teismui, tiek kaltinamajam, tiek, pagaliau, ir pačiam kaltintojui bus neaišku, kurie būtent iš faktų yra inkriminuojami kaltinamajam, o be to, statant sprendžiamuosius klausimus, teismui teks po visą aktą rankioti klausimams medžiagą.

Taigi, praktika nuėjo tikslingu keliu, nenusižengdama teisingumui. Matyti, tikslingos praktikos įtikinti, a. a. prof. Kriščiukaitis Baudž. Proc. Įst. projekte (477 str.) ir J. Byla Baudž. Proc. Įst. neoficialiame leidime Baudž. Teis. Įst. 520 str. dabar galiojanti 5 p. suredagavo taip: „trumpas, tikslus ir aiškus kaltinimo suformulavimas su nurodymu, kuriame baudžiamojo įstatymo straipsny tas nusikalstamasis darbas yra numatytas".

Nemanome čia ginčyti Vyriausiojo Tribunolo nuomonės, kad įženg. tardymo daviniai, kuriais remiasi kaltinamasis aktas, neturi neabejotino tikrumo savybių ir kad tik teismo tardymo metu, po atidaus patikrinimo, jis įgauna tikrąją reikšmę ir pras-

mę, tikrojo įrodymo vertę ir, pagaliau, kad kaltinimas galutinai suformuluojamas tik teismo posėdyje, lygiai nemanome liesti ir rezoliutyvinės nutarimo dalies, tiktai leidžiame sau išreikšti, gal, ir perdaug drąsią mintį, kad jei kaltinamųjų aktų rezoliutyvinė dalis būtų visuomet tiksliai suformuluota ir daromos joje išvados atitiktų nurodytus istorinėje dalyje faktus, o pastarieji tiksliai būtų apibrėžti baudžiamojo įstatymo atitinkamu straipsniu, tai, gal, būt ir negimęs čia aptariamas Vyriausiojo Tribunolo nutarimas.

Aptariamojo nutarimo motyvai daugelį prokuratūros veikėjų atvedė į kryžkelę, kur, iš vienos pusės, viliojanti perspektyva siūlo, užuot darius tikslius kaltinamųjų aktų rezoliutyvinės dalies formulavimus, neprivalomus ir įstatymo neįpareigojančius patogumus teismui, patiems pasinaudoti tais patogumais, o iš kitos — sunkesnis, bet jau įėjęs į tradiciją, senasis, dar labiau tobulintinas paprotys.

—/—

V. Stankevičius.

Baudžiamojo Statuto 578 str. naujo teksto prasmė.

1935 metų rugsėjo m. 27 d. įstatymu (V. Ž. 499 Nr.) tarp kitko yra pakeistas B. S-to 578 str. 1 d. tekstas, būtent, sakiny: „žinomai kenkdamas pavestam jam rūpintis... turtui", žodis: „*žinomai*" liko išbrauktas.

Ką reiškia šio žodžio išbraukimas? Turint galvoje naujo įstatymo radikališkumą (B. S-to 1 str. veikimo susiaurinimas ir t. t.), komentatorių tarpe buvo girdėti balsų, kad žodį „žinomai" išbraukus, 578 str. esą galima taikyti ne tik tyčios darbams, bet ir neatsargiems, ir net tokiems, kuriuose, apskritai, jokios kaltės nesti*). Tačiau tokia nuomonė griežtai prieštarauja visai B. S-to konstrukcijai. Naujas įstatymas, paliesdamas kaikuriuos B. St. bendros dalies straipsnius, vis dėlto nepanaikino 48 str. Tad, B. St. 578 str. nusikaltimas, bendrais dėsniais, gali

*) Žiūr. „Zakon ir Sud", 1936 m. 2 N. — str. V. Fridšteino.

būt baudžiamas tik tyčios darbui esant. Visas šiuo atveju abejones galūtinai išsklaidė Vyr. Tribunolas, kuris kas. b. bylos Nr. 239 sprendime pažymėjo: „Nors naujoje 578 str. redakcijoje nėra žodžio „žinomai“, kuris buvo senoje redakcijoje, vis dėlto, turint galvoj B. S-to 48 str. nuostatus, tenka laikyti, kad ir pakeistoje redakcijoje 578 str. numato tik tyčios darbą“.

Tačiau, vis dėlto, reikia išaiškinti, kokios gi reikšmės turėjo žodžio „žinomai“ išbraukimas? Prileisti, kad tai neturi jokios reikšmės, neįmanoma, nes tada reikėtų prileisti, kad: į pagrindinį įstatymo tekstą buvo įdėtas nereikalingas žodis, o tat, atsižvelgiant į B. S-to redakcijos tobulumą, nepatikėtina; antrą — keičiant seną tekstą, nepasikeistų įstatymo logiškas turinys. Tad apriori tenka laikyti, kad naujas tekstas pakeitė 578 str. turinį. Kuri gi šio pakeitimo esmė?

Prileidžiama, kad tas pakeitimas turi ne materialinę, o *procesualinę* reikšmę, būtent: pirmiau „žinojimas“ buvo įstatymo tekste ir tą „žinojimą“ turėjo įrodyti kaltintojas. Tą žodį išbraukus, jau teisiamasis turi įrodinėti, nežinojęs, kad jo veiksmai buvo kenksmingi pavestajam turtui. Tokia pažiūra paremta dar B. S-to 43 str., kuris nustato bendrą dėsnį, kad nežinojimas šalina pakaltinamumą. Tačiau vargu bau galima su ta nuomone sutikti. Visų pirma, kaltintojas visados privalo įrodyti ne tik išorinę, bet ir išvidinę nusikalstamojo darbo sudėtį. Todėl ir kaltindamas iš 578 str. jis turi įrodyti, kad darbas yra padarytas tyčia, o tyčia neįmanoma, nežinant visų išorinės sudėties elementų. Be to, jei mūsų kalbos terminas „žinojo“, kuris buvo 578 str., logiškai visiškai derinasi su „nežinojimu“, apie kurį kalba 43 str., tai originale esantieji žodžiai „nevedenije“ (43 str.) ir „zavedomo“ (578 str.), ir tų sąvokų logiškas santykiavimas ne taip jau yra aiškus.

Paliekant proceso sritį ir ieškant atsakymo materialinėje teisėje, galima prileisti, kad terminas „zavedomo“ *siaurina* tyčios darbo sąvoką, būtent: 48 straipsniu veiksmas laikomas tyčios darbu ne tik tada, kai kaltininkas norėjo jį padaryti, bet ir kai jis sąmoningai leido įvykti tokiam padariniui, kuris šį darbą daro nusikalstamą. Iš teorijos ir iš redakcinės komisijos paaiškinimų matyti, kad sąmoningas leidimas padariniui įvykti gali būti ir tada, jei darant inkriminuojamą veiksmą padariniai dar nebuvo tikri, o tik galimi. Galima prileisti, kad įstatymo leidėjas, kaikuriais atsitikimais vartodamas vieton bendro termino

„sąmoningai“ arba „soznatelno“ siauresnę sąvoką „zavedomo“, tuo pabrėžia, kad šį įstatymą galima taikyti tik tada, kai numatomi padariniai kaltinamajam rodėsi tikri. Jei taip, tada novelės mintis būtų visai aiški: sename tekste bendra tyčios darbo sąvoka buvo susiaurinta ta prasme, kad nepakanka numatyti galimus turtui pakenkimus, bet reikia, kad pakenkimas atrodytų kaltinamajam tikras; o naujas tekstas, išbraukus iš jo siaurinantį terminą, tenkinasi bendra tyčios darbo formule, t. y. baudžia žalos padarymą ir tada, kai darant veiksmą, ši žala rodėsi tik galima, jei tik kaltininkas ją prileido.

Tokia termino „zavedomo“ interpretacija, be abejo, būtų visai logiška. Bet, dėja, ji neranda sau jokios paramos B. S-to paaiškinimo rašte. Atvirkščiai, pažiūrėję į atatinkamo skyriaus paaiškinimus, pvz., VII t. 249 psl., prie 577 str., kurio tekste taip pat yra terminas „zavedomo“, mes randame: „Įgaliojimu piktam pasinaudojimo veiksmas susideda iš tyčios veiksmo, kuris, kaltininkui žinant, prieštarauja jo pareigai rūpintis svetimu turtu ir turi tikslą padaryti žalą įgaliotojui. Tokiu būdu, išvidinė pusė turi būti tyčios darbas; neatsargumas nėra baudžiamas. Tyčia čia reiškia, kad kaltininkas turi žinoti, jog jo veiksmas prieštarauja jo pareigoms ir gali pakenkti jo pasiimtiems turto interesams, o be to, turi to norėti, arba bent į tai abejingai žiūrėti, leisti tam įvykti“.

Iš šito paaiškinimo, kurį galima visiškai pritaikyti ir 578 str., aiškiai matyti, kad 577 str. sudėtis apima galimos žalos numatymą ir, kas svarbiausia, čia lyg yra praplėsta tyčios darbo sąvoka: ją sudaro ne tik noras arba leidimas įvykti, bet ir žinojimas.

Reikia pasakyti, kad tokios praplėstos tyčios darbo sąvokos nustatymas kaikuriems nusikaltimams nėra netikėtas, ir tai savaime išplaukia iš pagrindinių kaltės formų apibūdinimo netobulumo. Šias formules analizuodami ir derindami tyčios darbo apibūdinimą su neatsargaus darbo sąvoka, mes rasime, kad yra gana daug atsitikimų, kurie arba pasilieka anapus tiek tyčios darbo, tiek ir neatsargumo sąvokų, arba priešingai, vienkart atitinka ir tyčios darbo ir neatsargumo sąvokas. Jei imti žemesnę tyčios darbo formulę ir aukštesnę neatsargumo formulę, tai jų bendras požymis yra tas, kad kaltininkas numato galimus savo darbo padarinius. Tiktai vienu atveju jis tuos padarinius „leido įvykti“, o antruoju atveju jis „nepagalvojęs tarėsi tokį

padarinį pašalinsiąs". Nėra abejonės, kad gyvenime neretai atsitinka, jog kaltininkas tik numato padarinius, bet nė jis leidžia jiems įvykti, nė jis mano, kad juos pašalinsiąs, arba, atvirkščiai, jis, nors ir leidžia jiems įvykti, bet vienkart tikisi juos pašalinsiąs. Pvz., kasininkas ima iš pavestos jam kasos pinigų kortomis lošti. Jis negali nežinoti, kad yra pavojus pakenkti pavestajam turtui. Tačiau, pastačius klausimą, ar jis „leidžia" tam padariniui įvykti arba jis „nepagalvojęs tariasi tokį padarinį pašalinsiąs", sunku bus rasti atsakymą, nes iš vienos pusės, rizikuodamas pinigais, jis lyg ir leidžia, kad jie žūtų, bet, antra vertus, lošdamas, jis, žinoma, tikisi ne pralošti, o išlošti ir tuo būdu pinigus grąžinti. Tokiais atsitikimais, jei reikėtų griežtai prisilaikyti 48 str. formulių, būtų sunku pasakyti, prie kurios rūšies tą darbą reikia priskirti — prie tyčios darbo ar prie neatsargumo. Todėl teismo užduočiui palengvinti įstatymo leidėjas čia davė suprastintą tyčios darbo sąvoką, savo rūšies surogatą, kur pakanka vieno tik žinojimo. Kad tokia interpretacija tinka, matyti iš tolesnio red. komisijos paaiškinimo rašto sakinio: „Veikimo tikslas nnsikaltimo sudėčiai neturi reikšmės: ar kaltininkas veikė iš keršto, ar pasipelnymo tikslu, ar iš *lengvabūdiškumo*, jis vistiek turi būt nubaustas už pasitikėjimo sulaužymą".

Reikia pasakyti, kad terminas „zavedomo" yra vienas iš labai dažnai vartojamųjų ir jį mes randame ne mažiau kaip 100 straipsnių. Kaip žinoma, nusižengimai baudžiami ne tik tyčios, bet ir neatsargumo kaltybei esant, jei tik įstatyme nepasakyta kitaip. Daug kur įstatymai pažymi, kad tam tikri nusižengimai baudžiami, tik tyčios darbui esant (pvz., 475, 510, 511, 512, 530, 547 str. str. ir t. t.). Bet yra atsitikimų, kada vieton „tyčia" nusižengimo apibūdinime pasakyta „zavedomo" (pvz. 169, 171, 271, 272, 281 str. str.). Aišku, kad tokiais atsitikimais išvidinė sudėtis, nors yra siauresnė, negu abi kaltės formos, drauge paimtos, yra platesnė už tyčios darbą tikra to žodžio prasme.

Tokiu būdu mes prieiname išvadą, kad terminas „zavedomo" 577 ir 578 str. tekste *praplėsdavo* tyčios darbo sąvoką. Įstatymas šiuose straipsniuose lyg ir sakė: šiuo atsitikimu pakanka, jei kaltininkas žinojo apie savo veiksmų savumą ir šis žinojimas savaime yra tolygus tyčios darbui, vistiek, kaip kaltininkas į šio darbo padarinius žiūrėjo — ar norėjo juos, ar lei-

do jiems įvykti, ar visai negalvojo apie tai, kas bus, jei jie įvyks.

Jei taip, tai į pastatytą klausimą gauname šį atsakymą: žodį „žinomai“ išbraukus, nebegalima taikyti praplėstos tyčios darbo sąvokos ir turi būt taikoma bendra, siauresnė tyčios darbo sąvoka. Tokiu būdu, naujo teksto 578 str. 1 d. sudėtis pasidarė ne platesnė, o siauresnė.

Ar tai atitinka įstatymo leidėjo intenciją? Neturėdami jokių autentiškų paaiškinimų, mes negalime galutinai šio klausimo išspręsti. Tačiau galima manyti, kad atitinka. Naujas įstatymas, kaip žinoma, žymiai padidino bausmes ir net numato labai rimtą ir išimtinę sankciją — viso turto konfiskavimą; be to, 580^1 str. praplėtė nusikaltimo subjektų draugę. Todėl reikia manyti, kad įstatymo leidėjas, padidinęs atsakomybę, rado reikalinga iš nusikaltimo sudėties pašalinti lengvesnius atsitikimus, kurie neatitinka naujų sankcijų rimtumo. Tačiau, jei ir būtų kitaip, teismo praktika vistiek gali laikytis tik įstatymo teksto, o ne spėjamų ir tikrai nežinomų įstatymo leidėjų sumetimų.

—/—

S. Bieliackinas.

Baudžiamojo Kodekso suderinimo su kitais veikiančiais įstatymais klausimu.

Išleidžiant naują įstatymą, jį tenka būtinai suderinti su kitais įstatymais. Šis suderinimo darbas kartais pavedamas teismui ar kitoms, taikančioms tą įstatymą, įstaigoms ir, pagaliau net paliekama visiems vadovaujantiesiems šiuo įstatymu piliečiams aiškinti jo prasmę, tikslą ir veikimo plotą.

Civilinį, baudžiamąjį ar kitą kodeksą išleidžiant, t. y. sistemingai išdėstant visą eilę įstatymų bei nuostatų, liečiančių atitinkamą valstybės ar privatinių asmenų gyvenimo sritį, suderinimo darbas yra ypatingai svarbus ir būtinas. Daug įstatymų, liečiančių tiesioginiai ar netiesioginiai tą pat sritį, kurią liečia kodeksas, gali pasireikšti ir kituose įstatymų leidimo aktuose ir gali prieštarauti kalbamojo kodekso nuostatams; todėl yra bū-

tina išaiškinti ir nustatyti, kas iš jų turi būti pakeistas ir kas gali galioti. Tas ypač reikalinga pas mus, kur kodekso sudarymo darbas (kodifikacija) yra pradinėj stadijoj. Iš tikrųjų: pas mus veikia tik vienas kodeksas — Baudžiamasis Statutas, — o visa kita yra arba atskiri įstatymai arba rinkiniai (svody), t. y. mažai sistematizuoti kurios nors teisės srities senų įstatymų išdėstymai vienoj knygoj arba vienoj knygų grupėj (pvz., civ. įstatymų rinkinys — X t. 1 dalis). O kaip tik įvedant Baudžiamąjį Statutą (V. Ž. 1919.I.16 d.), nebuvo tinkamai suderinta, nebuvo išleistas atskiras, specialus, detalizuotas įstatymas apie jo įgyvendinimą ir jo pirmtako, seno „Uloženije o Nakazanijach", panaikinimą. Rezultatas — buvo ir yra nemaža nesusipratimų ir painiavų. Būtų labai naudinga ir svarbu parodyti visus tuos nesusipratimus, bet čia tik keliais pavyzdžiais pasistengsiu įrodyti, kaip netikslu buvo nesirūpinti Baudžiamojo Statuto suderinimu su kitais veikiančiais įstatymais ir nustatymu jo veikimo srities šalia kitų įstatymų.

Šie pavyzdžiai jokiu būdu nėra svarbiausi ar ryškiausi, bet jie gerai iliustruoja šiuo atžvilgiu mūsų teismo praktiką. Pvz., Baudž. Statuto 418 str. numato, kad susituokęs žmogus, kuris nusižengė svetimavęs, taip pat ir tas, kuris nusižengė žinomai svetimavęs su susituokusiu žmogumi, baudžiamas (areštu). Nei šis įstatymas, nei kuris kitas nenustato, kas gali kelti bylas dėl šio nusikaltimo; ar čia reikalingas kieno nors skundas ir kurių, būtent, asmenų. Ruošiant šį įstatymą turėta galvoje įvesti vienkart. Baudž. Proc. Įst-e ypatingą taisyklę apie šių bylų kėlimo tvarką (ž. Tagancevo leid. Ugolovnoje Uloženije 1903 m., 863 p.). Tačiau, nei buv. Rusijoj, nei dabar Lietuvoj šios taisyklės neišleista. Pagal seno „Uloženije o Nakazanijach" 1585 str. byla dėl svetimavimo galėjo būti iškelta užgautojo susituokėlio. Šio straipsnio tekstas neaiškus, nes nėra tinkamai nurodyta, ar nuskriaustasis susituokėlis turi teisę traukti atsakomybėn ir kaltinti taip pat ir tą asmenį, su kuriuo buvo padarytas nusikaltimas. Bet kaip tat bebūtų, „Uloženije o Nakazanijach" ir jo nuostatai pas mus neveikia (Vyr. Tribunolo 1933.II-9 d. nutarimas b. Nr. 110). Kyla klausimas, kaip turi pasielgti teismai, kurie žiūri B. St. 418 str. iškeltas bylas. Vyriausiojo Tribunolo išaiškinimu, B. St. 418 str. nėra priešingas Lietuvos Valstybės Konstitucijai ir atskiru Lietuvos įstatymu nepanaikintas ir nepakeistas (Baudž. Statutas — leid. Bieliackino ir Kavolio, pa-

aišk. prie 418 str.). Vadinasi, baudžiamasis įstatymas (418 str.) ir baudžiamoji sankcija veikia, o tuo tarpu visiškai trūksta šio įstatymo pritaikymo tvarkos nuostatų. Ar gali teismai tokiu atveju vadovautis Baudž. Proc. Įst. 12 str.? Šis straipsnis leidžia remtis bendra įstatymų prasme tik tuomet, kai įstatymai, kuriais baudžiamas teisiamojo nusikalstamasis darbas, yra neaiškūs, nepilni arba vienas kitam prieštarauja. Nekalbant jau apie tai, kad bet koks praplėtimas ir plačioji analogija baudžiamose bylose yra visai nepageidautina ir pačių įstatymų mažai rekomenduojama, — mūsų nuomone, čia yra padėtis beveik be išeities. Ši padėtis praktikoj gali privesti prie to, kad B. Stat. 418 str. visai nebus taikomas, kol nebus išleistas procesualinis įstatymas apie jo pritaikymo tvarką.

„Uloženije o Nakazanijach 62 str. numato, kad kaltininkai, neturintieji lėšų padengti skolai ar nuostoliams, padarytiems dėl jų kaltės, gali būti, nukentėjusiems reikalaujant, padėti kalėjiman pagal bendras taisykles apie neišsigalinčius skolininkus, jei tik jie nebuvo teismo baudžiamojo bausti. Šiuo straipsniu paremtas Civ. Įst. X t. 1 d. 646 str., pagal kurį, jeigu priteisiamas už padarytus nuostolius bei žalą atlyginimas pasiekia tokią sumą, jog kaltasis ar kaltieji neišgali sumokėti jos, tad teismas leidžia ieškovui arba susitarti su nuteistais atsilyginti arba pasielgti su jais, kaip su neišsigalinčiais skolininkais, pagal „Ulož. o nakaz." 62 str.". Iš šių dviejų straipsnių matome, kad, sykį neišsigalintis skolininkas patrauktas baudžiamon atsakomybėn, jis negali būti padėtas kalėjiman byloje dėl neišsigalėjimo. Taigi, Civ. proc. įst., 3 pried. prie 1400 str., pastaba, str. 31 ir sek. ir Prek. Proc. Įst. 410 str. apie suėmimą neišsigalinčio skolininko čia netaikomi. Bet jeigu „Ulož. o nakaz." panaikintas, ar reikia tuo pačiu prileisti, jog ir patsai principas, išdėstytas „Ulož. o nakaz." 62 str., irgi pakeistas, kitaip tariant, ar pas mus Lietuvoje panaikinta tvarka, kuria negalima vienkart nubausti už nusikaltimą ir padėti kalėjiman, kaipo neišsigalintį skolininką už skolas (non bis in idem)? Kada ir kieno ši tvarka buvo pakeista? Aišku, čia yra kodifikacijos trūkumas, kurį pašalinti yra ypatingai svarbu, kad teismai nepatektų į nenugalimus sunkumus.

Tokių pavyzdžių galima būtų ir daugiau sužymėti, bet tat nėra šio rašinio užduotis; juo tenorima nurodyti į pačią problemą, bet ne išaiškinti ją visapusiškai ar išspręsti.

Visa eilė civilinių įstatymų (X t. 1 d.) straipsniai ir jų teismų jurisdikcijos aiškinimai kalba apie „baudžiamąjį įstatymą“, apie „nusikaltimą“ ir „baudžiamą nusižengimą“, „tyčia (predumišlennoj) padarytą nusikaltimą“, „nusikaltimus ir ieškinius“, „nusikaltimus ir įsisenėjimą“ ir kit. (Civ. Įst. X. 1 d. 30, 644, 665, 667, 668, 669, 670, 673, 677 ir 678 str. str. ir kiti). Apie tą pat kalbama ir kitose įstatymų rinkinio dalyse. Tuo tarpu, įvedant Baudž. Statutą, viso to nepaminėta; pasitenkinta tiktai nurodymu, kokie straipsniai „buv. Rusijoje priimto 1903 m. kodekso“ veikia ir kokie nustoja galios.

Nuostatai susieti su Baudž. Statuto įvedimu, kiek tokie yra būtinai reikalingi ir neišvengiami, turėtų būti išleisti. O kadangi pas mus dabartiniu metu ruošiami nauji kodeksai (civilinis kodeksas), tai klausimas jų suderinimo su kitais įstatymų leidimo aktais yra aktualus ir liečia ne tik Baudž. Statutą. Teisės kodeksas nemėgsta vienatvės. Jis ieško suvienodinimo ir bendradarbiavimo su kitais įstatymais. Tai privalėtų turėti galvoje tie, kurie atlieka kodekso įvedimo atsakingą darbą.

——/——

Konstantinas Račkauskas.

Lietuvos administracinio teismo pradai.

Valstybės teisminės funkcijos klausimas, o ypačiai ta jos dalis, kuri liečia administracijos aktų teisėtumą, yra viena retų mūsų teisės sričių, kuri yra aprūpinta savąja literatūra. Pirmoje vietoje aš čia prisimenu magistralinius prof. Mykolo Römerio tuo klausimu parašytus veikalus: 1) „Administracinis Teismas“, išleistas 1928 metais, kuris buvo pateiktas Lietuvos Teisininkų Draugijos 1926 m. paskelbtam administracinio teismo konkursui ir pripažintas konkurso jury atitikęs visus konkurso reikalavimus, 2) „Konstitucinės ir teismo teisės pasieniuose“, išleistas 1932 metais, Teisių Fakulteto Dekano prof. Petro Leono jubilėjui paminėti. Šiuose profesoriaus Mykolo Römerio veikaluose yra plačiai išnagrinėta teisminė valstybės valdžios funkcija, išdėstyta tos funkcijos bendroji teorija, svarbiausios tos funkcijos pasireiškimo kategorijos: bendrieji teismai (civi-

liniai ir baudžiamieji), kasacinis teismas, administracinis teismas ir konstitucinis teismas, — ir patiekti ryškesnieji teisminės santvarkos pavyzdžiai. Tuose rašiniuose prof. Mykolas Römeris Lietuvos administracinio teismo problemos konkrečiai nenagrinėja; jis duoda susistematizuotą medžiagą, kuri pravers, kaip pats autorius savo veikalo prakalboje išsitaria, Lietuvos valdantiesiems, jiems kuriant Lietuvos administracinį teismą.

Nors Lietuvos administracinio teismo įsteigimo klausimas tiek teisininkų, tiek visuomenininkų yra dažnai paliečiamas, bet retai kuris pateikia realias to klausimo sprendimo aplinkybes. Tvirtinant, kad mes esame viena labai retų Europos valstybių, kuri neturi administracinio teismo ir kad mums kuo greičiausiai reikia tokį įsivesti, reikėtų papildomai pažymėti, apie kokį, būtent, administracinį teismą jų kalbama ir koks siūlomas Lietuvoje įvesti. Mes turime visą eilę institucijų, kurios sprendžia ginčo tvarka bylas dėl administracijos organų padarytų aktų. Neturėjimas tabuliausio administracinio teismo, kuriam galima būtų skųsti visų administracijos organų padarytus aktus, neduoda pagrindo mūsų teisinę sistemą priskirti prie tos valstybių grupės, kur joks administracijos organo aktas negali būti skundžiamas ginčo tvarka.

Taip pat ir siūlymas įsteigti administracinį teismą turėtų būt papildytas visa eile pastabų ir nurodymų dėl Lietuvos valstybinės administracinės santvarkos. Tik panagrinėję ją tam tikrais požiūriais, pamatysime, kiek glaudžiai yra susijęs administracinio teismo kompetencijos ir jo santvarkos klausimas su Lietuvos valstybinės administracinės santvarkos elementais. Aš ir norėčiau, pirmiausia, pateikti trumpą esamos dabar Lietuvoje administracinio teisingumo sistemos apžvalgą ir nurodyti kelis pagrindinius administracinio teisingumo reformos metmenis, kurie būtų suderinti su mūsų valstybine administracine santvarka.

Lietuvos administracinė santvarka priklauso prie vadinamojo vykdomosios administracijos režimo, kuris yra priešpastatomas teisminiam administracijos režimui. Pastarasis yra įgyvendytas Anglijoje. Jo pagrindiniai ypatumai yra šie: silpna adminstracijos centralizacija, visi administracijos valdininkai yra kontroliuojami bendrųjų teismų, valdininkams lygiai, kaip ir kitiems piliečiams, yra privalomi bendrieji įstatymai, valdi-

ninkai administruojamųjų atžvilgiu veikia ne savo administracijos organo arba vykdomosios valdžios funkcijos vykdytojų autoritetu, bet teismo autoritetu ir įgaliojimu. Šitame režime esanti tik viena įstatymų kategorija, vadinasi, nėra specialių administracinių įstatymų, taip pat esanti tik viena jurisdikcijos kategorija, vadinasi, nėra administracinėms byloms specialios teismų kategorijos.

Kitokius ypatumus turi vykdomosios administracijos režimas, kuris yra prigijęs Europos kontinente. Klasiška šito režimo valstybė yra Prancūzija. Joje jisai gimė, joje jisai susiformavo, joje jisai siekia įgyti logingos pilnutinės sistemos vaizdą. Visa eilė gabių juristų — mokslininkų su Aucoc, Laferierre ir M. Hauriou priešakyje davė mokslinius pagrindus šiai valstybės valdymo sistemai, sunaudodami savo darbui administracinių teismų ir ypačiai valstybės tarybos (Conseil d'Etat) jurisprudenciją.

Šio vadinamojo vykdomosios administracijos režimo svarbiausieji ypatumai yra šie: administracijos funkcija yra stipriai centralizuota ir įteikta vienai vieningai hierarchizuotai organų sistemai, kuriai yra pavesta vykdomoji valstybės valdžios funkcija ir į kurią neįeina teisminės valstybinės valdžios funkcijos atlikimas. Iš to seka šie padariniai: administracijos valdininkai, užuot buvę bendrųjų teismų kontrolėje ir tvarkomi bendrųjų įstatymų nuostatais, yra tvarkomi specialiniais įstatymais ir reguliaminais ir veikia savo hierarchinių viršininkų autoriteto ir galios priedangoje. Administruojamųjų atžvilgiu administracijos valdininkai veikia vykdytino nutarimo tvarka be jokio iš anksto gauto tam iš teismo įgaliojimo ar leidimo. Savo turiniu įstatymai gali būti paskirstyti į bendruosius įstatymus, kurie betarpiškai paliečia piliečius ir administracinius įstatymus, kurie paliečia piliečius per administraciją. Dėl to yra ir dvi ginčų rūšys: viena dėl bendrųjų įstatymų nuostatų, kuriuos sprendžia bendrieji teismai, antra — dėl administracinių įstatymų nuostatų, — šiuos ginčus sprendžia specialūs tam įsteigti administraciniai teismai. Konfliktų ginčams spręsti tarp šių dviejų teismų kategorijų dažniausiai randame bendrąjį konfliktų tribunolą.

Pirmąjį režimą, be minėtosios Anglijos, mes randame dar Anglijos dominijose ir Šiaurės Amerikos Jungtinėse Valsty-

bėse. Antrąjį režimą, be Prancūzijos, pilna jos forma yra įsivedusi dar Lenkija ir Ispanija.

Tarp šių dviejų kraštutinių režimų kitos valstybės yra pasirinkusios mišrius režimus, kur randama greta sustatytus elementus vieno ir kito režimo. Iš jų yra minimas Belgijos režimas, kurio pagrindinis ypatumas yra tas, kad visi ginčai, įskaitant ir ginčus dėl administracijos organų nutarimų, yra sprendžiami valstybinės teismo funkcijos organų, kurių viršūnėje yra vienas vyriausiasis tribunolas.

Lietuvos valstybinės administracijos santvarka nėra gryno prancūziškojo tipo, bet ji yra artimesnė šiam, o ne angliškajam teisminės administracijos režimui. Artimesnė dėl to, kad mūsų administracijos organai veikia savo autoritetu. Jie vykdo įstatymus ne teismo pavedami, bet vykdomąja galia, kurią jiems suteikė per konstituciją pats suverenas. Jie sprendžia įstatymo vykdymo oportunizmo momentą. Paprastai jie negali būti verčiami prieš savo norą vykdyti įstatymus. Jie turi galią interpretuoti įstatymų nuostatus.

Šie ypatumai, mano manymu, yra pagrindiniai vykdomosios administracijos režime, ir todėl mūsų administracinė santvarka yra artimesnė vykdomosios administracijos režimui.

Suteikimas tokios galios mūsų administracijai buvo visai tikslingas, nes tik stipriai centralizuota administracija su plačia jos veikimo autonomija galėjo per trumpą laikotarpį suorganizuoti valstybinių funkcijų tinkamą atlikimą. Mūsų valstybinis tvarkymasis buvo ir yra reikalingas lanksčios, greitos, nebrangios ir nekomplikuotos administracijos veikimo procedūros. Teisminės administracijos režimas neteikia visų tų aukščiau paminėtų privalumų; jis yra nelankstus, negreitas, brangus, komplikuotas, be to, neturi administracinės kompetencijos. Bet valstybinė administracija savo veikime yra aprėžta įstatymu, nes mūsų valstybė priklauso tam valstybinio bendravimo tipui, kuris yra vadinamas teisine valstybe ir kuris yra priešpastatomas vadinamajam policinės valstybės tipui. Pirmojo tipo valstybėje administracija atlieka savo funkciją pagal įstatymus; ji yra įstatymams subordinuota; josios veiksmai negali būti priešingi įstatymų imperatyvams. Tad jos veiksmai turi būti teisėti. Tuo būdu kiekvienas administracinis veiksmas yra kartu techninis ir juridinis. Kai dėl techninės jo pusės, tai pati administracija yra kompetetinga tatai nustatyti. Tą

kompetenciją jai suteikia josios patyrimas valstybės reikalų administravimo srityje, josios stažas ir josios griežta hierarchinė santvarka. Kiek kitaip yra dėl administracijos veiklos teisėtumo. Šitoje srityje administracijos organai dėl dviejų sumetimų neteikia pakankamos garantijos: 1) administracijos organai sąmoningai yra linkę aukoti teisėtumą tikslingumui, dėl to kad administracija dalinai yra politinis organas ir 2) kiekvienas administracijos organas negali būti tiek paruoštas ir tiek patyręs teisės dalykuose, kaip teismo organai, kurie vien tais klausimais tesirūpina.

Valstybėse, kur yra įgyvendytas teisminės administracijos režimas, šis teisėtumo klausimas yra sprendžiamas iš anksto, nes ten kompetentingi teisės klausimuose teismai pasisako, dažniausiai, iš anksto. Valstybėse, kur tokio režimo nėra, yra pavojaus, kad administracijos organų veiksmai gali būti priešingi įstatymų imperatyvams, gali paneigti piliečių teises ir laisves ir gali užgauti kitų organų kompetenciją. Tatai yra išvengiama valstybinės administracijos organų aktų teisėtumo patikrinimu. Tas teisėtumas gali būti tikrinamas teismo arba padariusio tikrinamąjį veiksmą administracinio organo hierarchinio viršininko.

Hierarchinis viršininkas gali tikrinti savo priklausomų organų padarytus veiksmus tiek tikslingumo, tiek teisėtumo sumetimais, nes kiekvieno administracijos žemesniojo organo galia yra išvestinė iš aukštesniojo organo galios. Ta hierarchinių viršininkų tikrinimo galia gali reikštis paties viršininko iniciatyva arba pačių piliečių skundais. Normaliai kontrolė piliečių skundais pasibaigia aukščiausiu organu, pereinant per visus tarpinius viršininkus, bet išimties keliu, įstatymo gali būti nustatyta ir kitokia tvarka, pvz., gali būti peršokama per visą eilę viršininkų ir susyk leidžiama teikti skundai aukščiausiam hierarchiniam viršininkui — Valstybės Prezidentui arba ministeriui. Tarnybinis hierarchinis kelias gali būti nukirstas ir neprięjus aukščiausiojo viršininko. Bet visais atvejais ši tarnybinė hierarchinių viršininkų kontrolė nėra tobula ir nepatikrina administracijos organų veiksmų teisėtumo, nes nevisuomet tikslingumas sutampa su teisėtumu. Kilus tokiam konfliktui, valdžios organas, kuris prižiūri savo priklausomų administracijos organų aktus tiek tikslingumo, tiek teisėtumo atžvilgiu dažnai yra linkęs paaukoti teisėtumą. Be to, kadangi visa administracija

tikslingai siekia tam tikrų tikslų, tai žemesnieji organai savo veiksmais siekia tų tikslų, kurių siekti nurodė aukštesnieji organai. Tat įvertindami savo priklausomų organų aktų teisėtumą, jie yra teisėjai savo byloje. Daugiau yra garantijos teisėtumui, kai dėl administracijos akto teisėtumo tenka pasisakyti teisminei įstaigai.

Teismas, vykdydamas savo kontrolę, vaduojasi teisės imperatyvais, bet ne atsitiktiniais palaidais tikslais. Jis nėra persisunkęs administracijos tikslingumo dvasia. Jis žino tuos tikslus, kurie yra įtvirtinti įstatymuose. Teisminė kontrolė savo procesine puse yra palankesnė piliečiams, negu tarnybinė kontrolė. Piliečio skundas teismui dėl administracijos organo veiksmo, jeigu jis atitinka įstatymo reikalaujamas sąlygas, teismui yra privalomas, t. y., teismas turi jį išnagrinėti ir padaryti savo nutarimą dėl skundžiamojo dalyko. Teisminis skundas skundėjui duoda teisę reikalauti sprendimo. Tarnybos vyresnybei skundas tų privalumų neturi. Tarnybinėje kontrolėje skundas turi tik pranešimo, peticijos pobūdį, bet ne ginčo iškėlimo pobūdį. Nors įstatymas gali suteikti ginčo iškėlimo pobūdį ir skundui tarnybinėje kontrolėje. Tuo atveju skundo adresatas turi pasisakyti, jeigu skundas atitinka įstatymo reikalaujamas sąlygas, dėl skundžiamojo administracijos akto. Tokių skundų kategorijas mes randame Draugijų įstatyme, Spaudos įstatyme, Viešaisiais keliais judėjimo įstatyme, kurių nuostatais tokie skundai gali būti duodami vidaus reikalų ministeriui. Bet tokis skundas dar nesuteikia adresatui teismo pobūdžio. Tam trūksta išskyrimo šalies nuo skundo sprendėjo.

Mūsų veikiančioje administracijos santvarkoje mes turime visą eilę administracijos organų, kurių veiksmai gali būti skundžiami teisminei įstaigai. Kai kuriuos tų organų aš čia paminėsiu. Žemėtvarkos srityje Vyriausios Žemės Tvarkymo Komisijos nutarimai gali būti skundžiami Vyriausiajam Tribunolui. Mokesčių srityje, Vyriausiosios Mokesčių Komisijos nutarimus galima skųsti Vyriausiajam Tribunolui. Susirinkimų srityje, Vidaus Reikalų Ministerio nutarimas skundžiamas Vyriausiajam Tribunolui. Vietos savivaldybių įstatymo nuostatais, vidaus reikalų ministerio nutarimai jų teisėtumo atžvilgiu gali būti skundžiami Vyriausiajam Tribunolui. Taip pat savivaldybių rinkimų ir respublikos prezidento rinkimų tam tikri veiksmai gali būti skundžiami Vyriausiajam Tribunolui. Ak-

cizų srityje, Mokesčių Departamento direktoriaus baudžiamasis sprendimas, kuriuo nusižengusis yra nubaustas mokėti baudos per 200 litų, gali būti apskųstas apylinkės teismui, o šio pastarojo sprendimas gali būti apskųstas kasacijos tvarka Vyriausiajam Tribunolui. Socialinio draudimo srityje, Vyriausiosios Socialinio Draudimo Valdybos nutarimai gali būti skundžiami vidaus reikalų ministeriui, o šio pastarojo nutarimas gali būti apskųstas Vyriausiajam Tribunolui.

Visais aukščiau nurodytais atvejais Vyriausiasis Tribunolas atlieka administracinio teismo funkciją. Šitais atvejais Vyr. Tribunolas radęs administracijos aktą neteisėtą, naikina jį. Tų aktų atžvilgiu jis vykdo tiksliąją administracijos aktų kontrolę. Be to, Vyriausiasis Tribunolas administracijos organų įsakymų atžvilgiu vykdo vadinamąją quasi—tikslingą kontrolę, būtent, radęs įsakymą neteisėtą, jis jį nepanaikina, bet atsisako jį taikyti.

Teismų Santvarkos įstatymo nuostatais, Vyr. Tribunolas yra aukščiausias administracinis teismas Klaipėdos Krašto autonominių organų administracinėms byloms. Visais atvejais, kur procesas numato galimumą apskųsti autonominių organų sprendimus aukščiausiajam teismui, tokių skundų sprendimas pavedamas Vyr. Tribunolui.

Iš nurodytų pavyzdžių galima padaryti išvadą, kad mūsų administracinio teisingumo sistema turi panašumo į Belgijos sistemą, tas tik skirtumas, kad mūsų Vyr. Tribunolo kompetencija ginčuose dėl administracijos aktų teisėtumo yra atributyvinė, o ne bendra. Jis gali naikinti dėl neteisėtumo tik tuos administracijos organų aktus, kurių naikinimą įstatymas yra įsakmiai Vyr. Tribunolui pavedęs. Įstatymų leidėjas, dėl aukščiau išminėtų dalykų, vadovavosi mintimi, kad teisėtumo atžvilgiu, tiek teisminių organų nutarimai, tiek administracijos organų nutarimai būtų svarstomi vieno ir to paties organo, — bendrojo aukščiausiojo teismo.

Bet ir toje srityje, kur administracijos organų aktai gali būti skundžiami teisminiam organui, nevisur tų skundų sprendimas pavedamas Vyr. Tribunolui ar kitam kuriam bendrajam teismui. Mūsų administracinėje santvarkoje yra įstatymų, kuriais ginčus dėl administracijos aktų teisėtumo sprendžia specialiai sudarytos komisijos ir kurių sprendimai yra galutiniai. Svarbiausias sumetimas, dėl kurio įstatymų leidėjas neranda

tikslinga sukoncentruoti visus ginčus dėl administracinių aktų teisėtumo Vyr. Tribunole, galima spėti, yra tas, kad Vyr. Tribunolas, kaip ir kiti bendrieji teismai, neįgytų per daug galios administracijos atžvilgiu ir nekliudytų administracijai vykdyti savo funkciją. Vieną tokių komisijų, kuri sprendžia administracijos organų teisėtumo klausimą, mes užtinkame Seimo Rinkimų Įstatyme, kuriuo einant, Vyr. Rinkimų Komisijos nutarimai yra galutiniai. Kitą tokią komisiją su specialiniu visuomeniniu profesiniu elementu užtinkame muitų srityje. Šioje srityje skundus dėl tarifo pritaikymo ir baudų sprendžia komisija, sudaryta iš Finansų Ministerijos tarifų skyriaus vedėjo, Finansų Ministerijos specialisto patarėjo, prekybos pramonės atstovo ir prekių biržos atstovo.

Tai tokia yra mūsų santvarka ginčams dėl administracijos aktų spręsti. Kalbant apie tos santvarkos reformą, kyla trys klausimai: 1) sukoncentravimo viename teisme visų ginčų dėl administracijos aktų, 2) suteikimas tam teismui bendrosios kompetencijos ir 3) kur tas teismas turėtų būti, prie Vyr. Tribunolo ar atskirai nuo jo?

Svarbiausias reformos klausimas tai būtų antrasis. Ar tikslinga būtų, kad kiekvienas administracijos organo vykdomasis nutarimas galėtų būti skundžiamas teismui? Nuo šio klausimo vienokio ar kitokio išsprendimo priklausys ir kitų dviejų klausimų išsprendimas.

Ne dėl kiekvieno administracijos vykdomojo nutarimo gali būti keliamas ginčas administraciniame teisme. Toks ginčas gali būti keliamas tik dėl tokio nutarimo, kuris pažeidžia tiesioginai kieno teisę ar kai kuriais išimtiniais atsitikimais — teisėtą interesą. Paprastai kiekviena teisė yra apdrausta galimybe skųsti jos pažeidimą ir reikalauti josios atstatymo. Skundams spręsti turi būti teismas. Tad ir administracijos organų veiksmai, kuriais yra pažeidžiama kieno teisės, turėtų pakliūti į tą taisyklę. Kiti administracijos organų veiksmai nebūtų skųstini. Taip pat normaliai negalėtų būti skundžiami ir tie administracijos organų veiksmai ir vykdomieji nutarimai, kurių atžvilgiu administracijos organai nėra įstatymo varžomi, t. y., jie turi jų atžvilgiu diskrecinę galią. Negalėtų būti skundžiami administracijos organų ir įstatyminiai veiksmai, nes administracijos organai tam tikrais atvejais dalyvauja pačių įstatymų leidime. Negalėtų būti skundžiami ir tokie vyriausybės val-

dymo aktai, kurių kontrolė yra pavesta išimtinai aukštosioms politinėms instancijoms, pvz., karo paskelbimas, tarptautinių sutarčių sudarymas ir pan. Visa tatai sumetus matome, kad bendroji kompetencija apimtų tik nedidelę administracijos organų veiksmų dalį.

Už suteikimą bendrosios kompetencijos administraciniam teismui pasisako prof. Mykolas Römeris „Administracinio teismo" 340 pusl. Taip pat ir Valstybės Taryboje paruoštame 1932 metais Lietuvos administracinio teismo įstatymo projekte šiam teismui yra suteikiama bendroji kompetencija. Bet Lietuvos vyriausybė nėra šalininkė suteikimo išsyk tokios plačios kompetencijos administraciniam teismui. Vyriausybės nusistatymas oficialiai paskutinį kartą buvo pareikštas Seime 1936 metais spalių mėn. pabaigoje per Teisingumo Ministerį St. Šilingą. Kokie sumetimai tokio vyriausybės nusistatymo? Dalį jų mes randame Teisingumo Ministerio minėtajame pareiškime: mūsų neseniai susikūrusiai valstybei, „kurios valstybinio gyvenimo pertrauka buvo didelis smūgis teisiniam sąmonės augimui", būtų rizikinga iš karto įsivesti tokią sistemą. Vyriausybė rado labiau sektiną tų valstybių pavyzdį, kur ta institucija vystėsi iš lėto ir įgijo savo sąlygas ir savo gyvenimą atitinkančią formą.

Be šių specialių sumetimų, už tokį vyriausybės nusistatymą byloja dar ir bendri daugeliui jaunų valstybių sumetimai. Jaunos valstybės arba valstybės, pergyvenusios didelę socialinę permainą, administracijos funkcija yra labai sunki ir komplikuota. Tokiais momentais rašytosios teisės kūryba nesuspėja su gyvenimu, o reikalas tvarkytis pagal naujus gyvenimo reikalavimus yra būtinas. Tokiais atsitikimais administracija savo rizika užkiša spragas. Bet atlikimas tos josios funkcijos žymiai pasunkėtų, jeigu josios veiksmai būtų nuolat ginčyjami, naikinami ir keičiami. Ji, būdama jauna, tuoj netektų orientacijos, ir valstybės valdymo funkcija per tai susitrukdytų. Antras toks sumetimas išplaukia iš mūsų įstatyminės padėties. Mūsų įstatymai dar nėra tiek pilni, kad juose rastumėme kiekvieno administracijos organo aiškiai aptartą kompetenciją ir jo veikimo tvarką. Daugelio administracijos organų kompetencijos yra sumaišytos, o toje pačioje vadyboje valdininkų pareigos nėra suskirstytos. Tokioje padėtyje skundas neįmanomas, nes skunde turi būti aiškiai nustatyta, kieno aktas yra skundžiamas ir

dėl kokio nuostato ar teisės sulaužymo yra skundžiama. Dėl viso to, atrodo, kad Lietuvos vyriausybės nusistatymas esąs visai pagrįstas ir logingas.

Sumetus argumentus pro ir contra dėl suteikimo administraciniam teismui bendrosios kompetencijos, reikia pripažinti, kad tokiam suteikimui yra rimtų kliūčių ir, tik jas ilgainiui pašalinus, galima būtų tatai padaryti. Čia tik galima pageidauti, kad tatai įvyktų greičiau, nes toks administracinis teismas palengvintų valstybės valdymo darbą, sustiprintų administracijos autoritetą administruojamųjų akyse, suteiktų visam valstybės gyvenimui daugiau pastovumo ir piliečiams daugiau teisėtumo garantijų.

Sukoncentravimas visų ginčų dėl administracijos aktų viename teisme yra tikslingesnis, negu išblaškymas jų įvairiose teisminėse įstaigose, nes pastaruoju atveju yra pavojaus, kad tas pats įstatyminis nuostatas bus vienaip aiškinamas vieno teismo — kitaip kito. Tokiu atveju turėtų būti vienas bendras aukščiausias teismas, kaip yra, pvz., bendrųjų teismų sistemoje.

Lieka išspręsti paskutinį klausimą: ar administracinis teismas turėtų būti prie Vyr. Tribunolo ar atskirai nuo jo? Pagal Valstybės Tarybos paruoštąjį administracinio teismo įstatymo projektą administracinis teismas yra Aukščiausiame Teisme, kaipo atskiras to Teismo Skyrius. Prof. Mykolas Römeris savo veikale „Administracinis Teismas" pasisako, kad tatai didelės svarbos neturi, nors pats autorius būtų linkęs siūlyti atskirą nepriklausomą nuo Tribunolo organą.

Už pavedimą Vyr. Tribunolui administracinio teismo kampetencijos yra šie argumentai. Visoje valstybėje teisminė valstybinė valdžios funkcija būtų vykdoma vienos organų sistemos, kurios priešakyje būtų vienas teismas. Ši sistema patikrintų vienodą veikiančių įstatymų interpretaciją. Pavedus Vyr. Tribunolui tokią kompetenciją, lengvai išsisprendžia ir ginčo tarp bendrųjų teismų ir administracinio teismo dėl bylų priklausomybės klausimas.

Bet reikia nurodyti argumentus ir prieš tokį pavedimą. Bylų priklausomybės klausimu dar lieka neišspręsta, kas spręstų ginčus dėl bylos priklausomybės tarp teismo ir veikliosios administracijos. Palikus šių ginčų sprendimą teismo nuožiūrai, yra pavojaus, kad teismas imsis naikinti ir tokius admini-

stracijos organų veiksmus, kurių naikinimas dėl savo esminio ar formalinio pobūdžio nėra ir negali būti pavestas teismo kompetencijai. Tokiems ginčams spręsti reikėtų sudaryti teismo ir administracijos mišrąją konfliktų komisiją.

Administracijai būtų geriau, kad josios aktų teisėtumą spręstų toks teismas, kuris nebūtų visiškai nutraukęs savo ryšio su veikliąja administracija. Tas ryšys reikalingas tam, kad teismas, nagrinėdamas administracijos akto teisėtumą, ne tik žinotų bendrus administracijos veikimo metodus, bet žinotų ir kiekvieno atskiro akto tikslą ir svarbą bendroje valstybės valdymo sistemoje. Tas ryšys pasiekiamas dviem būdais: 1) komplektuojant administracinį teismą iš turinčių veikliosios administracinės tarnybos stažą asmenų, 2) palaikant administracinio teismo teisėjų nuolatinį kontaktą su veikliąja administracija. Šis kontaktas geriausiai yra patikrinamas įtraukiant administracinio teismo teisėjus į įstatymų, reguliaminų, taisyklių bei instrukcijų ir įsakymų redagavimo darbą.

Piliečiams daugiau naudos, kai administracijos aktai yra svarstomi ne bendrųjų teismų, bet specialaus administracinio teismo. Specialus — administracinis teismas sudarytas aukščiau nurodyta tvarka, žino, kurie administracijos veiksmai yra esminiai ir kiek juos galima naikinti ar reformuoti, nepažeidžiant ir nesulaikant administracijos darbo. Prancūzijos praktika parodė, kad tuose dalykuose, kur piliečiai turi du kelius apskųsti administracinį aktą (ypačiai tokį, kuris pažeidžia privačią nuosavybę), bendrajam teismui ar administraciniam teismui, tai administracinio teismo jurisdikcija tuose dalykuose yra palankesnė piliečiams, negu bendrųjų teismų jurisdikcija.

B. Berent.

Tarptautinės Teisės Draugija.

(39 konferencija Paryžiuje 1936 m. rugsėjo 10—15 d.).

Praeitame šimtmetyje Amerikoje kilo sumanymas įkurdinti pasaulinę draugiją tarptautinei teisei išplėtoti ir kodifikuoti, kuri tarnautų tautų bendravimui ir suartėjimui, o taip pat ir pasaulinei taikai. Tuo tikslu buvo įkurtas „The International Code Committee", kuris 1895 m. buvo pavadintas „The International Law Association" su būveine Londone. Šioji draugija dabar turi arti 3000 narių ne vien teisininkų, kurie, daugiausia, domisi tarptautiniais klausimais, bet ir kitų fizinių ir juridinių asmenų, kuriems rūpi tarptautinių teisinių santykių ir taikos idėjos plėtojimas ir gilinimas.

Draugijos centre Londone dirba „Executive Council" (vykdomoji taryba) ir 18 skyrių, kurie rūpinasi atskiromis šakomis ir ruošia medžiagą konferencijoms, paprastai įvykstančiomis kas dveji metai. Atskirose valstybėse galima kurti skyrius, jei narių skaičius yra didesnis negu 20. Tačiau jie yra grynai regionalinio, bet ne tautinio pobūdžio; visose konferencijose draugijos nariai dalyvauja individualiai, kaip privatūs žmonės. Draugija jokių delegacijų nepripažįsta: kiekvienas gali pareikšti tik savo mintis.

Iš pradžių draugijos darbui didelę įtaką turėjo jos steigėjų idėja sudaryti tarptautinį kodeksą, kuris būtų pagrindas tarptautiniams teisiniams santykiams ugdyti. Tačiau, vėliau buvo pareikštas pageidavimas, kad toksai kodeksas nebūtų laikomas privalomu rekvizitu tarptautiniams ginčams spręsti, todėl dabartinėje 1936 m. statuto redakcijoje kodifikacijos klausimas yra atmestas, ir draugijos tikslai yra šiaip nusakyti: „tarptautinės teisės, viešosios ir privatinės, nagrinėjimas, aiškinimas ir jos išvystymas, pasiūlymų paruošimas įstatymo kolizijoms spręsti ir tarptautiniam susipratimui ir palankumui remti". Tokiu būdu tarptautinė teisė yra draugijos darbo dirva, plačiausiąja to žodžio prasme.

Draugijos darbai pasireiškia jos konferencijų priimtuose nutarimuose ir projektuose. Iki šio laiko tų konferencijų būta 39. 1877 m., savo darbo pradžioje, Antverpeno konferencijoje draugija pergyveno „didelį triumfą" — avarijų nuostatų uni-

fikaciją, kurie nuo to laiko yra žinomi kaipo Jorko - Antverpeno didelės avarijos nuostatai. Jie 1890 m. buvo reviduoti Liverpulio ir 1924 m. Stokholmo konferencijų; dabartiniu metu jais naudojasi visas pasaulis.

Taip pat draugija vekselių ir viešosios teisės srityse yra paruošusi daug vertingos medžiagos, kuri turėjo įtakos kai kurių valstybių įstatymdavystei; taip, pavyzdžiui, Anglija yra nurašiusi nuostatus dėl elgsenos su karo belaisviais.

Ypatingą dėmesį draugija kreipia į visus arbitražo klausimus, sudarydama projektus ir pasiūlymus politiniams ginčams likviduoti, valstybių taikai palaikyti trečiųjų teismų ir nuolatinio tarptautinio teismo įsteigimo privatinei teisei ir ypač prekybai apginti reikalu. Šios problemos buvo įtrauktos į 1934 m. Budapešto ir 1936 m. Paryžiaus konferencijų dienotvarkes.

Dar 1924 m. Stokholmo konferencijoje vengrų teisininkai buvo pasiūlę sudaryti projektą tarptautiniam teismui civilinėms byloms įsteigti, kuriam būtų pavestos atskirų asmenų bylos su svetimomis valstybėmis, o taip pat ir dėl ieškų tarp valstybių ir atskirų asmenų, kurie dėl savo valdinybės bei gyvenamosios vietos priklauso įvairių valstybių. Iki šio laiko įsteigti tarptautiniai tribunolai yra prieinami tik valstybėms, ir tik tam tikrais atsitikimais. Didžiojo karo taikos sutartys leidžia nukentėjusiems asmenims teisybės ieškoti atitinkamuose tarptautiniuose arbitražo teismuose tose sutartyse nurodytais klausimais.

Tik po 10 metų šis pasiūlymas buvo toliau svarstomas. 1934 m. Budapešto konferencijoje žinomas profesorius A. de Geauffre de la Pradelle prancūzų skyriaus vardu pateikė konferencijai projektą dėl civilinio tribunolo įsteigimo, bet šio tribunolo reikšmė buvo numatyta siauresnė. Anksčiau buvo kalbėta apie universalų teismą, kuris apimtų visas valstybes, bet 1934 m. projektas yra dvišalių paktų pavyzdys, kuriuo dvi kurios nors valstybės galėtų sau įsisteigti tokį nuolatinį teismą. Tokio tribunolo būtinumą projekto autoriai motyvuoja tuo, kad, pirmiausia, juo įsteigimu atskiri asmenys savo civilinėms bei prekybinėms teisėms apginti galėtų betarpiškai šaukti į teismą svetimas valstybes, nes savo krašte jos gali pasinaudoti visokeriopais atmetimais ir tokiu būdu išimti bylas iš teismo jurisdikcijos. Toliau nurodoma, kad tarpautinio teismo sprendimai be jokių kliūčių galėtų būti vykdomi abiejų suinteresuotų valstybių, ir tie sprendimai ten turėtų res judicata galią. Be to, būtų

suteikta pilna bešališkumo garantija, kiek tai liečia teismo sudėtį.

Budapešto konferencijoje buvo priimtas konvencijos projektas 7 straipsniais. Tame projekte buvo numatyta tarp dviejų susitarusių valstybių nuolatinio tarptautinio teismo įsteigimo tvarka. Šis teismas susideda iš 3 narių: kiekviena sudariusi sutartį valstybė duoda po vieną teisėją, o pirmininkas kviečiamas iš kurios nors trečios valstybės. Teismingumas: visi civilinio ir prekybinio pobūdžio ieškai tų valstybių piliečių, kurie neturi gyvenamosios vietos arba nuolatinės sustojimo vietos sutartį sudariusioje valstybėje; tokie pat ieškai tarp šių abiejų valstybių, arba tarp vienos iš jų su kitos sutartį sudariusios valstybės piliečiu; visi ginčai dėl tarptautinės konvencijos taikinimo, kiek tai liečia civilines teises. Pats tribunolas svarsto ir nutaria dėl savo kompetencijos. Jei kuri šalis, arba viena kuri sutartį sudariusių valstybių ginčija tribunolo nutarimą dėl bylos teismingumo, tai tą klausimą tribunolas iš naujo svarsto, pasikvietęs dar du naujus teisėjus pagal sutartį sudariusių valstybių susitarimą. Tribunolo sprendimai iš esmės neskundžiami, tačiau leidžiami atsikirtimai, sprendimo ištaisymai ir išaiškinimai, taip pat ir bylos iš naujo svarstymai, naujoms aplinkybėms atsiradus. Be to, visos šios konvencijos aiškinimo arba jos taikymo liečiančiais klausimais suinteresuota valstybė, per šešis mėnesius nuo teismo sprendimo paskelbimo dienos, gali kreiptis į Nuolatinį Tarptautinį Teismą. Daug ginčų sukėlė straipsnis, kuris nusako, kokios kolizijos normos yra taikytinos bylai sprendžiant, vadinasi, kurios valstybės nuostatais reikia vadovautis materialinės teisės normas tai bylai nustatant. Taip pat ginčytinas paliko klausimas dėl suinteresuotų valstybių *ordre public*. Tuos svarbesnius klausimus Budapešto konferencija paliko atvirus ir jie kartu su visu projektu buvo iš naujo svarstomi Paryžiaus konferencijoje. Prancūzų teisininkai be atvangos platino parlamente, vyriausybėje, magistratūroje, advokatūroje ir moksle mišro tribunolo idėją, ir tai nepaliko be pasėkų. 1930 m. parlamentas pavedė prancūzų vyriausybei užmegzti ryšius su kitomis valstybėmis ir pradėti su jomis svarstyti tokio tribunolo įsteigimo klausimą. Ir, rodos, klausimas sudaryti tuo reikalu konvenciją tarp Prancūzijos ir Belgijos jau yra principe išspręstas. Už tą idėją yra pasisakiusi visa eilė įvairių tarptautinių organizacijų.

Paryžiaus konferencijoje visą projektą referavo, prancūzų skyriaus pavedamas, advokatas ir deputatas Lapie. Prancūzų nuomone, tais atsitikimais, kai vienos ir antros valstybių įstatymų nuostatai nėra suderinami, teismas privalo taikyti tuos tų dviejų kalbamųjų įstatymų nuostatus, kurie nusakyti jų bendrose kolizijos normose. Jei tokių nuostatų nėra, tai klausimas sprendžiamas šiaip: konfliktui likviduoti taikomi bendri įstatymų principai. Nieku būdu tribunolas negali pasirinkti tokio iš esmės bylos išsprendimo, kuris prieštarautų vienos ar kitos valstybės viešosios santvarkos pagrindiniams principams. Bet dėl *ordre public* klausimą galėtų kelti tik suinteresuota valstybė, ir teismas jokiais atvejais jo negalėtų kelti ex officio.

Jau Budapešto konferencijos ginčuose dr. Paschingas iš Vienos paabejojo bendrų principų buvimu tarptautinėje privatinėje teisėje ir nurodė, kad daug geriau būtų buvę leisti teismui spręsti *ex aequo et bono,* arba taikyti tokius įstatymus, kurie konkrečiu atsitikimu daugiau atitiktų teisingumą. Tačiau Paryžiaus konferencija priėjo išvadą, kad būtų tikslingiau ir geriau naujai steigiamam teismui duoti kurį nors išeinamą punktą kolizijos normoms nustatyti, ir pripažino teisinga tokiomis normomis laikyti tas, kurių dispozicijoje yra atsakovas. Bet konferencija rado galima pateikti atitinkamoms vyriausybėms ir antrą variantą, kuriuo ginčytinais atsitikimais tribunolas nustato kolizijos normas, prisitaikydamas *aequitas* ir bendrų teisiškų principų, pripažintų civilizuotų tautų. Pagaliau konferencija, turėdama galvoje pareikštas ginčuose mintis, nutarė išrinkti tarptautinę komisiją, kuri tęstų šio klausimo tyrinėjimą.

Paryžiaus konferencijos dienotvarkėje buvo ir prekybos arbitražo komisijos referatas; ten buvo padaryta šio klausimo raidos apžvalga. Nurodžius didelius arbitražo klausimo skirtumus, pasilikusius įvairiose šalyse, buvo pasiūlyta paremti veikiančių organizacijų bendravimą ir tuo pasiekti atitinkamą jo nuostatų unifikaciją ir lygaus bei tarpusavio arbitražo sprendimų vykdymą. Atskiriems skyriams buvo pasiūlyta suteikti žinių apie arbitražo praktiką jų valstybėse.

Tenka paminėti labai įdomų referatą apie prekybos bendrovių savišką valdinybę, arba valstybinį priklausomumą, kurį prancūzų skyriaus vardu advokatas dr. M. de Gallaix pateikė konferencijai. Paliestas klausimas mūsų teisinėje literatūroje yra svetimas, bet Vakarų Europoje jis yra jau daug kartų

svarstytas, ypač Didžiojo karo ir pokariniais laikais. Reikia turėti galvoje, kad romėnų įstatymdavystė ir praktika juridinių asmenų charakterį teikia ne tik akcinėms bendrovėms, bet ir viešosioms prekybos bendrovėms, kurios tuo būdu įgauna savo ypatingą asmenybę, nepriklausomai nuo personalinės sudėties. Ryšium su tuo kai kurie teisininkai norėjo suteikti ir prekybos bendrovėms tikrą valdinybę, kaip ir fiziniams asmenims; kiti gi, su tuo nesutikdami, nurodo, kad vardas „nationalité", kiek tai liečia prekybos bendroves, nusako juridinį priklausomumą bendrovės tai valstybei, kurioje ji įsikūrė ir kur yra jos tikra buveinė. Referentas pateikė kelius pavyzdžius, kuriuose teismo praktika ir tarptautinės sutartys yra pripažinusios atskirą prekybos bendrovių valdinybę. Čia referentas priminė ir Nuolatinio Tarptautinio Teismo 1925 m. sprendimą Mavrommačio koncesijos byloje, Anglijos—Čilės arbitražo komisijos 1894 m. nutarimą ir 1923 m. Lozanos konvencijos 64 str.; juose prekybos bendrovėms ir juridiniams asmenims suteiktos tokios pat teisės, kaip ir fiziniams asmenims, kiek tos teisės priklauso valdinybės, arba yra nustatyta, kad „valdiniais" (ressortissants) pažymima atitinkamai valstybei priklausantieji fiziniai asmens, bendrovės, draugijos ir įmonės. Taip pat ir Prancūzijos kasacinis senatas anksčiau jau buvo tokio pat nusistatymo, aiškindamas 1871 m. Frankfurto taikos sutarties 11 str., kuris kalba apie vokiečių valdiniams suteiktas teises, pagal kurias nedaroma skirtumo tarp fizinių ir juridinių asmenų. Taip pat ir kai kurių valstybių įstatymdavystė pripažįsta bendrovių valdinybę, kaip, pavyzdžiui: Italijos, Portugalijos, Bulgarijos, Rumunijos prekybos kodeksai ir kt.

Pripažinus bendrovėms valdinybės teises, kyla klausimas, kuriuo būdu nustatyti jų priklausomumą tam tikrai valstybei. Prieš karą šiuo atsitikimu buvo prieitas tam tikras vienodumas, būtent, buvo pripažinta, kad bendrovei suteikiamas tos valstybės priklausomumas, kurioje ji veikia, kur yra jos valdybos tikroji buveinė, jos veikimo ir santorių centras, žodžiu jos *domicilium*as. Bendrovės buveinė čia turėjo lemiamą reikšmę, nes pagal ją yra nustatyta bendrovių priklausomumas valstybei kai kuriose tarpautinėse sutartyse, o taip pat ir atskirų valstybių įstatymdavystėje. Bet Anglija ir iš dalies U. S. A. pasirinko kita, daugiau formalią, kryptį: bendrovių priklausomumas nustatomas pagal jų registracijos vietą. Didžiojo karo ir pokariniais

laikais visos šios teorijos pasirodė neįvykdomos, todėl buvo atmestos. Aišku, nė viena kariaujanti valstybė negalėjo laikyti savo „valdiniu" tokią bendrovę, kurios kapitalai buvo pas priešo piliečius, tuo labiau, kad jie dar buvo ir vieninteliai bendrovės vedėjai. Politiniai ryšiai su ta valstybe, kurios piliečiai vedė bendrovės reikalus, arba suteikdavo jai didesnę dalį savo kapitalų, pasirodė esą stipresni už juridinius ryšius su valstybe, kurios įstatymdavystės ji priklausė. „Po civilinės teisės fikcija tokiais atsitikimais slėpdavosi gyva ir darbšti paties priešo asmenybė". Tokiais tai žodžiais apibūdino padėtį Prancūzijos teisingumo ministeris 1916 m. išleistame tuo reikalu aplinkraštyje.

Tokio nusistatymo laikėsi beveik visos kariaujančios valstybės, taikydamos įvairias priemones priešo „giminėms" ir apsaugodamos užsienyje gyvenančius savo piliečius.

Atmetus visus formalius požymius, pradėta domėtis kalbamųjų bendrovių viešų ir neviešų vadovų įtakos dydžiu ir kapitalo kilme. Lemiamą reikšmę gavo bendrovių veikimo kontrolė; šis naujas požymys — kontrolė — yra įvestas ir atskiruose str., taikos sutarčių straipsniuose (Versalio 297-b, St. Germaino 249 str., Trianono 232 str.). Ten priešo valdiniams prilygsta ir jų kontroliuojamos bendrovės. Pažymėtini yra ir kai kurie mišros Prancūzijos-Vokietijos arbitražo tribunolo sprendimai, kuriuose figūruoja panašūs sumetimai. Bet tuojau po karo prancūzų jurisprudencija sugrįžo prie senų dėsnių dėl bendrovių valstybei priklausomumo. Referentas nurodė kai kuriuos prancūzų teismo sprendimus, kuriuose bendrovių valdinybės klausimas vėl išspręstas formaliniais požymiais, ypač atsižvelgiant į vietą, kurioje yra bendrovių buveinė.

Tarptautinėje praktikoje įvairių bendrovių diplomatinė apsauga paprastai įvyksta tik tada, kai nežiūrima formalinių požymių ir kai konstatuojami svarbūs realūs interesai, kurie suriša bendrovę politiniu ir ūkiniu būdu su tam tikra valstybe.

Ryšium su karo ir pokarinio laikų patyrimu, kai kurių valstybių įstatymdavystė dėl prekybos bendrovių priklausomumo jų vadovybės sudėtį ir kapitalo kilmę padarė svarbiausiais požymiais.

Visos šios tendencijos ir nevienoda tarptautinio tribunolo ir įstaigų praktika privertė Tautų Sąjungą sušaukti ekspertų komitetą. Jis, išžiūrėjęs šį klausimą, priėmė dvi rezoliucijas,

patardamas atskiroms valstybėms pripažinti prekybos bendrovių valdinybę tai valstybei, kurioje jos yra įsteigtos ir kur yra jų tikroji buveinė, tačiau palikdamas kiekvienai valstybei teisę, savo nuožiūra nustatinėti bendrovių įsteigimui formalines ir materialines sąlygas. Tuo būdu tam klausimui spręsti atskiroms valstybėms yra paliktos laisvos rankos.

Šalia to atsirado nauja doktrina, kuri bendrovių priklausomumą sprendžia visai kitaip. Jai vadovauja prof. M. Nibayet, kuris bendrovių valdinybės fikciją atmeta. Jo manymu bendrovių pagrindą sudaro sutartis, kuri priklauso bendrovių buveinės vietos įstatymų. Bendrovės sutartis yra tokia pat dvišalė arba daugiašalė sutartis, kaip, pavyzdžiui, pirkimo—pardavimo arba nuomos sutartis, tačiau ten niekas nekalba apie jų valdinybę, nors ir jos turi savo statutą.

1927 m. VI tarptautinėje amerikiečių konferencijoje Rio de Janeiro panašiai pasisakė visa eilė vietų Amerikos valstybių atstovų, svarstydami vadinamąją *Code Bustamanté* apie prekybos bendrovių priklausomumą valstybei. Jų manymu jokios bendrovių valdinybės nėra, ir joms yra taikytinas *domiciliumo* įstatymas, kuris savo suverenumu ir nuožiūra nustato pageidaujamas fikcijos ribas. Juridinių asmenų egzistavimas priklausąs tik įstatymų tos valstybės, kuri juos autorizuoja; todėl negali būti kalbos apie tautines bei apie svetimšalių bendroves. Tada buvo paskelbti taip pat ir du mišrūs prancūzų—vokiečių tribunolo sprendimai, kuriuose nurodoma, kad bendrovės negali turėti jokios valdinybės, nes toji išplaukia iš viešųjų teisių, tuo tarpu įstatymas, nustatydamas bendrovės civilinę asmenybę, suteikia jai tik civilines teises. Taip į tą klausimą žiūrėjo ir referentas, nurodydamas, kad jauridinio asmens reikšmė paprastai yra perdėta, kad ji laikoma realybe ir bemaž visiškai sulyginama su fiziniu asmeniu, o iš tikrųjų ji yra tik tam tikriems tikslams duota konstrukcija; todėl jos ir negalima praplėsti. Tačiau, nedidelė balsų dauguma pasisakė už tai, kad prekybos bendrovių valdinybė nustatoma pagal tai, kur bendrovė yra įregistruota ir kurios valstybės įstatymų galioje ji yra.

Konferencijoje buvo perskaitytas ir vienas referatas valdinybės klausimu; jame buvo nurodyti nuolat kylą konfliktai dėl valdinybės sistemų įvairumo (*jus sanguinis* ir *jus solis*, dabar jau minimas ir *jus educationis*). Pasiūlyta kiekvienai vals-

tybei įkurti centrinę įstaigą, kurios žinioje būtų valdinybės reikalai, o tarptautinės teisės kolizijoms spręsti prie Hagos Tarptautinio Teismo įsteigtinas tam tikras skyrius, kuris spręstų pozityvius konfliktus, kilusius dėl valdinybės, taigi, tokiais atsitikimais, kada vienas asmuo turi pagrindo pretenduoti į dviejų valstybių valdinybę. Tačiau buvo nutylėta apie negativius konfliktus, kai nė viena valstybė tam tikriems asmenims nenori pripažinti valdinybės. Referatas buvo perduotas tarptautinei komisijai papildyti ir galutinai suredaguoti.

Ypatingą dėmesį kreipė auksu ir užsienio valiuta atsiskaitymo problema, kuri net kelių konferencijų buvo nagrinėta. Anglų svarą ir dolerį nuvertinus, šis klausimas pasidarė itin aktualus. 1934 m. Budapešto konferencijoje vengrų teisininkai šiuo klausimu štai ką paaiškino. 1926 m. Vienos konferencija priėmė vadinamąsias „Vienna Rules, 1926“. Šių nuostatų keturi straipsniai nustato, kad turi būti atsilyginama šalių sutartyje nurodyta valiuta, bet jei šis nuostatas tam tikram atsitikimui nebūtų taikintinas, tai kreditoriui tektų mokėti ekvivalentą mokėjimo vietos valiuta ir mokėjimo dienos kursu. Jei savo laiku būtų neatsilyginta dėl kreditoriaus kaltės, tai pastarasis privalo sumokėti iš to kilusius nuostolius, kurie apskaičiuojami sutarties valiutos vertės sumažėjimu, pasiremiant aukso standardu.

1926 m. dar būta vilties, kad greitu laiku visos valstybės sugrįšiančios prie aukso standardo ir todėl nereikšmingu laikė aukso klauzulės nusakymą. Tačiau valiutos politika ėjo priešinga kryptim, todėl ir daugiau jautėsi trūkumas tokių nuostatų ir sutarčių formulių, kurios kreditoriui sumažintų ir visai pašalintų valiutos nepastovumo riziką. Tokia pastovia priemone buvo pripažintas auksas, todėl ir skolas pradėjo žymėti auksu arba aukso valiuta, taip pat ir kuria nors kita užsienių valiuta, arba net vidaus valiuta, nustačius jos santykį su aukso klauzule. Visi paminėti nuostatai ir klauzulės remiasi sutarčių sudarymo laisve, tačiau greitu laiku į šią sritį pradėjo veržtis viešosios teisės reikalai, ypač tose valstybėse, kurios šiuo ar tuo būdu nukentėjo nuo valiutos svyravimo. Kilo klausimas, kaip pasielgti su tais sutarties nuostatais, kuriais vietoje vidaus valiutos yra numatytas atsilyginimas auksu arba užsienių valiuta, tais atsitikimais, kada vidaus valiuta yra nustojusi savo vertės. Ar ir tada galima pripažinti pilną sutarties sudarymo laisvę,

Šis klausimas yra senas ir daug kartų svarstytas, ir jam išspręsti yra padaryta įvairiausių pasiūlymų. Senų vokiečių pandektistų minčių šalininkai nurodo, kad visos piniginės prievolės *ipso facto* privalo būti atlyginamos aukso arba sidabro verte. Todėl, popierinių pinigų kursui nukritus, jų atvertinimas santykyje su auksu arba sidabru turi būti nustatytas *ex lege*.

1933 m. Jungtinių Amerikos Valstybių kongrese buvo priimta vadinamoji „Joint Resolution", kurioj randame priešingą kraštutinumą: visokeriopos aukso ir užsienių valiutos klauzulės prieštaraujančios viešajai tvarkai ir todėl jos esančios neteisėtos ir netinkamos. Tarp šių dviejų kraštutinumų randame visą eilę ir kitų pažiūrų. Vidaus santoriams vienintele legalia valiuta Prancūzija laiko savo franką, ir visas aukso arba užsienių valiuta skolas laiko padarytomis frankais. Didžiosios Britanijos pozicija šiuo klausimu neaiški, bet tenka pabrėžti, kad aukštieji rūmai vienoje byloje aukso klauzulę pripažino. Austrijos vadinamasis 1933 m. „Goldklauselverordnung" pripažino teisėtas sutartis, sudarytas aukso arba užsienių valiuta. Vengrijoje buvo įvestas aukso pengas, kuris skiriasi nuo popierinio pengo ir kurio kursas yra skyrium nustatomas Vengrijos Tautinio Banko, tačiau iki šiolei aukso pengas nebuvo kotiruotas.

Iš to nuomonių įvairumo galima prieiti išvadą, kad jie mažai teturi ką bendro.

Tarptautinės kredito transakcijos tarp atskirų valstybių paprastai yra paremtos auksu arba užsienių valiuta. Todėl tokios pat tvarkos reikia laikytis, tvarkant ir privačias kredito operacijas. Bet dėl santorių, sudarytų tos pačios valstybės gyventojų, reikėtų taikyti principą, ar jie nėra surišti su kuriomis nors užsienių prekybos ar kredito operacijomis; tokiais atsitikimais nepatariama šalių laisvės varžyti. Pageidaujama, kad grynai vidaus pobūdžio kredito operacijos nebūtų sudaromos auksu arba kitos valstybės valiuta.

Tenka pažymėti, kad visa ši problema turi du momentus: pirmiausia, kokiose ribose apskritai leidžiamas santorių sudarymas užsienių valiuta arba auksu, antras gi — kuriuo būdu tokie santoriai yra vykdomi. Dažnai kreditorius yra visai nesuinteresuotas gauti efektyvią užsienio valiutą arba auksą, ir jo vienintelis noras — būti tikram, kad jis gaus tam tikrą

vertybę, nors ir vidaus valiuta. Kitais gi atsitikimais, ypač užsienių prekybos santoriuose, kreditorius kaip tik yra suinteresuotas gauti efektyvią užsienio valiutą, tačiau nepalankus prekybos balansas gali užkirsti tam kelią. Tokiais atsitikimais turėtų būti leista kreditoriui arba gauti jam priklausančios sumos ekvivalentą vidaus valiuta, arba skolos reguliavimą atidėti ilgesniam laikui.

Budapešto konferencijos debatuose buvo itin pabrėžiama tai, kad kiekvienu atsitikimu tenka nurodyti sutarties sudarymo tikslą; mat, tuo būdu būtų galima tiksliau išaiškinti sutarties klauzulės reikšmę.

Iki 1933 m. įvairios sutartys dažnai būdavo sudaromos doleriais, nors iš tikrųjų kreditoriai visai nebuvo suinteresuoti gauti efektyvius dolerius. Tokiais atvejais būtų visai neteisinga ir tai prieštarautų tikram šalių norui, jei po 1933 m. dolerio nuvertinimo kreditorius gautų daug mažiau, ir, be to, tik kurios nors valstybės monetarinių nuostatų dėka. Naujoji teismo praktika yra tai priėmusi dėmėn ir nustatė šalių *animus volorisandi* ūkinius sutarties tikslus. Buvo nurodyta ir įvairių aukštesniųjų teismų sprendimų (Reichsgericht, Vengrijos karališkasis aukštesnysis teismas, Anglijos House of Lords ir kt.), kuriuose šis klausimas buvo plačiai analizuojamas.

Didelių ginčų sukėlė projekto nuostatas, kad valstybės restrikcijos atsitikimu skolos reguliavimas atidedamas neaprėžtam laikui. Jei sutarties vykdymas, vadinasi, skolos mokėjimas užsienių valiuta, dėl kurio nors vyriausybės įsakymo būtų negalimas, tai toks įsakymas yra laikomas *vis major*. Buvo nurodoma ir tai, kad restrikcijų klausimu yra didelis skirtingumas ta prasme, ar tam tikri suvaržymai nusakomi ateičiai, arba tokiais įsakymais panaikinamos sutarties sąlygos, kurios anksčiau buvo laikomos teisėtomis. Taip, pavyzdžiui, Prancūzijoje jau prieš 50 metų veikia draudimas vidaus santorių mokėjimams užsienių valiuta, todėl kiekvienas, sudarydamas sutartį, gali ir privalo tai turėti galvoje. Tuo tarpu Š. Amerikoje iki nuvertinimo, valiutos atžvilgiu buvo pilna laisvė, bet vėliau visos sutartys, kurios buvo sudarytos tam įstatymui veikiant, buvo pripažintos neteisėtos ir neprivalomos. Pagaliau, konferencija priėmė šiuo klausimu rezoliuciją, kad tarptautinio pobūdžio transakcijų šalims suteikiama susitarimo laisvė dėl bet kurios valiutos, ir kad tokia pat laisvė pageidautina ir vidaus

santoriams kredito operacijų atžvilgiu; pastaruoju atsitikimu, jei tą laisvę suvaržo kurios nors vyriausybės restrikcijos, pageidautina, kad tie suvaržymai nebūtų taikomi tokioms sutartims, kurios palaiko ūkinius ryšius su tarptautinio pobūdžio kredito operacijomis. Bet jeigu kurios nors valstybės ūkinė padėtis tai daryti neleistų, tai kreditoriui duodama teisę pasirinkti, ar gauti ekvivalentą skolininko valstybės valiuta, ar skolos sumokėjimą atidėti, iki draudimai bus panaikinti.

Pasiremiant 1929 m. liepos 12 d. Hagos Tarptautinio Tribunolo sprendimu, Brazilijos ir Jugoslavijos valstybių byloje yra sudaryta vadinamoji „aukso" doktrina.

Visų pirma, nustatoma, kuriais atsitikimais sutartims su aukso klauzule suteikiamas toks tarptautinis pobūdis, kurio priklauso klauzulės buvimas. Tokiu lemiamu momentu imamas faktas, kad sutarties prievolė išplaukia iš kurių nors prekių arba vertybių perkėlimo iš vienos valstybės į kitos valstybės teritoriją. Tuo būdu sutarties pobūdis nustatomas ne kuriais nors juridiniais sumetimais, kaip šalių valdinybė, bet faktine padėtimi, būtent, kad ūkinė operacija, kuri sudaro sutarties pagrindą, liečia užsienių prekybą. Jei tokiu būdu yra nustatytas tam tikros sutarties tarptautinis pobūdis, tai kyla klausimas, kurios valstybės įstatymais ji bus sprendžiama. Šiuo atveju daug naudingų nurodymų duoda Hagos Tarptautinio Teismo praktika. Pasirodo, kad sutartis svarstoma ne pagal kurį nors „tarptautinį įstatymą", bet pagal atskiros valstybės įstatymus, arba dažnai kelių valstybių įstatymus, nes, pavyzdžiui, sutarties sudarymas gali įvykti vienoje valstybėje, bet mokėjimas — kitoje. Čia kaip tik mokėjimo nuostatai turės įtakos sutarties vykdymo būdui, o kartu nulems ir aukso klauzulės likimą. Šiuo atsitikimu gali būti įvairių hipotezių. Mokėjimo vietos įstatymai, nuvertinus savo valiutą, gali nusakyti pagal Prancūzijos 1928 m. pavyzdį, kad anksčiau sudarytose tarptautinio pobūdžio sutartyse numatyti mokėjimai auksu pasilieka galioje ir, pagal Hagos Tribunolo, skolininkui negali būti suteikta proga pasipelnyti, likviduojant savo skolas mažos vertės pinigais. Arba: tam tikros valstybės valiutos vertė yra sumažėjusi de facto, nors joks nuvertinimas įstatymiškai nėra įvykęs. Ir čia imamas galvon sutarties sudarymo metu aukso standardas. Ir pagaliau: naujas monetarinis įstatymas, pakeisdamas valiutos vertę, kuriuo remiasi šalys savo sutartyje, tuo pačiu nusako, kad ir

tarptautinio pobūdžio aukso klauzulės, nustatančios kitą aukso matą, yra netinkamos, arba turi tam tikrus apribojimus. Tokie nuostatai turėtų būti privalomi tik tos pačios valstybės teismui, nes, aišku, kitų valstybių teismai arba tarptautiniai tribunolai galės juos laikyti priešingais viešajai tvarkai, o taip pat ir sutartį sudariusių šalių laisvės principams.

Todėl, šiais sumetimais pasiremiant, reikėtų pripažinti:

1) kad aukso klauzulės naudingumas priklauso iš atitinkamo tarptautinio pobūdžio įstatymo ir

2) kad jos jėga ir juridinė reikšmė priklauso to monetarinio įstatymo, kuriuo rėmėsi šalys, nustatydamos mokėjimo tvarką, ir, be to, imama dėmėn dar ir padėtis, kuri buvo sutarties sudarymo metu.

Aukso klauzulės ir mokėjimų užsienių valiuta konferencijoje buvo paskaityti dar du referatai: vienas — Olandijos skyriaus, antras — Vengrijos parlamento nario Z. Kooso.

Šiuo klausimu sukeltuose ginčuose pasireiškė didelis nuomonių skirtumas, todėl ir buvo nutarta visą medžiagą perduoti komisijai.

Pagaliau, šioje 1936 m. Paryžiaus konferencijoje buvo realizuota tarptautinės teisės kodekso projekto pirma pastraipa. Po ilgų paruošiamųjų darbų penkios mokslo organizacijos ir institutai, tarptautinės teisės pagrindinių principų kodifikaciją pavedė garsiajam Pietų Amerikos teisininkui Alejandro Alvarezui, kuris tą darbą sekmingai atliko ir šioje konferencijoje deklaravo paruoštojo projekto principus. Šis kodeksas turi 40 deklaratyvinio pobūdžio straipsnių. Kadangi jų svarstyme dalyvavo įvairių valstybių žymiausieji teisininkai ir diplomatai, tai tą deklaraciją galima laikyti civilizuoto pasaulio teisinės sąžinės *magna charta.* Savo projekte referentas nepasitenkina dabar veikiančiais tarptautinės teisės nuostatais, bet ieško naujų principų, kurie atitiktų tarptautinio gyvenimo naujas sąlygas. Autorius numato ir kliūtis šiam projektui realizuoti, būtent, tarptautinės teisės dabartine anarchiška padėtis ir pesimizmas teisininkų tarpe. Be to, jis abejoja, ar atskiros valstybės šį projektą turėtų priimti kaipo konvenciją, arba jam turėtų būti suteiktas visai mokslinis pobūdis. Pats referentas mano, kad antroji galimybė yra gyvenimiškesnė; jis neabejoja, kad ilgainiui atskiros valstybės savitarpio santykiams pradėsiančios taikyti projekto principus tik po to, kai jie bus doktri-

nos akceptuoti. Tačiau autorius pripažįsta, kad dėl tarptautinės teisės pagrindinių principų nuomonių skirtumas yra toks didelis, kad kyla klausimas, ar iš tikrųjų yra dar ir kitų principų be tų, kurie eina iš veikiančių konvencijų ir papročių. Autorius randa, kad jam pasisekė savo projekte visus minėtus sunkumus nugalėti. Jis surinkęs savo darbe tik pačius svarbiausius principus, kurie į tarptautinės teisės sritį įneša tam tikrą naujenybę; visi parinktieji principai, be to, esą universalūs ir juos reikėtų taikyti visuose žemynuose. Šalia bendrų principų projektas prileidžia kontinentalinius, regioninius ir *inter partes* principus. Priimtiems pagrindiniams principams suteikiamas absoliučiai privalomas pobūdis, kurio negali pakeisti atskirų valstybių tarpusavis susitarimas.

Projektas susideda iš 9 skyrių. Pirmasis skyrius, pavadintas „tarptautinis bendravimas", apima valstybių tarpusavio priklausomumą (interdé — pendance), kaipo pagrindą visiems tarpusavio santykiams. Politika turinti palaikyti nuolatinį ryšį su teise ir privalanti laikytis tų pačių principų, kurie yra nurodyti šioje deklaracijoje. Didelis vaidmuo suteikiamas tarptautiniai justicijai. Antrasis skyrius kalba apie tarptautinės teisės šaltinius; trečiasis — nustato santykius tarp internam ir tarptautinės teisės; pastarajai suteikiama absoliuti pirmenybė. Ketvirtasis skyrius — valstybių teisės ir jų aprėžimai. Penktasis skyrius daro valstybių pareigų apžvalgą; šeštajame skyriuje randame tarptautinės teisės individus, vadinasi, minimumo pilietinių teisių deklaraciją. Septintasis skyrius kalba apie svetimšalių teises ir pareigas, valstybių atsakomybę ir diplomatinę apsaugą. Aštuntasis skyrius numato tarptautinių konfliktų likvidavimą tarptautinės justicijos keliu ir, pagaliau, devintasis skyrius nusako, kad ateityje visa tarptautinės teisės kodifikacija turėtų vadovautis šioje deklaracijoje išdėstytais principais.

Dėl viso šio projekto vienas žymus teisininkas pareiškė, kad galima tik pageidauti, kad kuo greičiausiai jis būtų atskirų valstybių pripažintas, nes nuo tos dienos, kai jis taps visų vtlstybių *magna charta*, daugelis dabar diskutuojamų klausimų visai atkris, arba bus sprendžiami pagal šio projekto principus. Tačiau ką kita rodo tikrovė. Tarptautiniuose santykiuose visur viešpatauja nesantaika, nepasitikėjimas, ir nerimą keliantieji konfliktų skaičiai vis didėja. Ir Paryžiaus konferen-

cijoje teko išgirsti, kad, nežiūrint draugiškos atmosferos, jaučiamas visų konferencijos dalyvių tarpe, dabartinė tarptautinė padėtis padaro bevertiškas visas pastangas tarptautinės teisės ir susipratimo tendencijoms išvystyti. Į tai vienas Olandijos teisininkas atsikirto savo tautiečio Hugo Grotiaus žodžiais: „Aš dirbu ne dabarčiai, bet ateičiai, o, gal būt, net ir amžinybei".

Paryžiaus konferencijos dienotvarkėje, be paminėtųjų referatų, buvo dar ir šie: ištekėjusių moterų valdinybė, prekių ženklai, bankrotas, dokumentų legalizacija, valstybių susitaikinimas, gyventojų apsauga nuo naujų karo pabūklų ir kiti.

——/——

Dr. S. Gringauzas.

Pagal kurią teisę nustatoma geležinkelių atsakomybė už nelaimingus atsitikimus Klaipėdos Krašte.

§ 1. *Geležinkelių atsakomybės nuostatų galiojimo kodifikacija.*

Klaipėdos Krašte galiojantieji civilinės teisės nuostatai gali būti suskirstyti trim grupėmis:

1) bendroji visai valstybei civilinė teisė, 2) autonominė civilinė teisė, 3) vietinė civilinė teisė.

Teoretiškai ir praktiškai turi ypatingą reikšmę skirtumas tarp vien vietinio ir autonominio pobūdžio civilinės teisės normos. Vietinė teisė (droit local) yra vieningos centrinės valstybinės valdžios tam tikrai provincijai sukurtoji arba leistoji provincialinė teisė. Vietinei teisei yra būdinga įstatymų leidyklos tapatybė. Vietinė teisė išeina iš tos pat įstatymų leidimo valdžios, kaip ir pagrindinių provincijų teisė (vadinama droit mètropolitain). Todėl centrinė valstybės valdžia visuomet gali vietinę teisę panaikinti arba pakeisti. Autonominei teisei yra būdinga skirtinga nuo centrinės valdžios vietinė įstatymų leidimo valdžia (autonomie lagislative). Autonominė teisė sukuriama tosios atskiros įstatymų leidyklos; centrinė įstatymų lei-

dimo valdžia negali autonominę teisę panaikinti bent tol, kol ji pripažįsta skirtingąją įstatymų leidyklą. Ir tada, kada autonominė teisė yra to pat turinio, kaip ir centrinė valstybinė teisė, ji vistiek nenustoja autonominės teisės pobūdžio, nes jos principinį skirtingumo požymį sudaro ne turinio skirtingumas, bet normų leidžiančio šaltinio skirtingumas.

Kuriai aukščiau minėtų grupių priklauso nuostatai apie geležinkelių atsakomybę už nelaimingus atsitikimus, ligi šiol nėra vienodai nustatyta.

Robinzono komentaras yra tos nuomonės, kad tiesioginėse, visai valstybei bendrose, valdymo srityse Klaipėdos Krašto autonomija iš viso nepasireiškia. Autonominės įstaigos negalinčios, civiliniai-teisinę atsakomybę tvarkydamos, turėti įtakos į centrinių valstybinių įstaigų veiklą, kiek liečia teisinius santykius įstaigos tiesioginės veiklos, o ne kitų jos reikalų[1]). Šita visai bendriniai išreikšta Robinzono nuomonė liečia visas centrinės valdžios valdymo sritis, vadinasi, ir geležinkelius. Tokiu būdu geležinkelių nelaimingų atsitikimų teisė, jo nuomone, priklauso prie bendros visai valstybei teisės.

Roggės komentaras laikosi tos nuomonės, kad „civilinė ir prekybinė legislacija" Statuto 5 str. 9 skaitm. prasme reiškia galiojusios Klaipėdos Krašte prijungimo metu civilinės teisės ir prekybinės teisės įstatymus. Kadangi susisiekimo nelaimingų atsitikimų teisė buvo sutvarkyta B. G. B. (§§ 823 ir k. 249 ir k.), H. G. B. (§ 472) ir atsakingumo įstatymu, tai ji turi priklausyti prie automatinės teisės[2]).

Klaipėdos teismų praktika laikosi, kiek tai galima nustatyti, tos nuomonės, kad geležinkelių nelaimingų atsitikimų teisė priklauso prie vietinės teisės. Klaipėdos Apygardos Teismas, pvz., parėmė savo sprendimą prieš geležinkelių iždą (byloje Krašto apdraudimo įstaigos su Iždu, S. 293/30) tuo, kad kol atsakingumo įstat. (Haftpflichtgesetz) nėra įsakmiai panaikintas, jis turi būti taikomas ir reikalavimams prieš Lietuvos geležinkelius. Klaipėdos Krašto Teismo argumentavimas tegali būti suprastas tokiu būdu, kad tas įstatymas galįs būti ir centro valdžios organų panaikintas. Bet jei Klaipėdos Krašto

---

[1]) Robinson. „Komentar der Konvention über das Memelgebiet". Kaunas, 1934. S. 486.

[2]) Rogge: Die Verfassung des Memelgebiets. Berlin, 1928. S. 294.

atsakingumo įstatymas taikomas tik dėl to, kad jis nėra centro valdžios panaikintas, o ne dėl rezervuotų autonomijai teisių, tai jis yra vietinė teisė. Kiek liečia nelaimingus atsitikimus kitose centro valdžios valdymo srityse, tai turime ir Vyriausiojo Tribunolo sprendimus. Apie Uosto Valdybos atsakomybę už nelaimingus atsitikimus Vyriausiasis Tribunolas 1934-IX-27 d. sprendime (Skwar/Fiskus U. 48/34) sako, kad iš galiojančių Lietuvoje 4 civilinės teisės sistemų (vietinių teisių) nėra jokio pagrindo taikyti kitą, negu Klaipėdos Krašte galiojančią. Kitu atsitikimu (1936-V-29 d. sprendimas byloje Stromfahrzeug-Versicherungsverein, Fiskus U. 38/36), byloje dėl vandens statybos valdybos keltuvo susidurimo su privačiu garlaiviu, Vyriausiasis Tribunolas panaikino Apygardos Teismo sprendimą dėl to, kad Apygardos Teismas paneigė B. G. B. § 254 taikytinumą ir neišžiūrėjo klausimo apie buvimą sąlygų, numatytų B. G. B. §§ 31, 89 ir vidaus garlaivių susisiekimo įstatymo nuostatų. Vyriausiasis Tribunolas tada nekėlė abejonių dėl Klaipėdos Kr. civilinės teisės taikytinumo, nors jis pagal Z. P. O. § 559 turėjo išžiūrėti tą klausimą ir tuo atveju, kai revizijos skundas juo ir nesiremtų. Kaip matyti iš tų sprendimų, Vyriausiasis Tribunolas Klaipėdos Krašto teisę taiko ne kaip autonominę teisę, o kaip lex loci delicti commissi arba kaip lex ubi cantractus fuit, t. y. kaip vietinę teisę.

Tačiau, Klaipėdos Krašto teisės vietinis pobūdis tos teisės taikymą geležinkelių nelaimingiems atsitikimams negali pateisinti jau dėl tos priežasties, kad Didžiosios Lietuvos teisė apie geležinkelių atsakomybę už nelaimingus atsitikimus leidžia taikyti vietinę teisę tik labai aprėžtais atsitikimais. Lietuvos geležinkelių atsakomybės teisinį pagrindą sudaro Geležinkelių Įstatų 92 str. (Rusų Įst. Rink. XII tomas). Šis nuostatas nustato atsakingumo dėsnį, o dėl atsakomybės būdo nurodo į Civ. Įst. (X t.) 683 str. Pastarasis, kurio prototipu buvo vokiečių 1871 m. birželio 7 d. atsakingumo įstatymas, liko rusų 1887 m. sausio 25 d. atsakingumo įst. įtrauktas į Civ. Įst. Norint išspręsti klausimą, ar čia turime reikalo su visos valstybės ar tik vietos civiline teise, reikia pirmučiausia nustatyti, ar 663 str. taikomas ir tose srityse, kur veikia Napoleono Kodeksas ir Pabaltijo civilė teisė. Pats įstatymas apie tai nieko nesako. Bet prieškarinė rusų Senato praktika laikėsi tos nuomonės, kad, kiek liečia asmens nuostolius (nuostoliai dėl mirties, arba dėl sužalojimo), ir

provincijose su atskira vietine teise galioja 683 str., nes šis straipsnis pasidarė dalimi 92 str. Geležinkelių Įstatų, kurie be abejo yra visos valstybės teisė (žiūr. sprendimus 96/113 ir 04/3). Šitos rusų Senato jurisdikcijos laikosi ir Lietuvos teismų praktika[3]).

Kiek atžvilgiu daiktinių nuostolių ir trečiųjų asmenų nuostolių nuo nelaimingų atsitikimų, Didž. Lietuvos teisė pati nurodo į vietinę teisę, tai Klaipėdos Krašte galioja B. G. B. ir atsakingumo įstatymas lygiai taip kaip Suvalkijoje Napoleono Kodekso 1382, 1384 str. ir Palangoje atitinkamieji vietos įstatymai. Bet kiek — bent dėl asmens nuostolių — Didž. Lietuvos teisė pašalina vietinės teisės taikymą, Klaipėdos teisė tegali būti taikoma tada, jei geležinkelių nelaimingų atsitikimų teisė priklauso prie autonomijos rezervuotų teisių.

Klausimas apie Klaipėdos geležinkelių nelaimingų atsitikimų teisės autonominį pobūdį, mano nuomone, apima tris problemų rūšis:

a) reikšmė sąvokos „civilinė ir prekybinė teisė" Statuto 5 str. skaitm. prasme;

b) fiskalinis valstybinių geležinkelių valdybos pobūdis;

c) sociologiškas Statuto nuostatų aiškinimas.

§ 2. *Geležinkelių atsakingumo už nelaimingus atsitikimus normos, kaipo privati teisė.*

Bendrinė civilinės ir prekybinės teisės sąvoka yra privati teisė. Pagal tradicinę teisės mokslo klasifikaciją prie privačios teisės priklauso tos normos, kurios pirmučiausia turi tikslą apsaugoti atskiro asmens ir jo interesų naudą (privatum jus est quod ad singulorum utilitaten spectat). Pagal kitą pažiūrą, mes turime reikalą su privačia teise ten, kur fiziniai ir juridiniai asmens pasireiškia kaip iš principo lygiateisiai, kur, vadinasi, jų santykiai netvarkomi valdymo aktais[4]).

---

[3]) Žiūr. *Klibansky.* „Handbuch des gesamten russischen Zivilrechtes". B. I. und II. Berlin, 1911. S. 266. Anm. 17 zu S. 683. *Šalkauskis:* „Civiliniai Įstatymai", Kaunas, 1933, tez. 1 ir 4 prie 683 str.; *Zmirlov:* „Obščij ustaw rosijskich železnych dorog", SPB, 1909, S. 799, 800. *Triutriumov:* „Ustav graždanskavo sudoproizvodstva", Riga, 1923, tez. 2 prie 221 str., t. 27 prie 1284 str., t. 3 prie 1800 str.; *Tiutriumov:* „Zakony graždanskije", Petersburg, 1915. I t. 677 pusl.

[4]) Žiūr. *Jellinek:* Verwaltungsrecht, Berlin, 1931, S. 49 ff. ir *Sander* in Archiv für öffentliches Recht, Band X. N. F. S. 197. ff.

Nors yra ir nuomonių, kurios nepripažįsta jokios teisės santykių diferenciacijos pagal turinį (anglų nusistatymas, *Hans Kelsen*), bet aiškinti Statutui, kuriame ta diferenciacija pačių nuostatų turiniu padaryta, kaip tik svarbi yra viešpatavusi Prancūzijoje, Lietuvoje ir Vokietijoje Statuto ruošimo metu nuomonė. Pagal šitą viešpataujančią teoretišką nuomonę, geležinkelių nelaimingų atsitikimų teisė, — kadangi apsaugoja asmenį ir tvarko santykius tarp geležinkelių valdybos ir sužalotųjų asmenų lygiateisiškumo pagrindu, — priklauso prie privačios teisės.

Reikia pripažinti, kad naujausiu laiku — žiūrint teisiniai sociologiškai — vis labiau pasireiškia perėjimas nuo privačios teisės prie surištos (įpareigojančios) socialės teisės. Vienoda masinio gabenimo sutartis su kontraktavimo prievarta (contrat d'adhésion), o taip pat ir didelių ūkiškų organizacijų tipinės sutartys vis labiau įgauna socialės teisės instituto pobūdį. Tačiau visos šios tendencijos Klaipėdos Krašto Statute nėra pasireiškusios. Kas yra „civilinė teisė" Statuto prasme, nustatoma pagal bendras tradicines 1923/24 metų nuomones[5]). Skirstant kompetencijas pagal Klaipėdos Krašto Statutą, vadovautasi ne teoretiškai - moksliška nuomone, bet praktiniai - tradicine vartosena. O praktikinė vartosena savo ruožtu priklauso nuo tradicinių, nacionaliniai—teisinių pažiūrų. Bet kokiomis nacionaliniai—teisinėmis pažiūromis reikia vadovautis aiškinant Statutą? Atsakyti į šį klausimą galima trejopai:

1) reikia vadovautis Krašte prijungimo metu viešpatavusiomis vokiečių teisinėmis pažiūromis ir sąvokomis;

2) reikia vadovautis Konvencijos susitariusiųjų valstybių teisinėmis sąvokomis;

3) reikia vadovautis tarptautinėmis, ypač tarptautinės teisės, sąvokomis.

a) *Geležinkelių atsakomybė pagal vokiečių teisę.*

Atsakomybė yra arba iš sutarties, arba iš nusikalstamojo darbo, arba iš pastatymo pavojun (Gefährdungshaftung); ant-

---

[5]) Panašiai ir Reichtsgericht daug kartų pasisakė, kad sąvoka „civiliai ginčai" G. V. G. § 13 prasme nustatoma pagal pažiūras, kurios viešpatavo to įstatymo įsigaliojimo metu (ž. R. G. Bd. 121, S. 273; Bd. 106, 179; Jur. W. 1933, S. 1727 Nr. 12).

roj eilėj eina valdininkų atsakomybė už juridinių asmenų atstovus.

Bilieto pirkimu keleivis sudaro su geležinkeliu asmens gabenimo sutartį, t. y. darbo sutartį, kurios turinys yra reikalo atlikimas[6]). Tiesa, H. G. B. § 472 nurodo į geležinkelių susisiekimo įstatymą. Bet 1908 m. gruodžio 23 d. E. V. O., neskaitant § 5, neturi jokių nuostatų apie atsakomybę; tokiu būdu turi būti taikomi B. G. B. bendrieji nuostatai (§§ 631 ir pask., 675, 276, 278, 242). Šiuo atveju turime reikalą su tipinga atsakomybe iš sutarties, t. y. su privačia teise.

Tas pats yra ir su atsakomybe iš delikto, kuri pagrįsta B. G. B. §§ 823 ir pask.

Prie privačios teisės priklauso ir atsakomybė už pastatymą pavojun (atsakomybė pagal 1871.VI.7 d. atsakingumo įstatymą). Turime reikalo su panašia į kaltę atsakomybe už ypatingus susisiekimo pavojus, kada pavojingojo įrengimo įvedimas susisiekiman prilygsta bendrai kaltumo prezumpcijai. Tiek senesnioji jurisdikcija, tiek ir šių laikų teisės mokslas, bendrai, išeina iš to samprotavimo, kad atsakomybės už pastatymą pavojun sudėtis, būdama panaši į nusikalstamojo darbo sudėtį, priklauso prie bendros neleistino veiksmo sąvokos, numatytos B. G. B. §§ 823 ir pask. Ir Reichsgericht'as yra pakartotinai pasisakęs, kad E. G. B. G. B. 12 str., pagal kurį dėl neleistinų veiksmų reikia vadovautis padarymo vietos teise, taikytinas ir atsakomybei už pastatymą pavojun.

Tarnautojo atsakomybė už tarnybinių pareigų peržengimą pagal vokiečių teisės sistematiką priklauso prie neleistinų veiksmų sudėties. Juridinių asmenų atstovų atsakomybė, pagal B. G. B. §§ 31, 89 atsiranda tik tada, kada viešosios teisės įstaigų organai veikia privačiai — teisiškai[7]). Valstybės atsakomybė iš 1910 m. gegužės 22 d. valstybės tarnautojų atsakingumo įstatymo negali būti geležinkeliams taikoma, nes geležinkelio

---

[6]) Žiūr. R. G. Bd. 62, S. 120; Bd. 88, 319; Jur. W. 1905, 426 ir 484; žiūr *Staub*, H. G. B. Anm. 3 u. 5 zu § 472. Nuomonė *Schott'o*, Endmann'o Handbuch'e Bd. 3, S. 525, kad asmens gabenimas nėra sutartis, lieka visai viena.

[7]) R. G. R. Komentar, Anm. 2 zu § 89; žiūr. R. G. Bd, 71, S. 46; *Lehmann*. Allgem. Teil. des B. G. B., Berlin, 1928 S. 400; *Enneccerus—Lehmann*, Lehrbuch des bürgerlichen Rechtes Bd. II, Marburg, 1930, S. 718.

tarnautojas, dėl kurio kaltės įvyksta nelaimingas atsitikimas, veikia nevykdydamas viešosios valdžios.

Iš to eina, kad pagal Klaipėdos Krašte prijungimo metu viešpatavusias vokiečių teisines pažiūras, geležinkelių nelaimingųjų atsitikimų visų formų teisė reikėjo laikyti privačia teise.

b) *Geležinkelių atsakomybė pagal Didž. Lietuvos teisę.*

Pagal Didž. Lietuvos teisę geležinkelio atsakomybė yra grynai privačios teisės atsakomybė. Sedes materiae yra Civil. įst. 683 str. Sistematiškai geležinkelių atsakomybė laikoma civiliaiteisine atsakomybe už įgaliotinius (684, 687 str.). Geležinkelio tarnautojai čia yra įgaliotiniai, už kuriuos valstybė, kaipo pavedusi arba įgaliotoja, turi atsakyti[8]). Šita valstybės atsakomybės teisinė kilmė nustato ir jos civiliai teisinį pobūdį. „Ten, kur leidžiama ieškoti civiliniame teisme, valstybės atsakomybės klausimas svarstomas ir sprendžiamas tokiu pat būdu, kaip ir klausimas apie juridinių asmenų bendrąją atsakomybę už jų organus ir atstovus, o tuo tas klausimas praktikoje įgauna grynai civiliai-teisinio klausimo pobūdį“[9]). Reikia dar pridurti, kad pagal Lietuvos teisę valstybė atsako tik tada, kada jos atstovas arba tarnautojas padaro nuostolius, vykdydamas privačios teisės funkcijas, o ne viešąją valdžią[10]). Kiek geležinkelio atsakomybė pagal Lietuvos teisę yra įstatymų nustatyta, geležinkelis apsireiškia, kaip fisko valdyba su privačios teisės funkcijomis.

Napoleono Kodekso veikimo plote valstybės atsakomybei turi reikšmę Kodekso 1384 str. (atsakomybė už trečiuosius asmenis). Vyriausiasis Tribunolas 1931 m. sausio 19 d. sprendimu, pasirėmęs 1384 str., nustatė bendrą dėsnį, kad valstybė yra civiliai-teisiniai atsakinga už savo tarnautojų veiksmus[11]).

---

[8]) ž. Senato sprend. 1900/56, cituotas pas *Klibansky,* Anm. 9 zu § 687.

[9]) Lazarevsky „Otvestvennost za ubytki pričinennyje dolžnostnymi licami“, Peterburg, 1905, S. 158.

[10]) ž. Vyr. Trib. sprendimą Simenčiko byloje K. S. Nr. 363, cituota pagal *Šalkauskį,* tez. 3 prie 684 str. ir Senato sprend. 1913/16, cituotas pagalgal *Tiutriumov,* Civ. Įst. tez. 25 prie 687 str.

[11]) Nr. 1138/31 paskelbtas Teisininkų Kalendoriuje už 1932 m. Tas sprendimas yra ypatingos svarbos todėl, kad pagal jį valstybės atsakomybei už savo tarnautojus reikia principiniai vadovautis vietine teise.

c) *Geležinkelio atsakomybė pagal kitų Konvencijos susitariusių valstybių teisę.*

Anglijoje geležinkeliai yra privačių bendrovių rankose; todėl pagal anglų sąvoką tegali būti privačiai teisinė geležinkelių atsakomybė. Pagal anglų Common law ir 1931 m. Railway Act geležinkeliai atsako, jei yra jų kaltė, iš delikto (fonded on tart). Kadangi čia kalbama apie atsakomybę iš delikto, tai nedaroma skirtumo, ar nukentėjusis buvo pirkęs bilietą ar jis yra nedalyvavęs tretysis asmuo.

Prancūzijoje atsakomybė seniau buvo pagrįsta deliktu. Naujesniu laiku teismų praktika ir teorija pasisakė už atsakomybę iš sutarties (responsabilité d'origine contractuelle). Reikšminga šiai nuomonei yra kasacinio teismo 1911 m. lapkričio 21 d. sprendimas D. 1913, 1. S. 249. Tame sprendime aukščiausias teismas pripažino, „que l'exécution du contrat de transport comporte en effet pour le transporteur l'obligation de conduire le voyageur sain et sauf à destination" (kad gabenimo sutarties vykdymas iš tikrųjų turi savyje gabentojo pasižadėjimą pristatyti keleivį sveiką ir neliečiamą į paskyrimo vietą). Dabar sprendimai remiami Code civil 1147 str., pagal kurį skolininkas už pasižadėjimo neišpildymą turi atlyginti nuostolius, nebent jis įrodytų, kad neišpildyta dėl cause étrangère (nenugalimoji priežastis, force majeure) arba dėl keleivio kaltės.

Ir *Italijoje* nuo Romos kasacinio teismo 1913 m. kovo 1 d. ir 29 d. sprendimų S. 1913, 4, S. 19 tiek teorijoje, tiek ir praktikoje viešpatauja pažiūra apie atsakomybę iš sutarties. Čia remiamasi Codice civile italiano 1124 ir 1128 str., pagal kuriuos sutartys turi būti vykdomos bona fide, ir skolininkas už nevykdymą turi atlyginti nuostolius. Ir 1928 metais išleistasis Progetto di Codice delle obligazioni e dei cantratti šito principinio nusistatymo nepakeitė.

Tokiu būdu iš to, kas išdėstyta, eina, jog pagal teisinį supratimą visų valstybių, kurios yra Klaipėdos Konvencijos susitarusios šalys, geležinkelių nelaimingų atsitikimų teisė yra grynai civilė teisė.

d) *Geležinkelių nelaimingų atsitikimų teisė pagal tarptautinės teisės praktiką ir teoriją.*

Tarptautinės praktikos pagrindas yra 1924 m. spalių 23 d. susitarimas apie geležinkeliais keleivinį susisiekimą, prie kurio

prisidėjo visos Europos valstybės, išskyrus Angliją ir SSSR (Lietuva susitarimą pasirašė, bet ligi paskutinio laiko dar neratifikavo).

Susitarimas laiko santykį tarp geležinkelio ir keleivio sutartimi, ir, būtent, skirtinga nuo krovinių sutarties (Frachtvertrag) gabenimo sutarčių rūšimi. Antrojo skyriaus antraštėje ir 42 bei 45 straipsniuose susitarimas įsakmiai kalba apie „contrat de transport". Savo esme tat yra sutartis, kuri numato tam tikrą padarinį, tai yra darbo sutartis (Werkvertrag) BGB ir Šveicarijos OR (631 ir pask., 363 ir pask.), louage d'ouvrage prancūzų teisės (code civil 1779 str.), Lehnvertrag Austrijos BGB (1151 str. ir pask.) ir t. t. Geležinkelio atsakomybė už asmens nuostolius yra tvarkoma Konvencijos 28 str. 1 §. Pagal tą straipsnį geležinkelio atsakomybė nustatoma įstatymų to krašto, kuriame tie nuostoliai padaryti. Šitoks sutvarkymas, — kaip tat pabrėžė Konferencijos pranešėjas Collmann'as, — yra pagrįstas civilinės teisės sistemų įvairumu[12]).

1933 metais Romoje paruoštame naujame susitarimo projekte bendroji geležinkelių privati teisė yra dar labiau išplėsta[13]).

Tarptautinės teisės teorija geležinkelių nelaimingų atsitikimų teisės kolizijas traktuoja, kaip privačios teisės kolizijas, ir tuo atveju taiko nelaimingojo atsitikimo vietos teisę, arba pagal *Cereti'o* bendrąjį formulavimą teisę tos vietos, kur buvo prievolė veikti (la legge del luogo dove esisteva li devere di agire)[14]).

e) *Geležinkelių atsakomybė pagal kitų Europos valstybių teisę ir interlokalinis sutvarkymas.*

Čia galima skirti trys teisinių sistemų grupės:

Prie pirmos grupės (anglo-amerikoniška grupė, atsakomybės iš delikto sistema) priklauso, be Anglijos, *Š. A. Jungt. Val-*

---

[12]) *Löning—Schmidt,* „Internationales Uebereinkommen über den Eisenbahn — Personen und Gepäckverkehr", Kommentar, Berlin, 1929, S. 49, 56, 290.

[13]) ž. D. J. Z. (Deutsche Juristenzeitung) 1934, S. 259 ir pask.

[14]) *Cereti,* „Le obligazioni", 1925, p. 1925; *Gutzwiller,* „Internationalprivatrecht", Berlin, 1930, p. 1622 ir pask.; *Walker,* „Internationales Privatrecht", Wien, 1924, p. 464; *Frankenstein,* „Internationales Privatrecht", Berlin, 1926/29, II. p. 387; *Seligsch,* „Haftpflichtgesetz", Anm. 209 zu §1; R. G. Bd. 96, S. 96; Jur. Wochenschrift, 1906, S. 297.

stybės (kaip Anglijoje), *Ispanija* (codigo civil 1902 str.) ir *Graikija* (bendras delikto nustatymas).

Prie antros grupės (romaniška grupė, atsakomybės iš sutarties sistema), be Prancūzijos ir Italijos, priklauso *Belgija* (1891.VIII.25. įstatymo IV str.), *Liuksemburgas* (1908.II.8 d. įstatymas), *Portugalija* (1919.IX.10 d. dekretas), *Rumunija* (prancūziškas sutvarkymas).

Prie trečios grupės (vokiškai-baltiškai-slaviška grupė, pastatymo pavojun atsakomybės sistema), be Vokietijos ir Lietuvos, priklauso *Šveicarija* (1905.III.28 d. įstatymas ir O. R. 41 ligi 49 str.), *Austrija* (1869.III.5 d. įstatymas), *Vengrija* (1874. VII.4 d. įstatymas), *Olandija* (1875.IV.9 ir 1923.VI.23 d. įstatymas), *Danija* (1921.III.11 d. įstatymas), *Švedija* (1886.III. 12 d. įstatymas), *Estija* ir *Latvija* (1887.I.25 d. įstatymas — X tomo 683 str.), *Suomija* (1898.II.19 d. įstatymas), *SSSR* (Civil. Įst. 404 str.), *Lenkija* (austrų, vokiečių, rusų įstatymas, Napoleono Kodeksas), *Čekoslovakija* (austrų ir vengrų įstatymas), *Jugoslavija* (1885.IV.21 d. įstatymas, austrų įstatymas ir k.).

Jugoslavijoje, Lenkijoje, Čekoslovakijoje, Vokietijoje, Rumunijoje ir Italijoje yra įvairių vietinių privačios teisės sistemų: Jugoslavijoje — senoji serbų, juodkalniečių, austrų, vengrų, musulmonų ir k.; Lenkijoje — austrų, rusų, vokiečių ir Napoleono Kodeksas; Čekoslovakijoje — austrų ir vengrų; Rumunijoje — senoji rumunų, austrų, vengrų ir rusų; Italijoje — italų ir austrų. Visose šiose šalyse geležinkelių nelaimingiems atsitikimams taikoma nelaimingojo atsitikimo vietos teisė, t. y. vietinė teisė. Lenkija 1926 m. rugpiūčio 2 d. įstatymu sutvarkė interlokalines kolizijas; bet vietinės civilinės teisės taikymas ginčuose dėl geležinkelių nelaimingų atsitikimų to įstatymo nebuvo pašalintas. 1919—1924 metais Elzas-Lotaringijoje galiojo senoji vokiečių civilinė teisė. 1921.VI.24 d. kolizijų įstatymas „prevenant et reglant les conflits entre la loi française et la loi locale d'Alsace et Lorraine en matière de droit privé (perspėjantis ir tvarkantis konfliktus tarp prancūzų įstatymų ir vietinių Elzaso ir Lotaringijos įstatymų privačios teisės dalykais) vietinės privačios teisės taikymą paliko nepaliestą. Tik 1923 metų sausio 22 dienos dekretu buvo įvesti Elzas-Lotaringijoje prancūzų nuostatai apie gabenimo sutartį[15]).

[15]) Dėl visų šių klausimų žiūr. „Rechtsvergleichendes Handwörterbuch", Bd. I Heft. 1 ir Bd. IV Heft. 1, toliau *de Lapradelle et Niboyet,*

§ 3. *Geležinkelis, kaip iždo (fisko) valdyba.*

Nustačius, kad geležinkelių nelaimingų atsitikimų teisė yra civilinė teisė, dar nėra galutinai išspręstas klausimas apie tos nelaimingų atsitikimų teisės autonominį pobūdį. Tuo tarpu, kai civilinė teisė pagal Statuto 5 str. 9 skaitm. priklauso autonominės valdžios kompetencijai, geležinkelių sritis pagal įst. 6 skaitm. sąryšy su 7 str. labiausiai priklauso Centro Valdžios kompetencijai. Tokiu būdu geležinkelių teisės srityje atsiranda dalykinų sričių susidūrimas dviejų susikertančių apskritimų pavidalo. Šitas susidūrimas veda prie slaptos kompetencijų kolizijos, kurią išspręsti tegalima principialiniu atskyrimu.

Robinzono komentaras laikosi nusistatymo, kad tas, kas vadovauja valstybės valdymo sričiai, turįs teisę taip pat leisti ir prie to priklausančias baudžiamos teisės apsaugos bei civilės teisės atsakomybės normas. Jis čia remiasi U. S. A. esančia teorija apie implied and resulted powers[16]). Tačiau toji teorija sudaro tik juridinį vadovavimosi metodą; ji neatleidžia mūs nuo reikalo kiekvienu atskiru atsitikimu ištirti, ar reikalaujamoji teisė iš tikrųjų yra implied arba rezulted, t. y. ar ji yra pagrįsta įsakmiai nustatytąja kompetencija, ar iš jos su neišvengiamu būtinumu išplaukia (rezultuoja).

Nėra jokios abejonės, kad kiek Lietuvos valstybei priklauso tam tikra tiesioginė valdymo sritis, jai turi priklausyti ir teisė leisti normas tam valdymui baudžiamai-teisiniai apsaugoti (muitų baudžiamoji teisė). Bet tada turime reikalą vien su normomis, kurios yra paskirtos apsaugoti valstybę, kaip tokią, bet ne atskirus asmenis. Robinzonas pats ta prasme skiria tarp „viešųjų ir privačių“ baudžiamųjų bylų, kur prie pirmos kategorijos priklausanti politinė ir administracinė baudžiamoji teisė, prie antrosios — „paprastoji“ („gemeine“) baudžiamoji teisė. Centro Valdžios kompetencijai, anot Robinzono, priklauso tik tos normos, kurios baudžia nusikaltimus prieš Centro Valdžią (613—617 pusl.).

Valstybės civiliai-teisinės atsakomybės srityje lemiančios reikšmės turi skirtumas tarp suvereninio ir fiskalinio valdymo. Suvereninį valdymą turime tada, kada valstybė apsireiškia arba

---

„Repetoire de droit international“, vol. III art. chemin de fer; žiūr. ir Berner Zeitschrift des internationalen Eisenbahnbüros.

[16]) I t. 343, 344, 424 pusl.

veikia su jai vienai priklausančiomis viešosios galios priemonėmis. Fiskalinį valdymą turime tada, kada valstybė savo veikloje visai remiasi privačia teise, apsireikšdama kaip verslo žmogus, kaip atskirasis žmogus gyvenimo santykiuose[17]). Kuriems santykiams taikomos viešosios teisės norma ir kuriems — privačios teisės, galima dėl kiekvieno atskiro santykio atskirai nustatyti, tik pasiremiant istorijos raida ir veikiančiąja teise. Tam tikrais istoriniais pagrindais, kurie čia negali būti smulkiau apsvarstyti, geležinkelių sritis, priešingai pašto, telegrafo ir radio sričiai, palaikoma fiskaliniu valdymu ir santyky su visuomene sprendžiama pagal privačią teisę[18]). Beveik visose Europos valstybėse geležinkeliai vedami savarankiškų įmonių, kurios savo santykiuose su visuomene priklauso privačios teisės.

Ir tarptautinėje teisėje geležinkeliai principialiai laikomi fiskaline nuosavybe, kas yra ypatingai svarbiu klausimu apie viešosios nuosavybės perėjimą valstybinės sukcesijos atsitikimu. Čia skiriama domaine public ir domaine privé, „dont l'état jouit comme tout particulier" (kuriuo valstybė naudojasi, kaip kiekvienas privatus asmuo). Pagal tarptautinės teisės teoriją valdomo turto daiktai (domaine public) pereina tiesiog valstybei — cesionariui, tuo tarpu, kai fiskalinio turto (domaine privé) daiktai principiniai pasilieka valstybės — cedento nuosavybe.

Todėl aukščiau minėtoji kompetencijų kolizija reikia skirti tokiu būdu, kad suvereninis valdymas visu savo tūriu priklauso centro valstybės kompetencijai, gi nustatymas privačios teisės normų, kurios galioja ir fiskaliniam valdymui, priklauso autonominei valdžiai. Taikant geležinkelių sričiai, tat reikštų, kad centro valdžiai priklauso visos teisės, kurios išplaukia iš vienos pusės iš jos nuosavybės teisės, ir iš antros pusės iš suvereninio valdymo, o Klaipėdos Kraštui priklauso teisė tvarkyti privačios teisės santykius, ypatingai atsakingumo dėsniu.

---

[17]) *Jellinek:* S. 21 ir pask.; *Hatscheck:* „Lehrbuch des deutschen und preussischen Verwaltungsrehts" 1927, S. 3 ir pask.; *Fleiner:* „Institutionen ir t. t.", Tübingen 1928, S. 41 ir pask.

[18]) *Jellinek:* S. 513; *Gugenheim:* „Beiträge zur völkerrechtlichen Lehre vom Staatenwechsel", Berlin, 1925, S. 79—80 ir R. G. Str. 60, 139, R. G. Ziv. Band 88, S. 319, Band 109 S. 91 ir J. W. 1932, S. 2080.

§ 4. *Sociologiška Konvencijos teksto analizė.*

Aukščiau minėtoji kompetencijų kolizija jokiu būdu negali būti išspręsta Klaipėdos Statuto logišku aiškinimu, nes Konvencija yra aiškiai paskubomis padarytas darbas, be vieningos linijos, be logiškos sistematikos ir be nustatytos sąvokų aparatūros. Aiškinant, greičiau reikia išeiti iš sociologinių Konvencijos pagrindų ir jos teisinio tikslo. Šitie pagrindai pasireiškia Statuto įvade, Steigiamojo Seimo 1921 m. lapkr. 11 d. nutarime, gyventojų valios pasireiškimuose, Ambasadorių konferencijos 1923 m. vasario 16 d. nutarime, Lietuvos Vyriausybės įgaliotinio 1923 m. vasario 24 d. pareiškime, Ambasadorių konferencijos specialės komisijos 1923 m. kovo 6 d. pranešime ir viešame Ministerio Pirmininko 1923 m. gegužės 7 d. pareiškime. Šitus socialinius pagrindus sudaro tendencija užtikrinti iš vienos pusės visos valstybės politinį, militarinį ir ūkišką vienumą, o iš antros pusės gyventojų tradicines teises ir kultūrą. Istorinė šito sutvarkymo (priežastis) causa glūdi Klaipėdos Krašto ir likusios Lietuvos likimo raidos skirtingume. Anot Robinzono, tradiciniai gyvenimo santykiai priklauso autonominės teisės. Kyla klausimas, ar fiskalinio valdymo civiliai-teisiniai suvaržymai, ypatingai viešojo susisiekimo įmonininko atsakomybė prieš kiekvieną pilietį, priklauso prie kultūrinių tradicijų. Į šitą klausimą reikia atsakyti teigiamai. Kasdieninio gyvenimo teisinės sąvokos, ypač įstatyminio valdymo ir valstybės atsakomybės už savo įmonių laikyseną sąvokos priklauso prie tradicinių kultūrinių santykių.

Kad ypatingi ūkiški interesai reikalautų vieningos geležinkelių nelaimingų atsitikimų teisės būvimą, negalima pripažinti. Srityje daiktinių nuostolių nelaimingais atsitikimais Lietuvoje nėra vieningos teisės. Ir bendros valstybės atsakomybės už tarnautojus srityje galioja vietinė privati teisė. Matai ir svarai yra daug daugiau reikalingi vieningumo; o matų ir svarų sritis pagal įstatymo įsakmų nuostatą kaip tik priklauso autonominei valdžios kompetencijai.

Ir viso to, kas išdėstyta, reikia prieiti išvadą, kad geležinkelių nelaimingų atsitikimų teisė turi būti laikoma autonomine teise, ir sprendžiant tokius ginčus turi būti taikoma Klaipėdos krašto atsakingumo teisė.

§ 5. *Konstituciniai suvaržymai.*

Vyriausiasis Tribunolas (Klaipėdos Krašto skyrius) 1936 m. sausio 9 d. sprendimu (byloje Stromfahrzeug-Vers. Verein gegen Fiskus U. 75/35) atmetė ieškinį tuo pagrindu, kad Lietuvos Valstybės atsakomybės prievolė esanti Lietuvos Konstitucijos 20 str. panaikinta. Šita Vyr. Tribunolo nuomonė man atrodo esanti klaidinga. Lietuvos Valstybės atsakomybė už savo tarnautojus yra grynai civiliai-teisinė. Ji yra pagrįsta Civ. Įst. (X t.) 684, 687 str. ir Napoleono Kodekso 1384 str. Šita civiliai-teisinė atsakomybė nėra jokiu būdu Konstitucijos 20 str. pašalinta. Konstitucijos 20 str. yra II skyriuje, kuris nustato Lietuvos piliečių pagrindines teises. Šitas Konstitucijos nuostatas turėjo piliečių teises neaprėžti, bet, priešingai, praplėsti. Nuostatas liečia visai ne valstybės atsakingumą, bet tik tarnautojų asmenišką atsakomybę. Pagal Civ. Įst. (X t.) 574, 644, 677 str. kiekvienas tarnautojas už neteisėtus veiksmus turi pats asmeniškai atlyginti nuostolius. Šitiems ieškiniams Lietuvos Civ. Teis. Įst. 1316, 1330 str. nustato ypatingą byloseną. Šitie apsunkinantieji nuostatai jau rusų Laikinosios Vyriausybės 1917 m. balandžio 1 d. įstatymo ir senojo Lietuvos Teismų Sutvarkymo Įstatymo 34 str. pašalinti. 1928 m. Konstitucijos 20 str., kuris, neskaitant kalbos korektūros, turi tą patį tekstą, kaip ir pirmesnės 1922 m. rugpiūčio 6 d. Konstitucijos 18 str., pakartoja tų apsunkinančių nuostatų pašalinimą ir duoda kiekvienam piliečiui teisę ieškoti iš tarnautojo atlyginimo be jo vyresnybės sutikimo. Didžiosios Lietuvos teismai, atiteisdami piliečiams iš valstybės už jos tarnautojų veiksmus, niekumet ir neturėjo jokių abejonių dėl Konstitucijos 20 str.[19]). Ir procesualiniai nuostatai apie valstybės pareigą atstatyti jos tarnautojų įžeistas privačias teises (Liet. Civ. Teis. Įst. 2 str.), o taip pat apie teismų kompetenciją ieškiniams prieš iždą (fiscus), liko nepaliesti [20]).

---

[19]) ž. be aukščiau minėtų sprendimų, 1935-V-6 sprendimą Gelperenienės byloje su Teisingumo Ministerija Nr. 212, Teisės priedas, IX ir sprendimą 1935-VI-19 byloje Faino su Teisingumo Ministerija Nr. 228, Teisės priedas IX.

[20]) ž. Viskanta „Civilinio proceso įstatymas“, Kaunas, 1933, pastaba prie 1316 str.

Dr. G. Rutenbergas.

Klaipėdos krašto vedybų teisės klausimai.

Šeimos teisės nuostatai, nors formaliai yra įtraukti į privatinės teisės kodeksus, bet dėl savo ypatybių ir dėl valstybės kišimosi į šeimos teisės reikalus, priklauso iš dalies viešajai teisei. Tiesa, vedybos yra susituokiančiųjų sutartis bendrai gyventi (consensus facit nuptias), tačiau sykiu tai yra sutartis sui generis, kuri nustato ne tik turto santykius, bet ir susituokėlių asmens teises bei prievoles — status personalis. Vedybų teisė daugeliu atžvilgių skiriasi nuo privatinės turto teisės, būtent: 1) sutarčių laisvės suvaržymu, pvz., neleidžiama iš anksto susitarti dėl persiskyrimo, dėl vaikų priklausomybės ir kt.; 2) vedybų teisės normų priverstinumu, pvz., tam tikrais atvejais, net susituokėliams ar jų giminėms to ar kito klausimo nekeliant, valstybė prokuroro asmenyje gali reikalauti tą reikalą sutvarkyti; 3) absoliutiniu tų normų veikimu, pvz., tėvų pareiga vaikus išlaikyti; 4) dorovės dėsnių taikymu, pvz., nepadorus vieno susituokėlių gyvenimas leidžia antrajam reikalauti persiskyrimo ir t. t.

Ypač daug viešosios teisės elementų yra nuostatuose, kurie liečia vedybų atlikimą, persiskyrimo klausimus ir susituokėlių asmens teisių bei prievolių nustatymą. Susituokėlių turto santykius liečiantieji nuostatai jau mažiau turi viešosios teisės elementų, nes jei susituokėliai nesutinka su įstatymų nustatyta turto santykių tvarka, jie gali tuos santykius sutvarkyti vedybų sutartimi. Tačiau ir čia yra tam tikri viešosios teisės aprėžimai, valstybės ir visuomenės interesų naudai. Antai, tam tikros turto santykių sistemos, tam tikros sąlygos tiems santykiams nutraukti ir susituokėlių turto rejestrų instituto įvedimas.

Ryšium su pradėtu civilinės teisės kodekso ruošimu ir atliktais šioj srity darbais (sudaryta prie Valstybės Tarybos specialinė komisija), būtų pravartu nušviesti bent trumpais bruožais veikiančius Klaipėdos krašte vedybų teisės nuostatus. Mat, su šia vedybų teise tenka mums ir praktikoj susidurti, nes nesant pas mus jau seniai laukiamos civilinės metrikacijos, nemaža Didžiosios Lietuvos gyventojų, nepripažįstantieji tikybinių apeigų ar dėl kitų sumetimų, savo vedybų reikalus tvarko

Klaipėdos krašte, kur veikia moderninė vokiečių vedybų teisė, nepaliesta vėlesnių laikų vokiečių rasistinės teorijos ir praktikos. Tad pasistengsime skyrium išnagrinėti svarbiausius vedybų teisės institutus.

I. Susižiedavimas.

Šis visiškai svetimas mums institutas vokiečių vedybų teisėj užima gana svarbią vietą. B. G. B. ir Vyriausiojo Teismo (Reichsgericht'o) praktika susižiedavimas laikomas sutartimi, iš kurios abiems šalims išplaukia tam tikros teisės bei prievolės. Tiesa, sutarties sudarymas ypatingos formos nereikalauja; pakanka tik savitarpiškojo susižieduojančiųjų pažado apsivesti. Tas pažadas gali net išplaukti iš konkliudentinių abiejų šalių veiksmų, pvz., žiedų pasikeitimo ir t. t. Susižiedavimo veiksnumas sutampa su bendru asmens civiliniu (procesualiniu) veiksnumu. Iš susižiedavimo neseka jokios prievolės susituokti (B. G. B. § 1297, p. 1). Jei susižiedavusieji buvo numatę tam tikrą baudą nesusituokimo atveju, tai tokia sąlyga laikoma neveikiančia ir neturinčia jokios reikšmės (§ 1297, p. 2). Taip pat neturi jokios galios teismo (pvz. užsienio) sprendimas, kuriuo viena iš susižiedavusių šalių būtų priteista susituokti. Tai visiškai suprantamas dalykas: vedybų teisė yra sui generis, asmeninė teisė. Ją negalima prilyginti, pvz., prievolių teisei, kurią sulaužęs tas ar kitas asmuo galėtų būti priteistas pasižadėjimą (sakysim, sumokėti tam tikrą skolą, grąžinti tam tikrą daiktą) ištesėti. Priversti vesti asmenį, kuris iš pradžios atrodė esąs tinkamas šeimos gyvenimo draugas, o vėliau, arčiau susipažinus, nustojęs antrosios šalies pasitikėjimo, — būtų asmens teisės sulaužymas. Policijos priemonėmis sukurti šeimą negalima, o todėl nustatyti prievolę susituokti dabartinėj moderninėj teisėj yra neįmanoma. Ją atmeta ir vokiečių B. G. B.[1]). Vienok B. G. B. nustato kitokias iš susižiedavimo išplaukiančias šalių prievoles (§§ 1298—1300). Visų pirma, numatomas atlyginimas tai šaliai, kuri besiruošdama vedyboms padarė tam tikrų išlaidų (pvz., buto ir kitų dalykų parengimas, turto disponavimas ir t. t.). Tačiau nuostolių atlyginimo prievolė kyla, įro-

---

[1]) Palyg. šveicarų Z. G. B. nuostatus šiuo reikalu, mažai besiskiriančius nuo B. G. B. atitinkamų nuostatų.

džius ją bylos aplinkybėmis. Kiekvienu atveju teismas turi tas aplinkybes apsvarstyti ir pagal jas tą prievolę nustatyti. Kita vertus, nuostolių atlyginimo prievolė atkrinta, jei antroji šalis turėjo svarbų pagrindą atsisakyti susituokti. B. G. B. nesužymi šių svarbių pagrindų. Matyt, teismui tenka pačiam kiekvienu konkrečiu atveju tuos pagrindus konstatuoti ir jų svarbumą įvertinti.

Be medžiaginių nuostolių, B. G. B. susižiedavimo nuostatai dar numato moralinių nuostolių atlyginimą tuo atveju, kai nekaltoji sužadėtinė leido savo sužadėtiniui turėti su ja lytinius santykius. Aišku, kad ši moralinė skriauda pinigais vargu ar galima atitaisyti. Tačiau įstatymas vis dėlto leidžia sužadėtinei tam tikrą piniginį atlyginimą gauti. Tokių moralinių nuostolių atlyginimas negali būti perleidžiamas tretiesiems asmenims (pvz., tėvams arba globėjams) arba įgytas paveldėjimo keliu. Moralinių nuostolių atlyginimas yra grynai asmeninė nukentėjusiojo teisė. Gi materialinių nuostolių atlyginimo gavimo teise gali pasinaudoti tėvai bei globėjai ir ji gali būti įgyta įpėdinių per 2 metus nuo susižiedavimo panaikinimo. Pagaliau, iš atsisakymo susituokti dar eina prievolė grąžinti gautas ryšium su susižiedavimu dovanas pagal bendrus nuostatus dėl neteisėto pralobimo (§ 1301).

Susižiedavimo institutas Civ. įst. X t. I d. visiškai nežinomas. Tai aiškinama tuo, kad X t. 1 d. vedybų ir persiskyrimo reikalai, paimti siaurąja prasme; jie yra įsakmiai rezervuoti dvasininkų teismams ir tvarkomi atitinkamų tikybų kanonų. Veikiančiojo Suvalkijoje Kodekso nuostatai, tiesa, numato susižiedavimo institutą (str. str. 239—243), tačiau jie to klausimo išsemiamai neišsprendžia, o be to daugelis tų nuostatų jau dabar yra atsilikę nuo gyvenimo. Pvz., Napoleono kodekso 241 str. 2 p. leidžia antrajai šaliai reikalauti nuostolių, vienai šaliai atsisakius tuoktis be svarbių priežasčių. Rusų senato (IX depart. 1853/37) išaiškinimų, galima net nustatyti netesėjimo baudą atsisakymo nuo susituokimo atveju. Tokie griežti nuostatai prieštarauja vedybų, kaipo asmeninės teisės, pagrindinei idėjai. Ne be reikalo liaudies patarlė sako: „prievarta mielas nebūsi". Tuo tarpu minėtu Nap. Kod. str. vedybos daromos lyg priverčiamos, nes atsisakiusiai nuo pasižadėjimo šaliai gręsia ieškinys dėl nuostolių ir netesėjimo bauda (jos nustatymo atveju). O gyvenime yra tokių atsitikimų, kada atsisakoma tuoktis ne dėl

piktos valios, bet iš įsitikinimo, jog vedybos bus abiem šalim nelaimingos dėl būdų skirtumo, ar dėl kitų svarbių priežasčių. Šitokiu atveju atsisakymas tuoktis gal yra geriausia išeitis, nes tuo išvengiama visa eilė sunkių gyvenimo įvykių ir net nelaimių ir persiskyrimas ateity. Tiesa, Nap. Kod. 242 str. toliau pažymi tuos atsitikimus, kada negalima reikalauti atlyginimo, būtent: 1) sunkus nuskriaudimas, padarytas vienos šalies antrajai, tuoktis atsisakiusiai šaliai; 2) vienos katros šalies nepadorus ar nusikalstamasis pasielgimas; 3) neparodymas tinkamos pagarbos vienos šalies tėvams iš kitos pusės; 4) priešingi įstatymams veiksmai ir apgavimas, panaudotas pasižadėjimui išgauti.

Tačiau, gyvenime būna dar daug kitų svarbių atsitikimų, dėl kurių pasižadėjimas susituokti suirsta, bet šitame straipsnyje jie nėra paminėti. Todėl daugiau atitinka gyvenimo sąlygoms vokiečių B. G. B. susižiedavimo nuostatai.

II. Vedybų teisės materialiniai nuostatai.

Klaipėdos krašte veikiančioji vedybų teisė pripažįsta tik civilines vedybas, t. y., susituokti galima vien civilinės metrikacijos įstaigoje (Standesamt), nors tai nekliudo susituokiantiems vėliau atlikti ir tikybines vedybų apeigas bažnyčioj ar pas kitus atitinkamų tikybų dvasininkus. Tačiau Personenstandsgesetz § 67 įsakmiai draudžia atlikti tikybines vedybų apeigas prieš įsirašius Standesamte.

Vedybų sąlygas reguliuoja išimtinai civiliniai įstatymai (B. G. B. §§ 1303—1321). Kanonų teisės nuostatai vedybų reikalu šalims nėra privalomi ir į juos atsižiūrėti įstatymai net draudžia.

Vedybų sąlygos yra šitokios. Nepilnametis vyras ar moteris, kuriai dar nesukako 16 metų, neturi teisės susituokti. Suvaržyto veiksnumo asmuo turi gauti savo teisėto atstovo leidimą vedyboms. Sutikimas gali būti duotas globos teismo, jei globėjas pats atsisako savo sutikimą duoti. Globos teismas leidžia tuoktis, jei vedybos yra globojamajam naudingos.

Nesukakęs pilnų 21 metų vyras vedyboms turi gauti savo tėvo sutikimą; pavainikis turi gauti savo motinos sutikimą. Jei tėvas yra miręs, tai vaikui nereikia motinos sutikimo. Įsūnytasis, turi gauti savo įsūnytojo sutikimą. Tėvų sutikimas negali būti duodamas per atstovą,

Globos teismas duoda savo sutikimą, jei tėvai be svarbaus pagrindo nesutinka.

Be šių grynai formalinių, su asmens veiksnumu ir kitomis aplinkybėmis susietų, sąlygų, kurių neišpildymas gali kliūdyti susituokti, yra dar visa eilė materialinių sąlygų: niekas negali vesti, jei jo pirmos vedybos nėra panaikintos arba nėra paskelbtos negaliojančiomis; vedybos negali įvykti tarp tiesioginės linijos giminių, pusbrolių ir t. t. Taip pat vedybos neleidžiamos tarp tokių asmenų, kurių tėvai, protėviai arba ainiai tarp savęs turėjo lytinius santykius. Įsūnijęs tam tikrą asmenį negali su juo ir jo descendentais susituokti ligi tarp jų dar yra įsūnijimo santykiai. Neleidžiamos vedybos tarp persiskyrusio susituokėlio, apkaltinto sanguliavimu ir asmens, su kuriuo jis sanguliavo, jei persiskyrimo sprendime tas pagrindas yra nurodytas. Tačiau, teismas gali tokiu atveju padaryti ir išimtį.

Moteris gali ištekėti iš naujo, praėjus 10 mėnesių nuo pirmų vedybų panaikinimo arba pripažinimo negaliojančiomis. Ji gali ištekėti tuoj, pagimdžius vaiką. Turintis iš vedybų pagimdytą vaiką, kuris dar yra nepilnametis, arba yra jo globojamas, gali vesti, jei globos teismas jam išduos liudijimą, kad jis yra išpildęs visas įstatymų numatytas vaiko atžvilgiu prievoles arba tos prievolės jam nėra privalomos.

B. G. B. turi dar specialių nuostatų tam tikriems asmenims. Pvz., kariai ir tokie valstybės valdininkai (Užsienio Reik. M-jų), kuriems įstatymai numato tam tikrą leidimą vedyboms, negali be tokio leidimo susituokti. Svetimšaliai, kurie savo krašto įstatymais negali vesti be tam tikro leidimo arba liudijimo, negali susituokti, neturėdami tokio leidimo arba liudijimo.

Kai dėl vedybų atlikimo būdo, tai B. G. B. numato šias taisykles: Vedybos atliekamos po tam tikro viešo paskelbimo (užsakai). Viešas paskelbimas nustoja galios, jei vedybos neįvyksta per 6 mėnesius nuo paskelbimo dienos. Viešasis paskelbimas lieka galioj, ir praėjus aukščiau pažymėtam terminui, jei vienas iš sužadėtinių sunkiai suserga. Jungtuvėms sudaryti sužadėtiniai asmeniškai vyksta civilinės metrikacijos įstaigon ir pareiškia savo norą susituokti. Šitokie pareiškimai negali būti sąlyginiai arba tam tikram laikui duoti. Civilinės metrikacijos įstaigos valdininkas, akivaizdoje 2 liudytojų, turi susituokiančius paklausti, ar jie nori susituokti. Gavęs teigiamą atsakymą, valdininkas pareiškia, kad įstatymais jie yra teisėti susituokėliai.

Asmens, kurių teisės teismo yra suvaržytos, negali būti liudytojais, ligi nepasibaigs jų teisių suvaržymo laikas. Taip pat ir nepilnamečiai negali būti jungtuvių liūdytojais. Metrikacijos įstaigos valdininkas, atlikęs vedybų procedūrą, įtraukia jas į vedybų registrą, iš kurio suinteresuotiems asmenims gali būti duodamos ištraukos. Vedybos turi vykti civ. metrikacijos įstaigoje, tos apylinkės, kur gyvena vienas iš susituokiančiųjų. Pagal atitinkamos civilinės metrikacijos įstaigos valdininko rašytinį įgaliojimą vedybos gali įvykti ir kitoje civilinės metrikacijos įstaigoje.

III. Pripažinimas vedybų neįvykusiomis.

Vokiečių B. G. B. (§§ 1324—1347) ir šveicarų Ž. B. G. (§§ 120—136) numato du būdus jungtuvių netikrumui pripažinti: visiškas jungtuvių niekingumas (Nichtigkeit der Ehe), kada jungtuvės dėl tam tikrų sąlygų neįvykdymo laikomos netikromis, ir jungtuvių sudarymo ginčijimas. Pirmuoju atveju reikia tik konstatuoti neprisilaikymą tam tikrų (tiek formalinių, tiek ir materialinių) sąlygų; čia jokios persiskyrimo bylos kelti netenka, nors, žinoma, suinteresuota šalis gali taip pat parodyti savo iniciatyvą; valstybės organai ex officio yra suinteresuoti ir gali tai bylai duoti eigą.

Antras būdas jungtuvėms pripažinti neįvykusiomis kiek skiriasi nuo pirmojo būdo. Čia jau tik suinteresuotai šaliai prašant, tas klausimas gali būti keliamas, ir jei ji įstatymo numatytu terminu, savo teise nepasinaudojo, tai vėliau to klausimo kelti nebegali.

Vedybos ex officio laikomos neįvykusiomis, jei susižiedavusieji nebuvo asmeniškai atvykę pas civilinės metrikacijos įstaigos valdininką, arba, jei nebuvo abiejų šalių pareiškimo dėl noro susituokti (§ 1317). Tačiau, jei vedybos yra įtrauktos registran ir susituokėliai po vedybų drauge gyvena 10 metų arba gyveno 3 metus iki vieno jų mirties, tai vedybos yra laikomos galiojančiomis.

Toliau, vedybos laikomos neįvykusiomis, jei vienas iš susituokėlių susituokdamas buvo neveiksnus, arba nesąmoningas, arba psichiškai nesveikas. Vedybos dėl tos priežasties gali būti panaikintos, tik esant suinteresuotų asmenų skundui. Jei, išnykus neveiksnumui, nesąmoningumui ar psichinei ligai, susi-

tuokėlis vedybas patvirtina, jos laikomos tikromis. Tokiam patvirtinimui nereikia vedybų atlikimui nustatytos formos. Vedybos laikomos neįvykusiomis, kai vienas iš susituokėlių vedybų metu yra teisėtoje santuokoje su kitu asmeniu, arba kai jos yra sudarytos tarp tiesioginės linijos giminiečių, tarp brolių ir seserų ir t. t. Vedybos gali būti ginčijamos, kai susituokiančiųjų neveiksnumo atveju jos būtų atliktos be teisėto atstovo sutikimo (§ 1331), o taip pat, kai viena iš šalių nežinojo, jog kalba eina apie vedybas, arba, nors ir žinojo, bet nebuvo pareiškusi savo norą vesti (§ 1332).

Toliau, vedybos gali būti susituokėlių ginčijamos, jei viena šalis vedybų metu buvo apsirikusi, dėl kitos šalies asmenybės arba jos asmeniškų ypatybių, t. y., nebūtų vedusi tat žinodama (§ 1333). B. G. B. 1334 § dar nustato, kad vedybos gali būti ginčijamos, jei viena šalis kitos buvo apgauta dėl svarbių ypatybių. Tačiau apsirikimas dėl turto nesudaro pagrindo vedybas naikinti. Ginčytinos yra jungtuvės, sudarytos neteisėtu būdu ar per grąsinimą.

Vedybas nuginčyti per įgaliotinį negalima. Tačiau, neveiksniam susituokėliui vedybų išardymo klausimą gali iškelti jo teisėtas atstovas, globos teismo sutikimu. Jei vieno susituokėlių veiksnumas buvo aprėžtas vedybų metu, tai vedybas gali ginčyti tiktai jo teisėtas atstovas. (§§ 1335 — 1336). Vedybos negali būti ginčijamos, jei, esant neveiksniam susituokėliui, jo teisėtas atstovas jas aprobuoja, arba susituokėlis pats, įgijęs veiksnumą, jas paskui patvirtina. Aprobuoti gali ir globos teismas, jei globėjas atsisako tat padaryti. Globos teismas turi aprobuoti vedybas, jei jos yra susituokėliui naudingos. Įstatymas aprėžia vedybų nuginčijimą, būtent: vedybos negali būti ginčijamos, jei susituokėlis, kad ir sužinojęs savo apsirikimą ar apgavimą, arba antrosios šalies grąsinimui išnykus, vis dėlto vedybas patvirtino. Sutikimas negali būti ginčijamas po vedybų perskyrimo.

Vedybų ginčijimo byloms kelti įstatymas nustato 6 mėnesių laiką. Jei teisėtas atstovas neveiksnaus susituokėlio vedybas laiku neužginčijo, tai susituokėlis, atgavęs veiksnumą, gali vedybas užginčyti taip, lyg jis nebūtų turėjęs teisėto atstovo.

Šitokie yra vokiečių B. G. B. svarbiausieji nuostatai, liečiantieji vedybų pripažinimą neįvykusiomis ar vedybų įvykimo gin-

čijimą. Yra dar smulkesnių nurodymų dėl bylų kėlimo ar iškeltų bylų padarinių ir t. t. Čia tenka nurodyti jungtuvių suardymo padarinius — susituokėlis turi duoti apviltam susituoktiniui išlaikymą pagal savo lėšas.

Skirtumas tarp šių dviejų vedybų išardymo būdų yra daugiausia formalinio pobūdžio: pirmasis būdas yra tiek valdžios, tiek susituokėlių, tiek ir trečiųjų suinteresuotų asmenų dispozicijoje, antruoju, t. y., vedybų įvykimo ginčijimu, gali pasinaudoti vien tik susituokėliai ir tik per tam tikrą aprėžtą terminą. Pagaliau, tam tikri skirtingumai yra tarp vedybų neįvykimo arba jų ginčijimo padarinių atžvilgiu.

IV. Vedybų perskyrimo nuostatai.

Vokiečių B. G. B. yra rūpestingai paruoštas vedybų perskyrimo nuostatas. Mat, persiskyrimo klausimai yra opiausi ir kartu rimčiausieji šeimos gyvenime. Tad pravartu susipažinti su veikiančia dabar Klaipėdos krašto persiskyrimo teise.

a) Persiskyrimo materialiniai nuostatai.

B. G. B. § 1564 nustato principinį skirtumą tarp vedybų perskyrimo ir vedybų pripažinimo neįvykusiomis (Nichtigkeit der Ehe). Vedybos laikomos neįvykusiomis iš pat pradžios; o perskyrimo atveju, tik teismo sprendimui įsiteisėjus. Mat, su vedybų suardymu yra susietos turto ir kitokios teisės tiek pačių susituokėlių, tiek ir jų vaikų bei kitų suinteresuotų asmenų atžvilgiu.

Pagal B. G. B. pirmuoju vedybų perskyrimo pagrindu, laikomas nusižengimas moterystės ištikimybei bei nusižengimai baudžiamiems nuostatams dėl bigamijos, homoseksualizmo ir kt. Tačiau, šis persiskyrimo pagrindas atkrinta, jei tie nusižengimai padaryti antrajam susituokėliui sutikus, arba jam tuose nusižengimuose dalyvavus. Tolimesniuoju persiskyrimo svarbiu pagrindu laikomas kėsinimasis prieš antrojo susituokėlio gyvybę (§ 1566). Be to, susituokėlis gali iškelti persiskyrimo bylą, jei antrasis susituokėlis jį pametė iš piktos valios. Tačiau toks piktos valios pametimas laikomas pagrindu persiskyrimo bylai iškelti tik šiais dviem atvejais: 1) kai įsiteisėjusiu teismo sprendimu buvo nuteista atstatyti šeimyninį gyvenimą ir vienas susituokėlis prieš antrojo valią per metus sprendimo neišpildė;

2) jei susituokėlis iš piktos valios per vienerius metus prieš antrojo susituokėlio valią su pastaruoju negyvena kartu.

Susituokėlis gali prašyti perskirti, jei antrasis susituokėlis sunkiai nusižengė išplaukiančioms iš vedybų prievolėms, elgėsi negarbingai ir nedorai ir savo pasielgimu taip išardė šeimos gyvenimą, kad gyventi drauge toliau neįmanoma. Susituokėlis gali taip pat prašyti perskirti, jei antrasis susituokėlis psichiškai susirgo, liga tęsiasi 3 metus ir nėra vilties, kad šeimyninis gyvenimas tarp jų galėtų būti atstatytas.

Šitokie yra svarbiausieji B. G. B. pagrindai persiskyrimo byloms kelti. Be jų, dar yra visa eilė kitų nuostatų persiskyrimo reikalu. Pvz., persiskyrimo byla turi būti keliama per 6 mėnesius. Iš viso byla negali būti keliama, praėjus 10-čiai metų nuo persiskyrimo pagrindo atsiradimo. Sprendime turi būti pasakyta, kas yra kaltoji šalis, išskyrus ligas ir kitus atvejus, kada, žinoma, tam tikros šalies kaltė nustatyti negalima. Šalies kaltės užfiksavimas turi didelę reikšmę perskirtųjų turto ir išlaikymo teisėms bei prievolėms nustatyti. Persiskyrusi moteris palieka sau vyro pavardę. Moteris taip pat gali pasivadinti savo tėvų pavarde. Jei ji prieš persiskyrimą buvo jau kartą ištekėjusi, tai ji gali pasivadinti buvusio, pirmo vyro pavarde, nepaisant to, ar persiskyrimas įvyko dėl jos kaltės ar ne. Pavardės perėmimas iš naujo turi būti patvirtinamas tam tikrų atitinkamų įstaigų. Jei persiskyrimas įvyko dėl žmonos kaltės, tai vyras gali uždrausti jai vadintis jo pavarde. Netekusi savo vyro pavardės moteris atgauna vėl savo tėvų pavardę.

Jei pripažinta, kad dėl vyro kaltės vedybos perskiriamos, tai vyras turi duoti savo persiskyrusiai žmonai išlaikymą pagal savo visuomenės padėtį, ligi ji iš savo turto pajamų pragyventi negalės. Paprastai, žmona turi savo darbu prisidėti prie šeimos išlaikymo. Tačiau, žmonos, pripažintos kalta šeimyninio gyvenimo suardymu, išlaikymo prievolė, nėra suvaržyta uždarbio būtinumo klauzule, kitaip tariant, kaltoji žmona tik tuo atveju privalo vyrą išlaikyti pagal savo visuomenės padėtį, jei jis visai negali save savo darbu išlaikyti. Persiskyrusiems apsivedus, išlaikymo prievolė savaime išnyksta.

b) Persiskyrimo formaliniai nuostatai.

B. G. B. §§ 1575, 1576 numato pereinamąją persiskyrimo stadiją, vadinamąją bendro santuokinio gyvenimo panaikinimą

(Aufhebung der ehelichen Gemeinschaft), kuri kanonų teisėj žinoma „separatio a mensa et thoro" pavadinimu. Tas institutas praktikoj dažnai reikalingas, kaipo bandomasis laikas, duodąs sutuokėliams galimumą susitaikyti ir astatyti santuokinį gyvenimą. Reikia pažymėti, kad procesualinėj vedybų teisėj yra nuostatų, kurie pabrėžia tos teisės viešąjį pobūdį ir jos reikšmę visuomenei bei valstybei, todėl teko atsisakyti nuo bendrų taisyklių, liečiančių šalių išimtinę iniciatyvą, įrodymų pristatymo prievoles ir kitus privatinio proceso esminius dėsnius. Tam tikru atžvilgiu, vedybų procesas yra prilygintas baudžiamajam procesui, kur valstybė vaidina svarbiausią rolę. Reikšmingiausieji vedybų procesualiniai nuostatai yra šie:

Vedybų byloms spręsti kompetetingas pagal byloms 1920 m. -III-15 d. novelę *Amtsgericht,* o apeliacijos instancija tokioms byloms yra Landgericht, tos apylinkės, kur susituokėlis — vyras gyvena. Ši taisyklė Didžiosios Lietuvos piliečiams yra nemažas apsunkinimas. Taip, Klaipėdos teismas negali spręsti persiskyrimo bylų Kauno gyventojų, apsivedusių civiliniu būdu Klaipėdos krašte. Turint galvoj, kad Lietuvos civiliniai teismai iš viso nesprendžia persiskyrimo bylų, praktiškai mūsų piliečiai negali pasinaudoti Klaipėdos krašto jurisdikcija persiskyrimo bylose.

Procesualinio veiksnumo klausimas sprendžiamas Z. P. O. § 612, kuriuo ir neveiksnus susituokėlis gali ieškoti ir atsakyti teisme, persiskyrimo byloj. Tačiau, per įgaliotinį veikti gali tiktai veiksnus susituokėlis. Įgaliojimą surašant reikia prisilaikyti tam tikrų formalumų, kuriuos teismas ex officio turi patikrinti (palyg. mūsų Civ. Proc. Įst. 1337—1345 str. str.).

Prokuroro dalyvavimas visose vedybų bylose Z. P. O. § 607 yra būtinas. Prokurorui yra suteikta teisė pristatyti naujus įrodymus, nurodyti naujas aplinkybes, ypač tose bylose, kur galima atstatyti santuokinį gyvenimą. Vadinasi, valstybės atstovui yra pavesta rūpintis šeimos sugyvenimo išlaikymu ir priešintis, kur aplinkybės tai pateisina, vedybų suardymui ir jų suirimui. Bylose dėl vedybų pripažinimo neįvykusiomis ir dėl vedybų įvykimo ginčijimo prokuroro teisės ir pareigos yra dar platesnės.

Kitos procesualinės vedybų teisės ypatybės, kurios rodo jos viešąjį pobūdį, yra šios: 1) vedybų persiskyrimo bylos svarstomos neviešame posėdyje; 2) persiskyrimo bylos pagrin-

das, priešingai bendram civ. proceso nuostatui, gali būti keičiamas iki bylos svarstymo pabaigos. Šalies prisipažinimas, jog ji esanti kalta santuokinio gyvenimo suardymu, dar negali nulemti sprendimą jos atžvilgiu. Čia bendrieji procesualiniai nuostatai dėl atsakovo pripažinimo ieškinio neveikia (Z. P. O. § 307). Prisipažinimas persiskyrimo byloj dar turi būti patikrintas ir jis, kai atitinka bylos aplinkybes, įgyja įrodomosios galios. Čia yra analogija su baudžiamosios teisenos nuostatais. Vedybų bylose šalys turi būtinai patys atvykti į teismo posėdį svarstant bylą.

Viešosios teisės elementų turi dar visa eilė kitų vedybų proceso nuostatų, pvz., teismo iniciatyva bylos svarstymas gali būti nukeltas, jei yra galimumas šalis sutaikyti; sprendime teismas turi pasisakyti kaltės klausimu. Pagaliau, teismas gali iki bylos išsprendimo padaryti, tiek šalims prašant, tiek ir savo iniciatyva, tam tikrus vykdytinius nutarimus: 1) dėl šalių bendrojo gyvenimo atskyrimo; 2) dėl susituokėlių išlaikymo prievolės; 3) dėl mažamečių vaikų auklėjimo, ir 4) dėl susituokėlių vaikų išlaikymo prievolės (palyg. mūsų Civ. Proc. Įst. 1345^{5}—1345^{10}).

V. Veikiantieji Klaipėdos krašte privatinės tarptautinės teisės nuostatai vedybų reikalais.

Veikiantieji Lietuvoj, išskyrus Klaipėdos kraštą, civiliniai kodeksai (X. t. 1 d., 1825 m. Kod., 1836 m. ir Balt. įst. rink.) neturi specialinių kolizijos normų šeimos teisės srity.

Reikalavimas dėl bažnytinių jungtuvių, kuris senoje rusų imperijoj buvo taikomas tiek piliečiams, gyvenantiems šalies viduje, tiek užsieny, po Vyriausiojo Tribunolo 1930-XI-13 d. ir 1933-V-18 d. išaiškinimo, negali būti taikomas absoliutiškų Lietuvos piliečių užsieny sudarytų civilinių jungtuvių atžvilgiu. Tačiau, aukščiausiojo teismo išaiškinimai dar negali būti laikomi kolizijos normomis visa tų žodžių prasme. Štai kodėl būtų pravartu nušviesti bent trumpais bruožais Klaipėdos krašte veikiančius šios srities nuostatus. Tuos nuostatus randame *Einfuehrungsgesetz zum B. G. B. 13, 14, 15, 17 str. str.*

Pagal 13 str., susituokiant, jei bent vienas iš susižiedavusių yra klaipėdietis, turi būti atsižiūrėta į kiekvieno susituokėlių valstybės įstatymus. Tas pats nuostatas taikomas ir svetimšaliams, kurie Klaipėdos krašte turi susituokti. Vadinasi, sve-

timšaliams susituokiant, atsižiūrima ir į jų šalių įstatymų reikalavimus. Tačiau, tai liečia vien tik materialinės vedybų teisės reikalavimų išpildymą, pvz., dėl amžiaus, giminystės laipsnio ir kitų kliūčių vedyboms, nors jos ir nesutaptų su vokiečių B. G. B. nuostatais. Bet dėl vedybų atlikimo formos, tai 13 str. 3 p. ir svetimšaliai turi pasiduoti vokiečių įstatymų reikalavimams. Vadinasi, jei net ir abudu susituokėliai būtų svetimšaliai, ir jų šalies įstatymai numatytų tik bažnytines vedybas, vis dėlto Klaipėdos krašte gali vedybas atlikti tik civilinės metrikacijos įstaigoje (Standesamt).

Įvado 14 str. susituokėlių asmens teisės santykiai, jei vienas iš jų yra klaipėdietis, normuojami vokiečių įstatymų net jei susituokėliai gyventų užsieny. Vokiečių įstatymai taikomi ir tada, kai vyras klaipėdietis krašto gyventojo pažymio neteko ir žmona liko klaipėdietė.

Reguliuojantis vedybų perskyrimo klausimą 17 str. nustato, kad vedybų peskyrimams taikomi įstatymai tos valstybės, kurios pilietis yra padavęs persiskyrimo prašymą. Jei persiskyrimo bylos metu vyras neteko vokiečių pilietybės, o žmona liko vokiečių pilietė, tai taikomi vis dėlto vokiečių įstatymai. Persiskyrimas ar atskiras (separatus) susituokėlių gyvenimas pasiremiant užsienio įstatymais leidžiamas tada, jei tat leidžiama pagal vokiečių įstatymus. Vadinasi, veikiantieji Klaipėdos krašte nuostatai, pagrįsti lex patriae dėsniu. Kilus klausimui dėl svetimšalių vedybų arba dėl tarpsritinės privatinės teisės, pvz., dėl Didžiosios Lietuvos piliečių vedybų Klaipėdos krašte, visų pirma turi būti atsižiūrėta į jų lex patriae statomas vedyboms sąlygas (amžius, giminystės laipsnis ir kitų kliūčių nebuvimas). Tačiau, jei vedybos sudaromos tarp Didžiosios Lietuvos gyventojo ir Klaipėdos krašto gyventojo, tai 13 str. turi būti atsižiūrėta į abiejų šalių įstatymų nustatytas sąlygas vedyboms, kitaip tariant, šiuo atveju taikomi lex loci celebrationis. Praktikoj gali kilti nemaža sunkumų dėl skirtingų materialinės vedybų teisės nuostatų Didžiojoje Lietuvoj ir Klaipėdos krašte. Pvz., X. t. 1 d. 40 str. draudžiama vesti asmenims, kurie peržengė 80 metų amžių, arba jau tris kartus buvo vedę. Klaipėdos krašto teisėje tokių suvaržymų nėra. Be to, esant tėvų ar globėjo sutikimui, vedybos leidžiamos, jei vyriškis dar nėra pilnametis, (tam pakanka net 18 metų amžiaus). Kolizijoms išspręsti atitinkamų tarpsritinių normų neturime.

Klaipėdos krašte nustatytas civilinių vedybų būdas taikomas, nežiūrint į tai, ar lex patriae tokią formą pripažįsta ar ne. Didžiosios Lietuvos gyventojo jungtuvės, atliktos Klaipėdos krašto bažnyčioj, čia neturi galios.

Persiskyrimams taikoma kumuliacijos sistema, kuri reikalauja atsižiūrėti ir suderinti lex patriae su lex domicilii (17 str.). Pirmenybė duodama lex patriae, jei vienas iš persiskiriančiųjų yra Klaipėdietis.

Kai Didžiosios Lietuvos gyventojas — vyras gyvena Klaipėdos krašte ir jis iškelia persiskyrimo bylą Klaipėdos teisme prieš žmoną, gyvenančią Kaune, tai gali kilti klausimas, ar iškeltas persiskyrimo pagrindas atitinka, tiek Kaunijos, tiek ir Klaipėdos krašto įstatymams. Jei tie pagrindai nesutaptų, bet dėl kitų bylos aplinkybių abiejų kraštų įstatymai leistų persiskirti, tai byla vis dėlto galės būti teigiamai išspręsta. Literatūroj šiuo klausimu buvo nurodyta, kad blogiausiai[2]) yra tai, jog mūsų vedybų teisės nuostatai skiriami vien tik bažnytiniam teismui naudotis; jei net pripažintume, kad formaliai teismas į juos gali atsižiūrėti, tai vistiek iš esmės šie nuostatai yra nepilni ir neišsemia persiskyrimo pagrindų, numatytų vokiečių B. G. B[3]).

Gali atsirasti sunkumų ir dėl to, kad veikiantieji Didžiojoje Lietuvoje vedybų teisės nuostatai iš viso nežino visos eilės vedybų panaikinimo institutų, kurie yra numatyti B. G. B., k. a., vedybų įvykimo ginčijimas. Tad susiduriant su kolizijos klausimais tarp Didžiojoje Lietuvoje ir Klaipėdos krašte veikiančiųjų nuostatų vedybų teisės srity, tektų turėti reikalo su beveik nenugalimomis kliūtimis. Vienintelė išeitis iš šios padėties būtų — ko greičiausiai sutvarkyti vedybų teisę vakarų Europos pažangiausių teisynų pavyzdžiu.

LITERATŪRA IR ŠALTINIAI:

1) *Bergmann.* Internationales Ehe — und Kindschaftsrecht, Berlin, 1926.

2) *Bogeng.* Internationales Privat — u. Zivilprozessrecht, Berlin, 1908.

3) *Finkelšteinas.* Tarptautinė privatinė teisė Lietuvoj (Teisė“ Nr. 6.).

---

[2]) Žiūr. Boetcher, 65—74 psl.

[3]) „Teisė“ Nr. 24, 282—352 psl.

4) *Buechler.* Der Rechtszustand in Litauen (Niemeyers Zeitschrift fuer Internationales Recht Bd. XXXIV p. p. 232—262.

5) *Kahn.* Das Eherecht der europaeischen Staaten und ihrer Kolonien, 1904.

6) *Leske - Loewenfeld.* Rechtsverfolgung in internationalen Verkehr, 1 leidinys, 1904.

7) *Leske - Loewenfeld.* Rechtsverfolgung in internationalen Verkehr, Bd. IV. Zweite Auflage, 1932.

8) *Pilet.* Manuel de droit international prive, Paris, 1924.

9) *Nolde.* Očerk meždunarodnavo častnavo prava (List, meždunarodnoje pravo, p. p. 529—546).

10) *Renault.* Conventions de la Haage 1903.

11) *Weiss.* Traite theorique et pratique de droit international prive, 1912.

12) Woerterbuch des Voelkerrechts und der Diplomatie (herausgegeben von Strupp) 1924.

13) *Zitelmann.* Internationales Privatrecht.

14) *Herbert Boetcher.* Die Kollision des memelaendischen Privatrechts mit dem litauischen Privatrecht, Leipzig, 1931.

15) Zivilprozessordnung fuer das Deutsche Reich., Verlag von Philipp Reclam jun. Leipzig.

16) *Ed. Heilfron.* Grundriss des buergerlichen Rechts, IV. a. Familienrecht. 3 verbesserte Auflage, Leipzig.

17) *Pluemicke,* das Eherecht des Memelgebiets, Leske - Loewenfeld, Bd. 4.

——/——

Vytautas-Kostas Čepas.

Vokios pilietinės teisės kodekso kuryba.

Kevirtojo Lietuvos Statuto talka.

Pagaliau Lietuvos pilietinė (civilinė) teisė yra išjudinta iš to taško, kuriame ilgus dešimtmečius tūnojo. Tūnojo sustingusi tokia, kokia atgaivintos valstybės plotuose buvo palikta. Dabar jau galima manyti, kad mūsų kraštas gyvena naujos pilietinės teisės, pasakytume, IV-ojo Lietuvos Statuto išvakares.

Kad ir sunku tiksliai nuspėti, kaip greit išauš tas laukiamasis Lietuvos teisės rytojus, kad ir per anksti būtų dėl to džiūgauti, vienok neginčijamai aišku, kad užsimotas darbas yra didelis ir nepaprastai reikšmingas. Bent nepriklausomosios Lietuvos teisiniame gyvenime tai didžiausias užsimojimas.

Jei taip, tai visų Lietuvs teisininkų pareiga yra, kas gyvas, suskasti ir padėti savo žiniomis ir gerais norais naująjį statutą kurti. Todėl yra pats laikas imti nuodugniai nagrinėti kodekso leidimo klausimą, pažvelgti, kaip tas darbas buvo savo laiku tvarkomas kitose valstybėse, iškelti mūsų tautinės teisės sektinus savumus, išnagrinėti naujoviškas atskirų institutų santvarkos pakraipas ir visa tai išryškinti tiek per teisininkų pobūvius, tiek per laikraščių puslapius. O tam jau atsiranda reikalas persikelti iš plačiąją visuomenę informuojančių dienraščių puslapių į giliau nagrinėti skirtos spaudos skiltis.

Mums ne pirmiems tenka pasigaminti savas pilietinis teisynas. XVIII š. gale ir pirmaisiais XIX š. metais yra tekę prancūzams išdirbti civilinį kodeksą, kuriam dažnai prikergiamas Napoleono[1]) vardas, ir kuris tebesilaiko ne tik Prancūzijoje, bet ir šiaip daug kur, kur tik jis buvo Napoleono žygių nublokštas. Beveik tuo pačiu laiku buvo dirbamas Austrijos civilinis kodeksas, paskelbtas 1811 m., kuriuo nelabai tesiskundžiama nė šių dienų Austrijoje. XIX š. įpusėjus, milžiniškas, kad ir mažiau nusisekęs darbas buvo padirbtas carinėje Rusijoj. Paskutinieji XIX š. dešimtmečiai buvo Vokios civilinio kodekso kūrybos metai. Šis kodeksas, kuris, atrodo, buvo taręs naujausią žodį, rodos, gyvena paskutines dienas, nes pačioje savo gimtinėje žada būti (ir iš dalies jau yra) smarkiai atnaujintas. Vos dešimtmetį vėliau išvydo pasaulį išgarsintasis Šveicarijos civilinis kodeksas, kuris susiranda šalininkų ir Letuvoje būti išverstas ir prisiimtas naujuoju Lietuvos pilietinės teisės kodeksu. Argentina, Brazilija, Italija, Čekoslovakija, — daug dar yra valstybių, kurios, taip pat yra daug dárbo įdėjusios, sukurdamos naujus civilinius kodeksus, vienur jau veikiančius, kitur — dar ne.

Šiame rašinėlyje bus mėginama žvilgterėti, kaip buvo sukurtas Vokios civilinis kodeksas — bürgerliches Gesetzbuch für das Deutsche Reich, trumpai vokiečių lieratūroje pažymimas BGB raidėmis.

---

[1]) ž. prof. Augustinas Janulaitis. Napoleono teisynas, 65—95 psl. Liet. Univ. Teisių Fak. darbai.

I. VOKIOS TEISĖS PRAEITIS.

1. *Senosios germaniškos teisės susiskaldymas.*

Germanų teisė niekad nebuvo vieninga. Jei ir galima pastebėti atskirų germaniškų teisių giminumą, kaip gimios buvo buvusios ir pačios germaniškos gentys — valstybėlės, tai taip pat būta tarp tų teisių, gal, dar didesnio masto skirtingumų. Šiaip gi, „kiekviena vietovė, kiekvienas dvasinio ar pasaulinio valdovo valdomas žemės plotas, kiekviena teisinė apylinkė, kiekvienas miestas, kiekviena prekyvietė, kiekvienas kaimas kūrė savaimingą teisę“[2]) ir ją ja gyveno.

Tiesa, stiprėjąs valstybinis junginys yra bandęs vienodinti teisę. Jau frankų karalystės valdovų VIII, IX š. buvo mėginama genties teisių vietoje įvesti tautos teisę, jie leisdavo įstatymus (capitularia) tautos teisei papildyti, ar ir naujai sukurti. XIII š. atnešė naujų bandymų. Tada pasirodė bene du žymiausi to laiko teisynai: *Sachsenspiegel, Schwabenspiegel.* Šie du veikalai skirstydavo teisės nuostatus į bendrą žemės teisę — *Landrecht* ir feodalinę santvarką atspindinčią senjorų ir vasalų santykių teisę — *Lehnrecht.* Šitie teisynai buvo paskirų, kad ir labai gabių, žmonių privatūs kūriniai, neturį privalomojo įstatymo galios. Juose iš dalies pasireiškė to laiko besigrumiančios idėjos, ar bažnyčios valdovas yra pastatytas virš žemiško valdovo, ar jiedu abu yra lygūs.

2. *Romėnų teisės recepcija.*

Kol dar visuotinis gyvenimas nebuvo išsinėręs iš senųjų vėžių, kol žemės ūkis tebebuvo ekonominio gyvenimo viduryje, tol tokis teisės susmulkėjimas galėjo būti pakenčiamas ar net galėjo atrodyti nepamainomas. Bet viduramžiais kilo nauji miestai, išklestėjo juose amatai, pražydo prekyba — visa tai įnešė daug sąjūdžio ir pakreipė gyvenimą į daug judresnę vagą. Pasigesta naujos teisės, veikiančios juo didesniame plote, „privalomos visiems luomams, laisvos ir moksliškai aptašytos“[3]). Tik įstatymdavystė nepajėgė tokios teisės sukurti.

---

[2]) c. iš J. v. Staudingers Kommentar, I tomas, 1912. München und Berlin, 1 pusl. 2 pastr.

[3]) c. iš Enneccerus. Lehrbuch des buergerlichen Rechts. I tomas. I dalis. Marburg, 1923. 5 p.

Renesanso gadynė, atbudęs susižavėjimas senąja kultūra, gausingas iš visos Europos studentų antplūdis į Bolonijos (Bologna) universitetą, kur glosatorių buvo aiškinamas Justiniono kodeksas, kaip *pasaulinės teisės išminties žodis,* pagaliau, germanų imperija, pasišovusi tęsti žlugusią Romos imperiją — vis tai buvo veiksniai, kurie romėnų teisei paruošė atvirą kelią į germaniškų tautų gyvenimą. Ir XVI š., jau galima tvirtinti, Justiniono kodeksas, su Bolonijos glosatorių paaiškinimais ir priedais (Libri feudorum, Antenticae Fridericianae) įsiviešpatavo germaniškose žemėse.

Veikiant ir senajai germaniškajai teisei ir priimtinei romėnų teisei, suprantama, sukilo dar didesnė maišatis, ir dar sunkiau pasidarė susivokti, kurie nuostatai veikia ir kurie — ne.

3. *Naujųjų amžių kodifikacinės pastangos.*

Tokia supainiota padėtis pastūmėjo XVIII š. antros pusės ir XIX š. pradžios didesnes germaniškas valstybes sudoroti esamą abejopą teisinę medžiagą ir sukurti naujus teisynus.

Štai, 1756 m. buvo išleistas bavarų teisynas *Codex Maximilianeus bavaricus civilis,* kuris pripažino tiek romėnų, tiek atskirų vietovių teisei, galią veikti šalia jo. Toliau, Prūsijoje, 1794 m. buvo išleistas naujas teisynas, *„Allgemeines Landrecht für die preussischen Staaten“.* Toliau, Badene 1809 m. buvo išverstas ir bent kiek papildytas Napoleono kodeksas, kuris tame krašte ilgą laiką veikė. Būta ir daugiau naujų teisynų, išleistų kitose valstybėse, kitur — kiek vėliau.

II. VIENINGOS PILIETINĖS TEISĖS KŪRYBOS KELIAI.

Tautinės vienybės idėja gausingose germaniškose valstybių valstybėlėse XIX š. pradžioje ypatingai suklestėjo. Vienu iš tautinės vienybės stipriųjų veiksnių gali būti vieninga tautos teisė. Ypač vieningumas privatinės, pilietinės, arba civilinės, teisės, tos teisės, kuri giliausiai įsiskverbia į žmonių savitarpinius santykius, gali čia daug kuo prisidėti. Vieningos tautinės teisės reikšmė dažnai prilyginama vienos tautinės kalbos reikš-

mei. Už tat, atsipalaidavus nuo Napoleono valdžios, ėmė kilti vis daugiau ir daugiau balsų, reikalaujančių sudaryti germaniškąjį corpus juris.

1. *Pirmieji teisės mokslininkų žygiai.*

XIX š., po visų išsivadavimo kovų, atkuto vokiečių tautinis jausmas, žymiai sustiprėjęs. Heidelbergo universiteto profesorius *Thibaut* paskleidė vieningo visoms vokiškoms valstybėms kodekso idėją, kuris turėtų atsverti valstybinį susiskaldymą. Jo mestas šūkis[4]) rado daug gyvesnį atgarsį.

Bet prieš tokią mintį stojo to laiko teisės galiūnas *Savigny*, taręs įspėjamą žodį, kad būtų susilaikyta nuo per ankstyvų ir mažai apgalvotų žygių kodeksui išleisti[5]). Jis nebuvo principinis naujo kodekso priešas, bet, jo nuomone, dar nebuvo pribrendęs laikas savitam kodeksui paruošti. Ne kiekviena žmonių giminė galinti būti pašaukta teisės kodeksui sukurti, ir ne kiekvienas laiko tarpas esąs tam tinkamas. O tuo tarpu vokiečių tauta turinti vieningą teisę, prisiimtą iš Romos ir įsigyvenusią, kuri esanti daug geresnė už visus tuo laiku veikusius naujus teisės kodeksus, kad ir už Prūsijos 1784 m. ar už Austrijos 1811 m. leidimo. Per anksti esą galvoti apie tautinį teisės kodeksą, kol tūną neištirti milžiniški romėnų teisės šaltinių dvasiniai turtai. Reikią susilaukti gausesnės tinkamos mokslinės literatūros tuo klausimu. Mokslas nesąs dar išdirbęs nė reikiamų teisinių terminų vokiečių kalba. Be to, nei Austrija nei Prūsija nenorėsiančios atsisakyti nuo savo nesenai sukurtųjų kodeksų.

Savigny balsas turėjo pasekmių. Tautinio kodekso klausimas kuriam laikui buvo atidėtas. Bet ėmė tarpti mokslinė teisinė literatūra, ypač — tirianti germanų teisės praeitį.

Bet jau vokiečių suvienytų valstybių 1848 m. konstitucijos § 64-e buvo paminėtas uždavinys sukurti, šalia kitų, dar ir pilietinės teisės kodeksą. Suvienytų šiaurės vokiečių valstybių 1867 m. konstitucija, taip pat vokiečių imperijos 1871 m. konstitucija, apsiribodavo obligacinės, prekybinės ir vekselinės tei-

[4]) Jis išleido tuo klausimu 1914 m. knygą: Über die Notwendigkeit eines allgemeinen bürgerlichen Rechts für Deutschland.

[5]) Jo veikalas: Vom Beruf unserer Zeit für Gesetzgebung und Rechtswissenschaft.

sės kodeksų suvienodinimu. Tik 1873 m., pakartotinai reikalaujant, buvo pakeistas imperijos konstitucijos § 4 ir buvo paskelbtas vieningos imperijos reikalas sukurti vieningą imperijos pilietinę teisę.

2. *Paruošiamieji darbai ir pirmasis projektas.*

Nedelsiant po konstitucijos § 4 pakeitimo, 1874 m. 28 vasario buvo sudaryta *pirmoji komisija* iš 5 žymesniųjų teisininkų. Šios komisijos uždavinys buvo ne patį projektą išdirbti, bet tik apsvarstyti, ką turėtų būsimasis projektas apimti bei kokiu būdu jis turėtų būti kuriamas, ir — šiais klausimais tarti savo žodį.

Ši pirmoji komisija netruko jai pavestą darbą atlikti, ir 1874 m. 22 birželio buvo sudaryta 11 narių (6 teisėjai, 3 ministerijos referentai ir 2 teisės profesoriai) *antroji komisija* pačiam būsimo pilitinės teisės kodekso projektui paruošti. Gal būt, tenka laikyti komisijos sudėties trūkumu, kad joje nebuvo advokatūros atstovo. Be to, joje nebuvo asmenų tokiais garsiais vardais, kaip *Iheringas* ir *Dernburgas.* Komisijai pirmininkavo aukščiausiojo prekybinio teismo pirmininkas *Papė.*

Birželio mėnesį sudarytoji komisija rugsėjo mėnesį jau buvo išsidirbusi savo darbo planą ir paskyrusi 5 redaktorius vadovauti *dalinių projektų* ruošimo darbui: bendrajai daliai — ministerijos referentą von Gebhardą, priedermių (obligacinei) teisei — teisėją von Kübelį, daiktinei teisei — teisėją Johową, šeiminei teisei — teisėją Plancką, paveldėjimo teisei — ministerijos referentą von Schmittą. Prie kiekvieno dalinio projekto buvo išdirbti reikiami pereinamųjų nuostatų straipsniai. Kartu redaktoriai buvo surašę dalinių projektų sumetimus (motyvus). Bedirbant dalinius projektus, buvo nuolat posėdžiaujama ir visos komisijos pagrindiniams klausimams spręsti.

1881 m. 1 spalių, taigi, 7 metams praėjus nuo komisijos sudarymo, visa antroji komisija ėmė svarstyti ir derinti dalinius projektus. Šį darbą komisija dirbo dar 7 metus. Ir tik 1888 m., 31 sausio, po 734 komisijos pilnaties posėdžių, buvo paskelbtas spaudoje antrosios komisijos beveik 14 metų darbo vaisius — pilietinės teisės kodekso *I projektas.*

Vos tik pirmąjį projektą paskelbus ir imperijos koncleriui paprašius teisės praktikus bei teoretikus ir ūkinių sluoksnių atstovus tarti savo žodį dėl išleisto projekto, pasipylė įvairūs projektą vertiną raštai. Atsiliepė teisės mokslininkai, teisės praktikai, atskiros draugijos, valstybių vyriausybės ir net atskiri žmonės. Iš viso spaudoje pasirodė daugiau kaip 600 projektą liečiančių veikalų (atskirų leidinių bei straipsnių). Jų tarpe buvo paskelbtas net ištisas priešinis projektas, paruoštas žymaus teisininko *Baehro*.

Kad ir įvairaus turinio buvo projektą liečią raštai, — čia būta kritikų, atskirų pastabų, naujų pasiūlymų net ištisų priešinių projektų, — vienok visuose juose vienbalsiškai aidėjo priekaištas, kad projektas yra perdaug moksliškai parašytas, kad jo straipsniuose perdaug esą nurodymų į kitus straipsnius, kad jis yra sunkiai įkandamas eiliniam skaitytojui. Kiti peikė sunkiai suprantamą projekto kalbą, per mažą vokiškosios teisės dėsnių atstovavimą, laiko reikalavimų neatsižiūrėjimą (pvz., nustatant darbo ir samdos sutartis), per smarkiai pasireiškusią romėnų teisės įtaką.

3. *Antrasis projektas.*

1890 m. 4 gruodžio buvo sudaryta *trečioji komisija* naujam pilietinės teisės kodekso projektui paruošti. Ji susidėjo iš 10 nuolatinių ir 12 nenuolatinių narių. Trečiosios komisijos naujovė buvo ta, kad didžioji nenuolatinių narių dauguma buvo sudaryta iš *neteisininkų,* o šiaip iš įvairių gyventojų klodų atstovų. Joje buvo 3 dvarponiai, 2 miškų urėdai, 1 kalnų pramonės referentas, 1 politinės ekonomijos profesorius (Conrad) ir 1 banko direktorius.

Trečiosios komisijos darbas ėjo panašia vaga, kaip ir antrosios komisijos darbas. Tik šį kartą projektas turėjo būti padalintas ne į 5, bet į 6 knygas. Šeštoji projekto knyga turėjo apimti tarptautinės pilietinės teisės nuostatus.

Trečiosios komisijos nutarimai buvo nuolat valdžios spaudoje skelbiami. Taip pat ir daliniai projektai buvo visuomenei skelbiami, kaip tik jie būdavo sudaromi. 1895 m. spalių mėnesio gale buvo paskelbtas pats *antrasis projektas.*

Toliau šis projektas buvo perduotas svarstyti imperijos tarybai (Bundesrat). Taryba padarė kai kurių pakeitimų, ypač tarptautinės pilietinės teisės klausimuose. Visi tarptautinės

pilietinės teisės nuostatai, užėmę visą VI projekto knygą ir tilpę 30 straipsnių, buvo perkelti į I knygą — į bendrąją dalį.

1896 m. 17 sausio imperijos taryba perdavė antrąjį projektą imperijos seimui svarstyti ir 1 liepos seimas savo komisijos peržiūrėtą ir patiektą projektą priėmė.

1896 m. 18 rugpiūčio seimo priimtasis pilietinės teisės kodeksas buvo imperatoriaus pasirašytas ir tąja data 24 dienos vyriausybės žinių laikraštyje paskelbtas.

Visuomenei susipažinti, teisininkams apsiprasti, teisės mokslininkams išstudijuoti ir pakeisti bei išleisti visai eilei jau veikusių įstatymų — teismų santvarkos, pilietinės teisenos, konkurso, varžytynių, bei ipotekos — buvo palikta dar pusketvirtų metų laiko. Studijų medžiaga buvo dar praturtinta. Be pirmosios komisijos leistų sumetimų, be antrosios komisijos — protokolų, buvo dar išleistos seimo posėdžių, kuriuose buvo svarstomas šis kodeksas, stenogramos.

Ir pirmąją XX šimtmečio dieną naujasis Vokios pilietinės teisės kodeksas — ilgų amžių svajonė ir poros dešimtmečių su kaupu darbo vaisius — buvo su visais šalutiniais įstatymais pradėtas taikyti gyvenime.

III. IŠVADOS.

Peržvelgus, kad ir trumpais bruožais, visą eigą, kaip buvo pradėtas kurti, kurtas ir sukurtas BGB, tenka pripažinti, kad šis tautinis pilietinės teisės kodeksas yra kolektyvinio darbo padaras. Vokiečių tauta kad ir labai gausinga, kad ir turėjusi savo praeityje didelių valdymo, meno bei mokslo žvaigždžių, tada, kai jai teko griebtis šio kūrybos darbo, teisės genijų, matyti, neturėjo. Paties kodekso, kaip ir jo projekto autorius buvo nevienas žmogus.

Kad darbas būtų pagreitintas, tiek antrosios tiek trečiosios komisijos nariai jį pasidalino tokiomis dalimis, iš kurių, pirmosios komisijos apsvarstytu planu, turėjo susidėti visas būsimasis kodeksas. Kiekvienai daliai būdavo paskiriamas vienas komisijos narių vadovu, kuriam talkino jau jo kviečiamas pagalbinis, pasakytume, techninis personalas. Pati komisijos pilnatis spręsdavo tik esminius klausimus, iškilusius dalinius projektus sudarinėjant, o paskui svarstė ir derino į vienetą tokiu būdu paruoštus dalinius projektus.

Antroji komisija, kaip tik buvo įsteigta ir sudaryta, tuoj nugrimzdo į savo darbą ir viešai pasirodė, tik pabaigusi savo darbą, t. y. kai galėjo pateikti jau *baigtą kūrinį.*

Tik čia pasireiškė ir tokio uždarumo negerovė — tarp siūlomo pilietinės teisės kodekso projekto ir visuomeninių pažiūrų pasirodė besanti *praraja.* Kodeksas, skiriamas visų piliečių kasdieniniams reikalams tvarkyti, pasirodė taip surašytas, kad eilinis pilietis jo nebeįstengė suprasti. Projekto straipsniai, su kuriais būtų turėjęs nuolat susidurti verslinis teisininkas, pasirodė taip sudaryti, kad tas teisininkas sunkiai beįstengė išbristi iš painių, — nes vienas straipsnis minėjo kitą straipsnį, tas — trečią ir tokių nurodymų į kitus straipsnius mirguliavo aibių aibės. Pagaliau, kodeksas, kuris buvo skirtas visuomenės ateities, kad ir netolimos, gyvenimui tvarkyti, pasirodė nesugebėjęs įsisiurbti vyraujančių visuomenės pažiūrų, o vadovavosi senais dar romėnų teisės dėsnių likučiais.

Visuotinis balsas pasmerkė pirmąjį projektą žūti ir reikalavo pradėti ruošti naują kodekso projektą.

Antrasis projektas buvo visai kitaip ruošiamas. Ruošėjai nuolat palaikydavo kontaktą su visa visuomene. Prieš paskelbiant galutinę projekto redakciją, buvo ne tik išspausdinti daliniai projektai, kai tik būdavo paruošti, bet visos komisijos nutarimai būdavo nuolatos skelbiami vyriausybės oficialiniame laikraštyje (Reichsanzeiger).

Tai ragino atsiliepti besidominčius kodekso turiniu ir įgalino komisiją savo darbe nuolatos turėti prieš akis įvairiausių žmonių pageidavimus.

Trečioji komisija, kuriai teko ruošti antrąjį projektą, žymiai skyrėsi savo sudėtimi nuo antrosios komisijos. Visų pirma, pažymėtina dvilypė trečiosios komisijos sudėtis. Joje buvo 10 nuolatinių ir 12 nenuolatinių narių. Iš pastarųjų tik 4 nuolatos dalyvaudavo komisijos posėdžiuose, o kiti, vieni daugiau, kiti mažiau, dalyvaudavo, tik kada būdavo svarstomos tam tikros kodekso dalys ar net atskiri klausimai. Ir daugumas nenuolatinių narių atstovavo įvairiems ūkinio gyvenimo sluoksniams — žemvaldžiams, miškininkams, pramonininkams, bankininkams ir t. t.

Nuolatos tarp teisininkų ir neteisininkų palaikomas ryšys daug padėjo antram projektui pasirodyti daug gyvenimiškes-

niam už pirmąjį. Per atstovų pageidavimus skverbėsi į kodeksą atstovaujamųjų sluoksnių vyraujančios pažiūros. Kadangi patsai kodeksas rašomas ne tik teisininkams, o visiems gyventojų sluoksniams, tai šitoji aplinkybė įgauna didelės svarbos.

Tad, darbo viešumas ir įvairių gyvenimo sričių žinovų prileidimas prie jo, bene bus tos priežastys, dėl kurių antrąjį projektą visuomenė sutiko daug palankiau. Visuomenės balsas, kad ir negausių jos atstovų lūpomis tartas, lengviau galėjo nustatyti, kas reikia kodeksui aptarti, o specialistams teisininkams buvo lengviau išspręsti, kaip tat reikia aptarti.

——/——

V. Domeika.

Švedijos ir Suomijos teismų santvarkos bruožai.

1934 metais Švedija ir Suomija šventė 200 metų sukaktuves nuo paskelbimo „1734 metų Įstatymo", kuriuo liko sutvarkyta teismų organizacija ir suvienodintos kraštų bei provincijų įvairios teisinės normos. Tą įstatymą sudaro:

a) baudžiamasis statutas, ir b) vedybų, paveldėjimo, žemės, statybos, prekybos, vykdymo ir teismų eigos įstatymai. Pastarasis įstatymas numato švedų teismų organizaciją ir teisenos tvarką. Vadinasi, teismų eigos įstatymas prilygsta mūsų Teismų santvarkos ir abiejų Procesų įstatymus.

1. *Teismai.*

Švedijoj veikia bendrieji ir specialūs teismai. Bendrieji teismai yra šie: a) žemesnieji teismai, b) aukštesnieji teismai, c) aukščiausiasis teismas.

A) Žemesnieji teismai yra: apylinkės teismas, veikiąs kaime bei valsčiuose ir miesto teismas — mieste.

Apylinkės teismas.

Apylinkės teismą sudaro teisėjas ir šefenai. Teismo posėdžiuose dalyvauja teisėjas ir 12 šefenų. Posėdis teisėtas, jei jame dalyvauja ne mažiau kaip 7 šefenai. 1918 metų gegužės

mėn. 7 d. įstatymu, mažos vertės bylose, o taip pat vekselinėse bylose, tas šefenų skaičius gali būt sumažintas net iki trijų. Apylinkės teisme sekretoriai nedalyvauja. Posėdį veda ir protokolą rašo patsai teisėjas. Šefenai per teisėją gali aiškinti bylos aplinkybes ir klausinėti liudytojus bei kaltinamąjį. Sprendžiant drauge su teisėju kaltės ir bausmės klausimus, visi šefenai laikomi vienu vienetu. Vadinasi, byla išsprendžiama tik dviem balsais — vienas teisėjo, o antras šefenų. Balsams pasidalijus, šefenų nuomonė nusveria. Bet jei šefenai yra ne vienos nuomonės, tada teisėjo nuomonė nusveria. Pvz., teisėjas ir vienas šefenas pasisako, kad A yra kaltas, o kiti visi — 11 šefenų pareiškia priešingai, tada A bus pripažintas kaltas ir jam bausmė gali būt paskirta net kalėti iki gyvos galvos.

Apylinkės teismo nuovada susideda iš vienos arba kelių apylinkių. Apylinke vadinamas tam tikras, senovėj sudarytas, administracinis ploto vienetas. Senovėj kiekviena apylinkė turėjo savo teismą, bet ilgainiui patogumo ir taupumo dėliai, tokie teismai bepaliko dviem ar keliom apylinkėm. Į Apylinkės teismų nuovadas įeina daug mažesniųjų miestelių ir bažnytkaimių. Viso Švedijoj yra 122 apylinkės teismai.

Miesto teismas.

Miestuose ir didesniuose miesteliuose yra „Miesto teismas". Viso jų Švedijoj yra 88. Miesto teismo kilmė — istorinė. Senovėj tai buvo miesto taryba arba jos dalis. Laikui bėgant visas darbas, liečiąs teisimą, liko išskirtas į atskirą miesto valdybos dalį, kuri ir buvo pavadinta miesto teismu, o kitas skyrius, liečiąs valdymą ir vykdymą, gavo magistrato vardą. Miesto teismą sudaro: Pirmininkaujantis (daugiausia burmistras) ir du tarybos nariai. Didesniuose miestuose yra du burmistrai, kurių vienas veda teismą, o antrasis — magistratą. Kituose miestuose yra tik vienas burmistras, kuris draug su tais pačiais tarybos nariais atlieka abejas miesto valdybos (t. y., teismo ir valdymo) funkcijas. Kitokios sudėties yra Stockholmo miesto teismas. 1922 metų įstatymu, šis teismas turi burmistrą, 20 tarybos narių (teisėjų pirmininkaujančių) ir 27 asesorius (teisėjus). Stockholmo ir kitų didesnių miestų teismai yra susiskirstę įvairiais skyriais, kaip tai: šeimos, palikimų ir testamentų, civilinis, baudžiamasis, mažamečiams ir t. t.

Miesto teismo posėdyje dalyvauja teisėjas ir du nariai. Darant sprendimą, kiekvienas teisėjas turi atskirą balsą. Posėdžio protokolą rašo vienas narių. Didesni miesto teismai turi sekretoriaus bei notarų etatus. Be protokolų rašymo, jie gali būti kviečiami dalyvauti ir kaipo pagalbiniai teisėjai.

B) Aukštesnieji teismai.

Aukštesnis ir apeliacinis teismas vadinamas Rūmų teismu. Švedijoj yra 4 Rūmų teismai — Stockholme, Jönköpinge, Umea ir Malmö. Rūmų teismai taipogi yra pasiskirstę skyriais. Stockholmo Rūmų teismas turi 10 skyrių su 48 teisėjais. Rūmų teismai turi savo Pirmininką, kuris tvarko visą teismą ir veda bendrus skyriaus arba skyrių susirinkimus, kuriuose svarstomi įvairūs ekonominiai ir teisiniai reikalai (pvz., skyrimas apylinkės teisėjų pavaduotojų, parinkimas kandidatų į naujas teisėjų vietas ir t. t.). Rūmų teismo posėdis teisėtas, jei jame dalyvauja 5 nariai-teisėjai. Bet teisėtu laikomas ir toks posėdis, kuriame dalyvavo tik 4 teisėjai, jei iš jų trys buvo vienos nuomonės. Daugiausia posėdyje gali dalyvauti 7 teisėjai. Visuose Rūmų teismuose yra sekretoriai ir notarai, kurie ir čia gali būt panaudoti pagalbiniais teisėjais.

C) Aukščiausias teismas.

Vyriausias teismas ir paskutinė apeliacinė instancija tai yra Karaliaus teismas, kuris vadinamas Aukščiausiuoju teismu. Jo buveinė — Stockholme — Karaliaus rūmuose. To teismo forma ir pareigos yra nustatytos Valstybės Konstitucijos. Aukščiausiame teisme yra trys skyriai ir 24 teisėjai. Teismo posėdis teisėtas, jei jame dalyvauja, sprendžiant mažesnes bylas, 5 teisėjai ar net ir 4 teisėjai (kai jie visi yra vienos nuomonės), bet ne daugiau kaip 8 teisėjai. Karinių teismų bylose, kurias sprendžia Aukščiausias teismas, posėdyje dalyvauja 2 aukštesnio laipsnio, Karaliaus paskirti, karininkai. Visas bylas, kurias sprendžia Aukščiausias teismas, paruošia ir išdėsto Karaliaus žemesnioji revizijos įstaiga. Pastaroji turi 27 narius. Be to, 3 Aukščiausiojo teismo nariai sudaro Karaliaus įstatymų tarybą, kuri reiškia savo nuomonę dėl visų įstatymų projektų, kuriuos Karalius patiekia svarstyti parlamentui. Karaliaus 1920 metų birželio mėn. 11 dienos paliepimu, Aukščiausias teis-

mas, vienodo įstatymų aiškinimo dėliai, daro ir bendruosius susirinkimus. Aukščiausio teismo posėdžio ar jo bendrojo susirinkimo išaiškinimai tėra privalomi tik toj byloj.

D) Specialūs teismai.

Įvairiais atskirais įstatymais yra įsteigta visa eilė specialių teismų. Jiem pavesta aiškinti ir spręsti tik tam tikros rūšies bylos. Čia nurodysime tik pačius svarbesniuosius.

a) Dalybų teismas, kurį sudaro apylinkės teisėjas ir 3 specialiai išrinkti žinovai. Jam pavesta tik žemės padalijimo bylos. Miestuose tas pareigas atlieka miestų teismai.

b) Vandens teismas. Jį sudaro — specialiai Karaliaus paskirtas juristas teisėjas, 2 vandens inžinieriai ir 2 rinktiniai. Iš viso yra 5 vandens teismai. Jiems pavesta spręsti visas civilines ir baudžiamąsias bylas, susietas su vandens teise. Visiems Vandens teismams apeliacinė instancija yra Stockholmo Rūmų teismas. Visos šios rūšies bylos Aukščiausiame teisme sprendžiamos paprasta tvarka.

c) Policijos teismas — smulkiems nusižengimams, kaip tai, girtuoklystė, neteisingas judėjimas ir t. t. Čia bylas sprendžia vienas policijos teisėjas. Įsteigtas didesniuose miestuose.

d) 1914 metų spalių mėn. 23 d. įstatymu, naujai organizuoti karo teismai. Savo sudėtimi ir pavadinimu labai artimi paprastiems teismams. Jie sprendžia tik kariškių bylas ir tik taikos metu. Apeliacinė tiems teismams instancija yra Stockholmo Rūmų teismas.

2. *Teisėjai.*

Pirmiausia reikia pabrėžti tą skirtumą, kuris yra tarp miestų ir kitų teismų teisėjų. Visų miestų teismų teisėjai yra tų miestų valdybų tarnautojai ir iš čia gauna algą, o tuo tarpu kitų teismų teisėjai yra valstybės tarnautojai. Apylinkės teisėju, miesto teismo burmistru ir teisėju, o taip pat ir kitų teismų teisėjais, gali būt skiriami abiejų lyčių Švedijos piliečiai, turį nemažiau kaip 25 metus amžiaus, baigę Universitete teisių mokslus (einama 4 metai) ir priklausą krikščionių ar izraelitų tikybai. Teisėjus skiria Karalius. Teisėjai negali būti atleidžiami iš tarnybos. Rūmų teismai į kiekvieną apylinkės arba Rūmų teisėjo vietą nurodo tris kandidatus, iš kurių Karalius

ir skiria vieną. Rūmų teismų pirmininkus ir Aukščiausiojo teismo teisėjus Karalius skiria savo nuožiūra, be jokio pristatymo. Miestuose yra renkama kandidatai į burmistrus ir tarybos narius-teisėjus. Čia ir trys kandidatai patiekiami Karaliui paskirti burmistru. Tokia pat tvarka renkami Stockholmo miesto teismo nariai-teisėjai, o kitose vietose miesto teismo narius tvirtina policijos ar miesto viršininkai.

3. *Rinktiniai (šefenai).*

Senovės laikais švedai įvairius klausimus bei ginčus spręsdavo tam tikruose giminės ar grupės susirinkimuose. Tuose susirinkimuose turėjo teisę dalyvauti tik vyrai (kurie galėjo nešioti ginklą). Pradžioj patsai susirinkimas aiškindavo, kur yra teisybė; vėliau tat buvo pavesta 12 vyrų, kuriuos lygiomis dalimis pasirinkdavo šalys. Ištirtą reikalą tie „12“ turėjo referuoti susirinkimui. Kadangi tokia rinktinių instancija buvo albai prigijusi liaudies sąmonėj, tai ji ir liko įvesta į teismų organizaciją.

Rinktiniais (šefenais) gali būti renkami vietos gyventojai, turį nemažiau kaip 25 metus amžiaus. Negali būti išrinkti teismo nubaustieji ir tarnaujantieji valstybinėse įstaigose. Renkama 6 metams. Dėl rinkimų galima skųstis apylinkės teisėjui. Tai yra ne tarnyba, o kiekvieno gyventojo garbės pareiga. Rinktiniai negauna jokio atlyginimo; jiems sumokamos tik kelionės išlaidos.

4. *Bylų priklausomybė.*

Apylinkės ir miestų teismai sprendžia visas baudžiamąsias ir civilines bylas, kiek jos nepavestos Rūmų teismams arba specialiais įstatymais — kitiems teismams. Žalos ir bausmės dydis čia jokios reikšmės neturi. Rūmų teismai yra apeliacinė instancija visiems žemesniųjų (apylinkės ir miestų) ir kai kurių specialių teismų išspręstoms byloms. Rūmų teismai, kaipo pirma instancija, sprendžia labai nedaug bylų. Tokios bylos yra: dėl smurto ir sąmokslo prieš valstybę, Karalių ir jo šeimą ir užsienio valstybės pasiuntinybę, kaltintojo ir teisėjų bei kitų aukštesnių valdininkų tarnybinių nusikaltimų, civilinių bajorų ir Mokslo Akademijos narių ginčų ir t.t. Į Aukščiausiąjį teismą galima skųstis: civ. bylose, kur liko nepatenkinta pretenzija 1500 kronų, o baudž. bylose, kai gresia arba yra nubaustas ka-

lėjimu bei atleidimu iš tarnybos. Duodantieji apeliacijas turi įnešti 150 kronų kaucijos ir 150 kronų išlaidoms.

Apskundimo terminai — į Rūmų teismą 7 dienos, o į Aukščiausiąjį teismą — 30 dienų.

Kalbant apie teismo posėdžius, reikia skirti žemesniuosius teismus nuo aukštesniųjų. Apylinkės ir miesto teismuose procesas eina gyvu žodžiu, o Rūmų ir Aukščiausiame teisme — tik raštu. Bet dabar jau ir žemesniuose teismuose pradėjo įsigalėti rašytinis procesas. Tas ypač matyt civilinėse bylose, kurias veda advokatai. Dažnai jie posėdžiuose nepasako nei žodžio, o tik įteikia pasiaiškinimą ir pasitraukia. Nors įstatymas leidžia aukštesniems teismams patiems atlikti teismo tardymo veiksmus, bet praktikoj to beveik kaip ir nepasitaiko.

5. *Rengiamasis tardymas.*

Švedai visai nežino tardytojų. Visus nusikaltimus aiškina policija. Jinai klausinėja asmenis, daro kratas ir savo nuožiūra sulaiko kaltinamuosius. Sulaikytus kaltinamuosius pristato teismui — miestuose per 8 dienas, o apylinkėse per 14 dienų (Suomijoj per 30 dienų). Dėl pačios policijos reikia pasakyti, kad jinai priklauso ne valstybei, o savivaldybėms (kaip ir Amerikoj), iš kur gauna algą. Po Did. Karo nutarta laikyti tam tikrą skaičių valstybinės policijos. Tat įvesta ryšium su tuo, kad atsitikus kokiam nors įvykiui, viena vietos policija nepajėgdavo išaiškinti svarbesnių nusikaltimų. Bet ir tą policiją išlaiko ne pati valstybė, o savivaldybės, kurios, atitinkamai savo pajėgumui, turi duoti valdžios dispozicijon tam tikrą skaičių policijos valdininkų ir tarnautojų.

6. *Kaltintojai.*

Švedai nežino ir Prokuratūros institucijos. Bylų kėlimo ir kaltinimo pareigos buvo pavestos vadinamiesiems kaltintojams. Tokiais kaltintojais buvo įvairūs administracijos valdininkai (daugiausia policijos viršininkai). Nuo 1917 metų pradėta tvarkyti kaltintojų organizacija, kuri dabar turi šitokį vaizdą: a) vyriausias kaltintojas — Justicijos Kancleris; b) landsfogde, kurių žinioj yra: 1) stadsfiskale (miestuose) ir 2) landsfiskale (prie apyl. teismų). Dabar landsfogde tebėra policijos viršininkai ir kaipo tokie priklauso kito administracinio valdi-

ninko. Todėl landsfogde patys daro tardymus, sulaiko kaltinamuosius ir gali dalyvauti teismo posėdžiuose kaltintojais. Žemesnieji kaltintojai privalo klausyti vyresniųjų kaltintojų nurodymų. Bet čia yra viena išimtis, būtent: vyresnysis kaltintojas negali uždrausti žemesniajam iškelti kurią nors bylą. Nukentėjusiems beveik visose bylose suteikta skundimo teisė.

7. *Advokatūra.*

Norėdami pabrėžti savo gyvenimo skirtingumą, švedai mėgsta patys sakyti, jog pasaulyje tėra 3 valstybės, būtent: Švedija, Suomija ir.... Siamas, kur nėra jokio įstatymo, reguliuojančio advokatūrą. Teismo eigos įst. 15 str. pasakyta: „norinčiam bylosenos metu turėti pagalbą, leidžiama pasiimti įgaliotinį", o civilinėse ir mažesnėse baudžiamosiose bylose „šalys gali skųsti ir atsakyti per įgaliotinį". Kas gi gali būt įgaliotiniu? Į tai ten pat nurodoma: „tas, kas už kitą nori skųsti ar atsakyti, turi būt geros šlovės, garbingas ir suprantantis asmuo". Praktiškai tai reiškia, jog kiekvienas Švedijos pilietis gali save vadinti advokatu ir atstovauti klijentams visose teismo bylose. Daug kartų buvo mėginta tas klausimas sunormuoti įstatymu, bet niekas iš to neišėjo. Tokį sunormavimą švedai supranta, kaipo asmens laisvės suvaržymą, o todėl nei viena politinė partija nenori įnešti į parlamentą tą klausimą svarstyti. Šį klausimą mėginama išspręsti praktišku būdu. 1887 metais buvo įsteigta „Švedijos advokatų sąjunga", kurios nariais gali būt asmens, baigusieji aukštuosius teisės mokslus ir atlikę tam tikrą praktiką. Iš viso tai sąjungai priklauso apie 560—600 advokatų. Be kita ko, toji sąjunga siekia įgyvendinti principą, kad advokato vardas galėtų būt naudojamas tik jos narių. Tuo keliu toli jau nužengta. Teismai, skirdami neturtingiems kaltinamiesiems gynėjus, visada parenka advokatus. Už gynimą iš paskyrimo atlyginama iš valstybės iždo.

8. *Suomija.*

Nuo 13 amžiaus per 5 šimtmečius Suomija buvo švedų valdžioj. Per tą laiką švedai primetė suomiams ir savo teisę, kuri čia visa prigijo. Ir kai 1809 metais Suomija liko prijungta prie Rusijos imperijos, čia paliko veikti švedų teismų organizacija, tik Aukščiausio teismo funkcijas atlikdavo Rusijos Se-

natas. Iškovojusi nepriklausomybę, Suomija 1918 metais liepos mėn. 22 d. įsteigė savo Aukščiausiąjį teismą, susidedantį iš 12 teisėjų — Helsinkiuose. Todėl dabar Suomijoj yra tokia pat teismų organizacija, kaip ir Švedijoj; čia su mažais pakeitimais ir papildymais tebeveikia švedų įstatymai.

9. *Švedų santvarkos trūkumai.*

Patys švedai ir suomiai pripažįsta, jog jų teismų organizacija ir procesas turi daug spragų bei trūkumų. Svarbesni trūkumai yra šie: 1) policinis įžengiamasai tardymas, kur gali pasireikšti daug savavalės sulaikant žmones, 2) neišskyrimas kaltintojų į atskirą organizaciją, 3) auktesnėse teismo instancijose procesas eina tik raštu, 4) neišvengiamai ilgas bylos tęsimasis teismuose ir 5) rinktinių buvimas tik apylinkės teismuose, kur jų teisės aprėžtos ir kur jie sudaro didelį balastą. Jau nuo 1911 metų Švedijos parlamento pageidavimu yra sudaryta komisija, kuri stengiasi reformuoti teismų organizaciją. Pokariniais laikais toji Komisija dirba kontakte su suomių teisininkais.

—/—

K. Šalkauskis.

Teisėjo „sąžinės“ savoka mūsų įstatymuose.

Kai kur mūsų įstatymai iki šiol vartoja teisėjų „sąžinės“ sąvoką, kuri yra visai neaiški.

Pvz., Civ. Teis. Įst. 129 str. pasakyta, kad teismas, apsvarstęs bylos aplinkybes ir įvertinęs iš sąžinės įsitikinimo įrodymų reikšmę ir galią, daro sprendimą, kuris neturi prieštarauti įstatymams.

1. „Sąžinės įsitikinimas“ yra nevykęs išsireiškimas jau dėl to, kad atrodo, jog ne žmogus, bet sąžinė gali įsitikinti, arba sąžinės įsitikinimas yra vienas, o ne sąžinės, bet žmogaus įsisąmoninimas, yra kitas dalykas.

2. Jei posakis „sąžinės įsitikinimas“ yra tik priminimas teisėjui, jog jis savo darbą turi atlikti sąžiningai, tai vargu bau

galima tat pateisinti, nes tada atrodo, kad tik šiuo atveju reikalingas teisėjo sąžiningumas, o šiaip to sąžiningumo iš teisėjo nereikalaujama, arba, kad teisėjo sąžiningumas turi būti įvairių laipsnių — mažesnis ir didesnis sąžiningumas, — o čia reikalingas tam tikras aukščiausiojo laipsnio sąžiningumas, dėl ko įstatymas jį specialiai reglamentuoja.

Iš tikrųjų yra kitaip; teisėjas visur ir visuomet turi sąžiningai eiti savo pareigas. Tiesa, teisėjo nesąžiningumas yra skaudžiausias, kai jis sprendžia opius visuomenei reikalus, ir neteisingas teisėjas, pvz., piktas, kuris nuolat keršija ir yra bloguose santykiuose su žmonėmis ar jų atstovais, advokatais, tiek gali padaryti moralinio ir medžiaginio blogumo, kaip nė vienas kitas valstybės valdininkas. Bet šiuo atsitikimu akcentavimas, kad spręsdamas bylas teisėjas turi būti sąžiningas, daro permenką įspūdį. Juo labiau, kad B. St. 675 str. kalba apie žinomai neteisingus sprendimus, o C. P. Į. 1331—1336 str. apie nuostolių atlyginimą.

3. Negalima taip pat sąžinės sąvoką aiškinti ta prasme, kad teisėjas turi kiekvieną bylą spręsti taip, kaip jam sąžinė diktuoja. Čia jau būtų daug konfliktų su įstatymais, nes teisėjas daug kur galėtų su įstatymu nesutikti. Esant įstatymui, teisėjas neturi teisės spręsti bylos ne pagal tą įstatymą, kas aiškiai yra pabrėžta 129 str. — „sprendimas neturi prieštarauti įstatymams". Tai yra tiek elementarinė ir vienkart būtina taisyklė, jog drąsiai galima pasakyti, kad atleidžiant teisėjus nuo įstatymų būtino taikymo pareigos ir paliekant klausimus „teisėjo sąžinei" išspręsti, kraštas nustotų iškarto teisėtos santvarkos ir teisėjų savavalė pasiektų negirdėtų ribų. Kartais tai vadinama „revoliucinės sąžinės" pradu.

Civ. Teis. įst. 129 straipsnyje teisėjo sąžinės sąvoka pavartota greta teisėjo įsitikinimo sąvokos. Bet kokiame santykyje šios dvi sąvokos yra tarp savęs, sunku suprasti. Galima tiktai manyti, kad sąžinė šiuo atveju pavartota netiesiogine prasme. Sąžinė yra vidujinis jausmas, kuris įvertina poelgį dorovingumo atžvilgiu, t. y. ar poelgis yra geras ar blogas. Šis jausmas nustato, koks poelgis turi būti. Tuo tarpu, teisėjas, kuris nustato „įrodymų reikšmę ir galią", tyrinėja tiktai turinčius juridinę reikšmę faktus, o tam reikalingi protas ir logikos patyrimo metodai, kad „įsitikintų" ne kokie tie faktai turėjo būti, bet kokie jie iš tikrųjų buvo.

4. Teisėjo sąžinės sąvokai išaiškinti mums lieka išžiūrėti civilinės bylos svarstymo ir išsprendimo fazės, kurios pateikia medžiagos dar tolimesniam įsitikinimui. Bylos svarstymas gali būti suskirstytas trim laikotarpiais:

1) Teisėjas tyrinėja ir nustato turinčius juridinę reikšmę faktus ir įsitikina tų faktų tikrumu;

2) Teisėjas aiškina įstatymą, nustato jo turinį, kad galima būtų jį pritaikyti;

3) Teisėjas daro sprendimą.

Pirmajame laikotarpyje teisėjas išžiūri kilusį iš gyvenimo konkretų atsitikimą, kuris susideda iš didesnio ar mažesnio skaičiaus elementų. Teisėjas skirsto tuos elementus, geriau pasakius, faktus, į tokius, kurie turi juridinę reikšmę, ir į tokius, kurie tos reikšmės neturi, kitaip tariant, jis išskiria tuos faktus, kuriems juridinės normos yra nustačiusios juridinius padarinius.

Kiekvienas teisės ginčas yra ginčas dėl faktų iš vienos pusės ir tų juridinių faktų padarinių, kurie iš kitos pusės nustato, keičia ar nutraukia vieno asmens teises, o kito asmens pareigas.

Dažniausiai tas įvyksta tik visai eilei faktų sutapus, pvz., testamento surašymas (1 faktas) nesudaro dar naujų gyvenime santykių iki testatoriaus mirties, bet testatoriui mirus (2 faktas), jei jo mirties momentu yra gyvas testamentinis įpėdinis (3 faktas), ir teismui patvirtinus testamentą (4 faktas), įpėdinis įgyja naujų teisių, ir tokiu būdu susideda nauji santykiai.

Juridinių faktų visuma, kuri duoda juridinį efektą, vadinama juridinio santykio sudėtimi. Kilus ginčui ir bylai patekus teisman, teisėjas tikrina juridinio santykio sudėtį: juridinius faktus, jų tikrumą ir pagaliau jų reikšmę.

Šiuo atžvilgiu pakaktų pasakyti, kad teisėjas turi įsitikinti tų faktų tikrumu ir reikšme; jokie dorovingumo klausimai čia nekyla.

5. Kai dėl įstatymų aiškinimo ir jų taikymo, tai tenka panaudoti visą eilę mokslų, kurių objektas yra žmogaus kūryba, pvz., psichologija, logika, gramatika, sintaksė, stilistika ir t.t. Bet ir čia nėra vietos teisėjo dorovingumo pradams taikyti. Kalbamas aiškinimas turi tikslą išaiškinti ne teisėjo ypatumus, o įstatymo turinį, kuris visai nepareina nuo teisėjo ypatumų arba jo pažiūros į dorovingumą.

6. Tretysis proceso laikotarpis, būtent, sprendimo darymas, reikalauja iš teisėjo tik proto darbo ir nereikalauja iš jo jokių specialinių dorovingumo kvalifikacijų.

Bendros teisės normos pritaikymas ginčijamam atsitikimui turi silogizmo pavidalą. Nustatyta pirmame proceso laikotarpyje juridinių faktų visuma sudaro mažąją premisą; išaiškintos antrame laikotarpyje juridinės normos, kurios taikytinos ginčijamam atsitikimui, sudaro didžiąją premisą, o trečiame laikotarpyje padarytas sprendimas yra neišvengiama išvada iš abiejų premisų.

Čia teisėjas turi būti tiek dorovingas, kaip kiekvienas valstybės tarnautojas, ne daugiau ir ne mažiau, ir, darydamas iš premisų išvadą, jis net negali taikyti kokį dorovingumo kriterijumą be logikos taisyklių.

7. Kitaip yra tais atvejais, kai teisėjas išeina iš savo tiesioginių užduočių ir priverstas kurti naujas teisines normas. Jurisdikcijos funkcija uždeda teisėjui pareigą taikyti kiekvieną įstatymą, kad šis ir prieštarautų jo įstikinimams, jo sąžinei. Išleistas įstatymas atleidžia teisėją nuo moralės atsakomybės už padarinius, nes tą atsakomybę neša valstybės valdžia, kuri yra išleidusi ar nelaiku pakeitusi pasenusį įstatymą. Bet jei teisėjui uždėta pareiga sukurti normą, jis tada moraliai yra atsakingas už normos padarinius. Čia iš teisėjo galima reikalauti, kad jo sukurta norma sutiktų su dorovingumo reikalavimais; teisėjas tada turi teisę eiti savo įsitikinimais ir klausyti savo sąžinės balso. Jis tada moraliai atsakingas, kaip ir įstatymų leidėjas.

Kai atitinkamos teisinės normos (įstatymo, papročio ar precedento) nėra arba įstatymas yra neaiškus, nepilnas ar prieštaringas, mūsų įstatymai leidžia teisėjui pačiam sukurti normą „bendra įstatymų prasme". Bet įstatymas nenustato kelių bei tvarkos, kuria gali būti nustatyta toji norma.

Įdomiai šį klausimą sprendžia Šveicarijos Civ. Kod. 1 str. Jei įstatymas neturi nuostatų kuriam nors klausimui išspręsti, tai teisėjas turi spręsti papročio teise, o kur ir jos nėra, tai ta taisykle, kurią jis nustatyų, jei pats būtų įstatymų leidėju. Teisėjas šitokiais atvejais prisilaiko pripažinto mokslo ir tradicijos.

8. Įdomu, kad rusų vėlesnieji įstatymai jau buvo atsisakę nuo teisėjo „sąžinės" sąvokos. Pvz., Procesinių Taisyklių Že-

miečių Viršininkams 88 str. pasakyta, kad teisėjas, turėdamas galvoje bylos aplinkybes ir suteiktus įrodymus, nustatęs pagal vidujinį įsitikinimą jų reikšmę ir galią, daro sprendimą. Teisėjo „sąžinės" sąvoka jau išleista. Tuo tarpu mūsų naujo Teis. Santv. Įst. 134 str. pasakyta, kad teisėjas daro sprendimus, teklausydamas savo sąžinės ir įstatymų.

Kaip suprasti šią, vėl atgaivintą, sąžinės sąvoką, sunku pasakyti, juo labiau, kad įstatymas dar bendresne forma ją yra paminėjęs, nekaip kad Rusijos įstatymai.

—/—

J. Januška.

Materialinė teisėjo atsakomybė.

Apylinkės teismų teisėjų darbą sudaro bylų sprendimai ir teismo įstaigos administravimas bei priežiūra.

Teismų Santv. Įstatymo 66 str., „Apylinkės teismą tvarko apylinkės teisėjas. Jeigu apylinkės teisme yra keli apylinkės teisėjai, tai teismą tvarko tas jų, kuriam tatai Teisingumo Ministerio pavesta". To įstatymo 1 p. 248 str. pasakyta „Apylinkės teismo raštinė yra apylinkės teisėjo žinioje". 251 str. nuostatu, „apylinkės teisėjas skiria ir atleidžia teismo sekretorių ir raštinės tarnautojus". Bet 249 str. pažymėta, kad „raštinę veda ir už jos darbų tvarką atsako teismo sekretorius". Kaip suderinti pažymėtų įstatymų reikalavimus? Iš pacituotų įstatymų galima prieiti išvadą, kad teismo raštinę tvarko, nustato darbą, jį paskirsto, žemesnius raštinės tarnautojus prižiūri ir už raštinės tvarką atsakingas sekretorius, o teisėjui priklauso bendra raštinės darbo priežiūra.

Bet kaip teisėjas gali tą savo priežiūrą vykdyti ir ar turi tam galimumo?

Dažniausiai vienas teisėjas administruoja apylinkės teismo įstaigą ir vykdo raštinės priežiūrą. Jam tenka dar bylos spręsti, daryti vietos apžiūrėjimus. Posėdžiaudamas 4—5 dienas savaitėje, nuo 8 ligi 14 val., teisėjas yra ne tik atitrauktas nuo raštinės priežiūros, bet ir skubesnius raštus tenka pasirašyti teismo posėdžio ar pertraukos metu. Laisvomis nuo posėdžio dienomis teisėjas vyksta arba į apžiūrėjimus vietose, arba rašo

bylose motyvuotus sprendimus arba skaito artimiausio posėdžio bylas, taip kad laiko raštinės priežiūrai kaip ir nelieka. Daug geresnėje priežiūroje yra raštinė, kur teisme yra du teisėjai. Bet, vis dėlto, ir vienas teisėjas turi surasti galimumo prižiūrėti teismo raštinės darbą.

Pirmiausia, teisėjas turi atidarinėti teismui siunčiamą korespondenciją, o tai darydamas, mato visą susirašinėjimą ir visas klaidas, kurios įvyko susirašinėjimuose dėl tarnautojų kaltės, ir pastebi, kas tas klaidas padarė. Be to, tarnautojui nemalonus raštas nebus kur padėtas ar nuslėptas teisėjui į rankas nepakliuvęs. Ant gautų raštų teisėjas turi tuoj dėti rezoliucijas. Raštai skirstomi tarnautojams pavardėmis, ir toks sutvarkymas turi gerą ypatybę, nes tarnautojas verčiamas atidžiau raštus ne tik pildyti, bet ir į atitinkamą bylą įdėti.

Bent kartą savaitėje teisėjas turi pakontroliuoti, kaip raštinėje dirbamas darbas, ar nėra pas tarnautojus užsigulėjusio darbo. Patikrinti, ar tinkamai vedamos piniginės bylos, ar nustatytu laiku į banką įnešami teismo mokesčiai, ar laiku pristatomos Valstybės Kontrolei pajamų apyskaitos. Tokia raštinės priežiūra reikalauja iš teisėjo didelio darbui atsidėjimo, pasišventimo ir atsisakymo nuo poilsio.

Bet ar tokia raštinės priežiūra pakankama?

Tikslingiausia būtų, jei bylininkų prašymus ir skundus priiminėtų pats teisėjas, ko pageidauja Civ. teis. įst. 51 ir 52 str. str. ir Baudž. teis. Įst. 45 str., nes teisėjas geriau išžiūrėtų prašymus, ar jie tinkami ir nurodytų trūkumus, bet tai įmanoma ten, kur yra Apylinkės teisme du teisėjai, o, esant vienam, tenka prašymus, skundus ir pinigus priiminėti pavesti sekretoriui, ar kasininkui. Tokiai padėčiai esant, kyla klausimas, ar teisėjas turi medžiagiškai atsakyti už sekretoriaus padarytus pasisavinimus?

Ar kaltas teisėjas, jei sekretorius ar kitas teismo tarnautojas, priimdamas stambią pinigų sumą į pereinamąsias sumas, išduos piliečiui kvitelį, o tų pinigų į knygą neįtrauks ir sau pasilaikys? Juk teisėjas ir revizoriai, tikrindami knygas, tuo atveju gali nieko nepastebėti. Kitas pavyzdys. Sekretorius pašto perlaidą, kuria buvo į banką siunčiami teismo mokesčiai, įklijuoja į pereinamąsias sumas įmokėtos sumos persiuntimą pakvituoti, o gautą banko kvitą apie teismo mokesčių įnešimą prideda prie pajamų apyskaitos, kurią pristato Valstybės Kont-

rolei, o iš pereinamųjų sumų pasisavina kelis tūkstančius litų, kas buvo prieš mane padaryta mano dabar tvarkomam teisme nusišovusio sekretoriaus. To nepastebėjo ir Valstybės Kontrolės revizorius, tikėdamas, kad įklijuota perlaida tikrai iš pereinamųjų sumų pinigai (apie 4000 litų) buvo pasiųsti į Lietuvos banką. Toks gudrus pasisavinimas paaiškėjo daug vėliau. Ar gali ką padėti teisėjo kontrolė, jei prie senų baudžiamų bylų prijungtus pinigus sekretorius ir kiti tarnautojai pasisavina, ar vykdomose bylose (Civ. teis. įst. 161[1] str.) paima pinigus, padaro nutarimą, teismo kvito numerį įrašo iš oro, bet panašų į kvitarų, taip pat ir bylos numerį, nutarimą išduoda bylininkui, o pinigus įsideda į kišenę, bylos nepradeda, suplėšo ar archyve taip užkiša, kad niekas nesurastų. Arba kaip suseks teisėjas, jei sekretorius, paimdamas pinigus, užpajamos mažiau, negu iš tikrųjų gavo.

Už tokius sekretorių, ar kitų teismo tarnautojų pasisavinimus, teisėjo negalima pripažinti net tarnybiškai kalto, nei materialiai atsakingo.

Tačiau teisėjas, prižiūrėdamas raštinę ir kontroliuodamas tarnautojų darbą ir vedamą piniginę atskaitomybę, nėra tikras, kad jam už sekretoriaus pasisavinimus nereikės materialiai atsakyti.

Daugumas apylinkės teismų provincijoje neturi nedegamų spintų, ir pinigus sekretoriai laiko paprastame ar rašomojo stalo stalčiuje arba kišenėje. Esant tokiam pinigų padėjimui, atsiranda pagunda kasdieniniams reikalams „laikinai" pasiimti iš tokių stalčių, ir sargas dažnai išsikrapšto, arba dėl neatsargumo sekretorius iš kišenės pameta.

Gerai, jei teismo buveinės vietoj yra bankas, tai gali kasdiena stambesnes sumas įnešti, bet, jei nėra, tai per 2 savaites susirenka gana stambių sumų, kurias nėra kur saugiai ligi išsiutimo į banką padėti. Dėl to reikėtų apylinkės teismams duoti nedegamas spintas.

Teisingumo Ministerijos išleistomis taisyklėmis apylinkės teisme pajamas ir pereinamąsias sumas priima teismo sekretorius, arba pagal teismo sekretoriaus arba jo padėjėjo raštišką įsakymą teismo kasininkas, o antstolio pajamas — pagal antstolio įsakymą.

Už paimtų mokesčių tinkamumą teismo bylose, atsako bylą žiūrėjęs teisėjas, o antstolio bylose — antstolis.

Antstolis mokesčius apskaičiuoja ir pagal tą apskaičiavimą sekretorius juos priima, bet teisėjas mokesčių neapskaičiuoja ir jo įsakymu sekretorius nepriiminėja, tai kodėl ir pastarasis atsakingas už sekretoriaus netinkamai priimtus bei išeikvotus teismo ir žyminį mokesčius.

Tiesa, teisėjas, bylą spręsdamas, turi pagal ieško didumą pažiūrėti ar ne per mažai mokesčių paimta, turi patikrinti, bet už jų apskaičiavimą turėtų atsakyti tas, kas jį daro. Bet, vis dėlto, kas atsakingas už netinkamą mokesčių paėmimą ne bylose, pvz., už priimtus mokesčius, už pažymėjimus, išduodamus Žemės Bankui paskolai gauti, tikslu išvykti į užsienį, už tiesioginiai į kasą įmokėtas liudytojų baudas? Taip pat nepasakyta, kas atsakingas, teisėjas ar sekretorius, už netinkamą iš depozitų pinigų išmokėjimą pagal orderį, ir pereinamųjų sumų išmokėjimus.

Kaip dabar apylinkės teismų piniginė atskaitomybė sutvarkyta, kasa yra sekretoriaus arba kasininko žinioje, nes mokesčius pagal antstolio apskaičiavimą priima teisme sekretorius, o gautus pinigus vykdymo metu vykdymo vietose turi per 24 val. perduoti sekretoriui. Teismų Santv. įst. 231 str., „teismo antstolis, prieš pradėdamas eiti savo pareigas, turi sudėti įkaitą atlyginti nuostoliams, jeigu jų padarytų savo neteisėtais veiksmais". Tuo tarpu, iš teismo sekretorių ar kasininkų, kurie turi savo žinioje kasą ir gali kitokių nuostolių padaryti, įkaito nereikalaujama. Kadangi dažniausiai sekretoriai turto neturi, iš kurio būtų galima padarytus nuostolius ar išeikvojimus išieškoti, tai ieškoma iš teisėjo.

Bendros Sąskaitybos įstatymo (VIII t. II d.) 38 str. pažymi: „Įstaigų viršininkai turi kiek gali dažniau apžiūrėti savo įstaigoje vedamas knygas ir apskritai prižiūrėti, kad knygos būtų vedamos tvarkingai ir pagal įstatymus". Iš to matyti, kad įstatymas įstaigų viršininkams uždeda tik pareigą prižiūrėti knygvedybą, kiek gali, o už knygų netinkamą vedimą, 14 ir 15 str. str., knygų vedėjas gali būti traukiamas tieson. To įstatymo 191 str.: „Kiekviena įstaiga ir asmuo, kuriam pavesta saugoti arba tvarkyti piniginį arba medžiaginį kapitalą, turi nustatytais terminais pateikti kam reikia apyskaitas apie to kapitalo padėtį, judėjimą ir apskritai apie visas jo apyvartas", o 225 str., apyskaitas sudaro vedąs pajamų-išlaidų knygas. Iš šių įstatymų matyti, kad asmeniui, kuriam pavesta vesti atskai-

tomybę, turi pats, ne kieno kito neraginamas, saugoti kapitalus ir pristatinėti apyskaitas, atseit, sekretorius ar kasininkas, kas tvarko kasą ir atskaitomybę. 368 str. nuostatu, įskaitos dedamos patiems kasininkams, ar kitiems asmenims betarpiškai nusikaltusiems.

Vyr. Tribunolas 1935 m. Faino Dovydo byloje su Teisingumo Ministerija išaiškino: „Piliečių pinigai, teisėtu keliu patekę valstybės tarnautojų žinion, jo tarnybos pareigų apybrėžose, yra Valstybės iždo žinioje, ir už tų pinigų saugumą turi atsakyti Valstybės iždas, jei valstybės tarnautojo įnešto užstato nepakaktų nuostoliams padengti".

Bendr. Sąsk. įst. 367—394 str. str., iš tarnautojų ir valdininkų įskaitos išieškomos dvejopai: Baudž. Teis. įst. 1066—1116 str. str. tvarka, baudžiamojo teismo keliu, keliant baudžiamąją bylą, jeigu įskaitos susidarusios dėl tarnautojų piktos valios, ir Bendr. Sąskaityb. įst. 373 str. tvarka, administracijos vykdymo tvarka, jeigu jos susidariusios ne dėl piktos valios, bet per neapsižiūrėjimą, ką išaiškino 1926 m. kovo mėn. 26 d. Vyr. Tribunolas.

Taigi, šiais dviem atsitikimais atsakyti gali tik teismo sekretorius ar kiti teismo tarnautojai, vedą atskaitomybę, ir tvarką kasą asmuo, bet ne teisėjas.

Teisėjas atsako: baudžiamąja tvarka, drausmės tvarka, Teismų santv. įst. 144—176 str. str., ir civiline tvarka, Civ. Teis. įst. 1331—1335 str. str., kiek liečia nuostolių ieškojimą dėl teisėjų šališkų arba neteisių veiksmų. Vyr. Tribunolo 1926 m. ir 1930 m. išaiškinimu iš teisėjų įskaitų administraciniu keliu negalima ieškoti. 1926 m. Vyr. Tribunolas savo nutarimo motyvuose pažymi: „Taikos Teisėjas (Teismo Pirmininkas), imdamas iš bylininkų mokesčius, dirba teismo darbą, nes jis tad daro kas kartą tam tikrą rezoliuciją (nutarimą). Tad ir už šituos veiksmus teisėjai yra atsakomingi prieš teismą nurodyta teismo tvarka". Bet tas aiškinimas ne visai suderintas su teismo darbu. Pirmiausia, mokesčius ir prašymus apylinkės teismuose, daugiausia, priima teismo tarnautojai, be teisėjo rezoliucijos.

Vyr. Tribunolas 1930/125 nutarimo motyvuose pažymi: „...Paprastos įskaitos, nesumokėjus jų, išieškomos iš teisėjų ir teismų tarnautojų tvarka, numatyta Civ. Proc. Įst. 1331—1336 str., todėl šiąja tvarka turi būti išieškomos ir įskaitos, padary-

tos Bendr. Sąsk. įst. 371 str. pastaba". Tačiau Civ. teis. įst. 1331 ir tolesni str. numato atsakomybę ne visų apskritai tarnautojų, o tik teisėjų, prokurorų ir kitų magistratūros valdininkų, o dėl valdininkų, kaip 1927 m. ir 1934 m. Vyr. Tribunolas išaiškino, „...„valdininkas" tinka tiems valdžios nariams, kurie paskirtose ribose savarankiškai veikia".

Civ. Teis. Įst. 1331 str. nustato, kad teisėjai atsako už nuostolius susidariusius dėl neteisėtų ir šališkų veiksmų, ir tai atrodo praplečiamai negali būti aiškinamas. Už savo žinioje tarnaujančių tarnautojų tarnybos ribose padarytus piliečiams ar valstybei nuostolius turi atsakyti teisėjas, kada jų neprižiūri, o, kaip reikia prižiūrėti, turi būti nustatyta.

Civ. teisenos įstatymo leidėjas, nustatydamas bylų kėlimo tvarką (1331 str.), numatė tik ypatingą tvarką byloms dėl nuostolių kelti. Ta tvarka buvo nustatyta, kad prieš teisėjus ir magistratūros valdininkus negalėtų mėgstą bylinėtis be reikalo bylininkai keršto sumetimais kelti bylas ir tuo mažinti jų autoritetą ir daryti nemalonumus.

1935 Vyr. Tribunolas 1935/79 vis. susir. nutarimu išaiškino, kad teisėją byloje traukti trečiuoju asmeniu Apeliacinių Rūmų ar Vyriausiojo Tribunolo sutikimas nereikalingas. Tribunolo aiškinimai privalomi, ir jais reikia vadovautis, nors traukti trečiuoju asmeniu priklauso nuo bylą sprendžiančio teismo, bet, vis dėlto, po minėto Vyr. Tribunolo aiškinimo, teisėjai nėra apdrausti nuo nemalonumų, kuriuos gali padaryti bylininkai ir pašaliniai asmenys. Dėl to šis klausimas turėtų būti sutvarkytas įstatymo keliu.

——/——

Š. Braudė.

Vekselių įsisenėjimas.

1903 m. Vekselių Įstatuose yra du skyriu: vienas — apie paprastų vekselių, antras — apie įsakytinių vekselių įsisenėjimo terminus. Nepaisant to, vekselių įsisenėjimo klausimas dar nėra visiškai aiškus, tuo dalyku teisės mokslo literatūroje ir teismų praktikoje kyla gan daug neaiškumų. Čia mes paliesime vekselių įsisenėjimo terminus.

I.

Vekselių įst. 73 str., vekselinis ieškinys paprasto vekselio davėjui gali būti vekselio laikytojo pareikštas per penkerius metus nuo vekselio mokamojo termino dienos, o įsirašiusiems (žirantams) ir laiduotojams — per vienerius metus nuo veks. protesto dienos. Apie paprastų vekselių įsirašiusius kalba Veks. Įst. 17, 23, 28—30 ir kiti straipsniai. Paprastų vekselių laiduotojai minimi Veks. Įst. 57—59 str. Esti laiduotojų už veks. davėją ir už įsirašiusius (57 str.). Jei nenurodoma, už ką laiduota, tai prileidžiama, kad už vekselio davėją. Turint galvoje tik 73 str. vartojamus žodžius, išeitų, kad vekselio laikytojas gali vekseliu pareikšti ieškinį tiek įsirašiusiajam, tiek ir bet kokiam laiduotojui tiktai per vienerius metus nuo vekselio suprotestavimo dienos. Kiek tai liečia laiduotojus, tokia išvada prieštarautų Veks. Įst. 59 str., kuriame tarp kito pasakyta, kad „vekselinis laiduotojas atsako lygiai taip, kaip asmuo, už kurį laidavo". Vadinasi, jei veks. davėjas atsako per penkerius metus nuo mokamojo termino dienos, per tiek pat laiko turėtų atsakyti ir laiduotojas. Iš tikrųjų, Rusų Senatas, iš pradžių buvo nustatęs tokį 5 metų įsisenėjimo laiką vekselio davėjo laiduotojui (žiūr. Kaminka „Veks. Įst. 73 str. 9 § ir 75 str. 2 §). Kaminka „Vekeselių Įst." 59 str. 6 § ir Rusų Senatas 911/27 kas. civ. sprend. išaiškino, kad „laiduotojas yra laiduotojas tik už įsirašiusįjį, kuris tikrai tuo atsitikimu atsako taip, kaip asmuo, už kurį laidavo". Ta nuomonė pagrįsta dar tuo: Vekselių Įstatų 73 str. nustato, kad vekselinis ieškinys įsirašiusiems ir laiduotojui pareikštinas per vienerius metus nuo protesto dienos. Vekselis protestuotinas, kad būtų galima juo ieškoti iš įsirašiusiųjų (49 ir 55 str.). Iš vekselio davėjo galima ieškoti ir neprotestuotu vekseliu. Jei laiduotojas už veks. davėją atsako taip, kaip vekselio davėjas, tai iš laiduotojo už veks. davėją galima ieškoti ir neprotestuotu vekseliu. Vadinasi, jei Veks. Įst. 73 str. susyja veks. laiduotojo atžvilgiu įsisenėjimo terminą su protesto diena, tai čia kalbama tik apie laiduotoją už įsirašiusįjį, o ne laiduotoją už veks. davėją, iš kurio ieškant vekselis galėtų likti visai neprotestuotas.

Taip samprotaujant išeina, kad laiduotojui už vekselio davėją ieškinys galėtų būti pareikštas per 5 metus nuo vekselio mokamojo termino dienos. Bet Rusų Senatas 913/1394 civ.

kasac. dep. sprendimu išaiškino: „terminas ieškiniui pareikšti laiduotojams apskritai nurodytas Veks. Įst. 75 str., būtent: treji metai nuo vekselio mokamojo termino“. Kaminka, visur laikosi tos nuomonės, kad tuo atveju veikia 5 metų įsisenėjimas. Praėjus trejiems metams po vekselio mokamojo termino dienos, negali būti pareikšta ieškinių tarp įsirašiusiųjų ir laiduotojų. 75 straipsnis nustato laiko ribą visiems ieškiniams, pareiškiamiems laiduotojams; tas laikas negali būti ilgesnis, kaip treji metai. Veks. Įst. 59 str. nurodo, kad laiduotojas atsako lygiai taip, kaip asmuo, už kurį laidavo. Tuo remdamasis Senatas pirmiau ir nustatė penkerių metų įsisenėjimą ieškiniams prieš laiduotojus už veks. davėją; gi pagal 75 straipsnį išeina, kad tik tuo vienu atveju pats įstatymas pakeitė laiduotojų už veks. davėją atsakomybę, nustatydamas jų atžvilgiu trumpesnį įsisenėjimą.

Toks samprotavimas yra ir logiškas ir paremtas įstatymais. Palyginę 73 str. su 75 straipsniu, matome, kad pirmasai įsirašiusiųjų ir laiduotojų atžvilgiu įsisenėjimo terminą riša su veks. protestu, o antrasai — su veks. mokamuoju terminu. Iš to galima suprasti, kad 73 str. numato tokius vekselių dalyvius, iš kurių ieškant vekselis suprotestuotinas, t. y. įsirašiusius ir jų laiduotojus, o 75 str. jau numato visokius laiduotojus.

Aiškinant 73 str. pažodžiui, veks. laiduotojas už veks. davėjus atsako per vienerius metus nuo protesto dienos; Rusų Senato pirmas nusistatymas — penkeri metai nuo mokamojo termino dienos; antras, pakeistas Rusų Senato nusistatymas — treji metai nuo mokamojo termino dienos.

Vyr. Tribunolo paskelbtuose sprendimuose (1932/478, 32/502, 32/617 ir kit.) neteko rasti tiesioginio to klausimo išsprendimo. Toks mūsų Aukščiausiojo Teismo sprendimas tokiam svarbiam klausimui juo labiau būtų reikšmingas, nes, kaip matyti iš jojo sprendimo 32/617 ir dalinai iš sprendimo 32/478, Vyr. Tribunolas yra linkęs laikyti net įsirašiusius, prie kurių parašų nėra laidavimo aptarimo (57 str.), laiduotojais, nors ne visados galėtų tam pritarti. Taip plačiai taikant laiduotojo sąvoką, labai dažnai gali iškilti įsisenėjimo klausimas, kuriam išspręsti reikėtų turėti autoritetingą aiškinimą. Docentas p. T. Petkevičius savo prekybinės teisės paskaitose (1929/30 mokslo metais) yra pasisakęs už trejų metų įsisenė-

jimą ieškiniams prieš laiduotojus už veks. davėjus. Tokia išvada ir būtų priimtiniausia, nes ji gali būti paremta Veks. Įst. 59, 73 ir 75 straipsniais.

II.

Veks. Įst. 74 str. nustato, kad pagal sumokėtą vekselį įsirašiusis gali pareikšti ieškinį prieš jį einantiems įsirašiusiems per 6 mėnesius, skaitant nuo tos dienos, kurią vekselis jojo sumokėtas. 75 str. nuostatu, ieškiniai tarp įsirašiusiųjų gali būti pareikšti per trejus metus nuo vekselio mokamojo termino dienos. Kad įsirašiusieji per tuos trejus metus savo regreso teisės iš kitų įsirašiusiųjų nenustotų, 74 straipsnis nustato, kad „įsirašiusis, kuriam pareikštas toks ieškinys, turi teisę savo reikalavimams aptikrinti patraukti prieš jį einančius, — visus, kaikuriuos arba vieną jų, — į bylą trečiaisiais asmenimis". Tas trejų metų terminas motyvuojamas tuo, kad, sumokėjęs vekselinę skolą, paskutinis įsirašiusis ar laiduotojas dar turėtų dvejų metų laiką ieškoti tos skolos iš vekselio davėjo, kuris atsako per penkerius metus nuo vekselio mokamojo termino dienos. Turint galvoje tokį 75 str. motyvavimą, lengva atsakyti, kad įsirašiusiajam, išpirkusiam iš vekselio laikytojo priteistą vekselį, galioja 73 str. nustatytas penkerių metų įsisenėjimas. Kai veks. laikytojui atiteista iš veks. davėjo ir visų įsirašiusiųjų solidariai, o paskui vienas įsirašiusis vekselį išpirko, tai, abejotina, ar pastarasis gali regreso keliu, praslinkus penkeriems metams nuo veks. mokamojo termino, tuo vekseliu ieškoti iš veks. davėjo? Buvo atsitikimų, kada mūsų teismai tokiu atveju taikė jau bendrą įsisenėjimą, prileisdami, kad 73 str. taikytinas tik paskutiniam veks. laikytojui. Priimant Rusų Senato 75 str. motyvavimą, aiškėja, kad ir šiuo atveju veikia tik Veks. Įst. 73 str. Įsirašiusiems apsaugoti nuo 73 str., kartais jiems nepalankių, padarinių, jų tarpusavio atsakomybės terminai taip surikiuoti, kad dar liktų dveji metai ieškoti iš veks. davėjo. Jei tokiu atsitikimu jie galėtų ieškoti ligi 10 metų, tai tokio nuostato visai nereikėtų.

Kai dėl 74 str. nustatyto 6 mėnesių laiko įsirašiusiajam, išpirkusiam vekselį, pareikšti ieškiniui prieš jį eiantiems įsirašiusiems, tai čia turima galvoje tik toks įsirašiusis, iš kurio veks. laikytojo ar kito įsirašiusiojo teismo keliu buvo ieškota ir išieškota. Toks įsirašiusis, išpirkęs vekselį, gali kitam įsirašiu-

siajam pareikšti ieškinį tik per 6 mėn. nuo išpirkimo dienos ir nepraėjus trejiems metams nuo veks. mokamojo termino. Kas kita, jei įsirašiusis pats pradeda ieškoti iš kitų, priš jį einančių įsirašiusiųjų. Tada jam jau galioja 73 str. nustatytas terminas, nes jis laikomas jau vekselio laikytoju. Tokia išvada seka iš Vyr. Tribunolo sprendimų 32/957 ir kit. Šiai išvadai neprieštarauja ir Rusų Senato civ. kasac. dep. 1910 m. lapkr. 5 d. spr., kuris tiksliai apibrėžia, kad 73 str. nustatyti terminai liečia veks. laikytojus ir, ieškant įsirašiusiajam iš įsirašiusiojo, veikia šešių mėnesių terminas nuo sumokėjimo dienos. Bet įsigilinus į to sprendimo motyvus matyti, kad jis liečia tik įsirašiusįjį, išpirkusį iš laikytojo vekselį, kuriuo buvo iš jo priteista, ir ieškantį toliau iš kitų žirantų. Kas kita esti mūsų anksčiau minėtu atsitikimu, kai pats įsirašiusis pradeda pirmas ieškoti iš kitų prieš jį einančių įsirašiusiųjų. Toksai įsirašiusis lygus vekselio laikytojui.

III

Įsakytiniams vekseliams 1903 m. Veks. Įst. nustato tuos pačius įsisenėjimo terminus, kaip paprastiems vekseliams, tik jie kitėja pagal tų vekselių dalyvių privalumus. Ieškinys vekselio priėmėjui (akceptantui) gali būti pareikštas per penkerius metus nuo vekselio mokamojo termino; įsirašiusiems, laiduotojams (kuriuos, laikantis anksčiau išdėstytų samprotavimų, reikia laikyti laiduotojais už įsirašiusius ir vekselio davėją, o ne už akceptantą) ir vekselio davėjui (kuris įsakytiniame vekselyje yra lyg įsirašiusis — žirantas) — per vienerius metus nuo veks. protesto dienos (112 str.). Įsakytinio vekselio įsirašiusis, sumokėjęs vekselį, gali pareikšti ieškinį kitiems prieš jį einantiems įsirašiusiems ir taip pat vekselio davėjui per šešius mėnesius nuo vekselio sumokėjimo dienos (113 str.). Ieškiniai tarp įsakytinių vekselių įsirašiusiųjų, laiduotojams ir taip pat vekselio davėjams gali būti pareikšti tik per trejus metus nuo vekselio mokamojo termino dienos (114 str.). Iš to matome, kad, prileidus, jog paprastų vekselių laiduotojui už vekselio davėją ieškinys gali būti pareikštas tik per trejus metus nuo vekselio mokamojo termino dienos, tai tas pats galioja ir įsakytinių vekselių laiduotojams už vekselio priėmėją-akceptantą.

IV.

Įdomus dar klausimas, ar vekselių įsisenėjimui galioja Civ. Teisenos Įst. 706 str. ir 132 str., t. y., ar teismas, šalies neprašomas, pats ex officio turi iškelti vekselių įsisenėjimo klausimą? Tas reikalas ypač išaiškintinas dabar, kada pagal protestuotus vekselius priteisiama įsakymo tvarka (Civ. Teis. įst. 161^{1-24} str.), atsakovų nešaukiant. Jei ieškovo prašymas priteisti įsakymo tvarka pagal prot. vekselį, kuriam įsisenėjimo terminas suėjo, būtų patenkintas, tai atsakovui-skolininkui liktų kelti ieškinį pagal Civ. Teis. įst. 161^{11} str. Kaminka (Veks. Įst. 77 str. 2 §) yra linkęs manyti, kad vekselinis įsisenėjimas yra toks pats, kaip bendrasai įsisenėjimas. Ne visi tam pritaria. Esama Vyr. Tribunolo sprendimo (1926/491), kuris aiškina, kad, jei vekselyj pasirašęs asmuo vekseliu pagrįstą ieškinį pripažįsta, tada jis jau negali remtis įsisenėjimu. Priteisus veks. įsakymo tvarka ir pagal įsisenėjusį vekselį, jei atsakovas per 6 mėnesius neiškelia Civ. Teis. Įst. 161^{11} str. numatyto ieškinio, galima būtų prileisti, kad ir toksai vekselinis ieškinys jo pripažintas.

—/—

Juozas Beinorius.

Ieškovo šaukimas publikacija.

Tokia antrašte buvo įdėtas p. Burkevičiaus straipsnis „Teisės“ 35 n-re, 316—318 psl. Su to straipsnio išvada, kad ieškovas gali būti kviečiamas į teismą per publikaciją, negalima sutikti, nes imtis Civ. Teisenos 293—298 straipsnių analogijos nėra reikalo. Juk, keliant bylą, ieškovo būstinė turi būti nurodyta ir tada, kada ją kelia ieškovo įgaliotinis: to reikalauja 257 str. 2 p. (kas. spr. 1913/68) ir 269 str. 6 p. Jei taip nurodytoje būstinėje ieškovas nebūtų rastas, tada taikytinas 310 str. Taigi, sustabdžius 681 str. 2 punktu bylą dėl ieškovo įgaliotinio mirties, atsakovas gali ją atnaujinti, prašydamas teismą šaukti patį ieškovą. Kas kita, jei ieškovo įgaliotinis keldamas bylą nenurodo savo įgaliotojo būstinės; tada apeliacinis teismas, kuriam patenka byla dėl atsakovo apeliacijos, priežiūros tvarka turėtų panaikinti sprendimą ir bylą grąžinti pirmajai instancijai, kad ši pasielgtų pagal 270 str.

Iš to, kas čia pasakyta, matyti, kaip yra svarbu, kad ieškovo įgaliotinis, keldamas bylą, visuomet rodytų ne vien savo, bet ir savo įgaliotinio būstinę.

Č. B.

„Teisė“ per 15 metų skaitmenimis ir pavardėmis.

Pirmas „Teisės“ numeris išėjo 1922 metais balandžio mėnesį, todėl šiais metais sueina 15-os metų „Teisės“ laikraščio egzistavimo.

Penkiolikos metų laikotarpis nedidelis, bet pirmieji 15 metų mūsų Nepriklausomybės sąlygomis yra reikšminga data, todėl leisiu sau pažvelgti, kaip per tą laikotarpį laikraštis atrodo pavardėmis, datomis ir skaitmenimis.

„Teisė“ pasirodė 1922 metais su pažymėjimu Sausis—Kovas, antras numeris išėjo tais pačiais 1922 metais su pažymėjimu Balandis—Birželis, trečias numeris pažymėtas 1922 metais Liepos—Rugsėjis. Iš tų pažymėjimų mes matome, kad pirmojo redaktoriaus buvo užsimojimas leisti laikraštį kas tris mėnesius, tai yra, keturis kartus per metus. Bet jam pačiam to sumanymo nepavyko įvykdyti, ir tik vos 1934 metais laikraštis pradėjo ir dabar eina keturis kartus per metus.

Ketvirtas numeris pasirodė su užrašu: 1922 Spalių — 1923 metai. Vadinasi, vienas numeris apėmė daugiau kaip vienų metų laikotarpį. Tai liūdniausias laikraščio laikotarpis.

Penktas numeris išėjo 1934 m. Sausis—Balandis, šeštas — 1924 m. Gegužės—Gruodis, ir nuo septinto numerio laikraštis pradėjo eiti reguliariai du kartus per metus su pažymėjimais. Sausis—Birželis ir Liepos—Gruodis. Taip ėjo iki 1934 metų, nuo to laiko, pradedant nuo dvidešimt penkto numerio, eina keturis kartus per metus su tokiais pažymėjimais: Sausis —Kovas, Balandis—Birželis, Liepos—Rugsėjis, Spalių—Gruodis.

Iš viso išėjo per 15 metų trisdešimt septyni numeriai, įskaitant ir šį numerį, kuriam spausdinamas šis rašinys. Toliau visi daviniai apims tik trisdešimt šešis numerius.

Pirmus dvidešimt tris numerius, iki savo mirties, redagavo Lietuvos Universiteto Profesorius, Vyriausiojo Tribunolo Pirmininkas Antanas Kriščiukaitis. Jam mirus, nuo 24 numerio redaguoja Valstybės Tarybos Narys, buvęs Vyriausiojo Tribunolo Teisėjas Jurgis Byla. Per visą laikotarpį laikraštį administravo Vyriausiojo Tribunolo Sekretorius Jurgis Vaidelys.

Laikraščio kaina buvo labai įvairi: Nr. 1 — 25 auksinai; Nr. 2 — 35 auksinai; Nr. 3, 4, 5 — po 2,50 lit.; Nr. 6, 9, 10, 11, 12, 19 — po 4,50 lit.; Nr. 7, 8, 15, 21, 23 — po 4,00 lt.; Nr. 13 — 5 lit.; Nr. 16, 17, 18 — po 6 lit.; Nr. 22 — 8 lit.; visi likusieji — po 7 lit. Nuo 24 numerio kaina pastovi — 7 litai, bet už tat duodamas pastovus priedas — Vyriausiojo Tribunolo sprendimai. Metinė prenumerata — 25 litai, teisininkų draugijos nariams — 20 litų.

„Teisės" laikraštis numerių ir puslapių skaičiaus atžvilgiu taip atrodo:

Metai	Kiek numerių	PUSLAPIŲ		PRIEDAI		IŠ VISO
		Teisinė literatūra	Oficiali dalis	literat. įstatymai	Vyr. Trib. sprend.	
1922	3	148	55	46	—	249
1923	1	45	22	—	—	67
1924	2	106	74	48	—	228
1925	2	121	38	48	—	207
1926	2	143	36	93	—	272
1927	2	186	12	64	—	262
1928	2	164	52	93	—	309
1929	2	159	43	45	—	247
1930	2	207	37	72	—	316
1931	2	271	19	—	—	290
1932	2	158	39	43	—	240
1933	2	160	27	70	88	345
1934	4	394	25	—	396	815
1935	4	401	26	39	428	894
1936	4	437	16	—	371	824
Viso per 15 metų	36	3100	519	661	1283	5563

„Teisės" priedais buvo duoti:

1922 m. R. v. Jheringo. Kova dėl teisės, vertė A. Janulaitis .... 46 puslapiai

1927—1928 m. Įvairių Valstybių Konstitucijos, suredagavo M. Römeris. Vertė studentai: Alfonsas Pimpė, Antanas Kazlas, Albinas Michnevičius ir Povilas Spudas .... 116 „

1928 m. Prof. M. Römeris. Lietuvos Valstybės

Konstitucijos reforma .... 41 „
1929 m. D. Gecas. Skolininkų neišsigalėjimas ir bankrotas .... 45 „
1930 m. Jokūbas Abramavičius. Čekai ...... 72 „
1932 m. Hagos Tribunolo sprendimas ...... 43 „
1933 m. Teismų Santvarkos įstatymas ...... 70 „
1935 m. Č. Butkys. Suvalkijos civiliniai įstatymai .... 39 „

„Teisės bendradarbiai ir parašyti straipsniai:

M e t a i	Viso bendradarbių	Naujų prisidėjo	Parašyta straipsnių	Kritikos, bibliograf.
1922	14	14	22	—
1923	6	1	6	—
1924	11	6	10	—
1925	7	5	6	—
1926	13	6	15	2
1927	11	5	12	2
1928	11	4	12	3
1929	11	2	12	4
1930	15	8	16	2
1931	12	6	18	4
1932	15	5	15	3
1933	11	4	12	4
1934	29	13	33	6
1935	32	14	41	13
1936	29	12	55	9
Iš viso	—	105	285	52

Iš tų bendradarbių parašė: 60 po 1 straipsnį; 19 — po 2; 7 — po 3; 2 — po 4; 1 — po 5; 3 — po 6; 3 — po 7; 2 — po 8; 1 — po 9; 1 — po 10; 1 — po 11; 1 — po 14; 1 — po 15; 1 — po 23; 1 — po 28; 1 — po 41.

Iš tų davinių pastebime įdomų reiškinį: pradėjo laikraštis dažniau pasirodyti, būtent, nuo 1934 metų eina keturis kart per metus, vietoj dviejų, ir laikraščiu susidomėjimas sparčiai kilo. Vietoj 4—5 teisininkų, norinčių šį—tą parašyti, dabar kasmet

atsiranda naujų, kurie anksčiau visai nerašydavo, tiek, kiek iš viso ankstyvesniais metais atsirasdavo rašančių. Tokiu būdu bendradarbių skaičius per metus pašoko dvigubai—trigubai, nuo 11—15 iki 29—32.

Dar gana įdomūs daviniai — tų straipsnių dydis puslapiais: 12 — po 1 puslapį; 41 — po 2; 31 — po 3; 37 — po 4; 31 — po 5; 30 — po 6; 16 — po 7; 18 — po 8; 14 — po 9; 18 — po 10; 10 — po 11; 13 — po 12; 4 — po 14; 10 — po 15; 7 — po 16; 4 — po 17; 6 — po 18; 3 — po 19; 2 — po 20; 3 — po 21; 3 — po 22; 1 — po 23; 4 — po 24; 1 — po 25; 2 — po 26; 1 — po 27; 2 — po 28; 1 — po 32; 1 — po 36; 1 — po 37; 1 — po 38 (pranešimai); 1 — po 41; 1 — po 53; 1 — po 54; 1 — po 58; 1 — po 61.

Paskutinieji penki straipsniai labiau tiktų, jei būtų išleisti priedais, atskiromis knygutėmis, būtent:

41 pusl. G. Rutenbergas, Kai kurios Lietuvos ir Latvijos šeimos problemos;

53 pusl. G. Rutenbergas, Lietuvos, kaip nepriklausomybės Valstybės, susikūrimas ir jos pripažinimas tarptautinės teisės šviesoje;

54 pusl. L. Veržbavičius, Senoji Lietuvos šeimos teisė;

58 pusl. Pr. Ysakas, Rinkimų teisė Lietuvoje;

61 pusl. Vl. Mačys, Ipoteka, jos pagrindai ir santvarka.

Žinodami, kiek iš viso bendradarbių buvo, kiek jie straipsnių parašė ir puslapių užpildė, aš suminėsių jų visų pavardes ta tvarka, kaip jie pasirodė „Teisės" puslapiuose. Be to, prie kiekvienos pavardės nurodysiu, kuriuose numeriuose jų rašiniai buvo įdėti:

Römeris Mykolas — 1, 3, 4, 7, 9, 16, 29, 35;
Leonas P. — 1, 3, 5, 9, 23, 33, 34;
Mačys Vl. — 1, 2, 3, 4, 11, 12;
Fridmanas Bernardas — 1, 6, 8;
Kriščiukaitis Antanas (A. Kr.) — 1, 2, 4, 5, 9, 10, 11, 14, 15, 17, 21;
Büchleris O. — 3;
Toliušis Z. — 2, 4, 5, 15, 18;
Šalkauskas Kazys — 2, 17, 31, 32, 33, 36;
Finkelšteinas O. — 2, 9, 22;
Janulaitis A. — 6;
Cimkauskas M. — 3, 11;
Milčinskas Al. (Al. M.) — 3, 7, 9, 10;
Stašinskas Vl. — 3, 4;

Stankūnas J. — 3;
Ugriumovas A. — 4;
Presas A. — 5;
Robinzonas J. — 5, 9, 14, 19, 20, 22, 23, 28, 30—32, 34 —36;
Petraškevičius Č. — 5;
Sugintas A. — 6;
Butkys Č. — 6, 12, 15, 24, 26, 29, 30, 35, 36;
Ysakas Pr. — 6, 7, 8;
Raulinaitis Pr. — 8;
Rutenbergas G. (G. R.) — 8 —11, 13—36;
Tamošaitis A. — 9—13, 18, 25, 29, 32—36;
Balcevičius Z. (Z. B.). — 9;
Kolodna Z. — 10;
Markauskas M. — 10;
Stankevičius V. — 10;
Kutorga V. — 11;
Natkevičius L. — 11, 12, 14, 15, 18;
Gecas D. — 12—14, 16, 20, 24, 25;
Vazbys St. — 12, 20, 22, 28, 32, 34;
Biržiška Vac. — 12;
Zarinas A. — 13;
Bugailiškis Pr. (Pr. B.) — 13, 16;
Vabalas—Gudaitis J. — 14, 22;
Burkevičius V. — 14—20, 22 —25, 28—35;
Šipelis J. — 16;
Fridmanas S. — 16;
Krokauskas von Krockov M. — 17, 27;
Krivickas D. — 17, 22;
Veržbavičius L. — 17, 18, 19, 20, 32;
Valsonokas — 18;
Kalvaitis Br. — 18;
Kameneckas L. — 18;
Žalkauskas K. — 1, 22, 28, 32, 33;
Bieliackinas S. — 18;
Finkelšteinas M. — 19;
Goniondskis A. — 19;
Lazersonas V. — 19;
Salvatori J. — 19;
Kliimann A. T. — 20;
Vaitiekavičius A. (A. V.) — 20, 24, 30, 33;
Bukovski Vl. — 21;
Garfunkelis L. — 21, 25;
Jonaitis M. — 21, 22;
Vasiliūnas Pr. — 22;
Grajevskis A. — 22;
Volovickas L. — 23, 27;
Ivanenko L. — 23;
Jaščenko A. — 23;
Stravinskas P. — 24, 27;
Bojevas Vl. — 25;
Sąmajauskas K. — 25;
Skardžius Pr. — 25;
Č. J. ir J. L. — 25;
Klesment J. — 26, 28, 34;
Atkočaitis Petras — 26, 30, 35;
Byla J. — 26, 29;
Lemberis Pr. — 26;
Tamšė D. — 26;
Fridšteinas V. — 27, 29, 31, 33, 36;
Vikeris V. — 27;
Žagrakalys J. — 27, 29, 32, 34, 35;
Udris T. — 28, 29;

Pračkaila St. — 28;
Brazinskas J. — 28, 31, 36;
Urbaitis J. — 28;
Beinorius J. — 28, 31;
Sidzikauskas V. — 28;
Kromel — 30;
Bulotienė A. — 30;
Stankūnas D. — 30;
Navasaitis K. — 30, 32;
Kavolis M. — 30;
Mikalauskas M. — 31;
Trusfusas G. — 31;
Račkauskas K. — 32, 36;
Rutenbergienė M. — 32;
Kairys J. — 32;
Dormeikis Br. P. — 32;
Toliušis Dz. — 32;
Meželis pulk. — 33;
Kahkra Ad. — 33;
Radvila N. — 33, 34;
Januška J. — 33—36;
Hesse Dr. — 34;
Braudė Š. — 35;
Burokas Romualdas — 35, 36;
Baumgartenas Arthuhr — 36;
Masaitis J. — 36;
Naividelis N. G. — 36;
Stankevičiūtė El. (El. St.) — 36;
Domeika V. — 36.

Iš išvardintų pavardžių mes matome, kad trys iš rašytojų buvo moterys — A. Bulotienė, N. Rutenbergienė ir El. Stankevičiūtė; visi kiti buvo vyrai.

Pagal profesiją bendradarbių buvo:

Advokatūra — 33;
Profesūra — 20 (iš jų 4 neteisininkai);
Magistratūra — 17 (tik 1 tardytojas);
Prokuratūra — 4;
Notariatas — 3;
Kariškis Teisėjas — 1;
Kiti teisininkai — 10 (tarnaujantieji Užs. Reik. Min., Fin. Min. ir kitur);
Kitų profesijų — 11.

Užsieniečių buvo: Trys estai — Klesment, Kahkra, Kromel; trys latviai — Bukovski, Udris, Kliiman..

——/——

V. Burkevičius.

Teisininkų „Teisė“ ir kitų specialistų spaudos organai Lietuvoje.

1937 m. kovo mėn. „Teisei“ sueina 15 m. amžiaus. Kūdikystės ir paauguolio laikas, su visais jų negalavimais, rodos, jau praėjo; ateina jaunuolio ir subrendusio žmogaus amžius. Dabar galime ir turime iš jos daugiau reikalauti. Reikia prisipažinti, kad nemaža pažangos daryta, bet didelį darbą dar reikia atlikti, kad mūsų žurnalas taptų gyvu, rimtu spaudos organu, kurio skiltyse teisės šviesoje atsispindėtų kiekvienas žymesnis teisinio gyvenimo įvykis, kiekvienas įstatymas. Čia pateikiama statistikos žinių, liečiančių specialistus ir jiems leidžiamus žurnalus Lietuvoje.

I. *Teisininkų skaičius.*

A. Teisingumo Ministerijos vadyba:

Magistratūra (teisėjai)	146
Prokuratūra	42
Teismo tardytojai	55
Notariatas ir ipoteka	53
Teismo antstoliai	70
Advokatai	214
Privatiniai gynėjai	96
Teismo kandidatai	48
Iš viso	724

Viso Teisingumo M-jos tarnautojų, įskaitant ir kanceliarijos personalą ir penitenciarines bei auklėjimo įstaigas, etatinių ir laisvai samdomų yra 1943.

B. Kariuomenės Teismas apie 10

C. Teisių Fakulteto mokslo personalas apie 40

Bendras teisininkų—profesionalų skaičius 1936 m. pabaigoje siekė 1000

Įsidėmėtinas jaunųjų teisininkų skaičiaus didėjimas. Per 12 metų (1924—1935 m.) Teisių Fakultetą baigė ir diplomus gavo iš viso 641 žmogus, būtent: 1924 — 27, 1925 — 24, 1926 — 41, 1927 — 59, 1928 — 39, 1929 — 56, 1931 — 58, 1932 — 80, 1933 — 83, 1934 — 81 ir 1935 — 93.

II. *Keletas svarbesnių teisinio gyvenimo įvykių:*

1. Laik. Lietuvos Teismų ir jų darbo sutv. įst. pakeit. paskelbtas ir pradėjo veikti 1924.V.31. Panaikintas 1927.I.1 (V. Ž. Nr. Nr. 160, 238). Liečia *prisiekusiųjų advokatų mobilizaciją.* Veikė $2^1/_2$ metų. „Teisės" 11 nr., jau įstatymui seniai nustojus veikti, 1927 m. pasirodė M. Cimkausko straipsnis: „Advokatai teisėjų rolėje". Autorius reiškė savo nuomonę, prašo ir teisėjų pasisakyti, bet iki šiol niekas neatsiliepė.

2. *Policija tardytojo rolėje* (Vyr. Žin. 312). Baudž. Proc. Įst. pakeit. „Teisėje" Nr. 28 ir 30 buvo įdėti straipsniai: 1) J. Brazinskas. Penkerių metų praktika B. Proc. Įst. II dal. I skyr. pak. ir 2) A. Bulotienė. Rengiamojo tardymo 1929 m. lapkričio 12 d. pakeitimo reikšmė. Atskirai tą klausimą paliečia prof. Leonas savo straipsny, padėtam „Teisės" Nr. Nr. 33 ir 34.

3. *Teismų, prokuratūros ir advokatūros santvarkos įstatymas* (V. Ž. 419, 446, 461).

1933. VII. 11 paskelbtas Teismų Santv. Įst. veikia nuo 1933 m. rugsėjo 15 d. Kiek liečia advokatūrą, tą jautriausią teisininkų dalį, nuo 1934.VI.18 d. veikia „Advokatams už darbą taksa", o 1934 m. lapkričio 30 d. paskelbtas liečiąs advokatus Teismų Santv. Įst. pakeit. Net mūsų juridinėje kronikoje pasakyta, kad tai yra įstatymo pakeitimas, „kuriuo žymiai susiaurintos advokatų teisės". Dėl šio dalyko pasirodė p. Leono straipsnis „Teisėje" (Nr. 33, 34): „Kai kurie Lietuvos Teismų Santv. ir Baudž. Teisenos įstatymų trūkumai".

4. 1934. II. 1 paskelbtas ir pradėjo veikti *„Ūkininkų skolų mokėjimui palengvinti* įstatymas (V. Ž. 435) ir 1934.V.19 paskelbtas ir pradėjo veikti *„Namų savininkų skolų mokėjimui palengvinti įst."* (V. Ž. 444). Ryšium su tais įstatymais buvo pakeisti Civ. Teis. Įst. nuostatai ir dėl tų dalykų paskelbta kasacinio teismo ir vyr. skolų grąž. reguliuoti komisijos aiškinimų. Tuodu įstatymai per $2^1/_2$ metų susilaukė net po 4 pakeitimus kiekvienas. Tai parodo, kad reikalas yra svarbus, gyvai liečia plačias gyventojų mases. Adv. V. Fridšteinas, apie tuos įstatymus žurnale „Zakon i Sud" 1934 m. Nr. 8 (48) kalbėdamas, teisingai pastebi, kad jais keičiami yra patys mūsų iki šiol civ. įstatymų buvusieji pagrindai (sąmoningai ar nesąmoningai ker-

tamą yra ta šaka, kurioje laikosi visa vadinamoji „buržuazinė santvarka“).

Teisininkas turėtų pasisakyti, geron ar blogon tai gali išeiti, patį nuosavybės teisės principą užgavus.

5. Seniai jau kalbama ir dirbamas notariato reformos darbas. *Ipotekos įstatymas* paskelbtas V. Ž. Nr. 560. Jeigu ir apie šį svarbų reikalą teisininkų tylima, tai galima pateisinti tik vienu rimtu motyvu: labai maža teturime šios srities specialistų—žinovų.

III. *Kitų specialybės šakų spaudos organai Lietuvoje.*

1. *„Medicina“*. Leidžiama kas mėnuo. Eina XVI metai. Leidžia Medic. Fak-tas ir Kauno Med. Dr-ja. Kaina metams 40 lt. Kiekvienas sąsiuvinis yra nemažiau kaip 5 spaud. lankų. Spausdinama 1.300 egz. Žurnalą siuntinėja visiems praktikuojantiems Lietuvoje gydytojams ir neprašoma. Visas leidimas atsieina metams 22—23 tūkst. litų.

Lietuvoje 1936 m. buvo praktikuojančių med. gydytojų, su Klaipėdos kr. 810, medicinos felčerių — 216 (Klaipėdos kraštui iš šio skaičiaus tenka 63 gydytojai ir 3 felčeriai).

2. *„Veterinarija ir Zootechnija“*. Eina XII metai kas mėnuo, išskyrus 2 vasaros mėnesius. Leidžia Lietuvos Veterinarijos Gydytojų Sąjunga. Kaina metams — 15 lt. Kiekvienas sąsiuvinis dviejų spaudos lankų didumo. Spausdinama po 350 egz. Metams išlaidų administracija turi apie 8000 lt. Tos išlaidos apmokamos iš metinio narių mokesčio (iki 1935 m. — 100 lt., dabar 50 lt. metams) ir iš Žemės Ūkio Min-jos gaunamos tam 2000 lt. metinės pašalpos.

Veterinarijos gydytojų Lietuvoje yra iš viso 118.

3. *„Farmacijos Žinios“*. Eina XII metai kas mėnuo. Leidžia Vaistininkų Draugija ir Farmaceutų Sąjunga. Kaina metams 10 lt. Spausdinama po 375 egz. 2 spaudos lankų didumo.

Provizorių ir vaistininkų padėjėjų Lietuvoje yra 390, farmaceutų — 256. Vaistinių D. Lietuvoje — 303 ir Klaipėdos Krašte — 15.

4. *„Technika ir Ūkis“*. Lietuvos inžinierių Draugijos organas ir leidinys. Eina 4 kartus per metus (pasirodė viso 17 nr.). Tiražas — 600, didelio formato, po 30—40 pusl. sąsiuvinis.

Žinios apie bylų eigą.

I. Bylų eiga Vyriausiajam Tribunole 1936 metais.

Bylų rūšis	Liko neišsprestų bylų iš 1935 m.			Pradėta naujų bylų			1936 m. baigta bylų			Liko bylų neišsprestų ligi 1937 m. sausio m. 1 d.		
	III. inst.			III. inst.			III. inst.			III. inst.		
	Kas.	Kit.	Viso	Kas.	Kit.	Viso	Kas.	Kit.	Viso	Kas.	Kit.	Viso
Civilinių	97	6	103	1097	405	1502	970	377	1347	224	34	258
Baudžiamųjų	143	3	146	756	152	908	687	153	840	212	2	214
Viso	240	9	249	1853	557	2410	1657	530	2187	436	36	472
Klaipėdos krašto skyrius.												
Civilinių	32	70	102	63	428	491	66	403	469	29	95	124
Baudžiamųjų	5	16	21	107	123	230	97	112	209	15	27	42
Viso	37	86	123	170	551	721	163	515	678	44	122	166

II. Bylų eiga Apeliaciniuose Rūmuose 1936 metais.

Bylų rūšis	Liko neišsprestų bylų iš 1935 metų				Pradėta naujų bylų				1936 m. baigta bylų			
	I. inst.	II. inst.	Kitokių	Viso	I. inst.	II. inst.	Kitokių	Viso	I. inst	II. inst.	Kitokių	Viso
Civilinės	—	95	12	107	—	60	600	660	—	95	549	644
Baudžiamosios	22	387	—	409	118	849	646	1613	104	922	618	1644
Viso	22	482	12	516	118	909	1246	2273	104	1017	1167	2288

Apel. Rūmuose liko neišspręstų bylų ligi 1937 m. sausio 1 d.

Bylų rūšis	I. inst.	II. inst.	Kitokių	Viso
Civilinės	—	60	63	123
Baudžiamosios	36	314	28	378
Viso	36	374	91	501

III. **Bylų eiga Apygardos Teismuose 1936 metais.**

Apygarda	Bylos	Liko neišspręstų bylų iš 1935 metų			Pradėta naujų bylų			1936 metais baigta bylų			Liko neišspręstų bylų 1937.I.1 d.		
		I inst.	II inst.	Viso	I inst.	II inst.	Viso	I inst.	II inst.	Viso	I inst.	II inst.	Viso
Kauno	Civilinės	131	1924	2055	195	3789	3984	254	3935	4189	72	1778	1850
	Baudžiamosios	463	5077	5540	945	4244	5189	730	4362	5092	678	4959	5637
Šiaulių	Civilinės	102	1921	2023	1	2796	2797	42	3145	3187	61	1572	1633
	Baudžiamosios	260	990	1250	734	2621	3355	694	2308	3002	300	1303	1603
Panevėžio	Civilinės	5	723	728	—	1773	1773	3	1902	1905	2	594	596
	Baudžiamosios	260	1505	1765	495	2097	2592	567	2486	3053	188	1116	1304
Marijampolės	Civilinės	4	636	640	54	1721	1775	58	2031	2089	—	326	326
	Baudžiamosios	259	1240	1499	435	1701	2136	454	2095	2549	240	846	1086
Viso	Civilinių	242	5204	5446	250	10079	10329	357	11013	11370	135	4270	4405
	Baudžiamųjų	1242	8812	1005	2609	10663	13272	2445	11251	13696	1406	8224	9630
Iš viso		1484	14016	15500	2859	20742	23601	2802	22264	25066	1541	12494	14035

IV. Bylų eiga Apylinkės Teismuose 1936 metais.

Apygarda / Apylinkės Teismo pavadinimas	Liko neišspręsta bylų iš 1935 metų			Pradėta naujų bylų			1936 met. baigta bylų			Liko nebaigtų bylų 1937 m. sausio mėn. 1 d.		
	Civil.	Baudž.	Viso	Civil.	Baudž.	Viso	Civil.	Baudž.	Viso	Civil.	Baudž.	Viso
Kauno apygarda:												
Alytaus I Apyl. Teismas	407	160	567	2141	3680	5821	2057	3680	5737	491	160	651
Grinkiškio „	197	145	342	1396	1168	2564	1352	1152	2504	241	161	402
Jurbarko „	308	135	443	1721	1493	3214	1899	1561	3460	130	67	197
Kaišiadorių „	612	1046	1658	1172	1935	3107	1209	2439	3648	575	572	1117
Kauno „	3937	3323	7260	14367	20291	34658	15322	21575	36897	2982	2039	5021
Kėdainių „	412	283	695	1448	1426	2874	1598	1516	3114	262	193	455
Raseinių „	1085	2452	3537	1742	2360	4102	2299	4053	6352	528	759	1287
Širvintų „	229	333	562	634	710	1344	695	914	1609	168	129	297
Trakų „	150	169	319	1308	2005	3313	1316	2072	3388	142	102	244
Ukmergės „	599	301	900	2049	2531	4580	1856	2410	4266	792	422	1214
Vilkijos „	103	59	162	1483	1957	3440	1499	1959	3458	87	57	144
Želvos „	195	125	320	652	982	1634	642	977	1619	205	130	335
Viso	8234	8531	16765	30113	40538	70651	31744	44308	76052	6603	4761	11364
Šiaulių Apygarda:												
Joniškio Apyl. Teismas	294	162	456	1578	1991	3569	1664	2028	3692	208	125	333
Kelmės „	589	939	1528	1569	1673	3242	1448	1881	3329	710	731	1441
Kretingos „	88	114	202	1717	2166	3883	1718	2208	3926	87	72	159
Linkuvos „	155	103	258	921	1017	1938	1010	1086	2096	66	34	100
Mažeikių „	278	121	399	1486	1622	3108	1481	1606	3087	283	137	420
Žem. Naumiesčio „	246	146	392	1462	1727	3189	1452	1743	3195	256	130	386
Papilės „	272	130	402	1093	1326	2419	1167	1278	2445	198	178	376
Plungės „	121	106	227	1013	960	1973	993	943	1936	141	123	264
Radviliškio „	172	131	303	846	1163	2009	928	1229	2157	90	65	155
Rietavo „	116	91	207	811	1013	1824	863	1014	1877	64	90	154
Sedos „	329	77	406	1226	1225	2451	1098	1189	2287	457	113	570
Skaudvilės „	297	260	557	1648	1747	3395	1661	1825	3486	284	182	466
Skuodo „	77	32	109	1324	1021	2345	1333	1028	2361	68	25	93
Šiaulių „	426	392	818	3234	4884	8118	3228	4913	8141	432	363	795
Šilalės „	512	179	691	1325	1596	2921	1324	1395	2719	513	380	893
Tauragės „	628	225	853	1275	1469	2744	1565	1302	2867	338	392	730
Telšių „	260	221	481	1850	1851	3701	1790	1825	3615	320	247	567
Varnių „	85	110	195	1109	1142	2251	1033	1113	2146	161	139	300
Viso	4945	3539	8484	25487	29593	55080	25756	29606	55362	4676	3526	8202
Panevėžio Apygarda:												
Anykščių Apyl. Teismas	102	76	178	1211	1416	2627	1181	1437	2618	132	55	187
Biržų „	372	134	506	1411	1584	1545	1448	1588	3036	335	130	465
Dusetų „	282	125	407	757	751	1508	757	802	1559	282	74	356
Kupiškio „	52	36	88	1354	1706	3060	1342	1704	3046	64	38	102
Molėtų „	203	206	409	1013	1367	2380	1119	1443	2562	97	130	227
Panevėžio „	495	394	889	3691	4846	8537	3625	4786	8411	561	454	1015
Pasvalio „	378	137	515	1047	1177	2224	939	1078	2017	486	236	722
Rokiškio „	189	203	392	2235	2653	4888	2245	2652	4897	179	204	383
Utenos „	437	414	851	2152	2541	4693	2290	2645	4935	299	310	609
Vabalninko „	31	11	42	562	467	1029	524	465	989	69	13	82
Zarasų „	434	262	696	815	1012	1827	779	1093	1872	470	181	651
Viso	2975	1998	4973	16248	19520	35768	16249	19693	35942	2974	1825	4799
Marijampolės Apygarda:												
Alytaus II Apyl. Teismas	61	49	110	1477	2209	3686	1500	2234	3734	38	24	62
Kalvarijos „	51	30	81	913	1476	2389	930	1483	2413	34	23	57
Kazlų Rūdos „	67	58	125	773	1800	2573	788	1806	2594	52	52	104
Kybartų „	82	221	303	723	1555	2278	732	1605	2337	73	171	244
Marijampolės „	204	200	404	2506	2847	5353	2506	2809	5315	204	238	442
Naumiesčio „	97	75	172	739	1172	1911	759	1181	1940	77	66	143
Prienų „	334	127	461	953	1225	2178	821	1081	1902	466	271	737
Seinų „	264	218	482	1064	1411	2475	1024	1401	2425	304	228	532
Seirijų „	126	99	225	799	1261	2060	764	1249	2013	161	111	272
Šakių „	215	108	323	2153	1828	3981	2174	1822	3996	194	114	308
Vilkaviškio „	87	129	216	2148	1494	3642	2151	1471	3622	84	152	236
Viso	1588	1314	2902	14248	18278	32526	14149	18142	32291	1687	1450	3157
Visose Apygardose	17742	15382	33124	86096	107929	194025	87898	111749	199647	15940	11562	27502

V. **Apylinkės, Apygardos ir Ypatingųjų Tardytojų bylų eiga 1936 metais.**

Apygardos pavadinimas	Liko neišspręstų bylų ligi 1936 m. sausio mėn. 1 d.	Pradėta naujų bylų	Baigta bylų	Liko 1937 m. sausio mėn. 1 d.
Ypatingieji Tardytojai	2	40	36	6
Kauno	309	2704	2765	248
Šiaulių	413	2863	2934	342
Panevėžio	194	1486	1475	205
Marijampolės	105	969	991	83
Visose Apygardose	1023	8062	8201	884

Lietuvos Teisininkų D-jos 1937 m. visuotinio susirinkimo PROTOKOLAS *(sutrumpintas).*

1937 metų sausio mėnesio 30 dieną 18 val., Kaune, Vyriausiojo Tribunolo salėje, įvyko Lietuvos Teisininkų Draugijos visuotinis susirinkimas, kuriame dalyvavo 47 Draugijos nariai.

Susirinkimą atidarė Draugijos Pirmininkas Apeliacinių Rūmų Pirmininkas J. Gudauskis. Draugijos Pirmininkui pasiūlius, susirinkimas šios dienos darbams vadovauti pirmininku išsirinko, kaip numato Draugijos Įst. 13 §, vyriausią amžiumi Draugijos garbės narį advokatą prof. Petrą Leoną, kuris susirinkimo sekretorium pasikvietė Petrą Stravinską.

Susirinkimo pirmininkas paskelbė šią Draugijos Valdybos pateiktą susirinkimui dienotvarkę:

1. Valdybos ir Revizijos Komisijos Draugijos veikimo apyskaitos pranešimas ir jos tvirtinimas,
2. Teisininkų Draugijos Marijampolės ir Šiaulių skyrių steigimas,
3. Valdybos, Revizijos Komisijos ir Garbės Teismo rinkimai,
4. Teisininkų Draugijos darbo plano ir 1937 m. sąmatos priėmimas ir
5. Sumanymai.

Susirinkimui priėmus minėtą darbų tvarką, Draugijos sekretorius Vyr. Tribunolo Teisėjas J. Grigaitis pranešė Draugijos 1936 metų veikimo apyskaitą.

Pranešėjas nurodė, kad Teisininkų Draugija sėkmingai tęsia savo darbą spaudos srityje. 1936 metais išleista žurnalo „Teisės" keturi numeriai, kiekvieno po 600 egz. Rūpinamasi žurnalą plėsti, dažniau leisti, bet vis dėlto su tam tikru atsargumu, kiek leidžia lėšos ir technikos sąlygos. „Teisės" turinys paskutiniu laiku daugiau paįvairinamas, rūpinamasi spausdinti daugiau straipsnių įvairiais teisės praktikos klausimais. Žurnalo bendradarbių skaičius gausėja, atsiranda vis naujų, taip pat ir iš jaunųjų teisininkų. Prie kiekvieno „Teisės" žurnalo numerio atskirais priedais buvę leidžiami Vyriausiojo Tribunolo nutarimai ir sprendimai, kad jais, kaip numato įstatymas, praktikoje galima būtų vadovautis. Šio „Teisės" priedo 1936 metais išleista 372 pusl., neskaitant rodyklės.

1936 metais, kaip ir anksčiau, mūsų Draugijos buvę palaikomi nuoširdūs ryšiai su Baltijos valstybių teisininkų draugijomis, tiek per spaudą, tiek asmeniškai. „Teisės“ Redaktorius J. Byla revizitavęs Estijos teisininkų draugiją Taline ir ten skaitęs paskaitą apie mūsų 1933 m. Teismų Santvarkos Įstatymą. Ši paskaita gyvai buvusi paminėta ne tik Talino, bet ir Rygos spaudoje. Draugijos narys, Kauno Apyg. Teismo Prokuroro Padėjėjas V. Domeika lankęsis Švedijoje ir tyręs galimumus sueiti mums į santykius su Švedijos teisininkais. Tuo reikalu Valdyba esanti pavedusi V. Domeikai ir toliau rūpintis. Be to, 1936 metais buvę palaikomi santykiai ir su lietuvių advokatų draugija Čikagoje Il. U. S. A., kurios narys adv. J. Bagdžiūnas-Borden atvykęs į Lietuvą ir 1936 metų spalių 10 dieną padaręs Teisininkų Draugijai pranešimą apie Amerikos teismus, teisėjus ir advokatus.

Be to, Draugijos garbės narys adv. prof. P. Leonas 1936 metais esąs skaitęs Draugijai paskaitą „Kai kurie Lietuvos Teismų Santvarkos ir Baudž. Proceso įstatymų trūkumai“, o Draugijos Valdybos narys Valstybės Tarybos Narys J. Byla yra padaręs pranešimą apie savo apsilankymą pas Estijos teisininkus Taline.

1936 metais pasireiškęs gyvesnis mūsų teisininkų noras dalyvauti bendroje Teisininkų Draugijos veikloje: gana daug teisininkų stoja į Draugijos narius, o Marijampolėje net esąs naujai organizuojamas Teisininkų Draugijos skyrius. 1937.I.1 dieną Teisininkų Draugija turėjusi 154 narius.

Draugija yra persitvarkiusi pagal naujai 1936 metais priimtus įstatus.

Draugijos piniginę apyskaitą padarė Draugijos Iždininkas adv. Z. Toliušis. Jis pranešė, kad 1936 metais Teisininkų Draugijos pajamos buvę šios:

A. Saldo iš 1935 metų	11.668	lt.	51 ct.
B. Už parduotus Teisininkų Draugijos leidinius („Teisės“ žurnalą, Teisininkų kalendorių, Esmeino veikalą ir kit.)	10.114	„	90 „
C. Nario mokesčiai	960	„	— „
D. Nuošimčiai ir einamos sąskaitos	343	„	74 „
Iš viso gauta pajamų ..	23.087	„	15 „

Tais pačiais 1936 metais Draugijos išlaidos buvusios šios:

A. „Teisės“ žurnalo spausdinimas	5.725	lt.	
B. Spausdinimas bei įrišimas Teisininkų Kalendor.	1.888	„	
C. Honorarai, redagavimas, kalbos taisymas, korektūra („Teisės“ žurnalo)	3.216	„	
D. Draugijos įstatų įregistravimas ir spausdinimas	226	„	
E. Įvairios ir smulkios išlaidos	630	„	50 ct.
Viso turėta išlaidų ..	11.685	„	50 ct.
Taigi, saldo 1937 met. sausio 1 dienai	11.401	„	65 ct.

Šie pinigai laikomi Kooperacijos Banke einamoje sąskaitoje,

Revizijos Komisijos pranešimą padarė adv. J. Robinzonas. Jis pareiškė, kad Revizijos Komisija, patikrinusi 1936 metų Draugijos Valdybos veikimą ir Draugijos piniginę padėtį, trūkumų nerado.

Po to, Draugijos Pirmininkas J. Gudauskis Draugijos Valdybos vardu visuotiniam susirinkimui pasiūlė Draugijai ir Lietuvos teisės mokslui daug nusipelniusį prof. Augustiną Janulaitį pakelti Draugijos garbės nariu, ir susirinkimas, rankų plojimu gyvai šiam pasiūlymui pritardamas, nutarė prof. Augustiną Janulaitį pakelti Lietuvos Teisininkų Draugijos garbės nariu.

Taip pat susirinkimas, išklausęs Draugijos Valdybos ir Revizijos Komisijos pranešimus, nutarė 1936 metų Draugijos veikimo apyskaitą patvirtinti, o Draugijos Valdybai pareikšti padėką.

Toliau Draugijos Pirmininkas J. Gudauskis pranešė, kad svarbesniuose teisininkų susibūrimo centruose, kaip kad Šiauliuose ir Marijampolėje, tikslinga būtų įsteigti Teisininkų Draugijos skyrius, kad tuo būdu gyvas Draugijos veikimas galėtų plėstis ir kad į jį būtų įtraukti net tolimesnėje provincijoje gyvenantieji Lietuvos teisininkai. Ši mintis atrodo esanti visai reali dar ir dėl to, kad jau Šiauliuose dabar teisininkai susibūrę dirba savo darbą, gyvendindami Draugijos tikslus, o Marijampolės teisininkai patys, galima sakyti, organizuotai yra pareiškę Draugijos Valdybai norą Dr-jos skyrių vietoje įsteigti. Susirinkimas, išklausęs šį pasiūlymą, nutarė Šiauliuose ir Marijampolėje įsteigti Lietuvos Teisininkų Draugijos skyrius, o Valdybai pavesti, vykdant šitą nutarimą, pasirūpinti tuos skyrius formaliai suorganizuoti ir įrašydinti į Draugijos registrą.

Šiaulių Apygardos Teismo skyriaus Pirmininkas F. Bugailiškis susirinkimui pranešė, kad Šiauliuose Teisininkų Draugijos skyrius faktiškai veikiąs nuo 1929 metų gruodžio mėnesio, bet jo įstatai buvę patvirtinti, sakant, skyrius legalizuotas tiktai 1932 metais kovo mėnesį. Skyrius per tą laiką esąs padaręs 11 susirinkimų, kuriuose įvairiais teisės teorijos ar praktikos klausimais buvę daromi pranešimai. Be to, buvę daryti ir šiaip bendri pasitarimai kuriais nors teisės ar teisininkų gyvenimo klausimais, o taip pat ir svarstyti kai kurie rengiamų įstatymų projektai. Prelegentai buvę žymesnieji vietos teisininkai. Skyriuje narių pradžioje buvę 24, o 1936 metais — 37. Reikia, esą, tikėtis, kad toliau, kai naujais įstatais skyrius gyvu ryšiu bus susietas su Draugijos Centru, skyriaus veikimas būsiąs dar gyvesnis, intensyvesnis. Skyrius patenkintas, kad bent pusė nario mokesčio, susitarus su Dr-jos Valdyba, paliekamas jo išlaidoms.

Po to slaptu balsavimu buvo renkami L. Teisininkų Draugijos vykdomieji organai: Valdyba, Revizijos Komisija ir Garbės Teismas.

Į Draugijos Valdybą išrinkti šie asmens: Apeliacinių Rūmų Pirmininkas Jonas Gudauskis, advokatas Zigmas Toliušis, Valstybės Tarybos narys Jurgis Byla, Vyriausiojo Tribunolo Teisėjas Juozas Grigaitis ir Vyriausiojo Tribunolo Teisėjas Česlovas Butkys, o kandidatais — Kauno Apygardos Teismo Prokuroras Juozas Brazinskas, advokatas Jokūbas Robinzonas ir prof. advokatas Petras Leonas.

Į Revizijos Komisiją išrinkti: Apeliacinių Rūmų Teisėjas Saliamonas Baltūsis, advokatas Antanas Sugintas ir advokatas Liūda Purėnienė, o

kandidatais — Kauno Apyg. Teismo Teisėjas Vincas Augulis ir Vyriausiojo Tribunolo skyriaus Pirmininkas Juozas Brazaitis. Į Draugijos Garbės Teismą išrinkti: Vyriausiojo Tribunolo Pirmininkas Liūdas Ciplijauskas, prof. advokatas Vladimiras Stankevičius ir Kauno Miesto Burmistras Antanas Merkys, o kandidatais į Garbės Teismą išrinkti: Kar. Teismo Pirmininkas S. Leonas ir Š. Apyg. T. skyr. Pirmininkas F. Bugailiškis.

Išrinkus Draugijos vykdomuosius organus, Draugijos Valdybos Iždininkas advokatas Z. Toliušis pranešė Draugijos 1937 metams sąmatą, parengtą buv. Valdybos. Jis pranešė, kad 1937 metais numatytos gauti šios pajamos:

1.	Už parduotus Lietuvos Teisininkų Draugijos leidinius („Teisė", Teisininkų Kalendorius ir kit.)	10.000 lt.
2.	Nario mokesčiai	1.000 „
3.	Nuošimčiai iš kapitalo ir kitų pajamų	500 „
	Viso	11.500 „

Išlaidų 1937 metais numatoma turėti tiek:

1.	Už spausdinimą žurnalo „Teisė" su priedais	6.500 lt.
2.	Teisininkų Kalendoriaus spausdinimas bei įrišimas	1.600 „
3.	„Teisės" žurnalo redagavimas, honorarai	3.000 „
4.	Įvairios smulkios išlaidos	400 „
	Viso	11.500 „

Po to buvo kalbama Teisininkų Draugijos 1937 metų darbo plano reikalu.

P. Stravinskas pareiškė, kad aktualiausias mums šių dienų teisės gyvenime klausimas esąs Lietuvos civilinės teisės kodifikacija, kuri jau Valstybės Taryboje dirbama. Tai esąs didelio masto ir sunkus teisės darbas, reikalaująs plačiųjų mūsų teisininkų sluoksnių gyvo pritarimo ir mokslinės paramos. Tyrimas veikiančios Lietuvos papročių teisės tikslu išreikšti paprotį rašytosios teisės norma, aiškinimas naujų civilinės teisės idėjų, pasireiškusių moderniuose kitų valstybių civiliniuose kodeksuose, svarstymas įstatymų technikos principų, net praktiškai taikant juos parengtiems civilinės teisės įstatymų projektams, turėtų būti aktualus šių dienų Lietuvos teisininkų darbas. Kalbėtojas pasiūlė Teisininkų Draugijoje įsteigti sekciją rengiamojo Lietuvos Civilinio Kodekso teisinei medžiagai rinkti.

Antra darbo sritis, numatyta Draugijos įstatų 7 § p. „a", yra aiškinti veikiančiąją teisę. Daugelis naujai išleistų įstatymų esą reikalingi jų vedamosios minties paaiškinimo, jų teisinio analizo ir jų praktiško pritaikymo pavaizdavimo. Todėl kalbėtojas pasiūlė Draugijai sudaryti sekciją veikiančiai teisei aišiknti.

Trečia aktuali darbo sritis — tai dabar vartojamų lietuviškų teisės terminų peržiūrėjimas, pataisymas ir, kur reikia, naujų sukūrimas.

Prof. V. Stankevičius pasiūlė šiuos sumanymus perduoti naujai išrinktai Valdybai realizuoti, o susirinkimo Pirmininkas prof. Leonas pasiūlė perduoti juos Valdybai apsvarstyti. Susirinkimui neprieštaraujant,

laikomas priimtas paskutinis, susirinkimo Pirmininko prof. Leono pasiūlymas minėtus sumanymus perduoti Draugijos Valdybai apsvarstyti.

Po to Apyg. Teismo Teisėjas V. Augulis pasiūlė įsteigti sekciją teisės mokslo populiarizacijai per Valstybės radiofoną plėsti ir rūpintis, kad Teisininkų Draugijai būtų duodama vietos radiofono programoje. Be to, jis pasiūlė dar, kad Draugijos Valdyba rūpintųsi turėti nuolatinę savo būstinę, kurioje būtų Draugijos knygynas, galėtų susirinkti Draugijos nariai įvairiais savo reikalais pasitarti, arčiau susibendrauti. Ir dar, pagaliau, siūlytojas pareiškė, kad tikslinga būtų Draugijai daryti pastangų kur nors tinkamoje vietoje įsigyti vasaros poilsio namus, kur irgi teisininkai, praleisdami savo atostogas — poilsio laiką, stiprintų tarp savęs draugiškus ryšius.

Advokatui Ant. Sugintui pasiūlius, nutarta šiuos sumanymus perduoti Draugijos Valdybos nuožiūrai.

Tuo susirinkimas ir buvo baigtas.

——/——

Advokato H. Landau byla.

Š. m. kovo mėn. 1 d. Apeliaciniai Rūmai sprendė advokato H. Landau bylą, kurioje jis buvo kaltinamas pagal Tautai ir Valstybei Saugoti Įstatymo 16 §.

Iš kaltinamojo akto matyti, kad adv. H. Landau buvo kaltinamas tuo, jog 1936 m. rugsėjo mėn. pabaigoje ir spalių mėn. pradžioje skleidęs Panevėžio Apygardos Teismo darbuotojų tarpe pramanytas žinias, esą Teisingumo Ministeris buvęs suinteresuotas Lapėnų ir kt. bylos rezultatais ir, norėdamas nušalinti Apel. Rūmų Pirmininką p. G. iš tos bylos teisėjų sudėties, pristatęs jį Respublikos Prezidentui paskirti Vyr. Tribunolo Skyriaus Pirmininku; tačiau p. G. išdėstęs Respublikos Prezidentui susidariusią bylos padėtį, ir tokiu būdu jis likęs nepaskirtas į Vyr. Tribunolą.

Apel. Rūmuose buvo paklausti liūdytojai, kurie parodė:

Panevėžio Apyg. Teismo teisėjas N., Prokuroro Pad. M. ir Sekretorius K. tvirtino, kad jie visi girdėję adv. Landau pasakojant apie įvykusį tarp Teisingumo Ministerio ir Apel. Rūmų Pirmininko konfliktą ryšium su Lapėnų byla. Jie pareiškė, kad adv. Landau prašęs niekam apie tai nepasakoti. Prokuroro Pad. M. parodė, kad pasikalbėjimas tarp jo ir adv. Landau įvykęs, jo, p. M., iniciatyva. Liudytojai apie tas naujienas pasakoję kitiems. Adv. Landau tas žinias atvežęs iš Kauno.

Apel. Rūmų Pirmininkas p. G. pareiškė, jog jis nežinojęs apie kurį nors spaudimą iš Teisingumo Ministerio pusės Lapėnų byloje; taip pat nežinojęs apie sumanymą jį perkelti į Vyr. Tribunolą. Jo nuomone, Teisingumo Ministeris galįs domėtis teisėjų sudėtimi bylose, kurios jam labiau rūpi.

Panevėžio Apyg. Teismo Vice-Pirmininkas p. Z. pareiškė, kad girdėjęs apie tuos gandus iš teismo sekretoriaus. Jis tai pasakojęs kitiems collegoms; Adv. Landau jis laikąs vienu geriausių advokatų, turinčių pasitikėjimą ir politika neužsiimančiu.

Teisiamasis adv. Landau kaltas neprisipažino ir aiškino, kad sakęs teismo sekretoriui K. ir, gal būt, teisėjui N. tik apie Apel. Rūmų Pirmininko perkėlimą į Vyr. Tribunolą, tačiau be jokio ryšio su Lapėnų byla, o su Prokuroro Pad. M. apie tai visai negalėjęs kalbėti nurodomuoju laiku, nes tomis dienomis buvęs arba išvažiavęs kitur, arba turėjęs bylų Apylinkęs Teisme ir civlines bylas Apygardos Teisme, kur Prokuroro Padėjėjas nedalyvaująs.

Prokuroro Padėjėjas visiškai palaikė kaltinimą kalt. akto ribose. Gynėjai įrodinėjo, kad teisiamajam inkriminuojamieji veiksmai nėsą įrodyti ir neatitinka bylos aplinkybių, kad tokiuose veiksmuose nėsą nusikalstamojo darbo, numatyto Tautai ir Valst. Saug. Įst. 16 §, sudėties, ir kad pasakojimas teismo darbuotojams, prašant niekam apie tai nesakyti ir dalinai tai darant jų iniciatyva, nėsąs įstatymo numatytas skleidimas.

Apeliaciniai Rūmai pripažino inkriminuojamąjį adv. Landau nusikaltimą įrodytą ir paskyrė jam 3 mėnesius sunkiųjų darbų kalėjimo su Baudž. Stat. 28 ir 30 str. str. numatytomis pasekmėmis.

——/——

Tarptautinės teisės mokslų institutai ir draugijos*).

II. Įstatymų leidžiamųjų studijų (Istituto di Studi legislativi) institutas Romoje.

Maždaug prieš dešimt metų Romoje įsisteigė, dalyvaujant žymiausiems Italijos teisininkams, *Istituto di Studi legislativi.* Jo tikslas yra skatinti legislatyvines studijas ir įstatymų leidimo tobulinimą. Iš pradžių Institutas turėjo vieną organą: Annuario di Diritto Comparato e di Studi Legislativi (Lyginamosios teisės ir įstatymų leidžiamųjų studijų metraštis). Iki šiolei išėjo šio metraščio pirmosios serijos devyni tomai (I—IX) ir XII tomo (antroji serija) 4 sąsiuviniai. X ir XI tomai išeis vėliau. Be to, nuo 1932 metų Institutas leidžia šiuos žurnalus:

1) La Giurisprudenza Comparata di Diritto Internazionale Privato (Lyginamoji teismų praktika tarptautinės privatinės teisės srityje);

2) La Bibliografia Giuridica Internazionale (Įvairių valstybių teisės bibliografija);

3) La Legislazione Internazionale (Įvairių valstybių įstatymų leidimas);

4) Il Repertorio della Legislazione Mondiale (Pasaulio įstatymų rodyklė).

---

[1]) ž. „Teisė" Nr. 19, 83—85 p. p., Nr. 35, 323—324.

Savaime suprantama, kad medžiagos rinkimas, rūšiavimas ir vertimas atima gana daug laiko, ir todėl dabartiniu laiku pirmo ir antro žurnalų eina (atskirais sąsiuviniais) tik pirmas tomas, kuris apima teismų praktiką ir literatūrą 1932 metais, trečio ir ketvirto žurnalų vienu laiku pirmas (1932 m.) ir ketvirtas (1935 m.) tomai.

Susidaryti supratimui apie Instituto leidiniuose teisininkams duotos medžiagos kiekybę, užtenka pasakyti, kad pirmuose Annuario (Metraščio) devyniuose tomuose yra apie 12.000 puslapių. Kitų žurnalų normalus tūris metams yra 40—60 lankų (640—960 pusl.). Jau iš tų skaičių aiškėja, su kokiu turtingu leidiniu čia turime reikalą. Palyginimui būtų įdomu pasakyti, kad jau septyniasdešimt penktus metus einąs Prancūzijos lyginamosios teisės draugijos biuletenis (Bulletin de la Société de Législation Comparée) nepraneša 500 puslapių.

Dar didesnį įspūdį turi padaryti Instituto plačiausi užsimojimai medžiagos įvairumo ir jos kokybės atžvilgiais.

Geografiniai Instituto leidiniai apima didesnius plotus negu visi kiti lyginamosios teisės periodiniai leidiniai. Jie duoda beveik pilną apžvalgą įstatymų leidimo, teismo praktikos ir literatūros šių kraštų (pradedant nuo 1925 m. ir kai kuriais atvejais net nuo 1918): Jungtinių Amerikos Valstybių, Anglijos, Austrijos, Belgijos, Bulgarijos, Čekoslovakijos, Estijos, Graikijos, Ispanijos, Italijos, Japonijos, Jugoslavijos, Latvijos, Lenkijos, Lietuvos, Luksemburgo, Norvegijos, Olandijos, Prancūzijos, Rumunijos, Šveicarijos, Vengrijos ir Vokietijos. Tokiu būdu iš Europos valstybių trūksta tik Sovietų Sąjungos, Skandinavijos kraštų (išskyrus Norvegiją), Albanijos, Airijos ir Portugalijos.

Tam, kad skaitytojas galėtų orientuotis tose metinėse apyskaitose, yra specialūs įvadai į įvairių kraštų privatinę teisę, kuriai daugiausia ir pašvęsti Instituto darbai. Įsidėmėtini šie įvadai: Vokietija: *Rabel-Wohl,* Vokietijos BGB 1900—1925 m. evoliucija (Annuario I, 24—63; II—III, 3—26; IV—V, 3—20), Vengrija *(Balogh,* Annuario I, 82—110), Čekoslovakija *(Bohaček,* ibid, 111—119), Lietuva *(Balogh,* ibid, 143—162), Austrija *(Bartsch,* ibid, II—III, 27—38), Rumunija *(Radulescu,* ibid, 82—94), Bulgarija *(Ganeff,* ibid, 95—99), Graikija *(Anastasiadis* ir *Logothetis,* ibid, IV—V, 35—56), Latvija *(Lober,* ibid, 73—106), Šiaurės Amerikos Jungtinės Valstybės *(Landis,* ibid, 901—942), Švedija *(Strahl,* ibid, VI, 2, 42—61; *Kalgren,* IX, 19—40), Alzasas-Lorenas *(Nast,* ibid, VII, 194—219), *Egiptas* (XII, 1—27).

Nesunku įsivaizduoti, kokią pirmaeilę informacinę reikšmę įgijo Instituto leidiniai. Tos informacijos tikslumas laiduojamas pranešimų autorių, kurie priklauso prie žymiausių savo kraštų juristų. Dabartiniu laiku, kai teisinio gyvenimo raida įaudrėjo, toks šaltinis mokslui yra nepakeičiamas lobynas.

Tačiau Instituto leidiniai nepasitenkina viena informacija, jie duoda, be to, juridinę sintezę ir svarbių teisės politikos straipsnių. Italai rengiasi išleisti naują kodeksą. Tas projektas daromas prieinamas Europos mokslo ir praktikos vyrams, ir metraščiuose randame jų atsiliepimus. Štai pavyzdžiai: Italijoje veikia speciali komisija kodeksams reformuoti,

1924 metais buvo paskelbtas naujas Italijos prekybos kodekso projektas. Annuario I tome randame dėl jo visą eilę svarbių atsiliepimų: italų prof. *Mosos, Breglios, Del Giudice, Nicotros,* taip pat vokiečių mokslininko *Giesek'es* (Annuario I, 170—343)

Ta pati komisija išdirbo naujos civilinės teisenos įstatymo projektą, ir štai dėl jo, be italo, prof. *Betti, pasisako* šveicarų prof. *Fritzsche* ir čekas *Hora* (Annuario II—III, 122—197).

Dar didesnį rezonansą pavyko surasti bendram Italijos—Prancūzijos pasižadėjimų kodekso projektui. Mes randame įdomiausių įvairių tautų mokslininkų atsiliepimų apie jį: italų — prof. *Scaduto,* anglų — *Lee, Gutteridge, Winfieldo,* rusų — *Pereterskio,* austrų — *Bartscho, Adlerio, Pollako,* vokiečių — *Riezlerio, Oertmanno,* prancūzų — *Perrau, Savatier, Vialletono,* šveicarų — *Siegwarto, Oserio,* belgų — *Graulicho* (Annuario IV—V, 111—398). Temų įvairumas dar didesnis negu autorių tautybė: eilė autorių svarsto projektą savo tautinės obligacinės teisės požvilgiu, kas negali neturėti reikšmingiausių pasėkų, kiti svarsto atskiras projekto problemas, k. a., sutarčių sudarymą ir jų tipus, susitarimo negaliojimą, obligationes naturales, negotiorum gestio, neteisėtą pralobimą ir neleistus veiksmus; atsakomybę ex delicto; pasižadėjimų rūšis; darbo ir nuomos sutartis, speciales projekte numatytas sutartis, įrodymus. Nesunku matyti, kad čia nėra atsitiktinių autorių atsakymų rinkinys, bet visi šie atsakymai yra duoti pagal Metraščio redakcijos tiksliai išdirbtą ir išlaikytą planą.

Dėl pagarsėjusio Italijos Baudžiamojo Statuto projekto (progetto *Rocca)* randam štai kokių autorių straipsnius: italų — *Carnevalės, Battaglini, Paoli, Marciano,* anglų — *Smitho, Stallybrasso, Burrowso,* šveicarų — *Bises, Overbecko,* belgų — *Collino,* prancūzų — *Donnedieu de Vabres, Roux, Garraud,* vokiečių — *Koehlerio,* vengrų — *Hellerio, Kovatso, Irko,* ispanų — *Guello Calono,* olando — *Pompės,* serbo — *Givanovitcho.* Be italų projekto sugretinimo su tautiniais kodeksais, yra gilių studijų apie rimčiausius baudžiamosios teisės ir kriminalės politikos klausimus: projektas penitenciariniu atžvilgiu; apsaugojimo priemonės santykyje su bausme; baudžiamųjų normų veikimas laiko atžvilgiu; tarptautinė baudžiamoji teisė; pasikėsinimas; injuria; apsunkinančios ir palengvinančios aplinkybės; senaties pertraukimas; viešosios dorovės, šeimos ir rasės apsauga; užkrėtimas sifiliu; kaltė ir pavojingumas (Annuario VI, 1, 31—426, 2, 62—103).

Kodeksų reformų komisija paruošė ir naują civilinio kodekso projektą, kuris sukėlė didžiausią susidomėjimą. Dėl įvedamojo įstatymo (tarptautinė privatinė teisė) randame šiuos atsiliepimus: italo — *Dienos,* prancūzų — *Niboyet, Valéry, Audinet, Arminjono,* amerikiečio — *Lorenzeno,* lenko — *Babinskio* ir anglo — *Vesey-Fitzgeraldo,* taip pat *Frankenšteino* (buv. Vokietija) (Annuario VII, 1, 3—75, 160—170, 303—375; VIII, 3—33; IX, 1, 125—139, 219—234; XII, 107—115, 169—181).

Kas liečia pirmos knygos (bendroji civilinės teisės dalis ir šeimos teisę), tai dėl jos randame prof. *Mayrio, Neunerio, Svobodos* (Čekoslovakija), *Valverds, Vinas-Meyo* (Ispanų), *Cairnso* (Anglija), *Guyoto,*

Duquesne, Viziozo, Vialletono, Radouanto (Prancūzija), *Betti* (Italija), *Meszlény* (Vengrija) nuomones (Annuario VII, 1, 76—88, 137—191; VIII, 1, 69—80, 122—178, 193—283; IX, 3—18).

Pagaliau, *Jūros teisės kodekso* projektas susilaukė irgi garsių studijų *Lyon-Caeno, Picardos, Guyoto, Chauveau* (Prancūzija), *Wüstendörferio* (Vokietija), *Vernetti, Graziani* (Italija), *Asserio, Rombacho* (Olandija). (Annuario VII, 1, 191—193, 423—488; VIII, 1, 34—68, 179—192; IX, 1, 40—57, 69—108, 169—186, 201—218).

Bet tuo dar neišsemiamas Instituto leidinių turinys. Pabandysime trumpai išdėstyti dar neminėtą medžiagą atskiromis teisės disciplinomis:

Teisių mokslas ir tyrimas:

Galgano, Už legislatyvinių studijų institutą (Annuario I, 3—18), *Maroi,* Rinkime liaudies juridinius papročius (ibid, 344—357); *E. Cohn,* Juridinio mokslo reforma Anglijoje ir lyginamoji teisė (ibid, XII, 117—122); *Udina,* Žinios apie tarptautinį judėjimą teisės suvienodinimo, legislatyvių studijų ir lyginamosios teisės srityse (Annuario VI, 2, 229—239), *Upson-Sims,* „American Law Institute“ veikla (Annuario XII, 29—40).

Romėnų teisė:

Bonfante, Romėnų teisė ir kodeksų reforma (Annuario I, 19—23).

Konstitucinė teisė:

Vokietijos *(Bilfinger, Annuario* II—III, 39—68), Vengrijos *(Egyed,* ibid, 69—81), Latvijos *(v. Witte,* ibid, IV—V, 57—72), Graikijos *(Zoras,* IX, 1, 235—263), Dancigo *(Richter,* XII, 137—168).

Adminsitracinė teisė:

Austrijoje *(Adamowitsch,* Annuario I, 64—81), Vengrijoje „comitato“ *(Egyed,* ibid, VI, 1, 19—30), Šveicarijos reforma administracinio teisingumo *(Giacometti,* ibid, VI, 2, 3—41), Argentinos administracinės decentralizacijos problema *(Bielsa,* ibid, XII, 225—248).

Baudžiamoji teisė:

Čekoslovakija *(Solnar,* Annuario VI, 1, 427—447), Estija *(Saarmann,* ibid, 448—459), Šveicarija *(Thormann,* ibid, 459—482), Austrija *(Kadečka,* ibid, VI, 2, 104—120), Danija *(Rasting,* ibid, 121—126), Ispanija *(Saldana,* ibid, 127—133), Kinija *(Garraud,* ibid, 134—155), Jugoslavija *(Pajnič,* ibid, 156—211), Latvija *(Mintz,* XII, 215—224).

Civilinė teisė:

1) *Kumanecki,* Civilinės teisės institutų evoliucija (Annuario IV—V, 21—34); 2) *Josserand,* Nemokamo titulo civilinėje teisėje kritimas ir transformacija (Annuario VI, 1, 3—18); 3) *Tedeschi,* Apie civilinės teisės pritaikymą praktikoje (Annuario VII, 1, 89—104); 4) *de Castro,* Schemos rinkti statistiniams duomenims dėl jungtuvių projektas (Annuario IX, 1, 153—167).

Vengrijos *(Geza de Magyary,* Annuario II—III, 198—221), Lenkijos *(Friedrich,* ibid, 222—232; Goląb, IX, 1, 219—225), Latvijos *(v. Freymann,* XII, 61—106), Vokietijos *(Pink,* XII, 249—257).

Lieka dar trumpai pasisakyti dėl kitų Instituto leidinių. *Repertorio della Legislazione Mondiale* abėcėline eile nurodo, kuriose valstybėse yra išleisti kokie nors įstatymai atitinkamoje srityje ir kur tuos įstatymus galima rasti. Pavyzdžiui, Repertorio 1935 m. I sąs. yra N 75. „valiutos suvaržymai", kur tiksliausiai nurodyta per tą periodą išėję įstatymai ir instrukcijos Čekoslovakijoje, Vokietijoje, Vengrijoje, Italijoje, Austrijoje ir Uragvajuje, jų datos, numeriai įstatymų rinkinių ir tų įstatymų pavadinimai nacionaline ir italų kalbomis. Įdomu pastebėti, kad skyriuje „Cinematografo" randame kino teatrų įstatymo pakeitimą ir kino filmų įstatymo pakeitimą (V. Ž. 466), skyriuje „Elettoratio politico" Seimo rinkimų įstatymo pakeitimą (V. Ž. 462) ir t. t.

Legislazione Internazionale duoda sintetines metines apžvalgas atskiriems kraštams su nurodymais, kaip viešoji nuomonė priėmė naujus įstatymus ir kokie sumanymai ruošiami.

Bibliografia internazionale stengiasi duoti pilną vaizdą literatūros judėjimo atskirose teisės srityse. Ir šio leidinio reikšmė yra labai didelė.

Pagaliau, specialus žurnalas, pašvęstas tarptautinės privatinės teisės praktikai (teismų praktika kitose privatinės teisės srityse spausdinama metraščiuose) pasižymi tuo, kad, be sprendimų, duodami komentarai prie jų, ir tai visuomet du, vienas parašytas autoriaus to krašto, kurio teismo sprendimas analizuojamas, kitas italo.

Pradedant nuo 1932 metų leidiniai duoda résumé anglų, prancūzų ir vokiečių kalbomis, kas tam tikru laipsniu daro žurnalą prieinamą ir nemokantiems itališkai.

Tokiu būdu Institutui, veikliai vadovaujant publikacijos darbams prof. *Salvatori Galgano,* pavyko suorganizuoti plačiausiu mastu įvairių tautų bendradarbiavimą teisės srityje ir išleisti teisinę biblioteką, kokią, galima pasakyti be jokio perdėjimo, vargu bau ar turi kas nors kitur. Gaila, kad italų kalbą mažai kas moka, bet teisininkams patartina tą kalbą mokėti.

Mums šio Instituto darbai yra ypač reikšmingi: priėję arčiau prie kodifikacinių darbų, turime išnaudoti kitų kraštų prityrimą, ir aš nežinau, kur galima rasti pilnesnį rūpimų klausimų vaizdą įvairiuose kraštuose, kaip Instituto leidiniuose.

J. Robinzonas.

Lenkijos teismai ir kalėjimai.

1937 m. sausio m. 12 d. Lenkijos teisingumo ministeris p. V. Grabauskas, gindamas seimo biudžeto komisijoj savo 1937 m. sąmatą, pasakė kalbą, plačiai paliesdamas lenkų teisingumo vykdymą ir penitenciariją. Čia ir patieksime sutrumpintai jo svarbesnes mintis.

Ministeris sakosi, būtų labai laimingas, jei galėtų čia pareikšti apie nusikaltimų mažėjimą, apie jau įvykusią šioj srity stagnaciją, apie visuomenėj išsiūgdžiusį teisingumo supratimą ir apie kalėjimų žymų patuštėjimą. Bet, deja, to jis pasakyti negalįs; viskas yra priešingai: nusikaltimai žymiai padidėjo, ypač prieš valstybės saugumą; naujų kalinių skaičius kasmet pašoksta iki 5.000; dabar visuose Lenkijos kalėjmuose jų yra per 60.000, o prieš porą metų jų ten buvo dvigubai mažiau.

To priežastį p. ministeris mato: 1) padidintoj ir žalingoj svetimų agentų veikloj; 2) bendroj demoralizacijoj, kuri yra ekonominio pablogėjimo padarinys, ir 3) moralinėj krizėj, kilusioj paneigiant religijos ir etikos postulatus. Antra vertus, kalėjimus dabar dar papildo ir gerai suorganizuotas nusikaltimų sekimas.

Nusik. darbai prieš valstybės saugumą ir tarnybiniai nusikaltimai. P. ministeris sakosi, nuo pirmųjų savo ministeriavimo dienų pradėjęs energingą kovą su nusikaltimais valstybės saugumui bei korupcija, kurie pastaraisiais metais ypač išbujojo.

Iš esmės didžiausi nusikaltimai esą nusikaltimai valstybės saugumui. Jie esą labai pavojingi tuo, kad: 1) juos sąmoningai ir gudriai organizuoja užsienis, kuris visą tai iš pasalų inspiruoja, organizuoja ir net finansuoja; 2) jų esmėj glūdi revoltavimas didesnių masių, ir 3) agituojant tas mases bei jas kurstant, šališkai yra išnaudojama ir krašto sunki ekonominė būklė, nedarbas ir miestų bei kaimų skurdas.

Kovojant su tais nusikaltimais, pagrindiniu dėsniu turįs būti iššifravimas tokių organizacijų, o ypač jų vadovybių — smegenų ir jų baudimas be jokios atodairos.

Pasisavinimai visuomeninių pinigų, kyšiai, tarnybiniai apsileidimai, protekcijos ir nepotyzmas — tai vardai ligų, kurios ėste ėda valstybės kūną. Čia paduodami ir vardai kelių tokių korupcininkų, kaip pvz., vicedirekt. *Michalskis,* v-kas *Kžystoforskis* bei jo 19 bendrininkų, starostos: *Tvardovskis, Kravčikas* et tutti guanti. Todėl ir čia „negalima galvos slėpti smėlyje", o reikią atvirai pasisakyti, kad korupcija perdaug pradėjo galvą kelti aukštyn.

Ir čia esanti pradėta griežta kova. Tačiau tai sekmingai kovai esą reikalingi geri teismo organai, o ypač prokuratūra. Be to, dar reikią išleisti ir papildomus įstatymus, kurie griežčiau už tai baustų. Dažnai pasitaiko, kad asmuo, padaręs aiškų nusikaltimą, dėl įstatymų trūkumų lieka nenubaustas. Peiktinas yra dar ir paprotys slėpti nusikaltimus, ką dažnai daro įstaigų v-kai bei pačios įstaigos. Aiškinti nusikaltimus turi padėti visi, nes tai yra piliečio pareiga.

Teisėjai ir prokurorai. Be mažiausių abejojimų turime pasisakyti, kad tinkamu teisimo pagrindu yra geri teisėjai ir prokurorai. Dėl to iš jų ir reikalaujama didelės moralinės ir specialinės kvalifikacijos. Teismų jaunuomenės auklėjimas, jos mokslinimas bei jos skyrimai į teismus ir advokatūrą — ministerio didelis rūpestis.

Reikalaujant iš jų tokių aukštų savybių, negalima užmiršti ir tai, kaip jie skurdžiai yra aprūpinami. Miesto teisėjas, kuris be savo tiesioginių pareigų yra dar apkrautas ir komplikuota administracija, mėnesy gauna *420 zl.*, iš kurių dar atskaitomas specialus mokestis valstybei, o

policijos nuovados v-kas mėnesy gauna nuo 500 iki 680 zl., banko direktorius — nuo 535 iki 960 zl. Tegul šie, be komentarų padaryti sulyginimai, kalba patys už save! *(1 zlotas = 1 lt. 2 cnt.).*

Nurodytomis sąlygomis gyvenąs teisėjas turi išlaikyti ir savo nepriklausomumą. Tai iš jo reikalauja Konstitucija, visuomenė, ir, pagaliau, ir teisingumo ministeris. Reikia vėl pabrėžti, kad tinkamas teisėjo materialinis aprūpinimas — tai jo didžiausias ramstis.

Ministeris pasisakė, kad jis nuo savo pirmųjų ministeriavimo dienų nėra niekur pažeidęs to teisėjų nepriklausomumo. Kiekviena proga naudodamasis, jis visiems primena, kad teisėjų nepriklausomumą jis laikąs dogmatu, be kurio neįmanomas joks teisimas. Teisėjas turi vadovautis vien įstatymais bei savo sąžine ir nieku daugiau.

Kartu reikia pabrėžti, kad toks teisėjų nepriklausomumas nėra jų asmeniškoji privilegija, bet teismo objektyvus atributas. Iš to eina ir teisėjų dvilypis atsakingumas: už sąžiningą dabojimą to savo nepriklausomumo ir už tinkamą savo dalykų žinojimą. Teisėjo nepriklausomumas neduoda jam dar teisių būti ir neatsakingu.

Teismo kandidatai. Didelis skaičius jaunimo išeina teisės mokslus. Norį tarnauti magistratūroj bei advokatūroj turi prieš tai išbūti aplikantais (teismo kandidatais) teismuose bei pas advokatus. Tų aplikantų yra labai daug; apie juos negalima būtų pasakyti, kad jie yra bedarbiai, bet jie ir neuždirba tiek, kad galėtų bent žmoniškai pragyventi. Dėl didelio aplikantų skaičiaus teismuose net atsirado neapmokama aplikacija; iš 2.000 teismo aplikantų vos 10% yra apmokamų. Likusiųjų aplikantų materialinė padėtis yra tiesiog apverktina; yra atsitikimų, kada aplikantai už 25 zl. gyvena mėnesį ir tuos gauna iš labdarių; kiti aplikantai savo duonos kąsnį uždirbą amatais bei paprastu fizišku darbu; buvo vienas atsitikimas, kad teismo posėdy sekretoriavęs aplikantas apalpo... išbadėjęs. Susidarė daug kartų didesnis kadras, negu reikalinga; pakaktų kokių 400 asesorių ir 400 aplikantų, gi jų yra: asesorių — 700, o aplikantų — 2.000. Vidurkį imant, per metus atsiranda vietų tik kokiems 70—100 žm.

Todėl, ir čia reikia ieškoti kurios nors išeities tai atsargai likviduoti bei užkirsti kelią, kad ateityje panašūs reiškiniai nepasikartotų. Dabar stengiamasi tą išmokslintą jaunimą išskirstyti kitomis ministerijomis, kur teisininkui visada atsiras darbo, pvz., administracijos įstaigose, asesoriatuose bei notariatuose. Tie rūpesčiai veda dar toliau — jie turi pasiekti universitetus, ruošiančius tą jaunimą. Tam jau yra padaryti ir atitinkami žygiai.

Advokatūros reforma. Teisingumo, o ne vien tik teisimo, ministeriui turi rūpėti ir advokatūra, nes tai yra galingoji visuomenės pajėga. Tūkstančiai advokatų nuolat yra kontakte su plačiąja visuomene, eidami pareigas gynėjų, patarėjų, globėjų ir kt. Iš čia ir advokatūros įtaka masėms. Be to, ji yra galinga ir teisingumą vykdant; todėl valstybei ir čia dera turėti savo akį, formuojant bei papildant advokatų eiles.

Ne paslaptis, kad dabartinės jaunos advokatūros akiratis ir paruošimas yra tiesiog apverktinas, o ypač po 1932 mt. advokatūros įstatymo. Jau jo atsiradimo metu ji atsidūrė ties praraja. Didelis skaičius

norinčiųjų tapti advokatais tikra to žodžio prasme „pirkdavo" sau savo patronus. Savaime suprantama, kad toks patronas negalėjo tokio aplikanto nei tnkamai auklėti nei paruošti būsimam darbui. Taip sparčiai auganti advokatūra jau negalėjo rasti sau pakankamai darbo, o tuo pačiu ir pakankamo pragyvenimo. Visuomenę reikia aprūpinti reikiamu advokatų skaičiumi, bet tokiu, kuris galėtų gauti bent minimumą padoriam pragyvenimui.

Ir čia buvo imtasi advokatūros reorganizacijos. Reformos pagrindan buvo padėtas buvęs 1919 m. advokatūros įstatymas. Juo reikalaujama iš pradžių išeiti stažą teismuose ir, tik po to, jau leidžiama stoti aplikantais ir pas advokatus. Dabar veikiąs 1932 m. advok. įstatymas leidžia būti advokatais tiems aplikantams, kurie išėjo stažą tik pas advokatus.

Kodifikacija. Teisės unifikacijoj yra jau daug padaryta, bet to dar neužtenka. Tai yra garbingas, bet kartu kropštus ir sunkus darbas. Savomis pajėgomis jau yra sutvarkyta materialinė ir formalinė baudž. teisė. Įstatymų leidimo paruošiamieji darbai yra išmėtyti desėtke tomų; dabar jau yra sutvarkyti 4 tomai, kurie rodo, koks didelis ir sunkus buvo darbas, padarytas 1918—1928 m. laikotarpy. Likę tomai pasirodys greit, gal net ir šių metų gale.

Kaikuriems būtiniems reikalams sutvarkyti, dar šioj sesijoj bus patiekti naujų įstatymų projektai; jie palies teismų santvarkos pertvarkymą ir baudž. teisėnų įstatymą. Ypač pastarasai yra nevykęs. Čia reikalinga gal ne tiek novelizacijos, kiek esminės reformos, o gal net ir visai naujas įstatymas.

Be to, greit būsiąs paruoštas projektas apie kalinimą, nes dabartinis įstatymas neatitinkąs baudž. teisėnų įst. reikalavimų.

Beveik jau paruošti yra ir dar dviejų įstatymų projektai, būtent: spaudos ir fundacijų.

Kalėjimai. Kad bausmė pasiektų savo tikslą, reikia tinkamai sutvarkyti ir penitenciariją. Nuo to taip pat pareina ir sėkminga kova su nusikalstamumu.

Konstatuojamas nuolatinis recidivų augimas rodo, kad šis klausimas yra itin opus, reikalingas skubių reformų ir nuolat erzinąs padorią visuomenę.

Jau B. St. 84 str. nustato, kad recidivistams ir nepataisomiems kaliniams reikia taikyti daug griežtesnes priemones, talpinant juos į nepataisomųjų įstaigas, kur režimas savo rigoriškumu žymiai skiriasi nuo kitų kalėjimų.

Yra žinoma, kad lenkų kalėjimai yra bent 50% perpildyti. Todėl šį reikalą ir reikią skubiausiai tvarkyti.

Statistika rodo, kad prieš 1936 m. amnest. įst. nebuvo įvykdyta per 130.000 sprendimų, kurių didžiausioji sankcija buvo 1 metai papr. kalėjimo. Šių sprendimų dauguma taip, iki šiol, ir liko neįvykdyta. Negalima leisti, kad ir toliau tat pasikartotų.

Per paskutiniuosius metus, tos pačios statistikos daviniais, nežiūrint net ir dažnų amnestijų, sprendimai su trumpalaikėmis bausmėmis vis auga ir 1936.XII.1 d. jie pasiekė net 62,25% visų sprendimų.

Vienintelė iš to išeitis, kadangi tuojau pastatyti tiek daug kalėjimų nepajėgiama, būtų įsteigimas naujų bausmės vykdymo įstaigų. Tų įstaigų prototipas yra jau paaiškėjęs 1936 m., vadinamųjų darbo namų pavidalu. Ten kalinių darbo jėgos yra išnaudojamos naudingiems visuomenės darbams, nes kalinys juk ir visuomenės atžvilgiu turi darbo prievolę. Tatai išvedama iš bausmės ir jos tikslo. Be to, toks darbas yra humaniškumo ir auklėjimo požymis. Kalinys, be darbo paliktas, ištvirksta tiek moraliai, tiek ir fiziškai.

Čia reikia pabrėžti, kad panašūs darbai nebus atlyginami. Tuo nenorima daryti konkurencijos šiaip piliečiams, ir ypač bedarbiams, kurie iš savo uždarbio ir patys pragyvena ir dar išmaitina savo šeimas. Išimtys bus daromos tik tokiems iš kalėjimų paleidžiamiems kaliniams, kurie, kalėdami, buvo pavyzdingi, darbštūs ir sąžiningi ir kurie, išėję laisvėn, neturi iš ko galėtų pradėti gyventi.

Biudžetas. (Pranešėjas — seimo atstovas p. Sioda).

1936.XII.1 d. visuose kalėjimuose buvo 60.082 kaliniai. Santykiai tarp vyrų ir moterų 10—1%.

Kaliniai laikomi: 328 kalėjimuose, 6 mažamečių nusikaltėlių įstaigose ir 1 nepataisomųjų įstaigoj.

Šiais metais bus statomi teismo rūmai: *Varšuvoj* ir *Gdynėj.*

Per 4 metus numatoma pastatyti 17 naujų, įvairių teismo pastatų, kurie kaštuos 24.000.000 zl.

Esamų pastatų užlaikymui kasmet išleidžiama 2.000.000 zl.

1937 m. numatoma pajamų — 38.628.500 zl.

„ „ išlaidų — 88.000.000 zl.

Tatai bendro biudžeto skalėj sudaro tik 3,85%.

(1937.I.13 d. „Polska Zbrojna“ 13 Nr.).

Romualdas Burokas.

——/——

Juridinės literatūros naujienos.

I. Recenzijos

Prof. P. Leonas, **Istorinė žmoniškumo etikos ir teisės evoliucija,** *Kultūros Švietimo Draugijos leidinys, išspausdintas „Raidės“ spaustuvėj 1937 metais, 55 puslapiai.*

Prof. P. Leonas, be savo tiesioginių pareigų ir aktingo dalyvavimo visuomenės gyvenime, suspėja dar apsčiai parašyti. Pernai šituo laiku pasirodė Prof. Leono „Teisės filosofijos istorijos papildomosios paskaitos“, o šiemet jau turime naują dalyką, kurio antraštė pasako jo turinį.

Autorius, nurodęs gamtos reiškinių kitimo dėsnius, šit ką sako apie žmogaus ir visuomenės gyvenimo dėsningumą: „Žmogus yra gamtos kūrinys. Tad galima ir reikia manyti, kad jo kūno gyvenimas priklauso tų dėsnių, kuriais vyksta apskritai gamtos reiškiniai. Gi žmogaus dvasios reiškiniai yra susiję su jo kūnu; tad ir jo dvasios reiškiniai taip pat pri-

klauso gamtos dėsnių. Tiriant žmogaus ir visuomenės gyvenimą, reikia turėti galvoje, kad gamtoje viskas vyksta priežastingumo dėsniu ir kad žmogaus ir visuomenės gyvenimo priežastys yra dviejų rūšių: išorinės, grynai gamtoje vykstančios, ir žmogaus vidaus sielos priežastys. Visi praistorijos ir istorijos laikais įvykę žmonių giminės pakitimai, jos progresas ar regresas, jos laimė ar vargai, viskas yra dviejų priežasčių rezultatas. Išoriniai reiškiniai veikė žmogaus dvasią, bet ir žmogaus dvasia veikė išorinius reiškinius. Iš vienos pusės mes turime gamtą, kurios reiškiniai vyksta pagal tam tikrus įstatymus (dėsnius); tie reiškiniai nuolat veikia žmogų ir jo dvasią, kelia jame aistras, duoda jam bei jo protui impulsus ir stumia jį veikti tam tikra linkme. Iš antros pusės mes turime žmogaus dvasią, kuri priklauso nuo tam tikrų dėsnių, kuri formuojasi jų įtakoje ir kuri sugeba veikti išorinę gamtą" (12—13 p. p.).

Žmoniškumo etikos ir teisės evoliucijai atvaizduoti autorius visą istoriją skirsto į tris dideles epochas, kurios, pasak autoriaus, griežtų ribų neturinčios. Pirmoji epocha pavadinta primityvinio žmonių gyvenimo etikos ir teisės evoliucijos epocha; laiko atžvilgiu ji buvusi labai ilga, iki pat viduramžių pradžios. Šios epochos charakteringiausias požymis autoriaus šitaip išreikštas: „Tačiau visos šios epochos visuomenės, neišskiriant nė tų, kurios savo nedidelėje dalyje buvo pasiekusios aukšto kultūros laipsnio, rėmėsi biauriu socialiniu reiškiniu — vergija". Antroji epocha — viduramžių etikos ir teisės evoliucijos epocha, kurią autorius šitaip apibūdina: „Apskritai, viduramžių epochos europiečių etika buvo žemo laipsnio etika. Dievas buvo įsivaizduojamas piktas ir žiaurus, kerštingas, reikalaująs sau nuolankumo ir aukų. Jisai dovanai nieko neduodąs žmogui, ir šis turi viską, kiekvieną mažmožį, išmelsti iš Dievo, išpirkti. Išmelsti galima tiktai griežtai save kankinant, pav., pasnykais ir pan. Privilegijuoti luomai, tad ir bažnyčios atstovai, užgrobę turtus ir paglemžę žmonių darbą savo naudai, buvo įtikinę mases, kad tokia santvarka yra Dievo duota, ir teise buvo apsaugoję tos santvarkos pastovumą. — Begaliniai ir žiaurūs tikybiniai persekiojimai, vykdomi valstybės pajėgomis, fanatizmas, dvasiškių tiranija prieš tikinčiuosius, galingųjų veidmainiavimas santykyje su Dievu, silpnųjų visiškas nusižeminimas ir galingųjų dievinimas, žemųjų luomų, ypač baudžiauninkų išnaudojimas ir beteisiška padėtis". Trečioji epocha — naujųjų laikų epocha, kuri prasidėjo XV amž. Šioje epochoje įvyksta dideli laimėjimai, nes žmogui ima vadovauti mokslas, o ne prietarai. Susirūpinama žmogumi ir jo socialine gerove; pamažu visuomeninama ir suvalstybinama atskiros socialinio bei ekonominio gyvenimo sritys ir k.

Autorius, pateikęs plačią etikos ir teisės evoliucijos apžvalgą, nurodo ir ateities idealus. Etikos idealą, pasak autoriaus, žmonės pasieksią tada, kada nė vienas ne tik negeis kitam to, ko sau negeidžia, bet ir kada kiekvienas kitam darys tik gera. Viešosios teisės idealas — demokratinė santvarka, nes tik šiai santvarkai esant gali išnykti karai ir atsirasti tikra gerovė. Auklėjimo idealu autorius laiko tą padėtį, kada mokslas bus ko lengviausiai prieinamas ir ko didžiausiam žmonių skaičiui. Privatinės teisės srityje vis plačiau reikšis privatinės nuosavybės suvisuomeninimas ir socialinio klausimo tobulesnis išsprendimas. Savo veikalą prof. P. Leo-

nas užbaigia šiais žodžiais: „Baigdamas rašinį, turiu pasakyti, kad aš jame siekiau pateikti nors mažą šviesos spindulėlį, kuris padėtų skaitytojui išsklaidyti dabar keliamus prieš jo akis ūkus, padėtų gintis nuo besiskverbiančių piktų ligų mikrobų ir likti žmonišku asmeniu, tikriau sakant, likti žmogumi".

Iš čia pateiktų kelių prof. P. Leono rašinio ištraukų lengva įsitikinti, kad šis veikalas yra skaitytinas, ir jo skaitymas yra drauge ir paskatinimas siekti etikos ir teisės idealų. Rašinio kalbos paprastumas padaro jį prieinamą didesniam skaitytojų būriui.

A. T.

2. **Teisininkas.** *1937 m. 1 nr. 32 psl. Leidėjas ir redaktorius J. Žagrakalys. Zarasai.*

Iš redakcijos žodžio matyti, kad laikraščio vedamomis gairėmis eis: tautinės teisės kūrybos reikalai, penitenciariniai klausimai, ideologiniai mūsų tautos siekimai ir, pagaliau, noras į darbą įtraukti ir jaunesniuosius teisininkus. Žurnalas, kaip pasisako jo leidėjas, leidžiamas idėjiniais motyvais.

Recenzuojamame numery yra šie straipsniai: *R. Buroko* „Penitenciarijos sutvarkymas Italijoj". Straipsnyje nagrinėjama naujas Italijos kalėjimų sutvarkymas, įvestas pagal 1931 m. birželio mėn. 18 d. įstatymą. *L. Linaitis* rašo apie „Bylos atidėjimą, advokatui išvykus", siūlydamas bylas atidėdinėti ir vienai kuriai nors šaliai prašant, jei jos įgaliotinis negali tą dieną posėdyje dalyvauti. Advok. *B. Ivanovas* nagrinėja „Privalomų raštų apmokėjimą žyminiu mokesčiu". *V. R.* duoda „Jaunam teisininkui" patarimus, kaip reikia pradėti teisminį darbą. *J. Binkevičius* rašo apie „Nekilnojamojo turto pardavimo netobulumus" ir *J. Žagrakalys* nagrinėja klausimą „Ar leistina miestelėnams paveldėti žemės ūkį", prieidamas neigiamą išvadą.

Be tų straipsnių, yra skyrius, pavadintas „Iš teismo praktikos". Ten randame šešis charakteringus pavyzdžius, paimtus iš Vyr. Tribunolo praktikos. Pagaliau, eina „Mažmožiai". Jų viename, pvz., sakoma, kad Sovietų Rusijoje sukakę 12 metų mažamečiai, nusikaltę vagyste, prievartavimu, kūno sužalojimu bei nužudymu, baudžiami lygiai su suaugusiais.

Iš to pirmojo numerio galima spėti, kad žurnalo kryptis bus daugiau praktiška.

Bks.

3. *Dr. Alfred Laniewski.* **Nusikaltimas ir ašaros** (Zbrodnia i łzy). Lvovas, 1936 m. 229 psl. (*Lenkų kalba).*

Sudomino mane toji knyga, nes ir pats penkerius metus dirbau sunkų prokuratūros darbą.

Knygos autorius dr. A. Laniewskis net dvylika metų buvo Lvovo apygardos teismo viceprokuroru; didesnę darbo dalį jis dirbo, kaipo prokuroras politinėms byloms. Kalba jis ir apie „zatarg polsko-litewski", t. y., apie lenkų lietuvių kivirčą. Šiandieną jis yra apeliacinio teismo teisėjas, o kartu ir Jono-Kazimiero universiteto tardymo technikos katedros lektorius.

Knyga pradedama pirmų to savo darbo žingsnių aprašymu. Autorius pasisako, kad, perkeltas į prokuratūrą iš apylinkės teisėjų, atsirado lyg miške, juoba, kad dar buvo atsilikusių bylų ir nuo 1914 m. Jose besirausdamas, jis pradeda nuvokti, ko iš jo reikalauja naujoji tarnyba. Bet jis ne rutininkas, nepasitenkina senais aktais bei bylomis — nori progresuoti kartu su gyvenimu. Tai norėdamas daryti, pasijunta esąs mažai tam darbui pasiruošęs, nes universiteto studijų čia jau nepakanka. Jis, nors jau ir nejaunas būdamas, griebėsi iš naujo studijų: studijuoja kriminalistiką, kriminalinę psichologiją, sekimo techniką, politines sroves, jų metodus ir t. t. Ir tada tik jis suprato, kad nėra „mažų" ir „didelių" bylų, nes visur teisiamas žmogus.

Jo darbui vadovauja prityręs apygardos prokuroras *dr. W. Swoboda*, žmogus įžymaus proto ir supratingumo, žmogus visiems prieinamas, žmogus, kuris „niekam nelinkčiojo", o tik klusniai tarnauja įstatymams, sąžinei ir klausosi savo širdies balso, kuo vadovautis patardavo ir savo valdiniams.

Paliesdamas prisiekusiųjų posėdininkų institutą, jis paneigia nuomonę, kad tai yra „didelis ir nežinomas" sfinksas; jis pasisako už tą institutą, matydamas jame tą visuomenės sąžinės balsą, kuris moka atskirti sausus baudž. kodekso reikalavimus nuo gyvenimo paklaidų.

Paliestas, tiesa, labai trumpai, ir dabartinių savižudybių klausimas. Tų savižudybių priežastis autorius mato: dvasios, būdo ir etikos nusmukime; be to, dar ir tame, kad tokie asmenys esti paliekami vieni sau.

Savo darbą dr. Laniewskis vaizduoja buvusiais svarbesniais procesais, kuriuose jis dalyvavo kaltintoju. Paminėsiu čia jų įdomesnius.

1924 m. Lvove buvo kėsintasi išsprogdinti parako sandėlius. Įvykdyti tą pragarišką sumanymą nepavyko, nes vienas dalyvių išdavė kitus. Du tų dalyvių, būtent, Dietrichas ir Solonynko, buvo sučiupti ir atiduoti teisti savotiškai civiliškai-kariniam (dozažnemu) teismui. Abudu buvo nuteisti mirti. Per dvi valandas jie buvo sušaudyti, nes jų malonės prašymas — buvo atmestas. Įvykdant mirties bausmę turėjo dalyvauti ir pats autorius. Tą sušaudymo sceną jis aprašo su dideliu susijaudinimu.

1924 m. rugsėjo 5 d. Lvove mesta bomba buvo kėsintasi nužudyti ten atsilankiusį lenkų prezidentą St. Vojciechovskį. Buvo įtartas žydas Steigeris. Čia autorius meistriškai nupiešia galimą apsirikimą, ką nors atpažįstant iš matymo. Byla net du kartus buvo sprendžiama, kol Steigeris buvo galutinai išteisintas; jam grėsė irgi mirties bausmė. Charakteringi sui generis atpažintojai ten yra atvaizduoti asmenyse liud. Pasternakienės ir dr. Levickio.

1926 m. gale, Lvove, ukrainiečių karo organizacijos įsakymu buvo nužudytas lenkų kuratorius Sobinskis. Ilgai tyrus, buvo susekta, kad tai padarė Atamančukas ir Verbickis. Byla teisme buvo sprendžiama lygiai mėnesį. Autorius kalbėjęs dvi dienas. Teisiamieji buvo nubausti ilgesnėmis kalėti bausmėmis. Tame procese atsispindėjo revoliucinis ukrainiečių judėjimas.

1926 m. viduryje, brolis, gailėdamasis pamišusios sesers kančių, ją pats nušovė. Prisiekę sprendėjai jį išteisino. Autorius čia plačiau pasisako dėl tos rūšies nužudymo, taip baigdamas savo išvadą: „žmogaus

kraujas yra perdaug brangus, kad jį galima būtų laistyti kaip nevertingą dalyką". Tuo reikalu prof. dr. St. Glaseris yra net parašęs atskirą knygutę, pavadintą „Užmušimas prašant" („Zabójstwo na żądanie"), Varšuva, 1936 m. 89 psl.

1931 m. gale buvo nužudyta Elžbieta Zarembaitė. Tuo nužudymu buvo įtarta jos tėvo sugyventoja Gorgonienė. Ji tos Zarembaitės nekęsdavo, nes ji pradėjo ardyti tėvo santykius su kaltinamąja, atverdama jam akis į jos neištikimumą tėvui. Šioji byla charakteringa savotiška tardymo eiga ir pačiu teisiamuoju posėdžiu, kuriame ekspertai pasidarė perdaug atsargūs, ko nebuvo reng. tardyme. Autorius ir čia laimėjo; teisiamoji pirmą kartą buvo nuteista mirti, pakariant, o antru teismu, kai jau buvo galioje naujas B. St., tik kalėti iki gyvos galvos. Tos bylos aprašymas yra ypač įdomus.

Perskaičius autoriaus knygą, savaime ateina mintis jį lyginti su A. Koni. Ta pati geležinė logika, šaltumas, sugebėjimas įrodyti ir tuos įrodymus vietoj ir ad rem panaudoti. Tas pats mokėjimas valdyti plunksną.

Knyga naudinga pasiskaityti ne tik prokuratūros darbą dirbantiems, bet ir šiaip eiliniams teisininkams, kurie ten ras daug gražių ir naujų minčių, dėl kurių galės prieiti išvadą, koks iš tikrųjų turi būti ne rutininkas, bet sąžiningas ir darbštus teisininkas.

Rom. Burokas.

II. Bibliografija.

A. *Knygos ir žurnaliniai straipsniai lietuvių kalba:*

1. *Augustinas Janulaitis,* **Lietuvos bajorai ir seimeliai XIX amž. (1795—1863).** *Vytauto Didžiojo Universiteto, Teisių Fakulteto Darbai, VIII tomas, knygos 2, Kaunas, 1936, 629 p.*

2. *J. Robinzonas,* **Lietuvos pilietybės teisių kolizijos,** *Kaunas, 1936, 24 p. (22—24 p. p. prancūzų kalba résumé).*

3. **Pagrindinis verslo mokestis** *(įstatymai, priedėliai, taisyklės, aiškinimai, rodyklė ir kit.), spaudai paruošė I. Baltrušaitis, bendradarbiavo R. Šidlauskas, Kaunas, Sakalo leidinys, 1936, 108 p.*

Rūpestingai padarytas vertimas ir sukodifikuotas atsižvelgiant į mūsų įstatymdavybės įneštus pakeitimus Įst. Rink. V t. 366—550 ir taisyklių prie jų. Be to, dedami mūsų kompetentingų įstaigų padaryti aiškinimai.

1. **Policija 19 Nr.:** *A. Jakobas,* Tarnautojų gydymas ir paleidimas iš tarnybos pagal pensijų ir pašalpų įstatymą, 362—363 p. p.; *K. Laucius,* Ką gali padaryti policija, kovodama su mažamečių chuliganizmu ir nusikalstamaisiais darbais? 363—364 p. p.; *V. Remeikis,* Teismų santvarka Klaipėdos krašte, 367—369 p. p. **Policija 20 Nr.:** *J. Bražinskas,* Kvotos, tardymo ir kaltinimo organai bei jų veikla pagal R. S. F. S. R. Baudž. Teisenos Kodeksą, 378—380 p. p.; *K. Laucius,* Ką gali padaryti policija, kovodama su mažamečių chuliganizmu ir nusikalstamaisiais darbais? 381—382 p. p.; *V. Remeikis,* Teismų santvarka Klaipėdos krašte, 385—386 p. p. **Policija 21 Nr.:** *A. Jakobas,* Kontrabanda ir svaigieji vaistai,

389—399 p. p.; *K. Laucius*, Dėl teismo sprendimų skundimo kasacine tvarka, 400—402 p. p.; *Br. Straukas*, Valstybės iždo skolininkų neturto aktai, 403—404 p. p. **Policija 22 Nr.**: *J. Iškauskas*, Dėl ėmimo susidaromų išlaidų, vykdant priverstinį mokesčių išieškojimą, 425 p.; *A. Dilys*, Teismo ir policijos bendradarbiavimo pagerinimo reikalu, 426—427 p. p.; *Br. Straukas*, Mokestinių liekanų išieškojimas, kreipiant vykdymą į kilnojamąjį turtą, 430—431 p. p. **Policija 23 Nr.**: Teis. *P. Stravinskas*, Viešojo kaltinimo pareigos vykdymas apyl. teismuose, 446—447 p. p.; *Br. Strauka*, Mokestinių liekanų išieškojimas, kreipiant vykdymą į kilnojamąjį turtą, 448—449 p. p. **Policija 24 Nr.**: *A. V.*, Kai policija teismo antstolio pareigų nebeina, 468—469 p. p.; *A. Klemas*, Įrodomieji daiktai, 470—471 p. p. **1937 m. Policija 1 Nr.**: *K. Laucius*, Darbai, kurių policija neprivalo dirbti, 2—3 p. p.; *A. Klemas*, Įvykio vietos aprašymas, 5—6 p. p.; *P. Grauslys*, Pastabos dėl neturto aktų, 6—8 p. p.; *Vl. Juodvalkis*, Kvotas darančio vaidmuo nusikaltėlio atžvilgiu. **Policija 3 Nr.**: Teisin. *S. Vbs.*, Dėl tarnybinių nusikalstamųjų darbų, 42—44 p. p.; *J. Ž.*, Dėl kelpinigių ir dienpinigių policijos tarnautojams, kuriems duodamos susisiekimo priemonės arba joms išlaikyti lėšos, 44—46 p. p.; *A. Klemas*, Asmenų daktiloskopavimo reikalu, 49—50 p. p.; *V. Ks.*, Sergančių tarnautojų atlyginimo reikalu, 54 p. **Policija 4 Nr.**: *P. Str.*, Mirties bausmė ir jos vykdymas, 66 p.; *J. Baleiša*, Ar baustini „trys karaliai?“ 68 p.; *J. S.*, Raštų registracijos knyga, 76—77 p. p.; *P. Barzda*, Ar gali policija paimti iš mokesčių mokėtojo iždo kvitą ir prijungti prie vykdomos bylos, 78 p.

2. **Savivaldybė 9(20) Nr.**: *A. Jakobas*, Naujasis karinės prievolės įstatymas ir savivaldybės, 3 p.; *E. Sudikas*, Civilinių įstatymų pakeitimas ir miestų s-bės, 30—31 p. p. **Savivaldybė 10(21) Nr.**: *A. Jakobas*, Savivaldybių mokesčių ėmimo klausimu, 1—2 p. p.; *K. Šm.*, Traktieriaus verslo mokesčio pertvarkymas Estijoje, 13—14 p. p.; **Savivaldybė 11(22) Nr.**: *A. Prūsas*, Skolų išieškojimai ir valdininkų įsiskolinimai, 5 p.; *De Faria e Castro*, Naujas Vokietijos savivaldybės įstatymas ir jo kritika, 10—13 p. p.; *Inž. Pr. Drąsutis*, Naujasis Estijos ugniagesybos įstatymas, 24—25 p. p. **Savivaldybė 1937 1(24) Nr.**: *A. Jakobas*, Savivaldybių pareigūnų atlyginimo klausimais, 1—2 p. p. **Savivaldybė 2(25) Nr.**: *K. Šumauskas*, Nejudomo turto vertės prieauglio mokestis, 36—37 p. p.; *M. C.*, Piliečio mokestis ir jo pakeitimai Vokietijoje, 41—45 p. p.; Gatvėms grįsti mokestis ir natūralinė prievolė, 45—46 p. p.; *J. P.*, Kodėl pakeista pašauktųjų į kariuomenę vyrų šeimų šelpimo tvarka, 48—49 p. p.

3. **Teisininkas 1937 m. Nr. 1:** Mūsų siekimai, 1—2 p. p., *Romualdas Burokas*, Penitenciarijos sutvarkymas Italijoje, 5—7 p. p.; *Rimas Linaitis*, Bylos atidėjimas, advokatui išvykus, 7—9 p. p.; Advokatas *Borisas Ivanovas*, Privalomų raštų apmokėjimas žyminiu mokesčiu, 9—14 p.; *V. R.*, Jaunam teisininkui, 15—16 p. p.; *Juozas Binkevičius*, Nekilnojamojo turto pardavimo netobulumai, 16—20 p. p.; *Juozas Žagrakalys*, Ar leistina miestelėnams paveldėti žemės ūkį?, 21—25 p. p.; Iš teismų praktikos, 25—28 p. p.; Mažmožiai, 28—32 p. p.

4. **Jūra, 1937 m. Nr. 1(17)**: *Dr. R. Valsonokas, Jūros teisės kū ybos reikalu*, 4—5 p. p.

5. **Kriminalistikos Žinynas, Nr. 10:** *Dr. J. Robinzonas,* Iš Lietuvos tarptautinės ir tarpsritinės baudžiamosios teisės, 145—152 p. p.; Dipl. teisin. *J. Tomkus,* Politiniai nusikaltimai šių dienų baudžiamoje teisėje, 153—160 p. p.; Dipl. biol. *A. Vaitkevičius,* Rašalų tyrimai teisminėse ekspertizėse, 161—173 p. p.; *Viktoras Andriušis,* To paties šovinio iššautos kulkos ir tūtelės tyrimas, 173—178 p. p.; *Dr. Brunonas Kalvaitis,* Kūbos socialinės apsaugos kodekso projektas, 179—182 p. p.

Kriminalistikos Žinynas, Nr. 11: *J. Tomkus,* Politiniai nusikaltimai šių dienų baudžiamoje teisėje, 193—207 p. p.; Priv. Doc. *Dr. V. Lazersonas,* Psichotechninė atranka Lietuvoje, 207—219 p. p.; *Mykolas Dragūnas,* Penitencinio kalinių auklėjimo ir švietimo metmens, 220—224 p. p.; *St. Variakojis,* Vartotų ir nevartotų pašto, žyminių ir kitokių ženklų atskyrimas, 225—227 p. p.; *Br. Šredersas,* Nusikaltimų aiškinimas su daktiloskopijos pagelba, 228—229 p. p.; *Dr. B. Kalvaitis,* Kūbos socialinės apsaugos kodekso projektas, 229—232 p. p.; XII kriminalinės policijos tarptautinės komisijos posėdis, 232 p.; Tarptautinės kriminalinės policijos komisijos nutarimai, 233—236 p. p.

Kriminalistikos Žinynas, Nr. 12: Prof. *J. Vabalas Gudaitis,* Sinergazija ir jos reikšmė kriminologijai, 241—247 p. p.; *Dr. J. Robinzonas,* Iš Lietuvos tarptautinės ir tarpsritinės baudžiamosios teisės, 248—259 p. p.; *M. Dragūnas,* Penitencinio kalinių auklėjimo ir švietimo metmens, 260—266 p. p.; *Alb. Klemas,* Valst. saug. d-to indentifikacijos skyrius ir teismo ekspertyzės, 266—268 p. p.; *St. Variakojis,* Netikrų monetų ir banknotų tyrimas, 268—271 p. p.; *P. Minutka,* Kai kurių nusikaltimų aiškinimas su chemijos pagelba, 276—277 p. p.

B. *Knygos ir žurnaliniai straipsniai svetimomis kalbomis.*

1. *Stasys Daukša,* Le régime d'autonomie du Territoire de Klaipėda. Organisation judiciaire. Paris, Sirey, 1937, 328 p.

Darbas susideda iš trijų dalių: istorinės (Klaipėdos Krašto Statuto sudarymo istorinė apžvalga), teoretinės (Klaipėdos Krašto autonominio Statuto apibūdinimas) ir didžiausios — specialios — dogmatinės, kurioje Klaipėdos Krašto teismų organizacija nagrinėjama konstitucinės ir teisminės teisės atžvilgiais.

2) *Rosendorff-Henggeler,* Das internationale Steuerrecht des Erdballs. Litauen von *J. Robinzonas,* Bd. II, 981—1004 p. p.

3) *Angelo Piero Sereni,* La Rappresentanza nel diritto internazionale. Padova, 1936. Cedam, 75—76 p. p. (Klaipėda), 183—184, 186 p. p. (Baltijos santarvė).

4) *Angelo Piero Sereni,* Piccola intesa, Intesa balcanica e Intesa baltica. Estratto dalla Revista di Diritto internazionale 1936, N 4, 48 p.

5) *Prof. Dr. A. Saenger,* Woerterbuch des deutschen Privatversicherungsrechts, Kaunas, 1936, Pribačis, 172 p.

Vytauto Didžiojo Universiteto Klaipėdos privatinės teisės katedros profesoriaus išleistas specialus žodynas Vokietijos privatinės draudimo teisės. Kiekvienas žodis — straipsnis nurodo prie jo priklausančią literatūrą ir teismo praktiką.

6) Dr. *Thorsten Wairio Kalijarvi,* Die Entstehung u. rechtliche Natur des Memelstatuts und seine praktische Auswirkung bis zum heutigen Tag (Historische Studien, Heft 300) Berlin, Ebering, 1937, 190 p.

1) *M. Römer'is,* Le problème juridique du „vacuum" dans le statut du territoire autonome de Memel. Revue de Droit public et de science politique 1936, juillet-août-sept. 1936, 480—497 p. p.

2) v. *Tabouillot,* Das neue litauische Militaerstatut (Deutsche Juristenzeitung 1936, N 21, 1288—1289), liečia karinės prievolės įst. V. Ž. 538/3734.

3) *Viktor Bruns,* La Question de Memel, Esprit international, 1936, 494 ir sek. p. p., vokiškai: Die Memelfrage, Zeitschrift fuer ausl. öff. Recht. u. Völkerrecht 1936, 645—666 p. p.

4) Dr. *Elfred Härle,* Urteil betr. die Auslegung des Statuts des Memelgebiets. Völkerbund u. Völkerrecht, Jg. III, 47—53 p. p.

5) v. *Taboullot,* Litauische Kulturpolitik (Völkerbund u. Völkerrecht Jg. III, 341—343 p. p.).

6) Vertimas į vokiečių kalbą *V. T.* 1935.VI.14 d. civ. sprendimo N 226 (ZfoeRNF III, 127—130 p. p.).

7) *Swetschin,* Der strafrechtliche Schutz des Staates in Litauen (ZfoeRNF III, 164—173 p. p.).

8) *Chodzidlo,* Der strafrechtliche Schutz des Saates im Memelgebiet (ZfoeRNF III, 230—232 p. p.).

9) Die III. Tagung des Baltischen Juristenbueros in Riga (ZfoeRNF, 345—349 p. p.), versta iš latvių kalbos (Tieslietu Ministrijas Vestnesis 1936 N 3).

10) Der estnisch—litauische Vertrag ueber den Schutz des gewerblichen Eigentums vom 10.12.1935. mit Vorbemerkung von v. *Nothbeck* (ZfoeRNF III, 469—471 p. p.).

11) Modifications aux lois électorales de la Lithuanie (Annuaire de l'Institut International de Droit Public 1936, 379—383 p. p.).

12) Loi du 8 février 1934 sur la sécurité de la nation et de l'Etat (Annuaire de l'Institut International de Droit Public 1936, 383—390 p. p.).

13) Uerbersicht ueber die wesentliche Gesetzgebung Litauens im Jahre 1936 (ZfoeRNF III, 517—520 p. p.).

14) Uebersicht ueber die wesentliche Gesetzgebung des Memelgebiets im Jahre 1936 (ZfoeRNF III, 520—521 p. p.).

15) Litauen. Die litauische Hoheitszone betraegt auch in den memellaendischen Gewaessern 12 Seemeilen. Entscheidung des Obertribunals am 20.8.1936 (ZfoeRNF. III, 524—526 p. p.).

——/——

Oficialinė dalis.

I.

Respublikos Prezidento įsakymai.

Paskirti:

1) Tauragės Apyl. tardytojas Kazys Lašas — Tauragės Apyl. teisėju nuo 1936.XII.15. (akt. Nr. 1442).

2) Kauno Apyg. Teismo kand. Petras Morkeliūnas — Tauragės Apyl. tardytoju nuo 1936.XII.15. (akt. Nr. 1443).

3) Panevėžio Apyg. Teismo kand. Adolfas-Alfonsas Simonavičius — Varnių Apylinkės teisėju nuo 1936.XII.15. (akt. Nr. 1444).

4) Šiaulių Apyg. Teismo kand. Vitalijus Kumpikevičius — Papilės Apyl. teisėju nuo 1936.XII.15. (akt. 1445).

5) Ukmergės II Apyl. tardytojas Stasys Paltanavičius — Kauno Apyg. Teismo prokuroro padėjėju nuo 1937.III.1. (akt. Nr. 275).

Perkelti:

1) Jonas Petrušaitis, Rietavo Apyl. teisėjas — Šiaulių Apyl. teisėju nuo 1936.XII.15. (akt. Nr. 1435).

2) Vaclovas Juškys, Utenos Apyl. teisėjas — Rietavo Apyl. teisėju nuo 1936.XII.15. (akt. Nr. 1436).

3) Petras Jočys, Alytaus I Apyl. teisėjas — Utenos Apyl. teisėju nuo 1936.XII.15. (akt. Nr. 1437).

4) Marija Milvidienė, Papilės Apyl. teisėja — Alytaus I Apylinkės teisėju nuo 1936.XII.15. (akt. Nr. 1438).

5) Zigmas Orvidas, Tauragės Apyl. teisėjas — Telšių Apyl. teisėju nuo 1936.XII.15. (akt. Nr. 1439).

6) Romualdas Jakštas, Seirijų Apyl. teisėjas — Prienų Apyl. teisėju nuo 1936.XII.15. (akt. Nr. 1440).

7) Aleksandras Jucevičius, Varnių Apylinkės teisėjas — Seirijų Apyl. teisėju nuo 1936.XII.15. (akt. Nr. 1441).

8) Eduardas Vojevodskis, Panevėžio Apyg. Teismo prokuroras — Šiaulių Apyg. Teismo prokuroru nuo 1937.II.10. (akt. Nr. 71).

9) Motiejus Piliponis, Šiaulių Apyg. Teismo prokuroras — Panevėžio Apyg. Teismo prokuroru nuo 1937.II.10. (akt. Nr. 72).

II.

Teisingumo Ministerio įsakymai.

Priimti advokatais:

1) Dipl. teis. Leopoldas Petrauskas nuo š. m. vasario 10 d. su gyv. vieta Skaudvilėje (įsak. 37).

2) Dipl. teis. Dzidas-Gubertas Toliušis nuo š. m. vasario 10 d. su gyv. vieta Kaune (įsak. 43).

3) Dipl. teis. Antanas Nakas nuo š. m. vasario 10 d. su gyv. vieta Kaune (įsak. 44).

4) Dipl. teis. Kazimieras Balkūnas nuo š. m. kovo 1 d. su gyvenamąja vieta Kaune (įsak. 61).

Paskirti:

1) Teismo kand. Juozui Žeruoliui pavesta eiti apyl. tardytojo pareigas prie Raseinių Apyl. tardytojo nuo 1936.XII.15. (įsak. Nr. 448).

2) Teismo kand. Vaclovui Širvinskui pavesta eiti apyl. tardytojo pareigas prie Marijampolės Apygardos tardytojo nuo 1936.XII.15. (įsak. Nr. 452).

3) Teismo kand. Zigmui Steponavičiui pavesta eiti apyl. teisėjo pareigas prie Marijampolės Apyl. teismo nuo 1936.XII.15. (įsak. Nr. 453).

4) Pranas Zabulionis — Utenos Apyl. Teismo antstoliu nuo 1936. XII.15. (įsak. 454).

5) Jonas Šeputa — Kybartų apylinkės Teismo antstoliu nuo 1936.XII.27. (įsak. Nr. 456).

6) Teismo kand. Vincui Kazlauskui pavesta eiti apylinkės teisėjo pareigas prie Šilalės Apyl. Teismo nuo 1937.I.1. (įsak. Nr. 476).

7) Teismo kand. Antanui Račiui pavesta eiti apyl. tardytojo pareigas prie Kėdainių Apylinkės Tardytojo nuo 1937.I.1. (įsak. Nr. 479).

8) Teis. kand. Juozui Klausai pavesta eiti prokuroro padėjėjo pareigas prie Panevėžio Apygardos Teismo prokuratūros nuo 1937.I.25. (įsak. Nr. 17).

9) Teis. kand. Zigmui Steponavičiui pavesta eiti apyl. tardytojo pareigas prie Marijampolės I Apyl. Tardytojo nuo 1937.II.1. (įsak. Nr. 26).

10) Teis. kand. Antanui Andriušaičiui pavesta eiti apyl. tardytojo pareigas prie Vilkaviškio Apyl. Tardytojo nuo 1937.II.1. (įsak. Nr. 27).

11) Teis. kand. Leonui Staškevičiui pavesta eiti apyl. teisėjo pareigas prie Kauno Apyl. Teismo nuo 1937 m. kovo 1 d. (įsak. Nr. 58).

12) Teis. kand. Jadvygai Žukaitei pavesta eiti apyl. teisėjo pareigos prie Raseinių Apyl. Teismo nuo š. m. kovo 1 d. (įsak. Nr. 59).

13) Teis. kand. Ksaverui Misevičiui pavesta eiti apyl. tardytojo pareigos prie Jurbarko Apyl. Tardytojo (įsak. Nr. 60).

14) Teis. kand. Juozui Gaškai pavesta eiti apyl. teisėjo pareigos prie Vilkijos Apyl. Teismo nuo š. m. kovo 1 d. (įsak. Nr. 64).

15) Teis. kand. Motiejui-Jonui Adomaičiui pavesta eiti apyl. teisėjo pareigos prie Kelmės Apyl. Teismo nuo š. m. kovo 1 d. (įsak. Nr. 65).

16) Teis. kand. Severui Jasinskui pavesta eiti apyl. teisėjo pareigos prie Tauragės Apyl. Teismo nuo š. m. kovo 1 d. (įsak. Nr. 66).

16) Teis. kand. Antanui Gasiūnui pavesta eiti apyl. tardytojo pareigos prie Kretingos Apyl. Tardytojo nuo š. m. kovo 1 d. (įsak. Nr. 67).

Priimti teismo kandidatais:

1) Dipl. teisin. Irena Garmiūtė-Eitutienė — etatine teismo kandidate prie Kauno Apyg. Teismo nuo 1936.XII.16. (įsak. 459).

2) Diplom. teisin. Jonas Variakojis — viršetatiniu teismo kandidatu prie Kauno Apyg. Teismo nuo 1936.XII.16 d. (įsak. 460).

3) Diplom. teis. Marijonas Šnapštys — viršetatiniu kandidatu prie Šiaulių Apyg. Teismo nuo 1936.XII.16. (įsak. 463).

4) Dipl. teis. Henrikas Lukaševičius — viršetatiniu kandidatu prie Šiaulių Apyg. Teismo nuo 1936.XII.16. (įsak. 464).

5) Dipl. teis. Kostas Bartkus — viršetatiniu kandidatu prie Šiaulių Apyg. Teismo nuo 1936.XII.16. (įsak. 465).

6) Dipl. teis. Jonas Mozuraitis — etatiniu kandidatu prie Panevėžio Apyg. Teismo nuo 1936.XII.16. (įsak. 466).

7) Dipl. teis. Vladas Jokubauskas — viršetatiniu kandidatu prie Panevėžio Apyg. Teismo nuo 1936.XII.16. (įsak. 468).

8) Dipl. teis. Juozas Mikas — viršetatiniu kandidatu prie Panevėžio Apyg. Teismo nuo 1936.XII.16. (įsak. 469).

9) Dipl. teis. Mykolas Jašinskas viršetatiniu kandidadtu prie Marijampolės Apyg. Teismo nuo 1936.XII.16. (įsak. 470).

10) Dipl. teis. Kazimieras Bajorinas — viršetatiniu kandidatu prie Apeliacinių Rūmų nuo 1937.II.16. (įsak. 50).

11) Dipl. teis. Kostas Poškus — viršetatiniu kandidatu prie Apeliacinių Rūmų nuo 1937 m. vasario 16 d. (įsak. 51).

Perkelti:

11) Juozas Adomaitis, Zarasų Apyl. Teismo antstolis, ir Antanas Grabauskas, Kretingos Apyl. Teismo antstolis, — vienas antro vieton nuo 1937 m. kovo 16 d. (įsak. 69).

2) Panevėžio Apyg. Teismo viršetatinis kand. Juozas Mikas — į Kauno Apyg. Teismą nuo š. m. vasario 5 d. (įsak. 36).

3) Apeliacinių Rūmų etatinis kand. Juozas Gaška — į Kauno Apyg. Teismą nuo š. m. vasario 16 d. (įsak. 47).

4) Apeliacinių Rūmų viršetatinis kand. Antanas Gailiušis — į Kauno Apyg. Teismą etatiniu kand. nuo 1937 m. vasario 16 d. (įsak. 48).

Atleisti iš antstolių:

1) Viktoras Blekaitis, Kybartų Apyl. Teismo antstolis, nuo 1936. XII.15. (įsak. 455).

Redaktorius JURGIS BYLA.